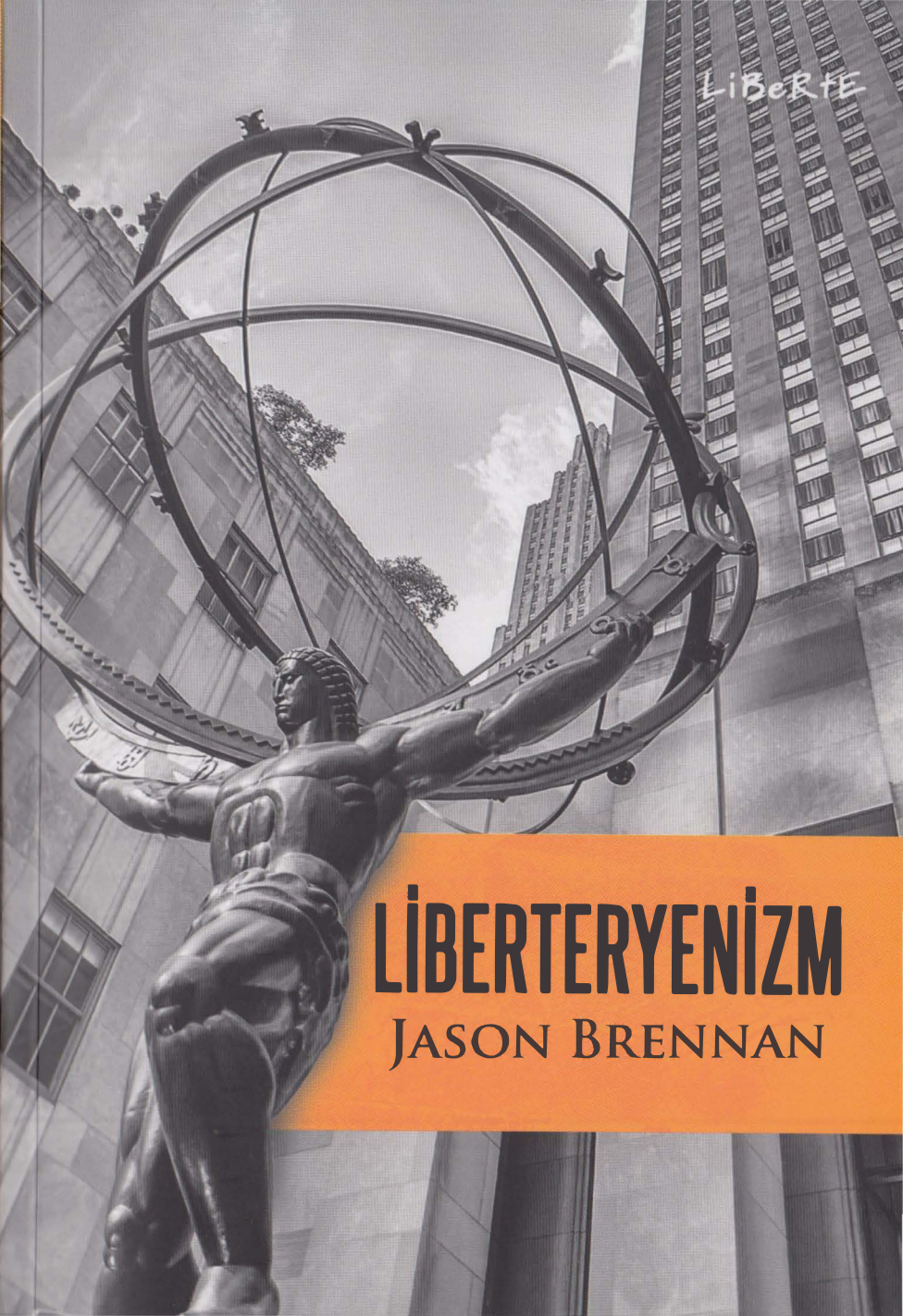
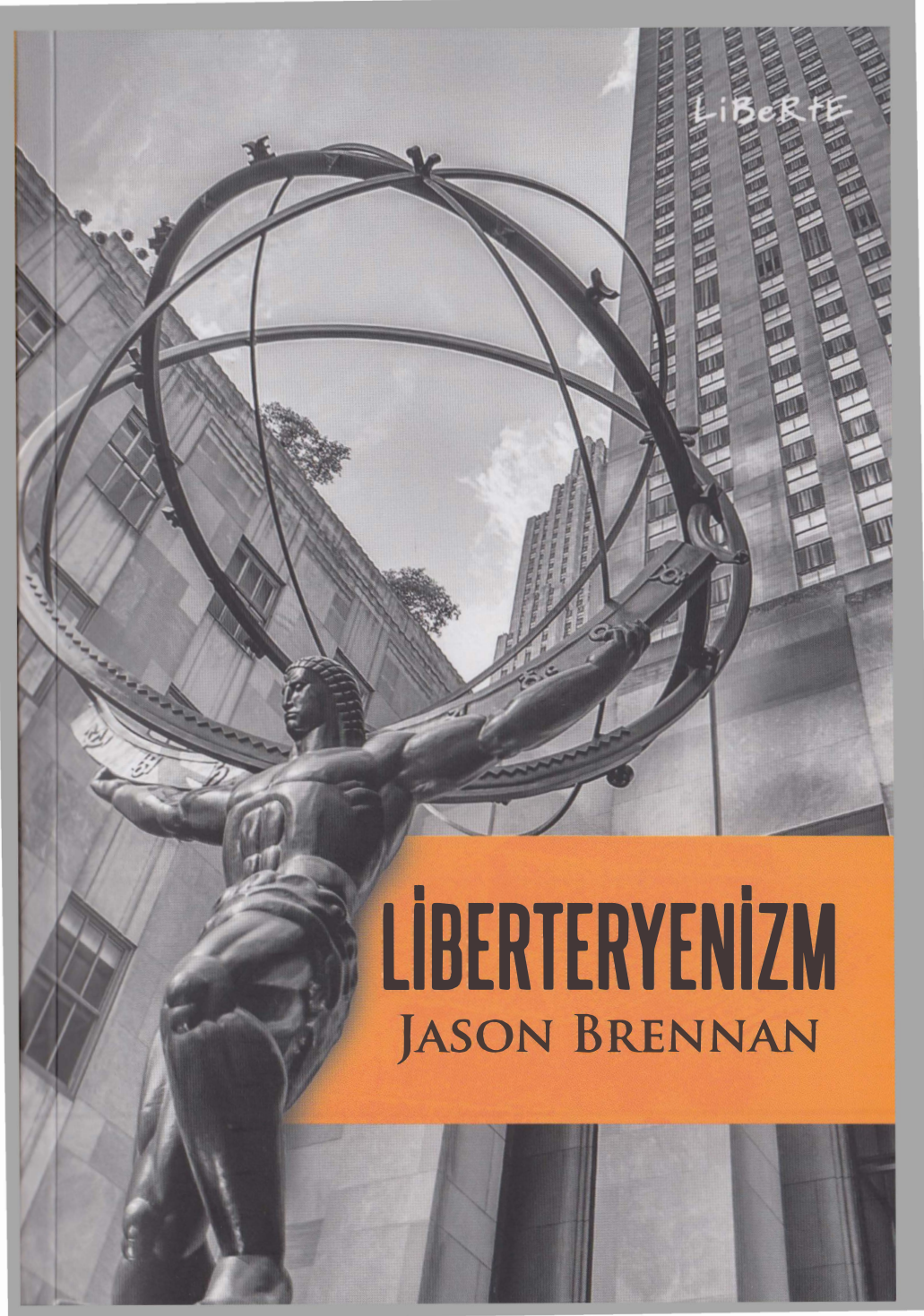

LİBERTERYENİZM

Jason Brennan

LİBERTERYENİZM

Jason Brennan

Jason Brennan
Liberteryenizm
Herkesin Bilmesi Gerekenler

Libertarianism: What Everyone Needs to Know
Türkçeleştiren: Atilla Yayla

ISBN 13: 978-975-6201-88-6
Liberte Yayınları® / 186
1. Baskı: Mart 2015

© 2015, Liberte Yayınları®
© 2012, Oxford University Press

Yayın Yönetmeni: **Hasan Yücel Başdemir**
Sayfa Düzeni: **Liberte Yayınları**
Kapak Tasarımı: **Muhsin Doğan**
Baskı: **Tarcan Matbaası**
Adres: Zübeyde Hanım Mah. Samyeli Sok. No: 15, İskitler, Ankara
Telefon: (312) 384 34 35-36 | Faks: (312) 384 34 37 | Sertifika No: 25744

LiBeRtE
liberteyayıngrubu

Adres: GMK Bulvarı No: 108/16, 06570 Maltepe, Ankara
Telefon: (312) 230 87 03 | *Faks:* (312) 230 80 03
E-mail: info@liberte.com.tr | *Web:* www.liberte.com.tr | *Sertifika No:* 16438

Liberte Yayınları® Liberte Yayın Grubu'nun tescilli bir markasıdır.

JASON BRENNAN

Jason Brennan, McDonough İşletme Okulu'nda strateji, ekonomi, etik ve kamu politikası üzerine çalışmalar yapar, ayrıca Georgetown Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde öğretim üyesidir.

Lisans öğrenimini Case Western Reserve ve New Hampshire üniversitelerinde tamamlayan Brennan doktorasını David Schmidtz danışmanlığında Arizona Üniversitesi'nde felsefe üzerine yaptı.

2006'dan 2011'e kadar siyaset biliminde araştırma görevlisi olan Brennan, daha sonra Brown Üniversitesi'nde Felsefe Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaya başladı.

Brennan, çalışmalarında normatif siyaset felsefesi ile amprik sosyal bilimlerin birleşimini, oy verme davranışlarını, demokrasinin patalojilerini ve özgürlüğün sonuçlarını sorgulamaya ağırlık verir.

Bazı eserleri:

- *A Brief History of Liberty* (*Özgürlüğün Kısa Tarihi*), (Wiley-Blackwell, 2010), David Schmidtz ile beraber.
- *The Ethics of Voting* (*Oy Kullanmanın Etiği*), (Princeton University Press, 2011).
- *Compulsory Voting: For and Against* (*Zorunlu Oy Kullanma: Lehte ve Aleyhte*), (Cambridge University Press, 2014), Lisa Hill ile beraber.
- *Why Not Capitalism?* (*Neden Kapitalizm Olmasın?*), (Routledge Press, 2014).

İÇİNDEKİLER

1.

1. Liberteryenizm Nedir? 25
2. Liberteryenler Neyi Savunur? 27
3. Liberteryenler Neye Karşıdırlar? 29
4. Liberteryenizm Hakkında Niçin Bilgi Sahibi Olmalıyız ? 31
5. Liberteryenlerin Farklı Türleri Var mı? 34
6. Liberteryenler Muhafazakarlar mıdır ? 40
7. Liberteryenler Liberaller midir? 44
8. Liberteryenizm Radikal Bir Görüş müdür? 47
9. Liberteryenler Ayn Rand'ın Takipçileri midir? 49
10. Liberteryenizm Yeni Bir Görüş müdür? 51
11. Liberteryenizm Hakkındaki Ortak Eleştiriler Nelerdir? 52
12. Amerikalıların Yüzde Kaçı Liberteryendir? 54
13. Bazı Meşhur Liberteryenler Kimlerdir? 55

2.

14. Liberteryenler 'Özgürlüğü' Nasıl Tanımlar? 57

15. Neden Bazı Liberteryenler Pozitif Özgürlüğü Reddeder? 58

16. Neden Artık Pek Çok Liberteryen Pozitif Özgürlüğü Kabul Etmektedir? 59

17. Liberteryenler Niçin Özgürlüğün Böylesine Önemli Olduğunu Düşünürler? 61

18. Liberteryenler Özgürlüğün Yegane Değer Olduğunu mu Düşünürler? 66

19. Liberteryenler Özgürlüğün Diğer Tüm Değerlerden Daha Önemli Olduğuna mı İnanırlar? 66

20. Liberteryenler Yegane Ahlakî Görevimizin Diğerlerinin Özgürlüğüne Saygı Göstermek Olduğunu mu Düşünürler? 69

21. "Özgürlük Karinesi" Nedir? 70

22. Liberteryenler Hangi Haklara Sahip Olduğumuzu Düşünürler? 71

23. Liberteryenler Hakların Mutlak Olduğuna İnanırlar mı? 76

3.

24. Liberteryenler Herkesin Bencil Olduğuna mı İnanırlar? 79

25. Liberteryenler Herkesin Bencil Olması Gerektiğine mi İnanırlar? 81

26. Liberteryenlerin Kendileri Alışılmadık Biçimde Bencil midir? 83

27. Neden Bazı Eleştirmenler Liberteryenlerin Fazla (Aşırı) İyimser Bir İnsan Tabiatı Görüşüne Sahip Olduğuna İnanmaktadır? 88

28. Liberteryenler Ahlakî Nihilistler midir? 89

29. Liberteryenizm Ateizme Nasıl Bakar? 90

30. Liberteryenler Bireyci midir? 91

4.

31. Liberteryenler 'Devlet'i Nasıl Tanımlar? 95

32. Liberteryenler Neden Sınırlı Devleti Tercih Eder, İri Devleti Sevmez? 96

33. Liberteryenler Anarşist midir? 99

34. Liberteryenler Bir Hukuka İtaat Etme Görevi Olduğuna İnanırlar mı? 102

35. Liberteryenler Politikacıların Bencil ve Kötü Olduğunu mu Düşünüyor? 104

36. Hükûmet Başarısızlığı Nedir ve Piyasa Başarısızlığı ile Nasıl İlgilidir? 107

37. Hükûmet Başarısızlığının Bazı Biçimleri Nelerdir? 109

38. Liberteryenler Demokrasiyi Tercih Eder mi? 114

39. Niçin Bazı Liberteryenler Demokrasilerin Budala Tercihler Yaptıklarını Söylerler? 117

40. Liberteryenler ABD Anayasası Hakkında Ne Düşünmektedir? 119

41. Liberteryenler Milliyetçi midir? 122

42. Liberteryenler Parayı Siyasetin Dışında Nasıl Tutmayı Teklif Ederler? 124

43. Liberteryenler Dış Politikada Güvercin midir Yoksa Şahin midir? 127

5.

44. Liberteryen Sivil Toplum Görüşü Nedir? 131

45. Liberteryenler Hangi Sivil Haklara Sahip Olmamız Gerektiğini Düşünürler? 133

46. Liberteryen İfade Özgürlüğü ve Vicdan Özgürlüğü Görüşü Nedir? 135

47. Liberteryenler İdam Cezasına Karşı mıdır Yoksa Taraftar mıdır? 136

48. Liberteryenler Suça Karşı Yumuşak mıdır? 138

49. Liberteryenler Yüksek Suç Problemini Nasıl Çözecektir? 139

50. Liberteryenler Uyuşturucuyla Savaşa Niçin Karşı Çıkar? 140

51. Liberteryenler Niçin Fahişeliği Legalize Edecektir? 144

52. Liberteryenler Niçin Organ Satışlarına Müsaade Etmek İster? 145

53. Liberteryenler Feminist midir? 147

54. Liberteryenler Niçin Aynı-Cins Evliliğini Destekler? 149

55. Liberteryenler Eşcinsellerin Çocuk Evlât Edinme Haklarını Destekler mi? 149

56. Liberteryenler Mecburî Askerliğe Niçin Karşı Çıkarlar? 150

57. Liberteryenler Niçin Mecburî Millî Hizmete Karşı Çıkarlar? 152

58. Liberteryenler Silah Kontrolü Hakkında Ne Düşünüyor? 154

59. Liberteryenler Mevcut ve Tarihî Irksal Adaletsizlik Hakkında Ne Yapmamız Gerektiğini Düşünür? 156

60. Liberteryenler Niçin Piyasanın Ayrımcılığı Cezalandırdığını Söyler? 158

61. Liberteryenler Özel İş Ayrımcılığına Müsaade Eder mi? 160

6.

62. Liberteryenler Hangi Ekonomik Haklara Sahip Olduğumuza İnanır? 163

63. Liberteryenler Yalnızca Ekonomik Meselelerle mi Alakalıdır? 165

64. Liberteryenler Niçin Ekonomik Özgürlüğün Önemli Olduğunu Düşünür? 165

65. Liberteryenler Niçin Mülkiyet Haklarının Bilhassa Önemli Olduğunu Düşünür? 168

66. Liberteryen Mülkiyet Haklarının "Yalnızca Formel" Olduğu Yolundaki Marksist Fikre Nasıl Cevap Verirler? 169

67. Liberteryenler Mülkiyet Haklarının Mutlak Olduğunu Düşünür mü? 171

68. Liberteryenler Ekonomik Büyüme, Refah ve Servet ile Niçin Böylesine İlgilidir? 173

69. Liberteryenler Piyasaları Niçin Destekler? 174

70. Liberteryenler Niçin Ülkeler Arasında Serbest Ticareti Destekler? 176

71. Liberteryenler Yalnızca Büyük İşletmelerin Menfaatlerini Korumaya mı Çalışıyor? 178

72. Liberteryenler Niçin Sosyalizmin En Kötüleri Tepeye Çıkardığına İnanır? 186

73. Liberteryenler Niçin Sosyalizmin Refah Yaratmakta Başarısız Olduğuna İnanır? 188

74. Liberteryenler Niçin Ekonomiye Devlet Müdahalesine Karşı Çıkmaya Meylederler? 190

7.

75. Sosyal Adalet Nedir? 195

76. Liberteryenlerin Çoğu Sosyal Adaleti Reddeder mi? 195

77. Tüm Liberteryenler Sosyal Adaleti Reddeder mi? 200

78. Liberteryenler Ekonomik Eşitsizlik Hakkında Ne Düşünür? 202

79. Liberteryenler Refah Devletlerine Niçin Karşı Çıkar? 205

80. Bir Refah Devletini Savunmaksızın Nasıl Bir Refahçı Olabilirsiniz? 207

81. Bütün Liberteryenler Refah Devletine Karşı mıdır? 210

82. Liberteryenler Bir Yaygın Refah Devleti Olmaksızın Fakirliği Nasıl Sona Erdirmeyi Önerir? 212

83. Liberteryenler Niçin Devletlerin Fakirlere Zarar Vermeye Meylettiğini İddia Eder? ... 214

84. Liberteryenler Asgarî Ücret Kanunlarına Niçin Karşı Çıkar? 217

85. Liberteryenler Uluslararası Yardımı Destekler mi? ... 220

8.

86. Liberteryenler İllegal Göçmenlere Ne Yapacaktır? 223

87. Liberteryenler Terörle Savaş Konusunda Ne Yapacaktır? 228

88. Libertenyenler Kirlilik ve Çevre Hakkında Ne Yapacaktır? 232

89. Liberteryenler Sağlık Bakımı Satın Alamayan İnsanlar için Ne Yapacaktır? 234

90. Liberteryenler Başarısız Devlet Okulları Konusunda Ne Yapacaktır? ... 237

91. Liberteryenler Çin Ekonomisinin Yükselmesi Hakkında Ne Yapacaktır? 240

92. Regüle Edilmemiş Bir Serbest Piyasa mı Son Finansal Krize Sebep Oldu? 243

93. Liberteryenler Ekonomiyi Nasıl Onaracak? ... 247

9.

94. Liberteryenizm ABD'de Ne Kadar Popüler? 251

95. Tea Partisi Liberteryen midir? 253

96. Wall Street'i İşgal Liberteryen midir? ... 254

97. Çoğu Liberteryen Liberteryen Parti'nin Üyesi midir? ... 255

98. ABD En Liberteryen Ülke midir? ... 255

99. Hangi Eyaletler En Çok ve En Az Liberteryendir? 259

100. ABD Hiç Liberteryen Bir Ülke Oldu mu? 260

101. ABD Daha Fazla mı
Yoksa Daha Az mı Liberteryen Oluyor? 261

102. Bir Liberteryen Başkan Fiilen Ne Yapabilirdi? 262

103. Amerika Yakında Liberteryen Olabilir mi? 263

104. Liberteryenizm Amerika Dışında Ne Etkiye Sahiptir? 265

105. Dünya Daha Çok Liberteryen mi
Yoksa Daha Az Liberteryen mi Oluyor? 266

TÜRKÇE BASKI İÇİN ÖNSÖZ

KÖTÜ ŞEYLER OLUR. KÖTÜ ŞEYLER OLDUĞUNDA, BÜtün dünyada, hemen herkes hükûmette doğru insanlar yer aldığı takdirde hükûmetin sorunu çözmesi *gerektiğini* ve çözebileceğini varsayar.

Fakat böyle bir varsayım için hiçbir makul neden yok. Hükûmet en fazla bir araçtır. Bazı amaçlar için etkili bir araç olabilir, fakat her amaç için iyi bir araç olduğunu düşünmenin hiçbir gerekçesi yok. Hükûmet bir çekiç ise her sosyal, ekonomik veya ahlakî sorun bir çivi değildir. Ayrıca çocuklarımıza destek olması amacıyla verdiğimiz güç ve yetkilerin onların aleyhine kullanılma ihtimaline karşı temkinli olmalıyız.

Bazen en iyi çözüm özgürlüktür. İnsanlara seçme özgürlüğü tanımak, genellikle kaos için bir reçete olarak görülür. Zira çoğumuz, toplumu bilgisayarda bir işlemcinin her şeyi kontrol etmesi gerektiği yoksa her şeyin alt üst olacağı şeklinde görme yanılgısına kapılırız. Toplum böyle değildir; daha çok

bir ekosistem gibidir. İyi, başarılı, müreffeh bir düzen her şeyden sorumlu tutulacak birine ihtiyaç duymadan ortaya çıkabilir ve çıkar. Aynı zamanda, İskoç iktisatçı Adam Smith'in bize öğrettiği gibi insanlar bizim memnuniyetimiz için satranç tahtası üzerinde dolaştırılan ve kurban edilen piyonlar değildir. *Liberteryenizm: Herkesin Bilmesi Gerekenler*, liberteryenlerin, problemlerimizin çoğunu -en azından çözülebilenleri- neden ancak özgürlüğün çözebileceğini düşündüklerini özlü bir şekilde açıklamaktadır.

Peki, Türkiye özgürlük seviyesini nasıl iyileştirebilir?

Kanada'nın önde gelen düşünce kuruluşu Fraser Enstitüsü her yıl Dünya Ekonomik Özgürlük raporu yayınlamakta. 2013'te derecelendirilen 152 ülkeden en özgür 68. ülke olan Türkiye, ikinci çeyrek dilimde "oldukça özgür" seviyesini kazandı. 1970'lerde özgür olmayan ülke olarak derecelendirilen Türkiye, burada önemli aşamalar kaydetmiştir. *The Wall Street Journal* da benzer bir Ekonomik Özgürlük Endeksi yayınlamaktadır. Bu endeks Türkiye'yi, derecelendirilen 178 ülke içerisinde 64. sıraya koydu. Bu dereceye göre Türkiye, "kısmen özgür" sınıfındadır.

Ölçümlerin çoğunda Türkiye, Asya'daki komşularından iyi olmasına rağmen AB ülkelerinin gerisinde kalmaktadır. Türkiye Avrupa ve Orta Doğu arasında coğrafî bir geçiş olmasının yanı sıra özgürlük söz konusu olduğunda da iki bölge arasında bir geçiş konumundadır. Ben bunu öğretici buluyorum ve bunun Türkiye'nin nasıl bir yol ayrımında olduğunu gösterdiğini düşünmek istiyorum. Türkiye için ne tür bir ülke olacağını seçme zamanıdır ve umuyorum ki Türkiye özgürlüğü seçer.

Jason Brennan

ÖNSÖZ

Liberteryenler başkalarının haklarını ihlal etmediğimiz sürece seçtiğimiz gibi yaşamakta özgür olmamız gerektiğine inanır. Birbirimize eşit insanlar olarak saygı göstermek için, insanları topluma, birbirlerine ve hatta kendilerine hizmet etmeye zorlamamalıyız.

Liberteryenizmin eleştiricileri insanlara bu kadar çok özgürlük vermenin kötü sonuçlar üretmesinden endişe eder. Eleştiriciler der ki, biraz özgürlük elbette iyidir, fakat aynı zamanda iyi sonuçları da garanti etmemiz gerekir. Devletin iyi kültürü, bilimsel ilerlemeyi ve ekonomik refahı garanti etmesine muhtacız.

Liberteryenler özgürlüğün iyi sonuçları garanti etmeyeceğinde hemfikirdir. İnsanlar kendileri için tercih yapmada özgür olurlarsa, birçok insan kötü seçimler yapacaktır. Buna rağmen liberteryenler der ki, hiçbir şey iyi sonuçları garanti etmez, bu yüzden garantiler kanunun dışındadır. Özgürlük

iyi neticeleri garanti etmeyebilir, fakat iyi sonuçlar verdiği bir gerçektir.

Bunlar, ister doğru ister yanlış olsunlar, ilgi çekici fikirler.

Liberteryen fikirlerle ilk defa bir lise iktisat dersinde karşılaştım. Öğretmenim Mr. Lee, Henry Hazlitt'in *Economics in One Lesson* kitabını okumamı tavsiye etti. Kitap beni değiştirdi.

Hazlitt bana siyasaları değerlendirirken insanların iyi niyetlerini bir yana bırakıp, onun yerine sonuçlara bakmam gerektiğini öğretti. Siyasaları romantizmsiz görmeyi öğretti.

Hazlitt'in tek dersi basittir. Hazlitt, bir siyasa teklifini değerlendirirken onun sadece hedeflenmiş yararlanıcılar üzerindeki yakın etkilerini tetkik etmeyin der. Onun yerine bize, onun bütün etkilenmiş gruplar üzerindeki kısa vadeli ve uzun vadeli sonuçlarını incelemeyi öğütler.

Hazlitt'in dersi aslında Frédéric Bastiat'nın "Görülen Şey ve Görülmeyen Şey"inin bir modern versiyonudur.

Bastiat da iktisatı bir derste özetler.

Bastiat der ki :

> İyi bir iktisatçı ile kötü bir iktisatçı arasında yalnızca bir fark vardır: Kötü iktisatçı kendisini görünür etkiyle sınırlandırır; iyi iktisatçı hem görülebilen hem de tahmin edilmesi gereken etkileri hesaba katar.

Bu öğüt basit ve aşikardır, ancak insanlar tarafından nadiren takip edilmektedir.

Mesela, bir zamanların gururlu cihaz endüstrisinin çökmekte olduğunu varsayın. Bir zamanların güçlü General Widgets firması, eğer işte (sektörde) kalırsa her yıl milyonlarca dolar kaybetmektedir. İyi niyetli bir senatör General Widget işçileri-

nin işlerini kurtarmak için devletin General Widgets'ı sübvanse etmesini teklif eder. Bu iyi bir fikir midir? Hazlitt ve Bastiat bize sübvansiyon parasının nereden geleceğini sormayı tavsiye ederdi. General Widgets'daki işleri kurtarmak için ekonominin diğer parçalarından para almak mecburiyetindeyiz. General Widgets'ı sübvanse etmek ekonominin randımanlı parçasından alınan kaynakları ekonominin randımansız parçasına naklet-mek demektir. General Widgets'ı sübvanse etmek kaynakları zenginlik yaratmaktan alıp ekonominin zenginlik tahrip eden kısmına aktarmak demektir. General Widgets'ı sübvanse etti-ğimiz zaman alet fabrikası zemininde kurtardığımız tüm işleri görürüz. Ekonominin diğer kısmında tahrip ettiğimiz işlerin –sübvanse edilmeye muhtaç olmadığı için diğer insanlar için gerçekte değer yaratan işlerin– hepsini görmeyiz.

Bazen liberteryenlerin serbest piyasa için aşırı hevese sa-hip olduğu düşünülür. Eleştirmenler der ki, piyasalar elbette gayet iyi çalışmaya ve malları hasıl etmeye meyillidir. Fakat, eleştirmenler eklerler: piyasalar aynı zamanda başarısız olur ve hatalar yapar.

Liberteryenler, pazarlar şüphesiz başarısız olabilir derler. Ve eklerler: hükûmetler de başarısız olabilir. Prensip olarak tümüyle enforme edilmiş ve iyi motive edilmiş hükûmetin bir piyasa başarısızlığını düzeltebileceğini ileri sürmek bir şeydir; bir gerçek-hayat hükûmetinin bir piyasa başarısızlığını fiilen düzeltebileceğini ileri sürmek başka bir şeydir. Ekonomiye gi-riş ders kitapları, devlet müdahalesi çağrısı yaptıkları zaman, söz konusu devletlerin güçlerini böyle yapmak için kullana-caklarını varsayarlar. Gerçek dünyada devletlerin böyle oldu-ğunu kabul etmeyiz. Bu gerçek-hayat devletlerinin yapmasını istediğimiz şeydeki tüm farkı yaratır.

Düşüncesiz liberteryenlerin piyasa başarısızlıklarını dikkate almaksızın piyasa çözümlerini savunduklarını söyleyebiliriz. Düşüncesiz müdahaleciler hükûmet başarısızlıklarını dikkate almaksızın hükûmet çözümlerini savunmaktadır. Ekonomik liberteryenizmi bir derste özetlemek mecburiyetinde olmuş olsaydım, bu ders şöyle olurdu: Farklı siyasaları değerlendirdiğiniz zaman hem piyasa hem hükûmet başarısızlıklarını göz önünde tutun. Böyle yapmayan herkes sorumsuz bir şekilde politik inançlarına ulaşır.

Nobel ödüllü iktisatçı Gary Becker, hem piyasa hem hükûmet başarısızlıklarını hesaba kattığımız zaman, piyasaya devlet müdahalesini nadiren savunacağımızı ileri sürer. Yalnızca bir ideal hükûmetin bir piyasanın başarısızlıklarını düzeltebilecek olması, bir reel hükûmetin bunu yapabileceği anlamına gelmez. Becker, hükûmetlerin işleri daha iyi hâle getirmekten ziyade daha kötü hâle getirdiğini söyler. Şimdi, belki Becker yanılıyor. Belki de piyasa ve hükûmet başarısızlıklarının münasip bir değerlendirmesi bir kitlevî devlet müdahalesini veya hatta sosyalizmi davet eder. Bunu tartışabiliriz. Ancak, bu tartışmayı yapacaksak, entelektüel olarak sorumlu bir şekilde en azından siyaseti tartışıyoruz. Bu bir ilerlemedir.

Liberteryenizm en fazla ekonomi hakkındaki görüşleriyle meşhurdur, fakat o yalnızca ekonomi hakkında değildir. Liberteryenizm esas itibariyle ekonomi hakkında bile değildir. Serbest piyasaya yönelik liberteryen tavırlar yalnızca sosyal hayatın geri kalan kısmına yönelik tavırların bir uzantısıdır.

Liberteryenizm yalnızca veya hatta esas itibariyle ekonomi hakkında olmadığından, 6. bölüme kadar ekonomik sorular/sorunlar üzerinde odaklanmıyorum. Birinci bölüm liberteryen fikirlere bir giriş sunmakta ve liberteryenizmin nasıl, en

azından bu terimleri popüler anlamda nasıl kullandığımız veri alındığında, gerçekten bir muhafazakar veya liberal görüş olmadığını izah etmekte. (Felsefî dilde, liberteryenizm liberalizmin bir türüdür, fakat ' felsefeciler "liberal" terimiyle Rush Limbaugh'un kastettiğinden farklı bir şey kasteder). Bölüm iki liberteryenlerin özgürlük hakkında ne düşündüğünü açıklamakta ve onların niçin özgürlüğün önemli olduğunu düşündüklerinin bir genel açıklamasını vermektedir. Bölüm üç kişisel ahlakla ve etikle ilgili sorunları incelemektedir. Bu bölüm büyük ölçüde liberteryenizm hakkında hataları, özellikle çoğu liberteryenin Ayn Rand'ın takipçileri olduğunu düşünme hatasını düzeltmeyi amaçlamaktadır. Bölüm dört devlet ve demokrasi hakkındaki liberteryen görüşlerin ana hatlarını vermektedir. Bölüm hükûmet başarısızlığını açıklamakta ve geniş anlamda, liberteryenlerin problemleri devlete çözdürtmeye muhalefet etmeye meyilli olduklarını izah etmektedir. Bölüm beş, uyuşturucuyla savaş, organ satışları ve silah kontrolü sıcak meseleleri dahil, sivil özgürlüklerle ilgili liberteryen görüşleri açıklamaktadır. (Çağdaş problemlerle ilgili diğer bazı daha sıcak konuları sekizinci bölüme bırakıyorum). Bölüm altı liberteryenlerin niçin kuvvetli mülkiyet haklarını, serbest ticareti ve serbest piyasayı desteklediğini incelemektedir. Bölüm yedi sosyal adaletle ilgili liberteryen görüşleri izah etmekte. Popüler yanlış anlayışın zıddına, tarih boyunca çoğu liberteryen, liberteryenizmi kısmen fakirler için duyulan tasayla savundular. Bölüm sekiz talk showlarda ve televizyon yayınlarında konuşulan türden bazı çağdaş problemleri ele almakta. Nihayet, bölüm dokuz liberteryenizmi çağdaş siyaset içine yerleştirmekte. Hangi ülkelerin en fazla ve hangi ülkelerin en az liberteryen olduğunu incelemekte (Şaşırabilirsiniz, fakat ABD en liberteryen ülke değildir). Aynı zamanda ABD'nin ve

dünyanın daha az veya daha fazla liberteryen olmakta olup olmadığı gibi bazı trendleri tahkik etmekte.

Bu kitap Amerikan siyaseti üzerinde odaklanmaktadır. ABD, en liberteryen ülke olmamasına rağmen (98. soruya bakın), liberteryen fikirlere en fazla ilginin gösterildiği ülkedir. Bu kitap, aynı zamanda, Tea Party ve Ron Paul sayesinde, belli liberteryen fikirlerin siyaset sahnesinde olduğu bir seçimin ortasında yayımlanıyor.

Bu kitabı okumanın birçok yolu var. Onu, doğrudan doğruya, başından sonuna okuyabilirsiniz. Ancak, Oxford University Press'in *What Everyone Needs to Know* serisinin diğer kitaplarında olduğu gibi, okuyucuların böyle yapacağını sanmam. Onun yerine, sevdiğiniz herhangi bir sorudan başlayabilirsiniz. Aynı zamanda bazı fikirlerin farklı sorularda tekrarlandığını göreceksiniz, çünkü okuyucuların birinci sayfadan başladığını varsaymıyorum.

Esas itibariyle ekonomik özgürlük hakkındaki sorularla ilgiliyseniz, 36. ve 37. sorularla başlayabilirsiniz ve sonra bölüm altı, yedi ve sekizi okuyabilirsiniz.

Liberteryenlerin zayıflara ve bastırılmışlara yönelik tavrıyla ilgiliyseniz, bölüm yediyle başlayabilirsiniz, sonra bölüm dört, beş, altı ve sekizi okuyabilirsiniz.

En fazla çağdaş siyaset tartışmalarıyla ilgiliyseniz, birinci bölümle başlayabilirsiniz, sonra bölüm sekiz ve dokuzu okuyabilirsiniz ve daha sonra diğer bölümlere, özellikle 48-50. ve 54-61. sorulara dönebilirsiniz.

En fazla iyi ve doğru hakkındaki daha soyut felsefî problemlerle ilgileniyorsanız, birinci bölümle başlayabilirsiniz, sonra bölüm iki ve üçü okuyabilirsiniz.

Kendinize sorun, liberteryenlerin topluma ve fakirlerin ıstırabına kayıtsız ve yalnızca büyük firmaları korumayı isteyen bencil etik egoistler olduğunu mu düşünüyorsunuz? Sizin bu yanlış kavrayışlarınızı düzeltmek için size bölüm üç ile başlamayı; sonra 36, 37 ve 71. soruları okumayı; sonra bölüm yediyi okumayı ve nihayet 92. soruyu okumayı tavsiye ederim.

Oxford University Press'deki editörüm David McBride'a, bu kitabı yazmayı tavsiye ettiği ve beni onu yazmaya teşvik ettiği için teşekkür ediyorum. İki anonim hakeme kitabın nasıl şekillendirileceğiyle ilgili değerli geri bildirim için teşekkürler. Bryan Caplan, John Hasnas, Alexander McCobin, David Schmidtz, John Thrasher ve Kevin Vallier'e bu kitabı yazmaktaykenki bu meselelerle ilgili yararlı tartışmalar için teşekkürler. Ben Brown'dayken eski iş arkadaşım olan John Tomasi'ye özellikle teşekkürler. John ve ben, birlikte tartışarak ve alternatif, daha insanî bir klasik liberalizm görüşü formüle ederek yıllar harcadık.

Jason Brennan
Washington, DC Nisan 2012

1

LİBERTERYENİZMİN TEMELLERİ

1. *Liberteryenizm Nedir?*

LİBERTERYENİZM BİR SİYASÎ FELSEFEDİR. Liberteryenler bireysel özgürlüğe saygının adaletin merkezî şartı olduğuna inanırlar. İnsan ilişkilerinin karşılıklı rızaya dayanması gerektiğine inanırlar. Liberteryenler bir işbirliği, tolerans ve karşılıklı saygı özgür toplumunu savunurlar.

Liberteryenizm bizim her birimizin, diğerlerinin haklarını ihlal etmediğimiz sürece, kendi hayatlarımızı nasıl yaşayacağımıza müsaade edilmesi gerektiğini kabul eder. Hayatımızı yaşamak için toplumun iznini almak zorunda değiliz. Diğerlerine cevap vermemiz veya kendimizi haklılaştırmamız gerekmez. Kendimize hizmet etmeye bile zorlanamayız -hiç kimse bizi bizim kendi iyimizi teşvik etmeye zorlayamaz. Liberteryenler bizim her birimizin diğerlerine bizi daha büyük sosyal istikrar, ekonomik etkinlik veya daha iyi kültür hatırına feda

etmeyi yasaklayan, adalet üzerine kurulu bir masumiyete sahip olduğumuza inanırlar. Her birimiz kendi hayatı üzerinde egemendir. Köleler, uşaklar veya kendi başının çaresine bakamayan çocuklar gibi muamele görmeyeceğizdir.

Liberteryenizm ABD'deki en popüler siyasî felsefe değildir (Bkz. 12. ve 94. Soru). Ancak, liberteryenizm sağduyulu ahlakî düşünceden kaynaklanır. Çoğu Amerikalı, soyut olarak, diğerlerine zarar vermediğimiz veya onların haklarını ihlal etmediğimiz müddetçe, dilediğimizi yapmakta özgür olmamız gerektiğini kabul eder. Amerikalıların çoğu, insan ilişkilerinin gönüllü olması gerektiğinde hemfikirdir. Mesela, çoğu kabul eder ki, benim seni kendi kiliseme veya kitap kulübüme katılmaya zorlamam yanlış olur. Çoğu kabul eder ki, bireysel insanları "daha büyük iyi için" feda etmemeliyiz. Çoğu kabul eder ki, bir başka yetişkin insanı "kendi iyiliği için" bir şey yapmaya zorlamak yanlıştır.

Ancak, çoğu insan bu sağduyu prensiplerine birçok istisna olduğunu düşünür. Örneğin, muhafazakarlar devletin insanlara para karşılığında seks mübadelesi yapmayı yasaklamasını ister. Liberteryenler istemez. Birçok sol-liberal devletin insanların belgesiz göçmenleri dadı olarak çalıştırmasını yasaklamasını ister. Liberteryenler istemez. Marksistler devletin insanların fabrika sahibi olmasını yasaklamasını ister. Liberteryenler istemez.

Liberteryenler der ki, insan ilişkilerinin gönüllü olması gerektiğini ciddiye alırsak, o zaman devletin rolü büyük ölçüde sınırlanmalıdır. Devletlerin yaptığı ve insanların devletlerin yapmasını istediği birçok şey komşularımıza köleler, uşaklar ve aciz çocuklar gibi muamele etmeksizin yapılamaz. Liberteryen bakış açısından, diğer politik ideolojileri benimseyenlerin hep-

si, sol-liberaller, muhafazakarlar, Marksistler, faşistler ve sosyal demokratlar dahil, bazen komşularımıza köleler, hizmetçiler veya çocuklar gibi muamele etmemiz gerektiğinde hemfikirdir. Sadece bunun nasıl ve ne zaman olacağında anlaşamazlar.

Liberteryenler devlete güvenmemeye meyleder. Bu, kısmen, onların devletlerin genellikle kifayetsiz olduğuna inanmaları yüzündendir. Toplum ve piyasa eko-sistem gibidirler ve eko-sistemler gibi niyetlenmemiş sonuçlar üretmeden idare edilmeleri imkansızdır. Bu yüzden devletler problemleri çözmeye değil daha kötü hâle getirmeye meylederler. Liberteryenler aynı zamanda iktidar vaadinin diğerlerini istismar etmek isteyenleri en az diğerlerine yardım etmek isteyenler kadar cezbetmeye eğilimli olmasından da endişe duyarlar.

Liberteryenizm bir tekbiçim felsefe değildir, fakat daha ziyade birbirleriyle ilintili bir felsefeler ailesidir (Bkz. Soru 5). Liberteryen düşünce içinde çok çeşitlilik vardır, aynen diğer çoğu siyasal felsefelerde bir çeşitlilik olması gibi. Liberteryenler bir ortak prensipler özünü paylaşırlar. Liberteryenler bazen bu ilkelerin nasıl anlaşılacağı üzerinde anlaşamazlar. Bu ilkelerde bazı istisnalar olduğunu düşünebilirler veya düşünmeyebilirler.

2. Liberteryenler Neyi Savunur?

Liberteryenler radikal toleransı savunurlar. Liberteryenizm talepkar bir doktrindir. Kendi işimizle meşgul olmamızı talep eder, çoğumuz böyle yapmamayı isteyecek olmasına rağmen. Özgür bir toplumda, bazıları geleneksel hayat tarzlarını izlemeyi tercih edecektir. Diğerleri yeni hayat biçimlerini seçecektir. Bazıları çok sıkı dokulu komüniteleri tercih edecektir. Bazıları yalnızlığı seçecektir. Bazıları kötü olacaktır. Bazıları

erdemli olacaktır. Bir kişi, barış içinde yaşadığı diğerlerinin özgürlüğüne saygı gösterdiği sürece, hayatını seçtiği gibi yaşayabilir. "Yaşa ve yaşanmasına izin ver". Hiç kimse bir başkasının iyi hayat görüşüne uymaya zorlanmamalıdır. Diğer insanların kötü, basiretsiz, kendini tahrip edici veya aptalca hayatlar sürdürdüğünü görsek bile, onların, bu insanlar diğerlerinin haklarına saygı gösterdiği sürece, böyle yapmasına (olmasına) izin vermeliyiz. Diğerlerini yollarını değiştirmeye ikna etmeye çalışabiliriz. İyi örnekler teşkil edebiliriz. Fakat onları daha iyisini yapmaya zorlayamayız.

Liberteryenler radikal gönüllülüğü savunurlar. Liberteryenler bütün insan etkileşimlerinin zora değil rızaya dayanmasını isterler. Her birey kendi hayatı üzerinde hükümran olmalıdır.

Liberteryenler radikal saygıyı savunurlar. Her normal yetişkin bir iyi hayat konsepti geliştirme ve bu konsepti gerçekleştirmek için bir plan yapma gücüne sahiptir. İnsanlar kendi hayatlarının failidir. Bu faillik önemlidir –bu, insanları diğer duygulu yaratıklardan ayıran şeydir. Bireylere failler olarak saygı göstermek için, onlara, diğerlerinin eşit bir özgürlük alanına sahip olmasıyla tutarlı, mümkün olduğu kadar geniş bir kişisel, sivil ve ekonomik özgürlük alanı vermeliyiz.

Liberteryenler radikal eşitliği savunurlar. Hiçbir insan veya insan grubu diğerleri üzerinde herhangi bir sivil otoriteye sahip değildir. Hiç kimse hakla yönetmez (*no one rules by right*). Her insan yetenek, erdem veya sosyal sınıfı ne olursa olsun, aynı ahlakî mevkiye sahiptir. Hepimiz kendimiz üzerinde eşit derecede hükümranız ve başkaları üzerinde hükümran olmaktan eşit derecede uzağız.

Liberteryenler radikal barışı savunurlar. Birçok kimse dev-

letlerin diğer ülkelerin vatandaşlarına sanki onlar tümüyle insan değilmiş gibi muamele edebileceğine inanır görünmektedir. Liberteryenlere göre, her birey, nerede doğmuş olursa olsun, aynı temel ahlakî mevkiye sahiptir. Hiçbir ülke kendi ekonomisini geliştirmek için yabancıların çıkarlarını kurban edemez. İmparatorluk ve fetih asla haklı değildir. Devletler yalnızca kendi vatandaşlarının avantajlarını garanti etmek için savaş yapamaz. Devletler yalnızca gerçek nefsi müdafaa (*self-defense*) için savaş yapabilir.

Liberteryenler sorumluluğu savunurlar. Hür bir toplumda, insanlar kendi kararlarının sorumluluğunu üstlenmelidir. Kendilerinin kötü kararlarının maliyetini başkalarının üzerine yıkmamalıdır. Liberteryenler aynı zamanda sorumlu ve özgür insanların problemleri çözmek için bir araya geleceğine de inanırlar.

Bu yüzden, liberteryenler radikal özgürlüğü savunurlar. Her birey hayatını nasıl yaşayacağına karar verebilir. Kendimizi diğerlerine haklılaştırmak zorunda değiliz. Her birimiz, adalet üzerine kurulu, diğerlerine bizi daha büyük sosyal istikrar, ekonomik etkinlik veya arzuya sayan kültürel amaçlar için feda etmeyi yasaklayan bir kişisel dokunulmazlığa sahibiz.

3. *Liberteryenler Neye Karşıdırlar?*

Liberteryenler, toplumun, toplum içindeki bireylerden ayrı, kendisine mahsus bir iyiye sahip olduğu fikrini reddederler. Liberteryenler bireylerin yalnızca daha büyük bir sosyal organizma içindeki hücreler olduğu doktrinini reddederler. Liberteryenler bizim komşularımıza borçlu olarak doğduğumuz fikrini reddederler. Hayatlarımız toplumun kaprisine göre harcanabilecek açık çekler değildir.

Liberteryenler, devletin vatandaşlarına karşı ebeveynler gibi davranması gerektiği fikrini reddederler. Komşularımıza saygı göstermek için, onların kendi kararlarına uygun olarak yaşamasına müsaade etmeliyiz. Hatta bazen onların kendi kararlarıyla başarısız olmasına izin vermeliyiz. Onları, onların iyiliği için bile kontrol etmeye çabalamamalıyız. Her halükarda, "bunu onların iyiliği için yapıyoruz" demek, genellikle kötülük yapmak için bir özürdür (bahanedir).

Liberteryenler herhangi bir kimsenin –veya herhangi bir insan grubunun– başka biri üzerinde herhangi bir doğal otoriteye sahip olduğu fikrini reddederler. Biz diğerleri üzerinde eşit derecede gayri egemeniz (gayri hükümranız). Çoğunluk azınlığı yönetmek için hiçbir doğal hakka sahip değildir.

Liberteryenler hedefleri elde etmek için şiddet kullanılmasını reddederler. Şiddete bazen nefsi müdafaa için izin verilebilir ve başka türlü asla izin verilemez. Liberteryenler devletlerin normal ahlakî kurallardan muaf olduğunu düşünmezler. Eğer benim seni bir şeyi yapmaya zorlamam yanlışsa, o zaman normal olarak polisin seni onu yapmaya zorlaması da yanlış olacaktır.

Liberteryenler millî sınırların insanları içerdekiler ve dışardakiler olarak bölmesi gerektiği fikrini reddederler. Ne birbirimize bu sınırlardan karşıya geçmeyi yasaklayabileceğimizi ne de insanları ülke vatandaşlarımıza imtiyaz tanımaya zorlayabileceğimizi düşünürler.

Liberteryenler devlet hakkındaki romantik fikirlere muhalefet ederler. İnsanlar insanlardır. Birine bir silah vermek, onu patron diye adlandırmak ve ona asil bir görev yüklemek onu bir azize dönüştürmez. Liberteryenler iktidardakilerin güçlerini iyi (şeyler) yapmak için kullanmak isteyeceklerinden şüphe duyarlar. İktidardakilerin, iyiyi nasıl yapacaklarını, iyiyi

yapmak isteseler bile, bileceklerinden de şüphe duyarlar. Devlet her şeyi bilen meleklerle dolu olsaydı, birçok liberteryen devlet için daha geniş bir rolü kabul ederdi. Lakin, devletler gerçek insanî zaaflara (açıklara) sahip gerçek insanlarla dolu olduğu zaman, liberteryenler devletin rolünün sınırlı olması gerektiğine inanırlar. Hayatlarımızda, devlet, en fazlasından, sahneyi hazırlamalıdır, oyunu hazırlamamalıdır.

4. Liberteryenizm Hakkında Niçin Bilgi Sahibi Olmalıyız ?

Amerikan halkı gittikçe daha liberteryen bir sesle konuşur görünmektedir. Tea Party genellikle liberteryen tınılı fikirleri benimsemektedir. Son Gallup araştırmaları Amerikalıların federal devletin harcanan her doların yarısını israf ettiğine inandığını bulmuştur. Amerikalıların yüzde seksen ikisi ülkenin kötü yönetildiğine inanmaktadır. Yüzde altmış dokuzu Kongre'ye sıfır veya çok az güveni olduğunu söylemektedir. Yaklaşık yarısı devletin vatandaşların haklarına ve özgürlüklerine yakın bir tehdit olduğuna inanmaktadır. Yüksek petrol fiyatlarına ve finansal krize rağmen petrol, bankacılık ve gayri menkul endüstrilerini, kendi devletlerini gördüklerinden daha olumlu görmektedir.

Şüphesiz, devlete güvensizlik liberteryen barış, refah ve özgürlük liberteryen ideallerine bir ilkeli destekle aynı şey değildir. Yine de, yakınlardaki bir CNN anketinde, rekor bir oranla, Amerikalıların %63'ü devletin çok fazla (şey) yaptığını ve bireylere ve işletmelere daha fazlasını bırakması gerektiğini söyledi. Yüzde ellisi dedi ki, devlet geleneksel değerleri teşvik etmeye çabalamamalıdır. Amerikan vatandaşları ekonomiye veya sosyal ve ahlakî hayata daha az yaygın devlet müdahalesini gittikçe daha fazla tercih eder görünmektedir.

Liberteryenizm hakkında bilgili olmamız gerekir, çünkü dünya daha liberteryen oluyor. Genelde, tüm dünyada, ekonomik bariyerler aşağı iniyor. Çeşitlilik için tolerans artıyor. Geleneksel olarak gayri özgür ülkeler daha daha özgür oluyor. Sormamız lazım: Bu gelişmeler iyi mi yoksa kötü mü? Herkes tam olarak ne kadar özgür olmalı? İnsanlar liberteryenlerin onların olmasını istediği kadar mı özgür olmalı yoksa insanların özgürlüklerini sınırlamalı mıyız?

Liberteryenizm hakkında, kısmen, onun Amerikan siyasetinde bir üçüncü yol sunması yüzünden, bilgi sahibi olmalıyız. Amerikan siyaseti iki kampa sahiptir. İlk kamp bir Amerikan polis devletini –vatandaşlarının hayat tarzlarını gözetlerken (*policing*) aynı anda tüm dünyayı da gözetleyen bir devleti– savunur. Bu kamp devlete geleneksel Yahudi-Hıristiyan erdemlerini teşvik ettirtmeyi savunur. İkinci kamp bir Amerikan dadı devletini –vatandaşlarının davranışını "kendilerinin iyiliği için" yönlendirmeye ve kontrol etmeye çalışan bir devleti– savunur. Her iki kamp da devlete endüstriyi idare ettirmeyi, kontrol ettirmeyi ve desteklettirmeyi destekler. Retorikte, sert bir bölünme iki kampı birbirinden ayırır. Ancak, iktidarda oldukları zaman, her iki kamp da aynı şekilde davranır.

Liberteryenizm hakkında bilgi sahibi olmamız lazım, çünkü o muhakkak (doğru) addettiğimiz fikirlere karşı çıkar. Örneğin, çoğu kimse, eğer bir gaye –millî refah veya fakirlere yardım gibi– önemliyse, o zaman devletin bu gayeye ulaşma görevini üstlenmesi gerektiğini kabul eder. Bunun tersine, liberteryenler, bu gayeler çok önemli olduğundan, devletin onları üstlenmesine izin vermememiz gerektiğini söylerler. Çoğu Amerikalılar, bir problem gördükleri zaman, devletin onu nasıl çözebileceğini merak ederler. Liberter-

yenler, bir problem gördükleri zaman, onun nasıl çözülebileceğini merak ederler.

Liberteryenizm hakkında bilgi sahibi olmamız lazım, çünkü o statükoya meydan okur. Statükoyu muhakkak saymaya meylederiz. Vatandaşların hayatının birçok veçhesini kontrol ve regüle etmeye çalışan güçlü devletlere bölünmüş bir dünya görürüz. Bunun gayet normal olduğunu ve başka hiçbir alternatif bulunmadığını varsayarız. Liberteryenizm daha iyisini yapabileceğimizi ve yapmamız gerektiğini söyler.

Liberteryenizm hakkında bilgi sahibi olmamız lazım, çünkü liberteryenizm güçlülerin ve zenginlerin otoritesine meydan okur. Bizim çoğumuz otorite-lehine bir önyargıya sahiptir. Sosyal baskıya uymaya yönelik olarak evrildik. Psikolog Stanley Milgram gösterdi ki, çoğu sıradan insan, bilim adamlarının onlara öyle yapmalarını söylemeleri hâlinde, birbirine işkence etmeyi ve birbirini öldürmeyi istemektedir. Devlete direnme Amerikan inancına rağmen, Amerikalılar güce (iktidara) uymaya meyletmektedir. Liberteryenler bu temayüle karşı savaşmaktadır.

Bizim kendi ahlakî ve siyasal inançlarımızın tutarlı olup olmadığını belirlemeye yardımcı olması için liberteryenizm hakkında bilgi sahibi olmalıyız. Liberteryenizmin temel fikirleri sağduyu ahlakından gelmektedir, ancak, liberteryenler bu fikirleri yaygın duygulara-anlayışlara meydan okuyacak şekillerde kullanmaktadır. Mesela, sağduyu ahlakı der ki, eğer bir kimse kendi işiyle meşgulse ve hiç kimseye zarar vermiyorsa, o kişi kendi hâline bırakılmalıdır. Ancak, bizim çoğumuz bir kişiyi, işiyle meşgulken vė hiç kimseye zarar vermiyorken, aynı zamanda biraz kokain içmiş bulursa, o kişiyi hapsedecektir. Bu kitabı okurken göreceğiniz üzere, liberteryenler tezleri-

ni muhtemelen hemfikir olacağınız öncüllere ve fikirlere dayandırırlar. Eğer öyleyse, kendi kendinize niçin bir liberteryen olmadığınızı sormak isteyeceksiniz. Liberteryenler mi yanlış yoksa siz mi yanlışsınız? (Veya, liberteryenler bazı meselelerde haksızken bazı meselelerde haklı değiller mi?)

Liberteryenizm hakkında daha fazla şey bilmemiz lazım, çünkü bizim çoğumuzun liberteryenlerin neye inandığı ve niçin inandığı hakkında yanlış fikirleri var.

Otuz yıl önce, neredeyse hiç kimse ana akım medyada liberteryen fikirler hakkında yazıp çizmezdi. Ancak, son yıllarda, basın liberteryen düşünceye ciddi ilgi duyar hâle geldi. Fakat basın çoğu zaman liberteryenleri adil bir biçimde sunmada başarısız. Bu yüzden, liberteryenlerin gerçekte ne düşündüğünü yanlış anlamış olmanız ihtimali kuvvetli. *State*, *Huffington Post*, the *New Yorker* ve *Boston Review* liberteryenizm eleştirmenlerinden makaleler yayımladı. Liberteryenler bu makalelerin Brad ve Angelina'nın aile kavgalarıyla ilgili en son dedikodu sütunları kadar adil ve dengeli olduğuna inanırlar. Eleştirmenler liberteryenizmi adil bir şekilde karakterize etmek için zayıf müşevviklere sahiptir. Liberteryenizmi reddetsek bile, neyi reddettiğimizi bilmeliyiz.

Liberteryenizm hakkında bilgi sahibi olmamız lazım, çünkü o –veya onun parçaları– haklı olabilir.

5. *Liberteryenlerin Farklı Türleri Var mı?*

Liberteryenler her şeyde hemfikir değildir. "Liberteryenizm" bir dizi bağlantılı siyasal felsefe için bir şemsiye terimdir.

Liberteryenler üç ana kategoriye ayrılırlar : (1) klasik liberaller, (2) katı liberteryenler, (3) neo klasik liberaller. Bu

gruplar arasındaki sınırlar akışkandır. Bu liberteryen kategoriler kendilerinin liberteryen düşünce tarihindeki yerleri tarafından birbirlerinden ayırılırlar. Her bir grup bir kor fikirler setini de paylaşır.

1. Klasik liberaller: Klasik liberaller ilk liberteryenlerdi. Klasik liberal düşünürler, 20. Yüzyıl'dan F. A. Hayek, James Buchanan, Gordon Tullock ve Milton Friedman yanında 18. ve 19. Asır'dan Adam Smith, David Hume, Mary Wallstonecraft, Harriet Taylor Mill, Frédéric Bastiat ve David Ricardo'yu da kapsar.

Klasik liberaller açık, toleranslı toplumları; güçlü sivil hakları; güçlü ekonomik ve mülkiyetle ilgili hakları; ve açık-piyasa ekonomilerini savunurlar. Savaşa, emperyalizme ve fethe karşı çıkarlar. Devletin ekonomiyi kontrol ve idare etmesine muhalefet ederler. Korporatif refaha ve ahbap çavuş kapitalizmine karşı çıkarlar.

Klasik liberaller problemleri çözmek için devleti kullanmaya sert liberteryenlerden daha az karşı çıkarlar. Nobel ödüllü iktisatçı Milton Friedman demektedir ki : " ...hükûmet bizi zaman zaman ayrı ayrı elde etmemiz zor veya pahalı olacak şeyleri birlikte elde etmeye muktedir kılabilir. Ancak, bu tarz her hükûmet kullanımı çok tehlikelidir. Hükûmeti bu şekilde kullanmaktan kaçınamayız ve kaçınmamamız gerekir. Fakat bizim böyle yapmamızdan önce bir açık ve geniş avantajlar dengesi var olmalıdır". Klasik liberaller genellikle devletin (yollar ve millî savunma gibi) kamusal malları, bir tür bir sosyal güvenlik ağını ve kamu okulları veya, daha iyisi, özel okullar için kamusal eğitim çeklerini tedarik etmesi gerektiğine inanırlar. Klasik liberaller genellikle ekonominin bir ölçüde devlet tarafından regülasyonunu kabul ederler.

Klasik liberaller, özgürlüğe saygı göstermenin iyi sonuçlar üretmeye meyletmesi yüzünden özgürlüğe saygı göstermemiz gerektiğini ileri sürmeye eğilimlidirler. Klasik liberaller özgürlüğün erdemin, kültürün, bilimsel ilerlemenin ve refahın en iyi yetiştiği/büyüdüğü toprak olduğuna inanırlar.

Erken klasik liberallerin kendilerini "klasik liberaller" olarak adlandırmadığına dikkat edin –onlar kendilerini yalnızca "liberaller" olarak adlandırdılar. "Liberal" kelimesi bir zamanlar şimdi "klasik liberal" ile kastettiğimiz şey anlamına geldi. Ancak, geç 19. Asır'da Amerikan sosyal demokratları "liberal" kelimesini kendileri için sahiplendi. "Liberteryen" kelimesi, bir ölçüde, klasik liberaller kendilerini sosyal demokratlardan ayırt etme ihtiyacı duyduğu için gelişti. Ortalama Amerikalı için "liberal", yaygın bir refah devletini, yaygın devlet sosyal hizmetlerini, güçlü şekilde yeniden dağıtımcı vergilemeyi, piyasa ekonomisinde güçlü devlet mevcudiyetini ve devlet idaresini savunan kimseyi akla getirir. Klasik liberaller bunların hepsine karşı çıkar.

2. Katı liberteryenler: 20. Yüzyıl'ın ortasında, klasik liberalizmin bir nesli katı liberteryenizm adını vereceğim şeye inkişaf etti. Katı liberteryenizm klasik liberal düşüncenin daha radikal bir versiyonudur.

Klasik liberaller, mülkiyet haklarının önemli olduğuna inanırlarken, insanların, bazı minimal miktarda kamu mallarının, refah programlarının ve sosyal hizmetlerin sağlanması için vergilendirilebileceğini kabul ederler. Bunun tersine, katı liberteryenler tüm bu tür vergilendirmelerin ahlakî olarak hırsızlığa eşit olduğuna inanırlar. OxFam temsilcileri evinize geldi, size bir silah doğrulttu ve bağış yapmanızı talep etti. Fakirlere yardım etme yolunda bir ahlakî göreviniz olması-

na rağmen, OxFam sizi yardım etmek için zorlama hakkına sahip değildir. Bu durumda OxFam temsilcileri hırsızdır ve sizin haklarınızı ihlal etmektedir. Katı liberteryenler, OxFam temsilcileri yerine bir devlet vergi toplayıcısı silah doğrultursa hiçbir şey değişmez der.

Bu yüzden katı liberteryenler devlet için rolün minimal olduğunu düşünmeye meylederler. Sert liberteryenlerin birçoğu devletlerin yalnızca bir mahkeme sistemi, askerî koruma ve polis hizmeti sağlaması gerektiğine inanır. Bu liberteryenlerin bir "minimal" veya "gece bekçisi" devleti savunduğu söylenir.

Bazı katı liberteryenler anarşisttir. Bunlar eğer devletten kurtulursak toplumun daha iyi işleyeceğine ve daha adil olacağına inanırlar. (Bkz. soru 33) . Bir devlet (1) zor kullanımında bir tekel iddia eden, (2) kuralları yapmada ve diğerlerine emir vermede bir tekel hakkı iddia eden, (3) diğerlerinin bu kurallara ve emirlere uymasını bekleyen ve (4) bu tekelleri muhafaza etmek için yeterli güce sahip olan bir kurumdur. Anarşist liberteryenler, iş dünyasında özel tekeller kötüyse, zorlayan otoritenin kullanımında politik monopollerin daha da kötü olduğunu söylerler.

Klasik liberallerle karşılaştırıldıklarında, katı liberteryenler inançlarını daha fazla insanların hakları için endişeye ve daha az iyi sonuçlar üretme endişesine dayandırırlar. Keza, katı liberteryenler inanırlar ki, bir liberteryen toplum iyi, alternatiflerinin hepsinden daha iyi sonuçlar üretecektir.

Katı liberteryenler romancı Ayn Rand'ı, iktisatçı Murray Rothbard'ı ve felsefeciler Robert Nozick ile Eric Mack' ı kapsar.

Liberteryenizm hakkında düşündüğünüz zaman, "katı liberteryenizm" olarak adlandırdığım şeyi düşünmeniz ihtimali

kuvvetlidir. Ancak, katı liberteryenizm geniş anlamda liberteryen düşüncenin ana çizgisini temsil etmez. Katı liberteryenizm bazı bakımlardan, klasik liberal siyasal düşünce içinde bir sapmadır.

3. Neo-klasik liberaller: Son 30 yılda klasik liberal (yani liberteryen) düşüncenin yeni bir biçimi belirdi. Yeni klasik liberallerin birçoğu kendilerini sadece klasik liberaller veya liberteryenler olarak adlandırırlar. Bazıları kendilerini neo-klasik liberaller veya merhametli (*bleeding-heart*) liberteryenler olarak adlandırırlar.

Neo-klasik liberaller klasik liberallerin endişelerinin, ilgilerinin birçoğunu paylaşırlar. Ancak, onları daha eski klasik liberallerden ayıran şey, onların sosyal adalet için bir açık, esaslı ilgiye sahip olmalarıdır (Bkz. 75-77. sorular).

Temelde, sosyal adaletin savunucuları inanırlar ki, sosyal kurumlar, toplumun en az avantajlı ve en zayıf üyeleri dahil, herkesin yeterince yararına işlemelidir. Sosyal adalete inanmak toplumda faydaların ve yüklerin dağılımının bir adalet meselesi olarak önemli olduğunu kabul etmektir. Diğer liberteryenler gibi, neo-klasik liberaller de, insanların mülkiyet haklarına bir saygı meselesi olarak sahip olduğunu kabul ederler. Ancak, neo-klasik liberaller derler ki, eğer bir özel mülkiyet rejimi, çok sayıda insanı, onların bir hatası olmaksızın, fakir bırakıyorsa, bu rejim gayri meşru olacaktır.

Sosyal adalet fikri genellikle Marksistler, sol-liberaller veya sosyal demokratlar gibi soldaki düşünürlerle birleştirilir. Neo-klasik liberaller Marksistlerle, sol-liberallerle ve sosyal demokratlarla adil bir toplumun fakirlere yeterince yardım eden kurumlara sahip olması gerektiğinde hemfikirdir. Mamafih, neo-klasik liberaller sosyal adalet için endişenin açık

ve serbest piyasalarla, güçlü mülkiyet haklarıyla ve ekonomik özgürlükle yalnızca bağdaşmadığını, fakat aynı zamanda onlara bir bağlılık gerektirdiğini düşünürler. Marksistler, sosyal adaleti gerçekleştirmek istersek, serbest piyasalara ve güçlü ekonomik haklara sahip olamayacağımızı söylerler. Sosyal demokratlar, sosyal adaleti gerçekleştirmek istiyorsak, çok idare edilen ve regüle edilmiş pazarlara ve daha zayıf ekonomik haklara sahip olmamız gerektiğini söylerler. Fakat, neo-klasik liberaller, fakirlere ihtimam gösteriyorsak ve sosyal adaleti gerçekleştirmek istiyorsak en son isteyeceğimiz şeyin Marksizmi onların üstüne empoze etmek olacağını söylerler. Fakirler başka hiçbir yerde değil, hemen hemen sadece ticarî toplumlarda zenginleşti.

Liberteryenizmin bu üç türü arasında onların sosyal adalete yönelik tavırları marifetiyle ayrım yapabiliriz. Neo-klasik liberaller sosyal adalet ideallerini açıkca tasdik ederler. Katı liberteryenler sosyal adalet ideallerini açıkça reddederler (Bkz. 75-77. sorular). Klasik liberallerin sosyal adalet hakkında kafası karışıktır. Birçok klasik liberal sosyal adalet kavramı gelişmeden önce yazdı. Klasik liberaller sosyal adaleti onu değerlendirmedeki başarısızlıkları kadar reddetmedi. Ancak, çoğu klasik liberal fakirlerle açıkca ilgilidir. Adam Smith, milletlerin zenginliğinin kralın hazinesinin genişliğiyle değil fakat sıradan insanın midesinin doluluğuyla ve onun çocukları için mevcut fırsatlarla ölçüleceğini ileri sürdüğü zaman iktisatı ebediyen değiştirdi. Klasik liberaller, klasik liberal kurumları, büyük ölçüde, bu kurumların fakirlere yardım ettiğine inandıkları için savunurlar.

Popüler tartışmalarda, insanlar "liberteryen"i dar anlamda, katı liberteryenlere işaret etmek için kullanırlar. "Liber-

teryen"i bazen daha geniş bir anlamda, serbest piyasaları, mülkiyet haklarını ve bir açık ve toleranslı toplumu savunan kimselere işaret etmek için kullanırlar. Bu kitap "liberteryen"i daha geniş anlamda, klasik liberalleri, katı liberteryenleri ve neo-klasik liberalleri kapsayacak şekilde kullanmaktadır. Zaman zaman spesifik olarak bu üç kamptan birine işaret edeceğim. Liberteryenlerin ne düşündüğünü tasvir ettiğim zaman, onlar arasında genelleme yapıyor olacağım.

6. *Liberteryenler Muhafazakarlar mıdır?*

Hayır. Liberteryenizm bir sağ kanat görüşü veya muhafazakar bir görüş değildir. Liberteryenler ve belli muhafazakarlar aynı siyasal inançları paylaşırlar, fakat diğer birçok siyasal inançta birbirlerine karşıdırlar.

Amerikan muhafazakarları genellikle devlet gücünden şüphe duyduklarını iddia ederler. Devlet problemleri çözmeye çalıştığı zaman bunun işleri iyileştirmekten çok kötüleştirdiğinden endişe ederler. Muhafazakarlar genellikle serbest piyasaları, ekonomide daha az devlet yönetimini ve devlet regülasyonunu ve mülkiyet hakları için güçlü saygıyı tercih ettiklerini iddia ederler. Bu meselelerde liberteryenler ve muhafazakarlar hemfikirdir.

Ancak, birçok muhafazakar için sınırlı devletten bahsetmek yalnızca gevezelik yapmaktır. İktidarda oldukları zaman, birçok muhafazakar bu varsayılan bağlılıkları ihlal ederler. Küçük işletmeler karşısında zengin şirketleri kayıracak şekilde regülasyonlar ve vergi kodları hazırlarlar. Siyasi iltimas projelerini ve korporatif refahı fonlarlar. Yerli üreticilere yardım etmek için dış ticareti sınırlamaya çalışırlar. Göçü sınırlarlar, ticaret bariyerleri ve dış ticaret vergileri koyarlar ve yerli şir-

ketlere ekonomik sübvansiyonları desteklerler. Kamu işleri projeleri için özel mülkiyeti gasp ederler. Hem liberteryenler hem muhafazakarlar serbest-piyasadan bahsederler, fakat liberteryenler onu gerçekten isterler.

Muhafazakarlar aynı zamanda güçlü bir polis devletine sahip olmayı ve savaş yanlısı dış politikayı tercih ederler. Suçlara, özellikle uyuşturucu suçlarına karşı sert olmak isterler. Muhafazakarlar ABD'nin dünya ilişkilerini kontrol eden bir süpergüç olmasını isterler. Amerikan hakimiyetini korumak için diğer ülkelerle savaş çıkarmayı desteklerler.

Liberteryenler bunun muhafazakarların küçük devleti savundukları iddiasının altını oyduğunu söylerler. Terörle Savaş ve Uyuşturucuyla Savaş iri devlete yol verir. Liberteryenler derler ki, muhafazakarlar, retoriklerine rağmen, devleti, daha ince ve daha az müdahaleci değil, daha büyük ve daha müdahaleci yapmaya meyleder.

Birçok muhafazakar devletin geleneksel Yahudi-Hıristiyan değerlerini desteklemesi ve empoze etmesi gerektiğine inanır. Muhafazakarlara göre devletin ana amaçlarından biri vatandaşların ahlakî erdemini takviye etmektir. Mesela, ultra-muhafazakar başkan adayı Rick Santorum demektedir ki, ABD hukuku "daha yüksek hukukla" uyumlu olmalıdır ve, eğer başkan seçilirse, siyasaya "İncil gerçekleri" temelinde karar verecektir. Bu kültürel yönelimli muhafazakarlar okul sponsorlu duayı destekler, aynı-cins evliliğine karşı çıkar, eşcinsellerin devlet işlerinde veya askeriyede çalışmasını engellemek isterler, okulların bilim yerine yaratılışçılığı öğretmesini isterler ve boşanma hakkını kısıtlamak isterler. Seks işçiliğini yasaklamayı tercih ederler ve cinsel materyallere ulaşmayı regüle etmeyi veya yasaklamayı isterler.

Muhafazakarlar Vatanseverlik Kanunu'nu, izinsiz telefon dinlemeyi-kaydetmeyi, işkenceyi, Guantanamo'yu ve diğer özgürlük ihlallerini Terörle Savaş için desteklemeye meyledeler. Bir cezalandırıcı polis devletini ve davalıların kendilerini savunma imkanını kısıtlamayı savunurlar. Suçluları idam etmek için devleti güçlendirmeyi savunurlar (Cumhuriyetçi aday Newt Gingrich bir seferinde tüm uyuşturucu satıcılarını idam etmeyi savundu). Muhafazakarlar kendilerinin polis devletinin fakir azınlıklara orantısız yükler bindirmesine çok az ilgi gösterirler. ABD'nin dünya nüfusunun yalnıza yaklaşık %5'ine sahip olmasına rağmen dünyadaki cezaevi nüfusunun yarısından fazlasını barındırmasına kayıtsız görünürler. Kadınların kürtaj ve doğum kontrol hapına ulaşma gibi haklarını reddederler. Amerikan Sivil Özgürlükler Birliği'ne (American Civil Liberties Union) tiksintiyle bakarlar.

Bütün bu sebeplerle muhafazakarlar ve liberteryenler ideolojik hasımlardır.

Liberteryenler, muhafazakarlardan farklı olarak, geniş bir sivil özgürlükler alanını savunurlar (Bkz. 44-61. sorular).

Liberteryenler sıklıkla bazı muhafazakar inançlarla hemfikirdirler. Mesela, muhafazakarlar güçlü aile bağlarının, evliliğin ve istikrarlı ailelerin toplumun temeli olduğunu savunurlar. Ancak, bu fikirler muhafazakarlara mahsus değildir. Çoğu sosyolog soldadır, ancak, bunlar, muhafazakarlar gibi, istikrarsız veya parçalanmış evlerin suça, şiddete, yoksulluk ve kabahatlara sebep olduğunu gösteren birçok bilgiye sahip olduklarını ileri sürerler. Sosyologlar evlenmemiş annelerden doğan çocukların evli annelerden doğan çocuklardan daha kötü hayat şanslarına sahip olduğunu belirtirler. En azından ABD'de, çalışmayan erkekler sıkı çalışan erkeklerden daha az

mutludur. Dindar vatandaşlar seküler vatandaşlardan daha büyük hayat tatmini duyduğunu bildirmektedir. Bunların hepsi muhafazakar klişe iddialarıdır, ancak sol-kanat sosyologlar da bunları tasdik etmeye meyillidir. Birçok liberteryen de böyle yapar.

Buna rağmen, liberteryenler, muhafazakarlardan farklı olarak, devlete Yahudi-Hıristiyan değerlerini teşvik ettirmenin sosyal hastalıkları çözmeyeceğine inanırlar. Muhafazakarlar parçalanan ailelere üzülürler. Liberteryenler muhafazakar hükûmetin genellikle aileyi parçalayan şey olduğuna inanırlar. Örneğin, liberteryenler Uyuşturucuyla Savaş'ın şehir merkezlerini tahrip ettiğine ve yoksullaştırdığına inanırlar (Bkz. 50. soru). Keza, liberteryenler, muhafazakarlardan farklı olarak, iki anneli veya iki babalı bir evin bir anneli veya bir babalı evden daha fazla çatlamış olduğuna inanmaz.

Muhafazakarlar devletin geleneksel erdemleri teşvik etmesini isterler. Liberteryenler devletlerin bunu herhangi bir şekilde doğrudan doğruya yapabileceğini reddederler. Mesela, bazı insanların gerçekten tembel olduğunu ve çalışmamayı tercih ettiğini varsayın. Bir devlet, şüphesiz, onları çalışmaya zorlayabilir. Fakat bu o insanları çalışkan veya sorumlu kılmayacaktır. Siz, eğer yalnızca kanun tehdidiyle sorumlu bir kişi şekilde davranırsanız, gerçekten sorumlu değilsinizdir.

Birçok öz-tasvirli (kendi kendini tanımlamış) muhafazakar benim muhafazakarlık tasvirimi gayri adil bulacaktır. Bazı öz-tanımlı muhafazakarlar Vatanseverlik Kanunu'na, din ile devletin birliğine, sivil haklara zarar verilmesine ve saldırgan Amerikan dış politikasına karşı çıkarlar. Aynı cins evlilikleriyle, devlet kiliselerin bu evlilikleri tanımasını şart koşmadığı sürece, bir problemleri yoktur. Kürtajın, fahişeliğin veya ku-

marın ahlakî olarak yanlışlığına inanmalarına rağmen, bunları illegal hâle getirmeyeceklerini söyleyebilirler. Ancak, bu şekilde düşünen biri en iyi bir politik muhafazakar olarak değil, fakat ahlaken muhafazakar görüşlere sahip bir politik liberteryen olarak tanımlanır.

7. Liberteryenler Liberaller midir?

Evet ve hayır –bu, "liberal" ile ne kastettiğimize bağlıdır.

Popüler Amerikan siyasetinde, çoğu insanlar "liberal"i, Marksizmden ve komünistlerden uzak merkez soldaki bir kimseyi tanımlamak için kullanır. Bu anlamda ' liberal ' ekonomiye artan devlet müdahalesini, yaygın bir refah devletini ve sivil haklara kuvvetli bir bağlılığı savunan sol-eğilimli kimse demektir. Liberteryenler sivil haklara sol-liberallerinkinden de güçlü bir bağlılığa sahiptirler, fakat ekonominin devlet tarafından kontrolünü veya bir yaygın refah devletini savunmazlar. Bu yüzden, bu anlamda, "liberaller" olarak adlandırılamazlar.

Ancak, "liberal" kelimesi siyasal felsefede ayrı bir anlama sahiptir. Felsefeciler, liberalizm hakkında konuştukları zaman, Rush Limbaugh veya Jon Stewart'ın kasettiği şeyi kastetmezler. "Liberal"in felsefî anlamında, bir liberal özgürlüğü savunan kişidir. Liberaller özgürlüğü siyasete rehberlik edecek temel değer olarak görürler. Özgürlüğe saygıyı siyasal davranış üzerindeki ana sınırlama sayarlar. Kişi kişisel özgürlüğe saygı göstermeye ve onu teşvik etmeye bağlılığı ölçüsünde liberaldir. Bu anlamda, evet, bütün liberteryenler liberaldir.

Felsefî liberalizmde, "sol-liberaller" ile liberteryenler arasında bir ayrılık vardır. Ayrılık ekonomik özgürlük konusu üzerindedir.

Çoğu liberal kabul eder ki, bazı özgürlükler diğerlerinden daha önemli ve daha temeldir. Bu temel özgürlükler yüksek derecede bir politik korumayı hak ederler. Onlar ancak istisnaî hâllerde ihlal edilebilirler. Çoğu liberal, kendilerinin temel özgürlükler listelerinde, sadece bazı sivil ve politik özgürlükleri değil fakat aynı zamanda, mülkiyet sahibi olma hakkı gibi, bazı ekonomik özgürlükleri de ihtiva eder.

Ancak, liberaller temel ekonomik özgürlüklerin genişliği hakkında farklılaşırlar. Liberteryenler bizim ekonomik özgürlüklerimizin geniş bir alana sahip olması gerektiğine inanırlar. Aynen din özgürlüğünün insanlara –herhangi birine cevap vermek veya kendilerini haklılaştırmak zorunda olmaksızın– kendileri için dinî kararlar vermek için geniş bir alan verilmesini gerektirmesi gibi, liberteryenler ekonomik özgürlüğün insanlara kendileri için ekonomik ve finansal kararlar almaları için geniş bir alan verilmesini gerektirdiğini söylerler. Sol-liberaller bizim ekonomik özgürlüklerimizin dar bir alana sahip olması gerektiğini söylerler. Mesela, meşhur sol-liberal filozof John Rawls her bireyin (diş fırçaları veya kitaplar gibi) kişisel mülkiyete sahip olmaya ve mesleğinin ne olacağına karar vermeye hakkı olduğunu söyler. Ancak, diğer bütün ekonomik kararlar özel bireylere değil, fakat devlete veya bir bütün olarak tüm uygun (*eligible*) seçmenlere aittir. Rawls'a göre, bir fırına sahip olup olmayacağımıza devlet karar verir.

Bu yüzden, liberteryenler, insanların, bir temel adalet meselesi olarak, kişisel mülkiyet elde etmeye, onu elde tutmaya, onu başkasına vermeye ve birçok durumda tahrip etmeye; kendileri için servet kazanmaya; sözleşmeler yapmaya ve sözleşmelere girmeye; bütün tarafların rıza gösterdiği şartlarda mallar ve hizmetler almaya ve satmaya; mesleklerini seçmeye;

çalışma şartlarını müzakere etmeye; hanelerini uygun gördükleri biçimde idare etmeye; satış için şeyler hasıl etmeye; iş başlatma, yapma ve dağıtmaya; fabrikalara ve işletmelere sahip olmaya; mülkiyetlerini üretken-verimli amaçlar için geliştirmeye; ne yeyip, içip, giyeceğine karar vermeye; ne tür eğlenceyi ve kültürel tecrübeyi deneyeceklerine karar vermeye ve daha fazlasına hak sahibidir.

Bunun tersine, sol-liberaller, bir temel adalet meselesi olarak, insanların, yalnızca kendi mesleklerini seçmeye ve kişisel, üretken olmayan mülkiyete sahip olmaya hakkı olması gerektiğine inanırlar. Bu tüm, hatta çoğu sol-liberaller sosyalisttir anlamına gelmez. Gerçekte, artık çoğu sol-liberal üretim araçlarının özel sahipliğiyle bir piyasa-temelli ekonomiyi savunmaktadır. Çoğu sol-liberal bir piyasa ekonomisinin gerekli olduğuna inanır. Bunlar, başka hiçbir mümkün alternatif olmadığını düşünürler. Ancak, sol-liberaller pazarda ekonomik özgürlüğü yalnızca onun fakirlere yardım etmesi derecesinde savunurlar. Piyasa ekonomilerini yalnızca bu ekonomik sistem sosyal adaletin diğer hedeflerine katkı sağladığı derecede savunurlar. Bu özgürlüklerin bireysel vatandaşlara saygı göstermenin bir yolu olarak önemli olduğunu düşünmezler. Liberteryenler umumiyetle bir piyasa ekonomisinin fakirlere yardım etmesi gerektiğinde hemfikirdirler, fakat onlar aynı zamanda insanların diğerleriyle ticaret yapmak için bir temel hakka sahip olduklarına da inanırlar.

Birçok sol-liberal, bir liberteryen serbest piyasada, büyük şirketlerin çok güçlü olacağına ve siyasetin kontrolünü ele geçireceğine inanırlar. Liberteryenler de, sol-liberaller gibi, şirketlerin çok güçlü olabileceğinden ve siyaset üzerinde çok fazla kontrol icra edebileceğinden endişe duyarlar. Sol-libe-

raller problemi devletin gücünü şirketleri kontrol etmek için genişleterek çözmeyi teklif eder. Liberteryenler bu stratejinin geri tepeceğini düşünürler. Şirketlerin bu gücü rakiplerini dezavantajlı duruma düşürmek ve kendi güçlerini artırmak için ele geçireceğini düşünmeye meylederler. Liberteryenler Sol'un şirket gücünü sınırlama teşebbüslerinin fiilen şirket gücünü arttıracağına inanırlar. Liberteryenler aynı zamanda korporatizme sol-liberal muhalefetin samimiyetsiz (iki yüzlü) olmasından endişe ederler. Sol-liberaller sık sık iktidara gelmektedir. İktidarda oldukları zaman kendilerinin favori şirketlerini sübvanse ederler ve iflastan kurtarırlar.

8. Liberteryenizm Radikal Bir Görüş müdür?

"Radikal" kelimesi birkaç ayrı manaya sahiptir. Bazen insanlar "radikal"i "Marksist" ile eş anlamlı olarak kullanır. Liberteryenler Marksist değildirler –Marksizmin insanların haklarını ihlal ettiğine ve sosyal adaletin altını oyduğuna inanırlar. Dolayısıyla, bu anlamda radikal değildirler. Fakat bazen, "radikal" ile , önemli reformları savunan kişiyi kastederiz. Bu anlamda, evet, çoğu liberteryen radikaldir.

Klasik ve neo-klasik liberaller katı liberteryenlerden daha mutedildir, fakat liberteryenizm bir ılımlı veya merkezde yer alan görüş değildir. Liberteryenler radikal özgürlüğü, radikal barışı, radikal saygıyı, radikal eşitliği ve radikal toleransı savunurlar. Liberteryenler siyasal meselelerde ılımlı olmada zati olarak iyi bir şey olmadığını söylerler. Netice itibariyle, mesela, siyahların sivil haklarında ılımlı pozisyon Jim Crow'dur. İfade özgürlüğünde ılımlı pozisyon aktif bir devlet sansürcüleri heyetine sahip olmayı icap ettirir. Geçmiş birkaç on yıl içindeki müdahaleci ABD dış politikası pasifizm ile emperyalizm ara-

sındaki ılımlı pozisyondur. Liberteryenizm bir sağduyu (*common-sense*) görüşü değildir ve liberteryenizmin temel fikirleri sağduyulu, günlük ahlak üzerine kuruludur. Liberteryen iktisatçı Bryan Caplan'ın dediği gibi, sağduyu ahlakının yabancılara nasıl muamele etmemiz gerektiği hakkında ne söylediğini düşünün. Onları köleleştiremeyiz, onlardan çalamayız, onlara tecavüz edemeyiz ve onlara saldıramayız. Onların bize hizmet etmesini talep edemeyiz. Onları bizi beslemeye veya bize sağlık bakımı sağlamaya zorlayamayız. Bizimkinden farklı dinî görüşleri benimsedikleri için onları yumruklayamayız. Sigaranın ve Big Mac'in onlar için kötü olduğunu bilsek bile sigarayı ve Big Mac'i onların ağzından çekip alamayız. İthal elektronik eşya almaya çalıştıkları için onları Best Buy'dan kovalayamayız, ne de onları çalışmak istedikleri işte çalışmaktan engelleyebiliriz. Onları kaçıramayız ve bizim düşmanlarımızla dövüşmeye zorlayamayız. İş yerlerine girip onlara işleri nasıl idare edeceklerini söyleyemeyiz.

Bu fikirlerin hepsi sağduyu ahlakı düşüncesinde muhakkak addedilir. Liberteryenleri radikal yapan şey bu fikirlerin aynı zamanda devlet ve devlet görevlileri-birimleri için de geçerli olduğunu düşünmeleridir. Alf'in Betty'nin sigara tüttürmesini istemediğini varsayın. Sağduyu ahlakı düşüncesi kabul eder ki Alf'in Betty'nin yüzüne ona sigara içemeyeceğini söylemek için bir silah dayamasına müsaade edilmez. Şimdi, varsayın ki, Betty hariç herkes ATF'yi yaratmak için oy verir, Alf'a bir ATF üniforması vermek için oy verir ve Alf'e Betty'nin sigaralarını aldırtmak için oy verir. Liberteryenler hiçbir şeyin değişmediğini söyler. Alf hâlâ Betty'nin sigara tüttürmesini durduramaz. Biz insanlar Betty'ye sigara tüttürmeyi durdurma emrini verdik, fakat, liberteryenler bu emri vermek için hiçbir hakka sa-

hip olmadığımızı ve Betty'nin hiçbir itaat etme görevine sahip olmadığını söylerler. Eğer bir şeyse, Betty bizim geri kalanımıza şöyle demelidir: "Nasıl cesaret edersiniz? Kim olduğunuzu sanıyorsunuz?".

9. *Liberteryenler Ayn Rand'ın Takipçileri midir?*

Yorumcu Ayn Rand (1905-1982) en meşhur (veya en az tanınan) liberteryen olabilir. Rand'ın romanlarının ikisi –*Hayatın Kaynağı (The Fountainhead)* ve *Atlas Silkindi (Atlas Shrugged)*– her yıl binlerce nüsha satmaktadır. Rand 1952'den sonra roman yazmayı bıraktı ve romanlarında ifade edilmiş felsefî temalar olarak gördüğü şeyler üzerinde düşünce eserleri yazmaya başladı. (Rand'ın bazı eleştirmenleri onun aşikar felsefesinin romanlarında kapsanan fikirlere adil davranmadığına inanır). Rand'ın etkisi muazzamdır. Mesela, ABD'li parlamenter Ron Paul ile Paul Ryan ve Anayasa Mahkemesi Hakimi Clarence Thomas onun kendilerinin ana ilham kaynakları arasında olduğunu iddia etmektedir.

Rand "liberteryen" etiketini reddetti ve liberteryenizmle ilişkilendirilmek istemedi. Kendini liberteryen olarak tanımlayan birçok kimseyi "kaprislere tapıcı sübjektivist(ler)" ve kendilerinin görüşleri için münasip felsefî temellerden mahrum "korkunç, tiksindirici ... insanlar" olarak tasvir etti (Genelde, Rand kendisiyle herhangi bir konuda hemfikir olmayan herkese düşmandı).

Objektivist olmayan liberteryenlere düşmanlığına rağmen Rand muhtemelen başka herkesten daha fazla insanı, özellikle ergenlik çağı gençlerini, liberteryen fikirlerle tanıştıran kişidir. Bu kişiler Rand'da aşağıdaki gibi çekici fikirler bulurlar:

- Bireyler kendi hayatları için sorumluluk üstlenmelidir, diğerlerinin gayretleri üzerindeki parazitler olarak yaşamamalıdır.
- Başkalarına karşı güç kullanmayı başlatmamalıdır.
- Üretkenlik ve yaratıcılık önemli ahlakî erdemlerdir.
- Karakter bütünlüğü –kişinin kendisine sadık kalması- iyi hayatın gerekli bir parçasıdır.
- Bizim her birimiz mutluluğu takip etme hakkına sahiptir. Başkalarına hizmet etmek için doğmayız.

Birçok kimse aynı zamanda Rand'ın sosyalizmi ahlakî olarak kınamasıyla da hemfikirdir. Rand'a göre, sosyalizmin problemi yalnızca onun etkisiz olması değildir. Rand, bundan ziyade, sosyalizmi kendi- kendini- kurban etmeyi övücü gördü.

Rand, etkili olmasına rağmen, liberteryen veya daha geniş klasik liberal düşüncenin ana çizgisini temsil etmez. Rand bir "katı liberteryen" idi ve katı liberteryenizm liberteryen düşüncenin ana çizgisi değildi (Bkz. soru 5). Rand, sonraki yıllarda kendisini bir filozof olarak sundu, fakat çoğu felsefeci, en liberteryen filozoflar dahil, onun felsefî eserlerini zayıf bulur.

Rand kendisinin felsefesine Objektivizm adını verdi. Objektivizmin ana fikirleri şunlardır: Realite insanın aklından veya dünyayla ilgili inançlarından bağımsız olarak vardır, bireysel insanlar kendi aydınlanmış öz-çıkarlarını takip etme ahlakî yükümlülüğüne sahiptir ve yalnızca bir *laissez-faire* kapitalizmi insanın objektif tabiatıyla bağdaşabilir.

Çoğu liberteryenler –ve, gerçekten, felsefeciler– kabul ederler ki hakkında bilgi sahibi olabileceğimiz bir objektif realite vardır. Objektivistlerin dışında, pek az liberteryen veya diğerleri, Rand ile, bizim tek ve yegane ahlakî görevimizin kendi

öz-çıkarımızı takip etmek olduğunda hem fikirdir (Bkz. soru 25). Liberteryenler, genel olarak, Rand'ın, siyaset hakkındaki, tümüyle değilse de, bazı mütalaalarıyla hemfikirdirler.

10. Liberteryenizm Yeni Bir Görüş müdür?

Klasik liberalizm –liberteryenizmin ilk kolu– geç 17. Yüzyıl'da Avrupa'da gelişti. ABD'nin birçok kurucusu klasik liberaldi.

Klasik liberalizm bir ölçüde din savaşına bir reaksiyon olarak gelişti. 1562 ile 1598 arasında Huguenotlarla Katolikler arasındaki Fransız Din Savaşları'nda milyonlar öldü. Otuz Yıl Savaşı –ki dinî bir savaş olarak başladı– şimdi Almanya olan bölgenin nüfusunu 21 milyondan 13,5 milyona düşürdü. Alman kasabalarının ve köylerinin yaklaşık üçte biri tahrip edildi. Yüzyılın sonu itibariyle insanlar kan banyosundan tükenmişti. Almanlar anladılar ki insanların ruhunu kurtarmak için savaşı kullanmak hiç kimseyi kurtarmadı, fakat pek çok insanı mahvetti. Sonuç olarak, birçok insan toplumların farklı görüş açılarını ve hayat biçimlerini tolere etmesi gerektiğine inanmaya başladı.

Avrupa feodalizminde, her kişi onun yukarısındakine bir yeminle bağlıydı. Monarklar iktidarlarını Tanrının isteği olarak haklılaştırdı. Thomas Hobbes ve John Locke gibi düşünürler bireyin devletle ilişkileri hakkındaki bu geleneksel fikirleri çözmeye yardım etti. Hobbes ve Locke devletin kendisini yönetilenlere yönetilenlerin kabul edebileceği şartlarla haklılaştırmak zorunda olduğunu ileri sürdüler. Hakların yalnızca legal konvansiyonlar olmadığını iddia ettiler. Onun yerine, her bireyin bir adalet meselesi olarak haklara sahip olduğunu düşündüler.

18. Asrın İskoç Aydınlanması Adam Smith'i (bir disiplin olarak ekonominin kurulmasına yardım eden bir ahlak filozofu), Adam Ferguson'u (sosyolojinin kurucusu) ve David Hume'u (önemli bir tarihçi ve filozof) ortaya çıkardı. Bu şahışlar toplumun genel olarak bir kendiliğinden doğan düzen olduğu fikrini geliştirdi. Toplum bir mühendis tarafından dizayn edilen bir makina değildir. Toplum daha çok bir eko-sistem gibidir. Konuştuğumuz lisanlar, sahip olduğumuz kültürler ve bir bütün olarak ekonominin biçimi insan davranışının bir ürünüdür, fakat insan dizaynının bir ürünü değildir. Aynen park korucularının bir cangıl eko-sistemi gerçekten idare edemeyecek olmaları gibi, devlet bürokratları bir ekonomiyi, bir lisanı veya bir toplumu gerçekten idare edemez.

Smith, Hume ve İskoç Aydınlanması'ndaki diğerleri neden bazı milletlerin zengin ve diğerlerinin fakir olduğunu bilmek istediler. Onlar özgürlüğün farkı izah ettiğine inandılar. Bir açık pazar insan enerjisini ve yaratıcılığını tahrip edici savaştan uzaklaştırıp barışçıl, karşılıklı olarak avantajlı iş birliğine yöneltir. Adam Smith'in *Milletlerin Zenginliği* (*Wealth of Nations*) kitabı kısmen, milletlerin zenginliğini kralın sarayının büyüklüğüyle değil fakat kralın tebasının elde edebileceği servet ve fırsatla ölçmemizde ısrar etmesi yüzünden devrimciydi. *Milletlerin Zenginliği,* aynı zamanda, kısmen, kalıcı imparatorluk inşası ve savaş eleştirisi bakımından da harikuladeydi.

11. *Liberteryenizm Hakkındaki Ortak Eleştiriler Nelerdir?*

Bazı eleştirmenler liberteryenlerin özgürlük ile diğer değerleri dışlayacak şekilde bir takıntıya sahip olduğunu iddia ederler. Çoğu insan özgürlüğün önemli olduğunu kabul eder, fakat özgürlük önemli olan tek şey değildir.

Birçok eleştirmen, bir liberteryen toplumda, fakirlerin çoğunun açlık çekeceğine veya en azından yoksulluğa terkedileceğine inanır. Onlar ekonominin yaygın şekilde devlet tarafından idaresinin ve bir refah devletinin fakirleri kurtarmak için gerekli olduğuna inanırlar. Mesela, solcu filozof Brian Barry liberteryen filozof Robert Nozick'i "insan kardeşlerinin yüzde onunu veya o civardaki kısmını, devlet aracılığıyla yapılan tüm transfer harcamalarını (eğer kelimeyi tanıyorsa) elimine edip, hastaları, yaşlıları, engellileri, küçük çocuklu anneleri ve ekmek kazanamayanları ve benzerlerini, donorların keyfine ve kaprisine göre ve donorların empoze etmeyi seçtiği şartlarda verilen özel hayırların zayıf merhametine terkederek açlık çektirmeyi veya aşağılamayı teklif etmek ..." ile suçladı.

Sol-liberaller, Marksistler ve sosyal demokratlar liberteryenizmin yalnızca zenginlere ve avantajlılara hizmet ettiğini düşünürler. Liberteryenizm büyük işletmelere, dev şirketlere hizmet eder, ortalama insanın menfaatine hizmet etmez. Onlar, bir liberteryen rejimin kitlevî gelir eşitsizliğine sebep olacağına inanırlar. Birçok eleştirmen liberteryenlerin görülmedik şekilde bencil insanlar olduğuna inanır. Onlar liberteryenlerin başkalarına yardım etmeye karşı olduklarını düşünürler. Liberteryenizmi bir bencillik savunusu sayarlar.

Muhafazakar eleştirmenler liberteryenizmin sosyal dokuyu bozacağına inanırlar. Liberteryenizmin yaygın cinselliğe, cinsel sapıklığa, şehvet düşkünlüğüne, kutsallara hürmetsizliğe ve uyuşturucu kullanmaya yol açacağını düşünürler. Bir liberteryen kültürün geleneksel değerleri tahrip edeceğine inanırlar.

Birçok muhafazakar ve hatta birçok sol liberal liberteryenizme muhalefet eder, çünkü onlar liberteryenizmi dış politi-

kada çok yumuşak görürler. Liberteryen siyaset altında, ABD dünyanın polisi olmaya veya dünya siyasetini kontrol etmeye çalışmayacaktır. Diğer milletlerle yalnızca ticaret yoluyla meşgul olacaktır. Sadece gerçek nefsi-müdafaa için ve yalnızca açık ve yakın bir tehdit olduğu zaman savaşa girecektir. Bazı muhafazakarlar bu yüzden liberteryenizmin Çin veya Rusya'nın dünyaya domine etmesine izin vereceğinden endişe ederler.

Birçok muhafazakar göçle ilgili liberteryen görüşleri sevmez. Liberteryenler serbest ve açık göçe izin verecektir. Muhafazakarlar bunun çok suça sebep olacağına ve ülkenin kültürünü tahrip edeceğine inanırlar. Birçok sol-liberal ve muhafazakar serbest göçün ülke içindeki maaşları düşüreceğine inanırlar.

Soldaki tüm insanlar liberteryenizme muhalefet ederler, çünkü onun eşitsizliğe sebep olacağını ve fakirlere zarar vereceğini düşünürler. Sağdaki insanlar liberteryenizme muhalefet ederler, zira onun ahlakî bozukluğa ve zayıf bir Amerika'ya yol açacağını düşünürler.

12. Amerikalıların Yüzde Kaçı Liberteryendir?

Michigan Üniversitesi, Stanford Üniversitesi ve başka bazı yerlerdeki araştırmacılar Amerikan Ulusal Seçim Çalışmları'nı (American National Election Studies) gerçekleştirmektedir. Araştırmalar ekonomide daha az mı yoksa daha çok mu devlet kontrolüne sahip olmamız ve başkalarına daha fazla mı yoksa daha az mı toleranslı olmamız gerektiği gibi sorular sorar.

Bu datayı kullanarak, (en azından bu satırları yazdığım sırada) Washington, DC'de yerleşik bir liberteryen think tank olan CATO Institute seçmenlerin yaklaşık %15'inin liberter-

yen olarak vasıflandırılma durumunda olduğunu tahmin etmektedir. Ancak, diğer bazı anketler ve araştırmalar seçmenlerin daha büyük bir oranının liberteryen veya liberteryen eğilimli olduğunu tahmin etmektedir. Gallup anketleri genellikle seçmenlerin %20-23'ünü liberteryen olarak teşhis etmektedir. 2007'de gerçekleştirilen bir Washington Post– ABC News araştırması Amerikalıların kabaca %26'sının liberteryen olduğunu buldu. (Bu konuda daha fazlası için, bkz. soru 94).

13. Bazı Meşhur Liberteryenler Kimlerdir?

Her alanda liberteryenler var.

Az sayıda başarılı politikacı tamamiyle liberteryendir. Amerikan politik sistemi nispeten ılımlı ve merkezci görüşlere sahip politikacıları seçmeye meyleder. Ancak, New Mexico'nun eski valisi Gary Johnson, New Hampshire'ın eski valisi Craig Benson ve ABD Temsilciler Meclisi üyesi Ron Paul dahil bazı liberteryen eğilimli politikacılar vardır. Temsilciler Meclisi üyesi Paul Ryan, Ayn Rand'ın kendisini en fazla etkileyenlerden biri olduğunu söylemektedir.

Sol genellikle liberteryenizmin büyük işletmelerin menfaatlerine hizmet ettiğini düşünür. Ancak, ABD'deki çoğu iş adamı açıkca Demokrat veya Cumhuriyetçilerdir. Liberteryen iş adamları arasında John Allison (BBQT), John Mackey (Whole Foods) ve Peter Thiele (PayPal) vardır.

Popüler kültür alanında birçok liberteryen vardır. Liberteryen romancılar ve yazarlar Ayn Rand, Dean Koontz, Robert Heinlein, Dave Barry ve P. J. O'Rourke'u kapsar. Liberteryen televizyon, film ve radyo yıldızları Penn Jilette ve Teller, Chris Rock, Clint Eastwood, Drew Carey, Kurt Russell, Tommy

Chong, Trey Parker ve Matt Stone (*South Park*'ın yaratıcıları ve seslendiricileri), John Stossel ve Howard Stern'i kapsar.

Liberteryen müzisyenler Neil Peart (Rush) Dwight Yookam ve John Popper'ı (Blues Traveler) kapsar.

Keza iktisatçılar Gary Becker, Tyler Cowen ve Steven Landsburg; felsefeciler David Schmidtz, Gerald Gaus, Loren Lomasky ve Michael Huemer; sosyologlar Charles Murray ve Fabio Rojas; siyaset bilimciler Michael Munger ve Mark Pennigton, hukuk teorisyenleri Richard Epstein, Randy Barnett, John Hasnas ve İlya Somin dahil birçok akademisyen vardır.

2

ÖZGÜRLÜĞÜN MAHİYETİ VE DEĞERİ

14. Liberteryenler 'Özgürlüğü' Nasıl Tanımlar?

Felsefeciler iki türlü özgürlük olduğunu söyler: Negatif özgürlük ve pozitif özgürlük.

Biz "özgürlük" veya "hürriyet"i genellikle engellerin, manialaların veya sınırlamaların yokluğuna işaret etmek için kullanırız. Felsefeciler buna negatif özgürlük adını verir. Bu yüzden, mesela, bir birey, diğerleri onun fikrini açıklamasını engellemediği zaman –bir negatif özgürlük olarak anlaşılmış– ifade hürriyetini kullanır.

Pozitif özgürlük, tersine, kişinin seçtiği şeyi yapma gücü veya kapasitesidir. Örneğin, "bir kuş gibi özgür" olmaktan bahsettiğimiz zaman, kuşun uçma gücüne veya kapasitesine sahip olduğunu kastederiz. insanların kuşlara nadiren müdahale ettiğini söylemeyi kastetmeyiz.

Negatif özgürlük engellerin namevcudiyetidir; pozitif özgürlük güçlerin veya yeteneklerin mevcudiyetidir.

Bir kişi, eğer bazı mülklere sahipse ve onları kontrol ediyorsa –bir pozitif özgürlük olarak anlaşılmış– mülkiyet özgürlüğüne sahiptir. Hem John Kerry hem de ortalama demokrat yat sahibi olma özgürlüğüne sahiptir –hiç kimse onları bir yat almaktan engelleyemeyecektir– fakat yalnızca Kerry fiiliyatta bir yat almayı becerebilir. Bu yüzden, Kerry, seçmenlerinin çoğunun yapamayacağı şeyi yapma gücüne sahiptir ve bu anlamda diğerlerinin sahip olduğundan daha fazla hürriyete sahiptir.

Yakın zamanlara kadar, çoğu liberteryen tek gerçek özgürlük türünün negatif özgürlük olduğunu ileri sürmeye meyletti. Bu liberteryenler pozitif özgürlük konseptinin karışık olduğuna inandılar. Uzun bir süre için, statüko şuydu: Sol-liberaller, sosyalistler ve Marksistler bir pozitif özgürlük konseptini savunurlarken, liberteryenler ve klasik liberaller bir negatif özgürlük konseptini savundu.

Ancak, yakınlarda, birçok liberteryen hem negatif hem pozitif özgürlüğü kabul etmeye başladı. Çağdaş liberteryenler hür bir toplum istediklerini söyledikleri zaman hem 1) İnsanların birbirine müdahale etmediği bir toplumu hem 2) Çoğu insanın gayelerine ulaşmak için (gerekli) araçlara ve yeteneğe sahip olduğu bir toplumu istediklerini kastederler.

15. Neden Bazı Liberteryenler Pozitif Özgürlüğü Reddeder?

Yakın zamanlara kadar çoğu liberteryen pozitif özgürlük konseptini reddetti. Bu liberteryenler pozitif özgürlüğün bir gerçek özgürlük biçimi olmadığını söylediler. Kişinin hedeflerini elde etme gücünün önemli olduğunu kabul ettiler. Kişisel özerkliğin önemli olduğunu kabul ettiler. Ancak, eğer –kişinin

hedeflerini elde etme gücü olarak anlaşılmış– pozitif özgürlük bir özgürlük türü olarak sayılırsa, bunun otomatik olarak sosyalizme ve refah devletine izin vereceğini düşündüler. Sosyalizme ve baskın refah devletine karşı oldukları için pozitif özgürlük konseptini reddettiler.

Marksistler ve diğer sosyalistler pozitif özgürlüğe bir bağlılığın sosyalizme bir bağlılık ima ettiğini ileri sürerler. Bunların argümanı basittir:

1. Devlet herkesin tam özgürlüğe sahip olmasını garanti etmelidir.
2. Özgürlüğün bir biçimi pozitif özgürlüktür.
3. Bu yüzden, devlet herkesin pozitif özgürlüğe sahip olmasını garanti etmelidir.
4. Devletin herkesin pozitif özgürlüğe sahip olmasını garanti etmesi için, devlet ekonomiyi idare etmeli ve yaygın refah hizmetleri sağlamalıdır.
5. Dolayısıyla, devlet ekonomiyi yönetmeli ve yaygın refah hizmetleri temin etmelidir.
6. Bu argümantasyon geçerlidir. Yani sonuç öncüllerden çıkmaktadır. Bu yüzden, liberteryenlerin, eğer sonucu reddetmek istiyorlarsa, bu öncüllerden en az birini reddetmeleri gereklidir. Geçmişte liberteryenler 2. öncülü reddetmeye meylettiler. Pozitif özgürlüğün hiç de özgürlüğün gerçek bir türü olmadığında ısrar ettiler.

16. Neden Artık Pek Çok Liberteryen Pozitif Özgürlüğü Kabul Etmektedir?

Soru 14 negatif özgürlük ile pozitif özgürlük arasındaki ayrımı

izah etmektedir. Soru 15 niçin birçok liberteryenin (eskiden) negatif özgürlüğü reddettiğini açıklamaktadır.

Çağdaş liberteryen düşünürler pozitif özgürlüğü benimsemeye meyleder. Bunlar kişinin amaçlarını elde etme gücünün gerçekten bir özgürlük biçimi olduğunu kabul ederler. Marksistlerle ve sosyalistlerle bu özgürlük biçiminin değerli olduğu ve pozitif özgürlüksüz negatif özgürlüğün genellikle çok az değere sahip olduğu hususunda hemfikirdirler.

Ancak, çağdaş liberteryenler derler ki, pozitif özgürlüğün değerli olduğu iddiası devletin ne yapması veya ne yapmaması gerektiği hakkında hiçbir şey ima etmez. Yalnızca 'özgürlük' kelimesinin bir tanımını koyarak devletin özgürlük hakkında ne yapması veya yapmaması gerektiğini belirleyemeyiz. Devletin, eğer bir şeyler yapması gerekiyorsa, ne yapması gerektiğini bilmek için, bunun yerine, insanlar devletin verili (belirli) bir rolü oynamasına dayandığı zaman fiilen ne olduğunu gösteren tarihi, sosyolojik ve ekonomik kanıtları tetkik etmeliyiz. O zaman, devletin pozitif özgürlüğü teşvik için hiçbir şey yapmaması gerektiği ortaya çıkabilir. Veya devletin pozitif özgürlüğü dolaylı olarak teşvik etmesi gerektiği ortaya çıkabilir.

Devletin bizim hepimizin önemli (derecede) pozitif özgürlüğe sahip olduğuna dair bir legal garanti çıkarmasını ister miyiz? Yakınlarda bir kitapta felsefeci David Schmidtz ve ben cevabın devlet legal garantiler çıkardığı zaman ne olduğuna bağlı olduğunu ileri sürmekteyiz. Bir legal garanti yalnızca bir legal deklerasyondur. Gerçek garanti değildir. (İfade hürriyetini, mahremiyeti ve adil yargılamayı 'garanti' eden 1936 Sovyet Anayasası'nı düşünün). Birçok faktör legal garantileri engelleyebilir, yozlaştırabilir, çarpıtabilir ve gerçekten de engellemekte, yozlaştırmakta ve çarpıtmaktadır. Legal garanti-

ler ancak işe yararlarsa iyidirler. Devlete bazı değerli amaçları teşvik etme gücü vermek bu amaçları otomatikman garanti etmez. Gerçekte, bazen, devlete bir amacı teşvik etme gücü vermek o amacın altını oyar.

Schmidtz ve ben ileri sürmekteyiz ki, bir tarihî gerçek olarak, negatif özgürlükleri muhafaza etmek pozitif özgürlüğü teşvik etmenin en önemli ve en etkili yoludur. Devletlerin pozitif özgürlüğü teşvik etmesinin en iyi yolu hukukun hakimiyetini, mülkiyet haklarını, hürriyeti, toleransı ve açık piyasaları desteklemektir. Schmidtz ve ben diyoruz ki, sosyalist toplumlar, tersine hiçbir zaman vatandaşlarına fazla pozitif özgürlük sahibi olmaları için yardımcı olmadılar. Bu yüzden, pozitif özgürlüğe bir bağlılık sosyalizme izin vermez, onu yasaklar. Marksistler der ki, pozitif özgürlük yegane gerçek özgürlüktür. Schmidtz ve ben bu gerçek özgürlüğün yalnızca piyasa toplumlarında bulunduğunu başka hiçbir yerde bulunmadığını söyleyerek karşı çıkıyoruz.

Sofistike gayri liberteryenler legal garantilerin elbette gerçek garantiler olmadığı ve elbette negatif özgürlüğü korumanın pozitif özgürlüğü korumak bakımından hayatî olduğuyla cevap verirler. Ancak, empirik bir mesele olarak herkesin bir piyasa ekonomisinin faydalarından ve kendisinin negatif özgürlüğünden yararlanması için yaygın devlet müdahalesine ve güçlü bir refah devletine ihtiyacımız olduğunu ileri sürerler.

17. Liberteryenler Niçin Özgürlüğün Böylesine Önemli Olduğunu Düşünürler?

Liberteryenler özgürlüğe iki farklı türe ait sebeplerle değer verir:

1. Özgürlük saygı gösterir: Liberteryenler der ki, diğer insanlara ahlakî komitenin üyeleri olarak ve kendi kendilerine amaçlar olarak saygı göstermek için, onlara geniş bir kişisel özgürlük alanı borçluyuz.
2. Özgürlük iyi sonuçlar üretir: Liberteryenler der ki, herkese geniş bir özgürlük alanı vermek daha sınırlı bir alan vermekten daha iyi sonuçlar üretir.

Katı liberteryenler özgürlüğün diğer insanlara saygı göstermek için gerekli olduğu argümanlarını vurgulamaya özen gösterirler. Klasik liberaller özgürlüğün nasıl iyi sonuçlar ürettiğini vurgulamaya meyillidirler.

i. İlk olarak, özgürlüğün bir saygı meselesi olarak nası gerekli olabileceğini ele alalım. Liberteryenler, her bireyin, adalet üzerine kurulu bir dokunulmazlığa sahip olduğunu ileri sürerler. Bazı insanları kendilerini sırf diğerlerinin daha büyük refaha sahip olabilmesi için feda etmeye zorlayamayız. Bireylere diğerlerinin iyiliğini teşvik etmek için kullanılacak ve sonra atılacak araçlar olarak muamele edemeyiz. Adalet tarafından garanti edilen haklar siyasal pazarlıklara ve sosyal menfaat hesaplarına tâbi (konu) olmamalıdır. Diğerlerini (kendimize) itaat ettirmemeli ve onları kendi iradelerinden (isteklerinden) ziyade bizimkine göre yaşamaya zorlamamalıyız.

Biz her birimiz yaşamak için kendi hayatımıza sahibiz. Başkalarının haklarına saygı gösterdiğimiz sürece uygun gördüğümüz şekilde yaşamamıza müsaade edilmelidir. Çoğu liberteryen hayırsever olmak ve diğerlerine yardım etmek için bazı ahlakî görevlere sahip olduğumuzu kabul eder. Ancak, bu liberteryenler, genel olarak diğerlerine yardım etmeye zorlanamayacağımızı söylerler. Birçok insan, özgür oldukları za-

man, kendi-kendilerini tahrip edici veya merhametsiz kararlar alacaklardır. Ancak, liberteryenler, diğerlerine eşit olarak saygı göstermek için, diğerlerinin, kötü hayatlar seçecek olsalar bile, seçtikleri gibi yaşamalarına müsaade etmemiz gerektiğini söylerler.

Liberteryenler özgürlüğü kısmen şümullü anlaşmazlık problemine bir cevap olarak savunurlar. İnsanlar normal olarak adaletin, iyi hayatın ve iyi toplumun mahiyeti hakkında ayrışırlar. Liberteryenler ancak tüm makul insanların kabul edebileceği şartlarda beraber yaşamamız gerektiğine inanırlar. Normal olarak iyi ve adil hakkında anlaşamadığımız için, zorlama ancak nadiren haklıdır. İnsanlara ahlakî komitenin eşit üyeleri olarak saygı göstermek için, onları kendi iradelerimize tâbi kılmamalıyız. Onun yerine her bireye geniş bir kişisel özgürlük alanı garanti etmeliyiz.

Liberteryenizmin bazı eleştirmenleri gerçek özgürlüğün sadece yalnız bırakılmamakla ilgili olmadığını iddia ederler. Ondan ziyade, özgürlük, yalnızca eğer insanlar özgürlüklerinden yararlanmak için kafi zenginlik ve fırsata sahipse, önemlidir. Bu kimseler düşünürler ki liberteryenizm, pratikte, çoğu insanı bu gerçek özgürlükten yararlanmaktan alıkoyacaktır.

ii. İkincisi, özgürlüğü savunmak için sonuçsalcı sebepleri düşünün. Liberteryenler herkese geniş bir özgürlük alanı tanımanın iyi sonuçlar verdiğine inanırlar. Özgürlük üzerinde kısıtlamaların genel olarak kötü sonuçlar üreteceğine kanidirler. Liberteryenler, özgür toplumların özgür olmayan toplumlardan daha fazla servet, mutluluk, barış, iyi karakter, bilimsel bilgi ve genelleşmiş güven ürettiğini ileri sürer. Mesela, liberteryenlere göre, (İsviçre, Kanada ve Avustralya gibi) daha genişçe serbest-piyasa ekonomilerine sahip toplumlar, özgür

olmayan (Kuzey Kore, Küba, Myanmar gibi) toplumlardakinden daha mutlu, sağlıklı ve müreffeh vatandaşlara sahiptir.

Liberteryenler özgürlüğün her zaman iyi sonuçlar üretmediğini itiraf ederler. Özgürlük her zaman refahı teşvik etmez. İnsanların diledikleri gibi yapmalarına müsaade etmek daima onları daha iyi duruma getirmez. Netice itibariyle, insanlar eğer özgürlerse, sık sık aptalca, ihtiyatsız ve kendilerini tahrip edici tercihler yapacaklardır.

Ancak, liberteryenler, insanların aptalca, ihtiyatsız ve özünü tahripkar (kendilerine zarar verici) tercihler yapmalarına müsaade etmenin aslında insanları akıllı, tedbirli ve emin tercihler yapmaya zorlamaya çalışmaktan daha iyi sonuçlar yaratacağını ileri sürerler. Bu, liberteryenlerin Uyuşturucuyla Savaş'ı sona erdirmek istemelerinin bir sebebidir. Liberteryenler, uyuşturucu kullanmalarına müsaade edildiği zaman, insanların birçoğunun kendi hayatlarını tahrip edeceklerini kabul ederler. Fakat, devlet insanların uyuşturucu kullanmasını yasakladığı zaman daha da fazla hayatın tahrip edileceğini öne sürerler (Bkz. soru 50).

Liberteryenler der ki, devletin ne kadar güce sahip olması gerektiği devletin bu güçle ne yapacağına bağlıdır. Eğer güç yozlaşmaya meyletmezse veya zaten yozlaşmış olanları cezbetmezse) yahut liderler her şeyi bilense ve şaşmaz şekilde altruistikse, hayatlarımız üzerinde yoğun güce sahip devlete güvenmek isteyebiliriz.

Ancak, gerçek dünyada, iktidar yozlaşır ve yozlaşmışları çeker. Devletle iyiyi yapma gücü aynı zamanda kötüyü yapma gücüdür. Bu yüzden, müstakbel kahramanlar ve kötü adamlar bu güç için yarışırlar. Kötü adamlar rekabet ettikleri zaman bir avantaja sahiptirler: Ahlakî hudutlarla sınırlanmadan, ne gerekiyorsa onu yapmayı isterler.

Gerçek dünyada, politikacılar, bürokratlar ve seçmenler genellikle yetersizdir (ehliyetsizdir). Siyasetçiler seçimleri kazanmakta uzmandırlar, fakat ekonomiyi idare etmede veya sağlık bakımını idare etmede uzman değildirler. Eğer oy veren insanlar iyi enforme edilmiş ve siyaset hakkında gayet rasyonel olsalardı, çok akıllı siyasetçileri seçerlerdi. Fakat, liberteryenler (sosyal bilim çalışmalarının ışığında), seçmenlerin genellikle bilgisiz ve irrasyonel olduğunu düşünürler. Bu yüzden, seçmenler kötü liderleri seçerler.

Liberteryenler genellikle piyasalar hakkında aşırı iyimser olmakla suçlanır. Ancak, liberteryenler piyasaların başarısız olduğunu kabul ederler. Ekonomi ders kitapları der ki, piyasalar başarısız olduğu zaman bu bazen başarısızlığı düzeltmek için devlet müdahalesini haklılaştırabilir. Ancak, bu ders kitapları genellikle yalnızca, prensipte, iyi enforme edilmiş ve iyi niyetli devletin problemi çözebileceğini kasteder. Fakat gerçek–dünya hükûmetleri ders–kitabı hükûmetleri gibi değildir. Hükûmet liderleri çoğu zaman problemlerin nasıl çözüleceğini bilmezler. Biz onlara bizim problemlerimizi çözmek için güç verdiğimiz zaman onlar bu gücü onun yerine genellikle kendi amaçları için kullanırlar. Liberteryenler derler ki, aynen piyasaların başarısız olabilmesi ve olması gibi, hükûmetler de başarısız olabilirler ve olmaktadırlar. Liberteryenler inanırlar ki, hem piyasa hem hükûmet başarısızlıklarını hesaba kattığımızda, piyasaları kuvvetle tercih etmeli ve nadiren devlet müdahalesini tercih etmeliyiz.

Liberteryenizmin bazı eleştirmenleri hükûmetlerin de aynen piyasaların başarısız olması gibi başarısız olabileceğini kabul ederler. Fakat kanıt dengesi hakkında aynı fikirde değildirler. Piyasa başarısızlıklarının daha ağır ve hükûmet başarısızlıklarının daha hafif olmaya meylettiğini düşünürler. Bu

yüzden daha fazla devlet müdahalesini ve piyasanın daha az serbest olmasını savunurlar.

18. Liberteryenler Özgürlüğün Yegane Değer Olduğunu mu Düşünürler?

Hayır. Çoğu liberteryen özgürlüğün yalnızca birçok değer arasında bir değer olduğuna inanır. Liberteryenler özgürlüğe kısmen özgürlüğün diğer değerleri ürettiğine inandıkları için değer verirler (Bkz. soru 17). Liberteryenler daha büyük özgürlüğün genel olarak daha iyi sağlığa, daha çok servete, bilgiye, icada ve mutluluğa yol açtığını düşünürler.

19. Liberteryenler Özgürlüğün Diğer Tüm Değerlerden Daha Önemli Olduğuna mı İnanırlar?

İktisatçı Jeffrey Sachs liberteryenlerin özgürlükle bir tek-amaçlı takıntısı olduğundan şikayet etmektedir. Sachs inanır ki, tersine, diğer değerleri elde etmek için çoğu zaman özgürlüğü sınırlamamız gerekir. Bazen özgürlük daha önemli şeylerin yolunu tıkar. Sachs liberteryenlerin "ne pahasına olursa olsun özgürlük: Gök düşse de özgürlük!" dediğini düşünür. Sachs der ki, liberteryenlere göre "merhamet, adalet, medenî sorumluluk, dürüstlük, edep, alçak gönüllülük ve hatta fakirlerin, zayıfların ve incinebileceklerin bekası –bunların hepsi 'özgürlüğe nispetle arka koltukta kalacaktır'.

İktisatçı Steve Horwitz insanî bir toplumla özgür bir toplum arasında bir tercihle karşılaşmadığımızı söyleyerek cevap vermektedir. Onun yerine, liberteryenler, özgür toplumun insanî topluma ulaşmanın vasıtası olduğuna inanmaktadırlar. Liberteryenler Sachs ile bir empirik anlaşmazlık içindedir –liberter-

yenler ve Sachs dünyanın nasıl çalıştığı hakkında aynı fikirde değildirler. Sachs merhamet ve adalet duygusuna sahip olmak ve fakirlere yardım etmek için bir miktar özgürlüğü bir tarafa bırakmamız gerektiğini düşünür. Liberteryenler merhamet ve adalet duygusuna sahip olmak ve fakirlere yardım etmek istiyorsak, daha az değil daha çok özgürlüğe sahip olmamız gerektiğine inanırlar.

Çoğu liberteryen kabul eder ki, en azından bazen, özgürlüğün diğer değerler için feda edilmesi gerekir. Bu yüzden, örneğin, felsefeci Dan Russell'ın ileri sürdüğü gibi, acil bir durumda bazen mülkiyet hakları askıya alınmalıdır. Ancak, Dan Russell, eğer bu gibi acil durumlardan kaçmak istersek veya acil durumlar yaratmamız ihtimalini azaltmak istersek, mülkiyet haklarını yaratmamız ve onlara saygı göstermemiz gerektiğini söyler.

Liberteryenler özgürlük ile diğer değerler arasındaki çatışmanın verili (*given*) olmadığı eklerler. Onun yerine, genellikle devletler bu çatışmaları yaratırlar. Özgürlüğe saygı gösteren bir siyasa bu çatışmaları minimize etmeye meyleder.

Mesela, ABD'nin Terörle Savaş'ını düşünün. Birçok kimse güvenlik elde etmek için bir miktar özgürlüğü feda etmemiz gerektiğini iddia etmektedir. Liberteryenler der ki, Amerikan devleti özgürlük ile güvenlik arasındaki çatışmayı yarattı. Amerikan devleti, geçmişte, güvenliği özgürlüğe tercih etti ve ikisini de elde edemedi. Liberteryenler der ki, ABD geride kalan elli yılı Orta Doğu'daki sivillere ambargo uygulayarak, onları tehdit ederek ve öldürerek geçirdi. Bu El-Kaide'yi Amerikalı sivillere saldırmaya ve öldürmeye teşvik etti. (Mesela, siyaset bilimci John Mueller'in belgelendirdiği üzere, bu ambargolar yüz binlerce masum Iraklı sivilin ölmesine sebep oldu.

Usame bin Ladin 11 Eylül Saldırıları'nı kısmen bu ölümcül ambargolara cevap olarak haklılaştırdı). ABD 11 Eylül'e iki savaş başlatarak reaksiyon gösterdi. Belki de bu ABD'yi daha güvenli yapacaktır. Birçok liberteryen, bunun, güvenlik getirmek yerine, ebeveynlerinin ve çocuklarının Amerikan bombalarından öldüğünü gördükten sonra intikam isteyerek büyümüş olan sonraki terörist nesillerini besleyeceğinden endişe eder.

Veya, ABD ev edindirme siyasasını ve hükûmetin 2008 finansal krizine reaksiyonunu düşünün. Birçok kimse artık ekonomik refahı garanti etmek için piyasadaki özgürlüğün bir miktarını feda etmemiz gerektiğini ileri sürmektedir. Liberteryenler derler ki, bizden şimdi özgürlük ile refah arasında tercih yapmamızın istenmesinin sebebi, geçmişte refahı özgürlüğe tercih etmiş (ve hiçbirini elde edememiş) olmamızdır. Devlet konut piyasasında gevşek kredi politikası için baskı yaptı. Liberteryenler, finansal krizden önce, *Community Reinvestment Act*'te yapılan 1995 tadilatlarının kredi kuruluşlarını aşırı riskli borçlar vermeye iteceğini ileri sürdü. Liberteryenler devletin sponsorluğunu yaptığı (GSE'ler) girişimler *Freddie Mac* ve *Fanie Mae*'in ahlakî tehlike yaratacağını, çünkü özel yatırımcıların riskli borçlar verebileceklerini ve sonra bu kredileri GSE'lere satabileceklerini bildiğini söyledi. Konut piyasasının balon yapmasından ve patlamasından çok önce, liberteryenler (Ron Paul ve Peter Schiff gibi) devletin konut politikalarının bir krize sebep olacağını öne sürdü (Bkz. soru 92). O günlerde, liberteryenler komik, ilgisiz, telaşlı tipler olarak görüldüler.

20. Liberteryenler Yegane Ahlakî Görevimizin Diğerlerinin Özgürlüğüne Saygı Göstermek Olduğunu mu Düşünürler?

Çoğu liberteryen ortak ahlakî endişeleri paylaşır. Liberteryenler, çoğu diğer kimsenin yaptığı gibi, hayırseverlik yapmak, başkalarının çabaları üzerinde bedavacı olmaktan kaçınmak, diğer insanlara saygıyla ve nezaketle muamele etmek, çocuklarımızın ve sevdiklerimizin ihtiyaçlarını karşılamak gibi görevlere sahip olduğumuzu kabul ederler.

Liberteryenleri diğer felsefî liberallerden ve özellikle liberal olmayanlardan ayıran şey onların her insanın geniş bir kişisel özgürlük alanına sahip olduğunu düşünmeleridir. Her birey müdahaleye maruz bırakılmaya, tâbi kılınmaya veya zorlanmaya karşı güçlü haklara sahiptir. Bu haklar kolayca çiğnenemez.

Haklar davranışlarımız üzerindeki yan sınırlamalar olarak rol oynar. Haklar bize diğer insanlara bazı şeyleri yapmayı, bu şeyleri yapmak ortak iyiye hizmet edecek veya diğer insanların iyisine hizmet edecek olsa bile, yasaklar.

Bu yüzden, mesela, çok uzman bir hayat koçu olduğumu farz edin. Her insan için yaşamanın en mutlu ve en iyi yolunun ne olduğunu belirleyebileceğimi farz edin. Kabiliyetli David'in bir doktor olarak bir plaj serserisinden çok daha iyi şeyler yapabileceğini kesin olarak bildiğimi varsayın. Varsayın ki aynı zamanda David'in bir doktor olarak bir plaj serserisi olarak olacağından çok daha mutlu ve iyi durumda olacağını kesin olarak biliyorum. Ancak, varsayın ki, David bir plaj serserisi olmak istiyor. Liberteryenler derler ki, bu şartlar altında bile, David'i doktor olmaya zorlayamam. David, ben onun

hayatının nasıl idare edileceğini ondan iyi bilsem bile, seçme hakkına sahiptir.

Bir başka örnek alalım, sağduyu ahlakî düşüncesine göre, evsizleri beslemek için sizin buzdolabınızdan yiyeceği, evsizler yiyeceğe sizden çok değer verse bile, çalamam. Veya, bir başka örnek verirsek, köleliğin veya Jim Crow Kanunları'nın ekonomik bakımdan etkin olduğu ortaya çıkmış olsa bile, bu söz konusu kanunları haklılaştırmayacaktır. Veya, iki insanı, her nasılsa onların birlikte olmaktan ayrı ayrı yaşayınca olacaklarından daha mutlu olacağını bilsek bile, evlenmeye zorlayamayız.

Sizi evsizlere yardım etmeye zorlamanın yanlış olduğuna inansam bile, bunun evsizlere ilgi göstermediğimi ima etmediğine dikkat edin. Aynı şekilde, eğer sizi sizin 'ruh arkadaşınız' ile evlenmeye zorlamayı istemiyorsam, bu demek değildir ki sizin mutluluğunuza karşı kayıtsızım. Daha ziyade, bu demektir ki sizi sizin iyiliğiniz için veya başkalarının iyiliği için yapmaya zorlayabileceğim şeyler üzerinde sınırlar vardır.

21. "Özgürlük Karinesi" Nedir?

Liberteryenizm bir liberal siyasal felsefedir (Bkz. soru 7). Bütün felsefî liberaller özgürlüğün bir temel değer olduğuna ve, her bireyin, bir adalet meselesi olarak, geniş bir temel haklar ve özgürlükler setiyle donanmış olduğuna inanırlar.

Liberaller özgürlüğün lehine güçlü bir karine olduğuna inanırlar. Özgürlük karinesi kabul eder ki, tabiatı icabı, insanlar, diğer insanlardan izin almak veya kendilerini onlara haklı göstermek mecburiyetinde olmaksızın, en iyi olduğunu düşündükleri şekilde yaşama hakkına sahip olmalıdır. Tanımı

icabı, özgürlük üzerindeki bütün sınırlamaların, öbür türlü olduğu gösterilene kadar, yanlış ve adaletsiz olduğu varsayılır. Özgürlük karinesi, özgürlük üzerindeki her sınırlamanın özgürlüğü sınırlananlar nezdinde haklılaştırılabilir olması gerektiğini kabul eder. Özgürlük varsayımı kabul eder ki zorlama –ki neredeyse daima özgürlüğü sınırlar– haklılaştırılmak zorundadır. Bunu siyasal otoritenin ve tüm kanunların, öbür türlü olduğu gösterilene kadar, haklılaştırılmamış olduğunun varsayılması izler.

Liberaller, "Bir X aktivitesi için, tabiatı icabı, X'e müsaade etmeliyiz. X'e karşı bir yasağı haklılaştırma yükü (görevi) toplumun üzerindedir" derler. Bunun tersine, liberal olmayanlar, "tanımı icabı, X'i, X'e müsaade etmenin bazı daha yüksek değerlere veya ortak iyiye hizmet ettiği gösterilmedikçe yasaklamalıyız" derler. Liberal toplumlar, "X'i yapmamıza, sizin onu yapmanıza müsaade etmeye karşı bir ikna edici kesin (*conclusive*) ahlakî sebep –sizin kendinizin kabul etmesi gereken bir sebep– olduğunu gösteremediğimiz sürece, müsaade edeceğiz" derler. Liberal olmayan toplumlar "X'i yapmanıza, yalnızca eğer bize size müsaade etmemiz için iyi sebepler verirseniz müsaade edeceğiz" derler.

22. Liberteryenler Hangi Haklara Sahip Olduğumuzu Düşünürler?

Liberteryenler her bireyin, bir adalet meselesi olarak, geniş bir haklar setine sahip olduğuna inanırlar. Bu haklar, sivil, ekonomik ve politik özgürlükleri ihtiva eder.

Sivil özgürlükler şu özgürlükleri kapsar: İfade hürriyeti, serbest toplanma hakkı, örgütlenme hakkı, vücut bütünlüğüyle istismar ve saldırıdan azade olma hakkı, hayat tarzı

seçme hakkı, protesto etme hakkı, çıkış hakkı (yani, bir ülkeyi terk etme ve vatandaşlıktan çıkma hakkı) ve cinsel tercih hakkı. Liberteryenler aynı zamanda ceza adalet sistemindeki, kanunsuz (yargıç izni olmaksızın-*unwarranted*) aranma ve gözaltına alınmaya karşı haklar, adil ve hızlı yargılanma hakkı, suçlu olduğu ispatlanana kadar masum sayılma hakkı, suçlayanları işitme ve sorgulama hakkı ve mahkeme emri olmadan tutuklanmama hakkı (*habeas corpus*) dahil, liberal prosedürel hakları savunurlar. Liberteryenler genel olarak ölüm cezasına ve sert kriminal adalet tedbirlerine muhalefet ederler.

Liberteryenler eşcinseller için eşit korumayı savunurlar, bu yüzden aynı-cins evliliği desteklerler ve ABD askeriyesinin eşcinsellik üzerindeki eski kısıtlamalarına muhalefet ederler. Liberteryenler kürtaj yaptırma, doğum kontrolü uygulama ve karşılıklı olarak kabul edilebilir şartlarla seks yapma dahil kadınların yeniden üremeci özgürlüklerini savunurlar. Liberteryenler *İnternet* sansürüne, (pornografik modeller rıza gösteren yetişkinlerse) pornografideki kısıtlamalara, bayrak yakmadaki kısıtlamalara ve devlete karşı kışkırtma dahil sansüre karşı çıkarlar.

Liberteryenler insanların uyuşturucu kullanmaya ve kendi-kendilerine zarar verici tercihler yapmaya hakları olduğuna inanırlar. Liberteryenler zorunlu askerliğe karşı çıkarlar. Liberteryenler Patriot Act'e ve devletin Amerikalılar üzerinde casusluk yapmasına karşı çıkarlar.

Liberteryenler aynı zamanda serbest göçü de desteklerler. İnsanların sınırları uygun gördükleri biçimde geçmeye hakları olduğuna inanırlar. Bir Meksikalının ABD'de yaşamaya ülkede doğan bir Amerikalı gibi (kadar) hak sahibi olduğunu kabul ederler. Vatandaşlık bağı ne olursa olsun, herkesin diğer

ülkelerde iş bulup çalışmaya hak sahibi olduğuna inanırlar. Kabul ederler ki, özel durumlar hariç, devletler ne vatandaşlarının ülkeyi terketmesini engelleyebilirler ne de yabancılara ülkeye girmeyi yasaklayabilirler (Bkz. Soru 86).

Liberteryenler ekonomik özgürlüğü sivil özgürlükler gibi geniş alana sahip olacak şekilde yorumlarlar. Tüm liberallerin dinî özgürlüğün dinî alanda bağımsız aktivitenin genel olarak korunmasını gerektirdiğini kabul etmesi gibi, liberteryenler özgürlüğün ekonomik meselelerde bağımsız ekonomik aktivitenin genel olarak korunmasını gerektirdiğini iddia ederler.

Bu yüzden, liberteryenler iddia ederler ki, bir temel adalet meselesi olarak, insanlar kişisel mülkiyet kazanmak, mülkiyetini elde tutmak, kullanmak, başkasına vermek ve birçok durumda tahrip etmek; kendileri için servet kazanmak; sözleşmeler yapmak ve sözleşmelere girmek; bütün tarafların anlaştığı şartlarla mallar ve hizmetler almak ve satmak; mesleklerini seçmek; çalışma şartlarını müzakere etmek; evlerini uygun gördükleri gibi yönetmek; satış için nesneler üretmek; iş kurmak, iş durdurmak ve dağıtmak; üretim araçlarında özel mülkiyete sahip olmak; üretken araçlarla mülkiyet geliştirmek; sermayeyle risk almak; ne yiyeceğine, içeceğine ve giyeceğine karar vermek; ne çeşit kültürel tecrübeler yaşayacağına ve nasıl eğleneceğine karar vermek ve daha fazlasını yapmak hakkına sahiptir (Bkz. Soru 62). Liberteryenler insanların seks hizmeti satmaya ve hatta böbrekler gibi kendi vücut parçalarını satmaya hak sahibi olduğuna inanırlar (Bkz. 51 ve 52. Sorular).

Liberteryenler, tüm liberaller gibi, özgürlüğün lehine bir güçlü karinenin var olduğunu kabul ederler. Liberteryenler düşünürler ki; (1) bir davranış diğerlerini zorlamadıkça veya

diğer insanların haklarını ihlal etmedikçe, (2) belli bir davranışı yasaklamak için güçlü bir bağımsız haklılaştırma olmadıkça, bir birey o davranışı yapmakta özgür olmalıdır.

Liberteryenlerin siyasal özgürlüklere –oy verme ve siyasal iktidar için yarışmaya girme hakkına– yönelik tavırları karışıktır. Sivil ve ekonomik özgürlükler (daha evvelce tanımlandığı üzere) bireylere kendileri üzerinde güç verir ve diğerlerinin ihlal edemeyeceği bir kişisel otonomi alanı yaratır. Siyasal özgürlükler –oy verme ve seçilince iktidara gelme– farklıdır. Bu özgürlükler bireylere diğerleri üzerinde güç verir. Bu yüzden, liberteryenler bu özgürlüklerin diğer özgürlüklerle aynı statü türüne sahip olduğuna inanmazlar. Onun yerine, birçok liberteryen, demokrasiyi ve onunla birlikte siyasal özgürlükleri araçsal sebeplerle savunur –demokrasilerin haklarımızı alternatiflerden daha iyi koruduğunu düşünür. Ancak, bazı liberteryenler anarşisttir (Bkz. Soru 33). Hatta bazı liberteryenler kimi demokratik olmayan devletlerin prensip olarak demokrasinin yerine haklılaştırılabileceğine inanırlar.

Daha önceden listelenen hakların çoğu negatif haklardır. Negatif haklar bizi başkalarına belli şeyler yapmaktan men eder. Bir birey bir şeyi yapma veya bir şeye sahip olma negatif hakkına, diğerleri onun o şeye sahip olmasına veya o şeyi yapmasına karışmama konusunda zorla uygulanabilir (ona zorla yerine getirttirilebilir) bir göreve sahip olduğu zaman, sahiptir. Mesela, sizin kendi otomobilinize sahip olma hakkınız bana onu senin rızan olmadan kullanmayı men eder. Sizin hayat hakkınız benim sizi öldürmemi yasaklar. Sizin cinsel tercih hakkınız benim sizin ne zaman ve nasıl seks yapacağına karar vermemi yasaklar.

Pozitif haklar negatif haklara zıttır. Bir kimse bir şeyi yap-

mak için bir pozitif hakka diğerleri o kişiye o şeyi temin etme zorla uygulattırılabilir görevlerine sahip olduğu zaman sahiptir. Mesela, eğer yiyeceğe bir pozitif hakka sahipseniz, o zaman diğer insanları size yiyecek vermek için zorlamaya müsaade edilebilir.

Bütün liberteryenler özel durumlarda bir birimize karşı pozitif haklara sahip olduğumuza inanırlar. Mesela, liberteryenler inanır ki, ebeveynler kendilerine zorla yaptırtılabilir çocuklarına bakma görevine sahiptir. Ancak, liberteryenler insanların bir bütün olarak topluma karşı savunulabilir herhangi bir pozitif özgürlüğe sahip olduğunu kabul etmez. Mesela, fakir bir kimsenin devletten refah ödemelerine hak sahibi olup olmadığını veya çocukların devlet tarafından sağlanacak bedava eğitime hak sahibi olup olmadığını düşünün. Katı liberteryenler genel olarak böyle pozitif hakların olduğunu reddederler. Bunun zıttına, klasik ve neo-klasik liberaller bu tür bazı hakların olduğuna inanırlar.

Liberteryenlerin, her bireyin geniş bir haklar setine sahip olduğunu söyledikleri zaman, moral haklar, bir adalet ve ahlak meselesi olarak birbirimize borçlu olduğumuz şeyler hakkında konuştuklarına dikkat edin. Onlar hukuk veya Anayasa hakkında konuşmuyorlar. Bu yüzden, eğer bir liberteryenin "Marijuana içme hakkına sahibim" dediğini duyarsanız, bu Anayasa onun marijuana içmesine izin veriyor demek değildir. Benzer şekilde, bir liberteryen, "Nazi Almanyası'ndaki Yahudiler hayat hakkına sahipti" dediği zaman toplama kamplarının Alman hukukunu ihlal ettiğini kastetmez. O (bu durumlarda) hukuk hakkında değil adalet hakkında iddialarda (taleplerde) bulunuyordur. Liberteryenizm bir politik felsefedir, hukuk hakkında iddialar değildir.

23. Liberteryenler Hakların Mutlak Olduğuna İnanırlar mı?

Bir hakkın mutlak olduğunu söylemek onun asla bir rakip mütalaa (*consideration*) tarafından devre dışı bırakılamayacağını söylemektir. Yani, devredeki diğer ahlakî mütalaalar ne olursa olsun, hakkı ihlal etmek daima yanlıştır. Bu yüzden, mesela, eğer mülkiyet hakları mutlaksa, açlıktan ölmek üzere olan bir çocuğu beslemek için bir çiftçiden bir avuç buğday çalmak yanlış olacaktır.

Bazı sert liberteryenler tüm haklarımızın veya, en azından, haklarımızın çoğunun mutlak olduğuna inanırlar.

Ancak, liberteryenler genel olarak hakların mutlak olmadığına inanırlar. Onun yerine, haklarımızın (felsefecilerin adlandırmasıyla) *prima facie* haklar olduğunu kabul ederler. Bir kişi X'i yapmak için bir *prima facie* hakka sahip olduğu zaman, ona X'i yapma müsaadesi verme lehine güçlü bir karine vardır; fakat en azından bazen diğer moral endişeler bu karineye üstün gelebilir. Mesela, benim mülkiyet (edinme) hakkım bana diğer insanları benim mülkiyetimi kullanmaktan dışlama hakkını verir. Benim kendi çimenlerimin üzerindeki hakkım seni benim iznim olmaksızın benim çimenlerim üzerinde yürümekten men eder. Ancak, bir soyguncu tarafından takip edildiğinizi ve kurtulmak için benim bahçemden geçmek zorunda olduğunuzu varsayın. Eğer mülkiyet hakları mutlaksa, senin kaçarken benim bahçemden geçmen yanlış olur. Ancak, benim haklarımın mutlak haklardan ziyade *prima facie* haklar olduğunu varsayın. O zaman, soygunculardan kaçmak için, benim müsaadem olmasa bile veya hatta ben senden bahçemden uzak kalmanı istemiş olsam bile, haklı olarak benim bahçemden geçebilirsin.

Felsefeciler çoğu ahlakî yükümlülüğün *prima facie* olmaktan çok mutlak olduğunu düşünmeye meylederler. Örneğin, eğer benimle akşam yemeği için akşam 6'da buluşmaya söz verirsen, o zaman, tabiatı icabı, benimle söz verilen saatte buluşmalısın. Sözünü, başka biriyle akşam yemeği yemeyi tercih ettiğin gibi sıradan sebeplerle tutmazlık etmemelisin. Ancak, yemeğe gelirken yolda bir kalp krizi geçirdiğinizi varsayın. Veya, akşam yemeği yolundayken yardıma ihtiyacı olan bir çocukla karşılaştın. Bu durumlarda, senin sözünü tutmamana müsaade edilebilir gözükmektedir. Diğer ahlakî kaygılar sizin zamanında varma *prima facie* yükümlülüğünüze daha ağır basar.

3

İNSAN TABİATI VE ETİK

24. Liberteryenler Herkesin Bencil Olduğuna mı İnanırlar?

POPÜLER BİR YANLIŞ ANLAYIŞ KABUL EDER Kİ, LİBERteryenler herkesin her zaman bencil olduğuna inanırlar. Bu yanlış anlayışa göre, liberteryenler altruizmin bir illüzyon olduğuna inanırlar. Bir kişi, her ne zaman başkalarının hatırı için davranıyor gözükürse, gerçekte, yalnızca kendi iyiliğine niyet etmektedir.

Ancak, pek az liberteryen bu insan tabiatı görüşünü tasdik eder. Liberteryenler genelde insan motivasyonu hakkında hiçbir alışılmamış (sıradışı-*unusual*) görüşe sahip değildir. Onlar bu meselede psikologlara uyarlar. Psikoloji bize çoğu insanın ağırlıklı olarak bencil olduğunu, fakat aynı zamanda altruistik motivasyonlara da sahip olduğunu söylemektedir.

Eğer bu bir yanlış kavrayışsa niçin böylesine yaygındır?

İlk olarak, liberteryenler (meseleleri) genellikle ekonomik teori açısından tartışırlar. İktisatçılar genellikle insan davranışını sanki insanlar daima bencilmiş gibi modeller. İktisatçılar insanların bir motivasyonlar karışımına sahip olduğunu bilirler. Ancak, herkes bencilmiş gibi davranan ekonomik modeller büyük tahmin gücüne sahiptir. Liberteryenler, genellikle, felsefelerini savundukları zaman ekonomik akıl yürütmeyi kullandıkları için, herkesin her zaman bencil olduğu görüşünü onaylıyormuş gibi görünebilirler.

İkinci olarak, liberteryenler siyasete bakışta romantik değildirler. Liberteryenler, insanların motivasyonlarına, siyasete girdikleri zaman, büyülü bir şey olmayacağına inanırlar. Eğer insanlar siyaset dışında ağırlıklı olarak bencilse, onların politika içinde de, en azından öbür türlü olduğunu gösteren kanıtlara sahip oluncaya kadar, ağırlıklı olarak bencil olduğunu varsaymalıyız. Bu yüzden liberteryenler, genellikle, politik kurumların erdem üzerinde ekonomize edilmesi gerektiğini söylerler. Yani, farklı türden kurumlar arasında seçim yapıldığı zaman, başarılı olmak için çok miktarda iyi niyet ve altruizmi gerektiren kurumları seçmemeliyiz. Bir politik kurum veya siyasa, başarılı olmak için çok miktarda iyi niyet ve altruizm gerektirirse, başarılı olmayacaktır.

Liberteryen olmayanlar, devletin ortak iyiyi teşvik edeceği varsayıldığından, politikacıların (veya en azından onların tercih ettikleri politikacıların), devlet ajanlarının, polis memurlarının ve askerlerin istisnaî biçimde altruistik ve kamusal-ruhlu (*public-spirited*) olması gerektiğini tahayyül etmeye meyleder. Liberteryenler askerlerin veya polis memurlarının bizim geri kalanlarımızdan daha mübarek (*saintly*) olduğunu varsaymaz-

lar. Onun yerine, siyasal gücün bu gücü kendi özel amaçları için kullanmak (istismar etmek) isteyen insanları çektiğini söylerler.

25. Liberteryenler Herkesin Bencil Olması Gerektiğine mi İnanırlar?

Liberteryenler yalnızca herkesin bencil olduğuna inanmakla suçlanmazlar (Bkz. Soru 24). Bir diğer yanlış kavrayış liberteryenlerin herkesin bencil olmasının gerektiğine inandıklarını kabul eder. Birçok insan liberteryenlerin bencilliği methettiğine inanır.

Bu bir hatadır. Genelde, liberteryenler bencillik hakkında hiçbir alışılmadık görüşe sahip değildirler. Çoğu liberteryen başkalarının refahını teşvik etmek için ahlakî görevlere sahip olduğumuzu düşünür. Çoğu liberteryen güçlü hayırseverlik görevlerine ve ortak iyiye hizmet etme ödevlerine sahip olduğumuza inanır. Çoğu liberteryen yalnızca bir canavarın veya sosyopatın diğer insanlara ihtimam göstermeyeceğine inanır.

Çoğu liberteryen diğerlerine bir miktar hayırseverlik borçlu olduğumuzu kabul eder, fakat liberteryenler bu borcun miktarı üzerinde anlaşamazlar. Ancak, bu tür anlaşmazlıklar liberteryenlere özgü değildir. Liberteryen olmayanlar arasında da anlaşmazlıklar olur. Mesela, felsefeci Peter Singer, parayı muhtaç olanları kurtarmak için harcamak mümkün olduğu zaman, asla lüks mallar edinmememiz gerektiğini düşünür. Politik eğilimlerden bağımsız olarak çoğu diğer felsefeci ve başka insanlar hayırseverlik görevlerimizin çok daha zayıf olduğuna inanırlar.

Liberteryenizm aslında bencil olmayan davranışı talep eder. Liberteryenler yalnızca kendileri için güç (iktidar) is-

teyen politikacıları kınarlar. Kârlarını artırmak için devletten özel imtiyazlar arayan iş insanlarını kınarlar. Liberteryenizm herkesin sevmediği hayat tarzlarını tolere etmesini talep eder.

İktisat, insanların, kendi şahsî-çıkarlarını serbest piyasa marifetiyle takip ettikleri zaman, aynı zamanda ortak iyiyi de teşvik etmeye meylettiklerini kabul eder. Liberteryenler bu noktayı kabul ederler, bu yüzden şahsî-çıkara soldaki birçok kimseden genellikle daha az karşıdırlar. Sol piyasaları bir kimsenin kendisinin durumuna başkalarının durumunu kötüleştirerek iyileştirebileceği sıfır-toplamlı oyunlar olarak görmeye meyleder. Sol piyasaların yalnızca kaybedenler yaratarak kazananlar yaratabileceğini düşünmeye meyleder. Liberteryenler, bunun yerine, piyasanın herkesin aynı anda kazançlı çıkabileceği bir pozitif toplamlı oyun olduğu yolundaki ana çizgi fikri kabul ederler. Ancak, bu liberteryenlerin herkesin her zaman bencil olması gerektiğine inandığını ima etmez.

Birçok insan liberteryenizmi Ayn Rand ile ilişkilendirir. Katı liberteryen romancı Ayn Rand etik egoizm denen sıradışı bir teoriyi savundu. Etik egoizm insanların yalnızca kendilerinin aydınlanmış, rasyonel kişisel-çıkarlarını takip etmesi gerektiğini iddia eder. Rand'ın bir etik egoist olmasına ve çoğu liberteryenin onun romanlarını sevmesine rağmen, bu, tüm liberteryenler hatta liberteryenlerin çoğu etik egoistlerdir demek değildir. Rand ana liberteryen veya klasik liberal çizgiyi temsil etmez.

Rand bencilliğin bir erdem olduğunu ileri sürer. Herkesin tek bir ahlakî yükümlülüğe sahip olduğuna inanır: Kendi öz-çıkarını teşvik etmek (geliştirmek). İlk görünüşünde bu etik teorisi açıkca yanlıştır. Etik egoizm doğruysa, eğer bebeklere işkence etmek bana az da olsa fayda sağlayacak olsa, böyle

yapmama izin verilecektir. Ancak, benim bebeklere kendime küçük bir fayda sağlamak için işkence etmem açıkca yanlıştır ve bu yüzden etik egoizm yanlıştır.

Ancak, bu itiraz Rand'a adil davranmamak olabilir. Rand bir ezoterik (gizli-saklı) öz-çıkar kavramına sahiptir. Rand çoğu diğer insanın "bencil" ile kastettiği şeyi kasteder görünmez. Mesela, Rand bir kimsenin hak etmediği bir şey elde etmekten veya kazanmaktan net biçimde istifade etmesinin mantıksal olarak imkansız olduğuna inanır görünmektedir. Rand bir kimsenin diğerlerine saldırmaktan, onları kullanmaktan, istismar etmekten yararlanmasının mantıksal olarak imkansız olduğunu düşünür. Rand bencilliğin bizim diğer insanların haklarına saygı göstermemizi gerektirdiğini düşünür. Hatta bencil insanların birbirini samimî şekilde sevebileceğine ve gerçekten bencil bir kimsenin sevdiklerini korumak için ölmeyi istiyor olacağına inanır. Rand'ın bencillik kavramının erdemleri ve erdemsizlikleri ne olursa olsun, Rand sosyo-manyakları (sosyopatları) ve yağmacıları ahlakî örnekler olarak görmez.

26. Liberteryenlerin Kendileri Alışılmadık Biçimde Bencil midir?

Eleştirmenler genellikle der ki, liberteryenizm yalnızca aç gözlülüğü ve bencilliği rasyonalize etmeye yönelik bir teşebbüstür. Örneğin, muhafazakar Michael Gersen -George W. Bush'un bir eski metin yazarı- iddia etmektedir ki insanlar geç çocukluk (ergenlik) çağı esnasında liberteryenizme döner, çünkü ergenler egoistik ve kendisi-merkezlidir.

Liberteryenler esasta diğer insanlardan farklı değildir. Bazı sosyalistler müşfik ve nazik insanlardır. Diğerleri hissiz ve merhametsizdir. Bazı eşitlikçiler diğer insanlara yardım

eder. Diğerleri kibirli hayat tarzlarını sürdürürler ve fakirleri küçümserler. Bazı muhafazakarlar erdemlidir, bazı muhafazakarlar insafsızdır.

Prensip olarak, sosyal bilimciler bazı ideolojilere bağlı insanların diğer insanlardan daha bencil olmaya meyilli olup olmadığını inceleyebilir. Bildiğim kadarıyla hiç kimse bunu yapmadı. Bu yüzden, eğer liberteryenler diğerlerinden daha bencil midir değil midir diye sorarsak, cevap şudur: Bilmiyoruz ve öyle olduklarını düşünmek için hiçbir sebebimiz yok.

Liberteryenlerin diğerlerinden daha az mı yoksa daha çok mu bencil davrandığını incelemeye teşebbüs edebiliriz. Mesela, liberteryenlerin hayır faaliyetlerine diğerlerinden çok katkı verip vermediklerini tetkik edebiliriz. Siyasî muhafazakarlar hayırseverliğe soldakilerden daha çok para verecek ve daha muhtemelen gönüllü olacak veya kan bağışlayacaktır. Liberteryenlerin ne kadar sık ve ne kadar miktarda hayır yaptığı daha az bilinmektedir.

Yine de, muhafazakar sosyal bilimci Arthur Brooks iddia etmektedir ki, geliri ve diğer demografik faktörleri tetkik ettiğimiz zaman; (1) serbest piyasaları destekleyenler serbest piyasalara karşı çıkanlardan daha büyük bir ihtimalle hayır faaliyetlerine para bağışlayacaktır, (2) serbest piyasaların destekçileri serbest piyasaların karşıtlarından daha fazla miktarda bağış yapacaklardır. Brooks der ki, diğer şartlar eşit olduğunda, serbest piyasa destekçileri diğerlerinden daha çok ve daha sık bağış yapar.

Eğer Brooks haklıysa, bu yüzden serbest piyasa destekçilerinin sosyalistlerden ve solun üyelerinden daha diğerkam (*selfless*) ve hayırsever olduğu sonucuna varmak çekicidir. Netice itibariyle hayırseverlik faaliyetlerine bağışta bulunmak

gerçek servete mâl olur. Eğer bir hayır kuruluşuna binlerce dolar verirsem, bunun bedeli yapmayacağım bir tatildir. Bunun tersine, yüksek vergi oranları getiren bir refah devletini savunmak veya böyle bir refah devleti için oy vermek bana bir maliyet bindirmez. Bir sol-liberalin onun ödediği vergileri üçe katlamayı ve vergi varidatını fakirlere vermeyi vaat eden bir adaya oy verdiğini düşünün. Onun oyu onun tâbi oduğu fiilî vergi oranlarını değiştirmede hemen hemen sıfır şansa sahiptir (Bu yüzden, sol, liberteryenleri bencillikle suçlamada ihtiyatlı olmalıdır).

Ancak, bu mütalaaya balıklama atlamamalıyız. Belki sol daha az verir, çünkü solcular özel hayırseverliğin işe yaramadığına inanırlar. Solcular adına, şunu söyleyebiliriz: Eğer kötü ilaç saydığın şeye para vermeyi reddedersen, bu hastalığa karşı kayıtsız olduğunu göstermez.

Liberteryenler solda bencilmiş intibası bırakırlar, çünkü (1) liberteryenler solun halka zarar verdiğini düşündüğü kurumları savunurlar ve (2) liberteryenler genellikle solun fakirlere yardımcı olduğuna inandıkları kurumları eleştirirler. Mesela, liberteryenler çoğu zaman refah devletini eleştirir. Sola bu fakirlerin acısına insafsız kayıtsızlığı savunmak gibi görünür. Ancak, çoğu liberteryenler refah devletini eleştirirler, çünkü refah devletinin fakirlere yardımcı olmaktan çok zarar verdiğini düşünürler. Liberteryenlerin kötü ilaç olarak gördükleri şeye para harcamayı reddetmeleri onların bu hastalığa karşı kayıtsız olduğunu göstermez.

Liberteryen iktisatçı Milton Friedman -bir Nobel ödülü sahibi- refah devletini büyük ölçüde bir negatif gelir vergisi ile ikame etmek istedi. Bir negatif gelir vergisi, belli bir gelir seviyesinin altında gelir kazanan fakirlere, onları bu seviyeye getirmek

için karşılıksız nakit para bağışı yapar. Fakirler bu parayla –onu yatırıma çevirmek ve iş kurmak dahil- istediklerini yapmakta serbesttir. Bunun tersine, Amerikan refah devleti genellikle tek biçim bir yardım paketi sağlar: Yiyecek pulları, bedava sağlık sigortası, azaltılmış ev maliyetleri ve benzerleri. Friedman bu programların fakirleri açlık çekmekten kurtaracağını fakat, kısmen fakirleri müteşebbissel tercihler yapmasına izin vermediklerinden, yoksulluktan kurtarmayacağını düşündü. Bu refah programları ağır fakirlik acil durumlarına cevap verir, fakat fakirliğin ortadan kalkmasını asla sağlayamaz.

Veya, çoğu insanın düşük maaşlarla çalışılan yerlerin (*sweatshop*) kötü olduğunu ve kapatılması gerektiğini düşündüğünü hatırlayın. Felsefeci Matt Zwolinski, tersine, bu işyerlerini kapatmaya çalışırsak, dünyanın en çaresiz işçilerine fayda sağlamaktan çok zarar vereceğimizi ileri sürer. Bu işyerlerinin birinci-dünya emek standartlarına sahip olmasını talep edersek, bu fabrikalar en fakir insanları -bir işe en fazla ihtiyacı olan insanları- çalıştırmayacaktır. Liberteryenler bu işyerlerini fakirlere ihtimam gösterdikleri için savunurlar. Ancak, bu işyerlerine karşı olanlar hareketi liberteryenlerin yalnızca daha ucuz elbiseler istediklerini düşünür.

Solun üyeleri, devletin fakirlere yardım etmesini istedikleri zaman, devletin bunu en doğrudan şekilde yapmasını isterler: Sadakalar (*hand out*) yoluyla. Liberteryenler fakirlere yardım etmenin en iyi yolunun dolaylı olduğunu ileri sürerler. Sol-liberaller der ki, "Fakirlere, onlara sağlık sigortası vererek yardım edelim." Liberteryenler der ki, "Hiç kimsenin bir sadakaya ihtiyaç duymayacağı kadar çok zenginlik yaratan temel şartları (zeminleri) yaratarak yardım edelim." Sol-liberaller "fakirlere bedava yiyecek verdim" der. Liberteryenler "fakirle-

ri kendi yiyeceklerini satın alabilecekleri kadar zenginleştirecek temel şartları yaratalım" der. Sola, bu, bencillik için özel bir çağrı gibi görünür.

Siyasal tartışmalarda tüm taraflar diğer tarafların motivasyonlarından şüphe etmeye meyleder. Psikologlar ispatlamıştır ki, bizim çoğumuz, bizim görüşlerimize zıt görüşleri benimseyenlerin aptal, irrasyonel ve hatta şeytani olduğuna inanacak kadar önyargılıdır. Bu yüzden solda yer alanların liberteryenlerin bencil olduğunu düşünmeye meyletmesi hiç te sürpriz değildir. Solcular kendi politik inançlarını iyilikseverliğin yegane makul (duygulu) ifadesi olarak kabul ederler. Bu yüzden, liberteryenlerin bencil veya kötü-kalpli olması gerektiği sonucuna varırlar.

Liberteryenler de soldan şüphe ederler. Liberteryenler sosyal demokratların iyiliksever veya sosyal adalet için gerçekten endişeli olduğunu muhakkak addetmez. Liberteryen bakış açısından, sol, ne zaman iktidar olursa –ve sık sık iktidar olur- elit finansçılara, şirketlere ve özel çıkarlara özel imtiyazlar ihsan etmeye çok istekli görünmektedir. Daha kötüsü, soldaki birçok kimse serbest göçe karşı çıkar. Liberteryenlere göre bu tavır solun fakirler için ilgi ifadesini samimiyetten uzak görünür kılar. Liberteryenler göç üzerindeki sınırlamaların dünyanın en fakir insanlarının daha iyi hayat şansını ortadan kaldırdığına inanırlar. Göç üzerindeki kısıtlamaların dünyanın fakirlerini istismara ve sömürüye maruz bıraktığına inanırlar. (Bkz. Soru 86). Liberteryen bakış açısından, sol katılımcı demokrasi ve milliyetçilik ile takıntılı görünmektedir. Sol, üçüncü dünyanın gerçek fakirlerine yardım etmekle olduğundan çok birinci dünyanın nispeten zengin alt sınıflarının durumunu daha iyi hâle getirmekle ilgili görünmektedir.

Liberteryenler, aynı şekilde, solun yaygın refah devletini yalnızca solun iyiliksever görünmesini istediği için desteklediğinden şüphe eder. Netice itibariyle, eğer bir refah devletini açıkça savunursarn, insanlar sevgi dolu ve kibar bir insan olduğumu düşünmeye meyledecektir. Herhangi bir kimseye yardım etmek için fiilen hiçbir şey yapmamış olsam bile, kendimi iyi hissedebilirim. Benim için insanların beslenmesini savunmak ucuz ve kolaydır. Kendime hiç maliyeti olmadan iyilikseverlik sıcak elbisesinden yararlanabilirim. Diğer taraftan, diğerlerine yardım etmek için fiilen para bağışlarsam, o zaman gerçek bir maliyeti üstlenirim.

27. Neden Bazı Eleştirmenler Liberteryenlerin Fazla (Aşırı) İyimser Bir İnsan Tabiatı Görüşüne Sahip Olduğuna İnanmaktadır?

Liberteryenler yalnızca minimal miktarda zorlamanın bulunduğu bir barışçıl toplumu savunurlar. İnsan yaratıcılığı ve serbest bırakılmış insanların kendi problemlerini çözmeye muktedir olması hakkında iyimserdirler.

Çok az liberteryen bütün problemlerin bir anda ve yalnızca dünyanın liberteryen olmasıyla çözüleceğini düşünür. Ancak, liberteryenler gönüllü işbirliğine soldaki ve sağdaki insanlardan çok daha fazla güvenmeye meylederler. Liberteryenler herkese geniş bir kişisel özgürlük alanı vermenin muhafazakar veya sol-kanat alternatiflerden daha çok işe yarayacağını düşünmeye eğilimlidirler.

Muhafazakarlar liberteryenlerin insan tabiatındaki gerçek bozukluğu görmediğinden endişe ederler. Muhafazakarlar toplumun bilinçsiz, az anlaşılmış kurallara ve konvansiyonlara dayandığını ileri sürerler. Geleneksel hayat tarzları bu kuralları

ve konvansiyonları korumaya yardımcı olur. Biz çoğu zaman -dinî bağlılıklar gibi- belli geleneklerin nasıl değerli olduğunu onlar ortadan kalkıncaya kadar anlayamayız..

Muhafazakarlar liberteryenizmin carî sosyal düzenin altını oymasından endişe eder. Mesela, muhafazakarlar geleneksel ailenin toplumun temeli olduğunu iddia ederler. Aile parçalandığı zaman suç, yoksulluk ve ekonomik durgunluk kesinlikle bunun peşinden gelecektir. Birçok muhafazakar inanır ki, aileyi korumak için devletler geleneksel evlilikleri teşvik etmelidir. Birçok muhafazakar, keza, insanların ahlakî kodlarının bir dinî kültür dışında aşınacağına inanır. Liberteryenizm, tecrübeye müsaade ettiği ve hemen her şeye tolerans gösterdiği için, toplumun dayandığı gelenekleri tahrip edecektir.

Sol aynı şekilde liberteryenleri piyasaların ve sivil toplumun ne kadar iyi işleyebileceği hakkında aşırı iyimser görür. Mesela, liberteryenler özel hayırseverliğin devlet refah programlarından daha fazla işe yaradığını düşünürler. Sol-liberaller ve soldaki diğerleri liberteryenlerin hem bu programlara katkıda bulunma istekliliği ve hem de özel kuruluşların bu problemleri çözme yeteneği hakkında aşırı iyimser olduklarından endişe ederler. Sol yalnızca devletin fakirlik problemini çözebileceğine inanır.

28. Liberteryenler Ahlakî Nihilistler midir?

Ahlakî nihilizm hiçbir ahlakî gerçek olmadığını kabul eder. Ahlakî nihilizm, ahlaktan bahsetmenin hayaletlerden, astrolojiden veya cadılardan bahsetmeye benzediğini söyler. "Çalmak yanlıştır" demek, "ayakkabımda umacı var" demeye benzer.

Liberteryenler nihilist değildir. Bir kimse, hiçbir ahlakî

bağlılığa sahip değilse, liberteryen olamaz. Liberteryenler, hiçbir ahlakî gerçek olmadığını düşündüklerinden değil, fakat ahlakî gerçeklerden birinin toleranslı olmamızın gerekmesi olması yüzünden toleransı savunur.

Liberteryenler legal moralizmi reddetmeleri yüzünden nihilistmiş gibi görünebilirler. Legal moralizm eğer bir şey ahlakî bakımdan yanlışsa, hukukun onu yasaklaması gerektiğini kabul eder. Liberteryenler hukukun insanların birçok immoral (ahlak dışı) davranışı icra etmesine müsaade etmesi gerektiğine inanırlar. Mesela, liberteryenler ırkçı eserler yazmanın ahlaken yanlış olmasına rağmen, devletin insanların böyle yapmasına müsaade etmesi gerektiğini söylerler. Veya, bir başka örnek alırsak, benim sana akşam yemeğinde buluşmak için verdiğim sözü tutmamam yanlış olacaktır, fakat bu demek değildir ki devlet beni sözümü tutmaya zorlamalıdır. Biz genellikle yanlış yapma hakkına sahibiz. Birçok vakada, bir şeyi yapmak yanlışsa bile, diğerlerinin bizi onu yapmaktan engellemesi de yanlıştır.

29. Liberteryenizm Ateizme Nasıl Bakar?

Liberteryenizm ateizmle veya teizmle hiçbir kavramsal bağlantıya sahip değildir. Liberteryenizm bir ilahî inançla bağdaşabilir, fakat böyle herhangi bir inanca dayanmaz, böyle bir inancı gerektirmez ve ima etmez. Liberteryenizm kimya hakkında söyleyebileceğinden çok az fazla din hakkında söyleyebilecek bir şeye sahiptir.

Bunu söyledikten sonra, liberteryenlerin doğaüstü inançları reddetmeye meylettiklerini gösteren kanıtlar vardır. *Liberty* –küçük bir liberteryen dergi– on yıldan uzundur okuyucularına anket uygulamaktadır. 2008 araştırması göstermiş-

tir ki, derginin okuyucularının yalnızca %36,5'i Tanrıya inanmaktadır. Bunun tersine, Gallup araştırmaları düzenli olarak Demokratların, Cumhuriyetçilerin ve bağımsızların %90'ının Tanrıya inandığını bulmaktadır. *Reason* –daha popüler bir liberteryen dergi– alenen ateisttir. Bu derginin mottosu '"özgür beyinler ve serbest piyasalar"dır.

Eğer liberteryenler nispetsizce ateistse, niçin böyle olduğunun açık bir sebebi yoktur. Bir ihtimal liberteryenlerin diğerlerinden daha felsefî olmaya meyletmesidir. Liberteryenler muhafazakarlardan ve soldan daha büyük bir ihtimalle felsefe ile meşgul olacak veya felsefeciler gibi düşüneceklerdir. Felsefeciler, ateist olmaya güçlü bir şekilde meylederler (Yakınlarda bir araştırma gösterdi ki, 20 akademik felsefecinin yalnızca üçü bir Tanrıya inanmaktadır).

30. Liberteryenler Bireyci midir?

Bireyciliğin bir anlamında evet. Liberteryenler her bireysel insanın hayatının önemli olduğuna inanırlar. Toplumu, onu oluşturan bireylerin iyisinden ayrı, kendisine ait iyisi olan bir organizma olarak görmezler. Liberteryenler (faşizmle, muhafazakarlığın belli versiyonlarıyla ve radikal sosyalizmle birleştirilen) bireylerin bir bütün olarak toplumun yararı için feda edilmesi gerektiği görüşünü reddeder.

Bireyciliğin bir başka popüler tanımı vardır. Bireycilik, bu ikinci anlamda, kendi hayat planını seçen, tutkuyla yaratıcı olan, kitlelerin üzerine yükselen ve otoriteye direnen kişiyi idealize eder. Bireyci bir rasyonel düşünen (*deliberator*) ve bir düşünceli amaç seçicidir. Bireyci farklı hayat yollarını tecrübe eder. Bireycinin değerler kodu onun kültürünün gelenekleri ve tecrübeleri tarafından belirlenmez ve onlarla kuşatılmaz.

Birçok liberteryen bu anlamda bireycidir. Fakat birçoğu (bireyci) değildir. Liberteryenizm iyi hayatın ne olduğu hakkında bir tutum takınmaz.

Birçok kimse, liberteryenleri bireyci olarak adlandırdığı zaman, bireyci terimini alaycı biçimde kullanır. Liberteryenlerin topluma veya sosyal bağlara ihtimam göstermediklerini ileri sürer. Liberteryenlerin kişisel otonomiyi ve amaçlı şahsî gelişmeyi sevgi, aile veya arkadaşlık pahasına veya kulüplere, kiliselere veya davalara katılma pahasına kutladığına inanır. Muhafazakarlar liberteryenizmin belli komüniteleri ve gelenekleri tahrip etmeye meylettiğine inanırlar.

Liberteryenizme yönelik muhafazakar eleştirilerin doğru olduğunu –yani liberteryen siyaset altında, sıkı-dokulu komünitelerin atomize edileceğini- varsayın. Dayanışmanın kaybolacağını varsayın. Toplumun bir soğuk yabancılar sistemi olacağını varsayın.

Birçok liberteryen muhafazakarlarla bunun keder verici olduğunda hemfikirdir. Ancak, liberteryenler yine de bunun geleneksel değerler lehine devlet müdahalesini haklılaştıracağını düşünmezler. Devlet zorunu toplum (komünite) için bir vekil veya vekaletçi (*stand in for*) olarak kullanmaya karşı çıkarlar.

Muhafazakarlar ve sol-liberaller aynı şekilde bunun liberteryenlerin bir komünite ruhuna sahip olmadığını gösterdiğini düşünürler. Liberteryenler bunu şaşırtıcı bulurlar. "Topluma ihtimam göstermenin" niçin diğer insanları itip kakmayı veya onları grubun iradesine tâbi kılmayı gerektireceğini sorarlar. Muhafazakarlar ve sol-liberaller aynı şekilde genellikle toplumu teşvik etmek için, belki belli hayat tarzlarını kanun dışı ilan ederek veya vatandaşları toplum hizmeti yapmaya

yahut oy vermeye zorlayarak, şiddet kullanmamız gerektiğini düşünürler. Liberteryenler cevap verir: Eğer "toplum" sistematik şiddet gerektiriyorsa, bu ne tür toplumdur ve niçin bu tür toplum istemeye değer olacaktır? Liberteryenlere göre bir toplum yalnızca bir baskı atmosferinde gelişebilecekse o zaman o toplum hiç te gerçek bir toplum değildir. Gerçekten seven komüniteler –aynen seven aileler gibi- yaşamak için arka plan tehditlere ihtiyaç duymaz.

Gerçekte birçok liberteryen toplum ruhunun bir hür toplumu işler kılmak için gerekli olduğunu düşünür. Liberteryenler gönüllü sivil toplumun refah devletiyle birleştirilen fonksiyonların birçoğunu ifa etmesini isterler. Mesela, tarihçi David Beito geçmişte karşılıklı yardım cemiyetlerinin toplum sağlığı ve işsizlik sigortası sağladığını belirtmektedir. İşçiler indirimli oranlarda geçici doktorlar kiralamak için birleşeceklerdir.

Bazı eleştirmenler sosyal sigorta sağlamada özel mekanizmaların başarılı olamayacağına inanırlar. Özel hayırseverlik, özel sigorta ve karşılıklı yardım cemiyetleri bir ölçüde yardımcı olabilir. Ancak, bunlar devlet-tarafından-sağlanmış yardımın yerini alamaz.

Bir şey yapması için sivil topluma dayanabiliriz, fakat yeterince yapması için değil. Veya, eleştirmenler, özel emeklilik yatırım hesaplarının Sosyal Güvenliğe daha üstün olmasına rağmen, çoğu insanın yeterince yatırım yapmayı seçmeyeceğini ve bu yüzden devletin onlara sosyal güvenlik sağlaması gerektiğini ileri sürer.

4

DEVLET VE DEMOKRASİ

31. Liberteryenler 'Devlet'i Nasıl Tanımlar?

TANIM İTİBARİYLE BİR TOPLUMUN DEVLETİ O TOPLUmun (1) zorlama gücünün kullanımında bir haklı tekel iddia eden, (2) kurallar yapma ve bu kuralları başkalarına empoze etme hakkı iddia eden ve (3) bu iddiaları yerine getirmek için etkin zorlama gücüne sahip olan parçasıdır. Bu siyaset felsefesindeki standart "devlet" (*government*) tanımıdır.

Devletler kurallarını şiddetle veya şiddet tehdidiyle zorla uygular (*enforce*). Bu noktayı açıklamak için felsefeci Michael Huemer sizden 100 dolarlık bir yüksek hız cezası aldığınızı tahayyül etmenizi ister. Devlet, size 100 dolar ceza kestiği zaman, size 100 dolar ödeme emri verir. Ödemezseniz ne olur? İlk olarak, hükûmet daha çok emirler verecektir. Cezayı artıracaktır ve böylece sizin daha fazla ödemenizi emredecektir. En sonunda ehliyetinizi iptal edebilir. Ehliyetinizi iptal etmek size araç sür-

meme emri vermektir. Şimdi, varsayalım ki bu emirlerin hepsini ihmal ettiniz. İstediğiniz gibi araç sürmeye devam edebilirsiniz ve cezaları ödemezsiniz. Sonunda devlet sizi tutuklayacak ve hapse atacaktır. Size kendinizi polise teslim etmenizi emredecektir. Onun teslim olma emrine itaat etmezseniz, teslim olmanız için şiddet kullanacaktır. Emirlerini reddetmeye devam ederseniz sizi taciz edecek, fiziken hırpalayacak veya vuracaktır.

Bu liberteryenlerin problemleri çözmek veya insanların davranışını değiştirmek için devleti kullanmayı sevmemesinin bir sebebidir. "X e karşı bir kanun olmalı" demek "devlet insanları şiddetle tehdit etmelidir" demekle aynı şeydir. Bundan kurtulmanın hiçbir yolu yoktur. Devletler, hangi iyiliği veya kötülüğü yapabilecek olursa olsunlar, her zaman ve her yerde şiddet kurumlarıdır.

32. Liberteryenler Neden Sınırlı Devleti Tercih Eder, İri Devleti Sevmez?

"İri devlet"in en azından iki farklı anlamı vardır. Liberteryenler her iki anlamda da iri devleti sevmezler.

"İri devlet" ile birçok insanı yöneten devleti kastedebiliriz. Liberteryenler devletlerin ölçek ekonomisi eksikliğinden sıkıntı çektiğine inanmaya meylederler. 300 milyon insanı yönetmek 5 milyon insanı yönetmekten daha zordur. Bu Danimarka'nın ve İsviçre'nin ABD'den daha yetkin devletlere sahip olmalarının bir sebebi olabilir.

Şüphesiz, "iri devlet"in diğer anlamı müdahaleci devlettir. Bir iri devlet hayatın birçok alanında birçok şey yapan bir devlettir. Liberteryenler iri devlete üç ana sebeple güvenmez.

Birincisi, liberteryenler devletleri kurumsallaşmış şiddet

biçimleri olarak görürler. Liberteryenler şiddete karşıdırlar, bu yüzden devlete problemleri çözdürtmeyi sevmezler.

İkincisi, liberteryenler devlet birimlerinin (*agents*) genellikle kötü motivasyonlara sahip olduğuna inanırlar. Politikacılar ortak iyiye hizmet etmekten ziyade kendi iyilerine hizmet etmek isterler.

Tarihçi Lord Acton der ki; iktidar yozlaşmaya meyleder, mutlak iktidar mutlaka yozlaşır. Devlet aracılığıyla iyi şey yapma gücü kötü şey yapma gücüyle aynıdır. Bir CIA (Merkezî İstihbarat Teşkilatı) veya SEC yarattığımız zaman, asil hedeflerimiz vardır. Ancak, yarattığımız gücün peşinden koşacaklar daima asil niyetlere sahip olmayacaklardır. Çocuklarımızı kurtarmak için yarattığımız güç, çoğu zaman, bunun yerine, onlara karşı kullanılacaktır.

İyi insanlarla kötü insanlar iktidar için yarıştığında, kötüler bir avantaja sahiptir. İyi insanlar, iyi olarak, ahlakî sınırlamalara uyacaktır. Kötüler, kazanmak için ne lazımsa yapacaktır.

Politikacılar, iyi niyetli oldukları zaman bile, yollarında ilerlemek için hukukun hakimiyetini bozmak zorunda olabilirler. Demokrasiler mutabakata değil anlaşmazlığa yol verir. Politikacılar iyiyi yapmak isteyebilirler, fakat arkalarında bir koalisyon oluşturmaya güvenemezler. Etkili olmak için çoğu zaman kuralları ihlal etmeleri gerekir.

Sivil özgürlükler köşe yazarı Glenn Greenwald işaret etmektedir ki, Obama (bir eski anayasa hukuku hocası) seçilmeden önce, "Anayasa çerçevesinde Başkan, ülkeye gerçek ve yakın bir tehdidi durdurmayı içermeyen bir durumda, tek-taraflı olarak bir askerî saldırı emri verme yetkisine (gücüne) sahip değildir" iddiasında bulundu. Bir aday olarak Obama şunu da söyledi:

"Artık uygun olduğu zaman hukuku ihlal etmek yok. Biz bu değiliz... Dünya için, tekrar hukukun inatçı yöneticilerin vehimlerine tâbi olmayacağının bir emsalini teşkil edeceğiz". Ancak, Greenwald'in net biçimde belgelendirdiği gibi, Başkan Obama Libya'da bir illegal savaşa girişmek için bu iddiaları görmezden geldi. Obama, aynen ondan öncekiler gibi, yapabildiği her zaman hukukun hakimiyetini ihmal etmektedir.

Sınırlı devletin karanlık tarafı, onun, her şeyin sonunda, sınırlı olmasıdır. Devletin yapmasını istediğimiz, sınırlı devletlerin yapamayacağı şeyler var. Sınırlı devletin parlak tarafı, bizim bağlantılarımızdan daha iyi bağlantılara sahip diğer insanların da iktidar peşinde koşacak olmasıdır. Bir sınırlı devlet onların amaçlarını bizim pahamıza ilerletme yeteneklerini sınırlar.

Üçüncüsü, devletler genellikle kifayetsizdir. Devletlerin, problemleri çözmek istediği zaman bile, başaralı olacağının hiçbir garantisi yoktur. Liberteryenler devletlerin genellikle işleri daha iyiye değil daha kötüye götürdüğünden endişe ederler.

Çoğu devletler, devlet birimleri (organları) dahil, kendilerinin planlarının ne kadar iyi gideceğini abartmaya şartlanmıştırlar. İşleri düşünmekten ziyade eyleme (icraata) atlamaya şartlanmıştırlar. Eylemlerinin doğrudan sonuçları üzerindeki etkileri üzerinde odaklanmaya ve dolaylı, görünmeyen veya niyetlenmemiş sonuçları ihmal etmeye şartlanmıştırlar.

Devletler genellikle niyetlenmemiş sonuçları hesaba katmazlar. Mesela, birçok şehir ev kiralamayı kolaylaştırmak için kira kontrolleri empoze eder. Ancak, ev kiraları sunî olarak düşük tutulduğu zaman, talep arzı aşar ve bu bir ev açığı yaratır.

Veya, bir başka örnek alırsak, liberteryenler Uyuşturucuyla

Savaş'a, kısmen, onun şiddet içeren suçu artırdığını düşündükleri için karşı çıkarlar. Liberteryenler uyuşturucu savaşının fakir şehir-içi Afrikalı Amerikalıları fakirlik ve şiddet ortamında büyümeye zorladığına inanır. Liberteryenler Alkolle Savaş'tan dersimizi almadığımızı söylerler. Yasaklama alkolde bir karaborsa yarattı, mafyayı güçlendirdi, ağır çete savaşları yarattı.

Bir son örnek olarak, liberteryenler, merkezî olarak planlanmış ekonomilere, kısmen, merkezî planlamacıların etkin şekilde planlanmak için gerekli enformasyonu elde edemeyeceği gerekçesiyle karşı çıkarlar. Piyasa ekonomilerinde, fiyatlar arz ve talep hakkında enformasyon nakleder. Pazar fiyatları işletmelere, işçilere ve diğerlerine öbür insanların ihtiyaçlarına hizmet etmek için ne yapmaları gerektiğini söyler. Merkezî olarak planlanan ekonomiler pazar fiyatları için hiçbir işe yarar ikameye sahip değildir. Bu yüzden, merkezî plancılar tahmin etmek zorundadır. Genellikle yanlış tahmin ederler. Sovyet Rusya bütün tarihi boyunca düşük bir yaşama standardına sahipti.

Liberteryenler bunun aynı zamanda bir karma ekonomide devlet müdahalelerinin niçin genellikle başarısız olduğunu izah ettiğini söylerler. Devletler ihtiyaçları olan enformasyona sahip değillerdir ve sahip olamazlar. Bilgi genellikle dağınık ve mahallîdir. Genellikle bu bilgiyi bir merkezî regülasyon komitesine iletmenin hiçbir yolu yoktur.

33. Liberteryenler Anarşist midir?

Birçoğu anarşisttir, birçoğu değildir.

Anarşistler devletten kurtulmamız gerektiğine inanırlar (Bir 'devlet' tanımı için Bkz. 31. Soru). Anarşizm devletçili-

ğin reddidir. Devletçiler bir tür devletin olmasını savunurlar. Bugün neredeyse yaşayan herkes böyle tanımlanmış anlamda bir devletçidir.

Bu anlamda, bir 'anarşist' kaosu veya düzensizliği savunmaz. Anarşist liberteryenler anarşinin bir kaotik felaket olacağını düşünmezler. Onun yerine, insanların, insan tabiatındaki eksiklere (kusurlara) rağmen, devletsiz, devletle olduğundan daha müreffeh ve daha adil bir şekilde birlikte yaşayabileceğine inanırlar. Aslında, çoğu anarşist liberteryen insan tabiatındaki kusurlar yüzünden anarşizmin devletçiliğe tercih edilir olduğuna inanır. Bir ortalama insan anarşinin devletçiliğe eğer yalnızca insanlar melek olsaydı tercih edilebilir olduğuna inanır. Anarşistler, eğer yalnızca insanlar melek olsaydı devletçiliğin anarşiye tercih edilebilir olacağına inanırlar. Liberteryen anarşizm herkese ütopik görünebilir. Ancak, liberteryen anarşistler devletçiliğin ütopik olduğunu ileri sürerler. Tarih boyunca birçok devlet insan hakları için felaketli oldu. Şimdiye kadar yarattığımız en iyi devlet hâlâ gayet kötüdür.

Liberteryen anarşistler herhangi bir kimseye karar-alma otoritesinde ve zorlama gücünde bir tekel vermenin tehlikeli olduğuna inanırlar. Legal teorisyen John Hasnas'ın dediği gibi, 'Liberteryen anarşistler yalnızca anti-tekeli ciddiye alan insanlardır'. Yani, sizin Wal-Mart'ı bir tekel olmaktan engelleme sebepleriniz zorlama gücü üzerinde bir tekelden kaçınmak için daha da güçlü sebepler teşkil eder.

Bazı liberteryen anarşistler "çok merkezli hukuk" sistemlerini tercih ederler. Çok merkezli hukukta, verili bir alanda müşteriler için rekabet eden çok sayıda hukuk sağlayıcıları vardır. Bu tedarikçiler kendi legal kurallarını sunarlar ve bi-

reyler istedikleri sistemi seçebilirler. Farklı hukuk merkezleri arasında çatışma doğduğu zaman, merkezler pahalı şiddetli çatışmalardan kaçınmak isteyecek ve onun yerine hakemliği kullanacaktır. Çok merkezli hukuk merkezî planlamadan kaçınır ve onun yerine desantralize müzakere ve pazarlığa dayanır.

Soldaki birçok kimse artık "müzakereci demokrasi"yi tercih etmektedir. Müzakereci demokratlar devletçidir. Herkese bir hukuku empoze etmek isterler. Ancak, kanunlara seçimler gibi rakip (*adverserial*) yarışmalar marifetiyle karar vermek istemezler. İnsanların birlikte müzakere etmesini ve siyaset hakkında konsensuslara ulaşmasını tercih ederler.

Liberteryen anarşistler, eğer yalnızca tekelci kanunlardan kaçınırsak gerçek müzakere yapma ve mutabakata uluşma şansına sahip olabileceğimizi söylerler. Eğer hiç kimse başka birine kendi iradesini uygulama (*bend*) gücüne sahip değilse, o zaman tek seçenek ortak zemin bulmaktır.

Bu çok merkezli legal sisteminin güçbela işleyeceğini düşünebilirsiniz. Tam da tersine, fiilen sahip olduğumuz en iyi kanunların bazıları birçok merkezli hukuk sistemi içinde evrildi. ABD, İngiltere, Kanada ve Avustralya gibi ortak hukuk ülkelerinde, ticaret kanunu, mülkiyet hukuku ve haksız fiil hukuku, çoğunlukla devletin tamamen dışında ve devletin herhangi bir desteği olmaksızın, çok merkezli bir legal sistemde evrildi. Bu kanunlar yüzyıllarca ticarî faaliyeti regüle etti ve ancak daha sonra devletler tarafından benimsendi. Mesela, *lex mercatoria* –ticaret kanunu– devlet mahkemelerinden ziyade (devlet zorla uygulama güçlerinden mahrum) ticaret mahkemeleri tarafından geliştirildi ve idare edildi.

Bugün, ulus-devletlerde yaşamaya alışkınız. Bu yüzden, etkin kanunların yalnızca eğer devlet onları yaratır ve uygularsa

var olabileceğini farzetmeye meylederiz. Ancak, bu faraziye tarihsel olarak yanlıştır. Gerçekte, kanunlarımızın çoğu orijinal olarak devletlerden gelmedi ve uzun bir zaman boyunca devlet desteği olmaksızın etkin bir şekilde işledi.

Ortaçağ İngilteresi'nde kral, lordlar ve kilise, bunların her biri, kendi rekabet eden mahkemelerini yarattı. İhtilaflı taraflar ihtilaflarını bu mahkemelerden herhangi birine götürebilirlerdi. Mahkemeler en iyi kararları verme şöhreti kazanarak para kazandı. İhtilafın her iki tarafı da kazanmak istedi, fakat taraflar aynı zamanda her ikisinin de kabullenebilecekleri bir karara ulaşabilecek bir mahkeme bulmada bir ortak menfaati paylaştılar. Veya, bugün bile, bizim kendi toplumlarımız çok merkezli hukuk unsurlarına sahiptir. Üniversiteler, alışveriş merkezleri, evsahipleri birlikleri ve diğerleri çoğu zaman devletin legal düzeniyle çatışan ve onu baypas eden kurallar yaparlar.

34. Liberteryenler Bir Hukuka İtaat Etme Görevi Olduğuna İnanırlar mı?

Liberteryenler bir kanunun yalnızca bir kanun olduğuna inanırlar. İyi kanunlar ve kötü kanunlar, adil kanunlar ve gayri adil kanunlar vardır. Bir şeyin bir kanun olması sırf gerçeği bize ona itaat edip etmememiz gerektiği hakkında hiçbir şey söylemez.

ABD'de, bir zamanlar postayla doğum kontrol ilacı göndermek illegaldi. ABD kaçmış kölelerin geri verilmesini şart koşardı. ABD'nin birçok parçaları siyahlar ve beyazlar arasında seksi kriminalize etmişti. Nazi Almanyası vatandaşlarının Yahudilere kötü muamele etmesini gerektirirdi. İngiltere matematikçi Alan Turing'i başka bir erkekle seks yaptığı için kim-

yasal olarak hadım etti. Bunlar ve daha birçok yasa iğrençtir ve hiç kimse onlara itaat etmemelidir der liberteryenler.

Liberteryenler özgürlük karinesine inanırlar (Bkz. Soru 21.) Bu yüzden, bütün kanunların, öbür türlü olduğu gösterilene kadar, gayri adil, gayri meşru ve otoriteden mahrum olduğunu varsayarlar. Her kanun için, doğal varsayım, ona itaat etmek mecburiyetinde olmadığımızdır. Herhangi bir devletin kurallarını zorla uygulama hakkına sahip olup olmadığı daima açık bir sorudur.

Kanuna itaat etme görevine sahip olmayışımızın dilediğimiz her şeyi yapabileceğimizi söylemekle aynı şey olmadığına dikkat edin.

Örneğin, liberteryenler birbirimizi öldürmememiz gerektiğinde hemfikirdirler. Fakat seni öldürmememin gerekmesinin sebebi cinayetin ahlakî olarak yanlış olmasıdır. Öldürmek devlet öyle olduğunu söylediği için yanlış değildir. Devlet öldürmeyi legalize etse bile, insanları öldürmek yanlış olacaktır. Dolayısıyla, bir liberteryen öldürmeyi yasaklayan kanuna itaat etme görevi olmadığını söylediği zaman insanların birbirini öldürmesine olur (okey) dememektedir.

Veya, ABD'de araçları solda değil sağda sürdüğümüzü hatırlayın. Liberteryenler bu konvansiyonlara uymamız gerektiğinde anlaşırlar. Diğer insanları tehlikeye atmaktan ve onlara zarar vermekten kaçınmak için belli gerekli sosyal konvansiyonları gözetmeliyiz. Bazı sosyal konvansiyonların hukuka yerleştirilmiş olması tesadüfîdir. Varsayın ki ABD böyle kanunlara sahip değildi fakat yine de herkes sağda sürdü. Sağda sürmek için tamamıyla aynı yükümlülüğe sahip olacaktık.

35. Liberteryenler Politikacıların Bencil ve Kötü Olduğunu mu Düşünüyor?

Liberteryenler siyaseti romantik şekilde görmez. İnsan insandır. Devlette görev almak günahkarları azizlere dönüştürmez.

Tersine, çoğu kimse romantik bir devlet görüşüne sahiptir. Bu insanlar devleti büyük millî kulübün liderliği olarak görürler. Devlette çalışmayı vatandaşlık erdemiyle ve kamusal ruhlulukla ilişkilendirirler. Kendi taraflarındaki politikacıların, en azından, nadir karşılaşılacak biçimde iyi insanlar olduğuna meylederler.

Liberteryenler birçok politikacının iyi niyetli olduğunda hemfikirdir. Liberteryenler problemin birçok iyi-amaçlı, kamusal-ruhlu insanın dünyanın nasıl daha iyi hâle getirileceği hakkında yanlış fikirlere sahip olması olduğunu söyler. Mesela, iktisatçı Bryan Caplan, legal teorisyen Ilya Somin ve ben ortalama seçmenin iyi niyetli fakat siyaset hakkında büyük ölçüde irrasyonel olduğunu ileri sürmekteyiz. Seçmenler zatürreyi penisilin yerine sülüklerle tedavi etmeye çalışan şarlatan doktorlar gibidir. Kendilerinin bildiğinden daha fazlasını bilen liderleri seçmekte çok kötüdürler. Onun yerine, seçmenler kendilerinin yanlış fikirlerini paylaşan politikacıları seçerler. Seçimi kazanan politikacı ortalama seçmene en çok hitap eden (*appeal*) kişidir. Ortalama seçmen ekonomiye giriş dersinde sınıfta kalır. Bu yüzden, tipik Kongre üyesi verimliliğe ters siyasaları savunur.

Politikacılar fazla harcama yaparlar, fakat bu kötülük (garaz-*malice*) veya özçıkar arayışını yansıtmaz. Kongre, basitçe, bir harcama kültürüne sahip olabilir. Kongre'de lobi yapan çoğu insan az harcamaktan ziyade çok harcamak ister. Bu şaşırtıcı

değildir. Harcamanın faydaları az sayıdaki kimseler arasında yoğunlaşır fakat, maliyetler birçok kimse arasında dağılır. Sizin şirketiniz sübvansiyon olarak milyonlar alabilirse, bu sübvansiyonu elde etmek için zaman ve para harcayacaktır. Sübvansiyonun maliyeti tüm vergi mükellefleri arasında dağılır. Sübvansiyon sıradan vergi mükellefine ortalama yalnızca birkaç dolara mâl olur. Bu yüzden vergi mükellefleri sübvansiyonlarla kavga etmek veya hatta onlar hakkında bilgi sahibi olmak için hiçbir müşevvike sahip değildir. Harcama için lobi yapmak kendi kendisine kazanç sağlar, harcamaya karşı lobi yapmak kurtardığından (tasarruf ettiğinden) daha fazlasına mâl olur.

Bütün bunların ışığında, bir parlamenter olduğunuzu düşünün. Birçok yardım çığlığı işitirsiniz. Bu yardım çığlıkları yalnızca harcama talepleri biçiminde gelir. Hiç kimse sizden asla harcama yapmamanızı istemez. Harcama yaparak hiç kimseye zarar vermediğinize inanmak kolaydır. Aşırı harcamanın kurbanları görülmez.

Dolayısıyla, sterotipin tersine, liberteryenler bütün politikacıların bencil olduğuna inanmazlar. Liberteryenler genellikle politikacıların beceriksiz, zararlı iyilik-yapıcılar olduğunu düşünürler.

Yine de, sterotip kısmen doğrudur. Liberteryenler devletin kötü insanları cezbetmeye meylettiğine inanırlar.

Liberteryenler siyasette genellikle en kötülerin tepeye çıktığına inanırlar. Siyasal güç iyi için veya kötü için kullanılabilir. İnsanlar bu güç için rekabet ettikleri zaman, erdemliler moral sınırlamaları gözetirler, fakat kötücüller ne gerekiyorsa (gerektiriliyorsa) yapacaktır.

Liberteryenler iktidarın yozlaşmaya meylettiğine inanırlar

–iktidar hem ona sahip olan insanları hem de ona tâbi olan (onun uygulandığı) insanları yozlaştırır. Siyasal iktidarı muhteşem olarak görmeye şartlanmışızdır. Saygıyı siyasal güce bağlarız. Böylece kralların, imparatorların, başkanların, bölge savcılarının, polis memurlarının ve hatta seçmenlerin adaletsizlik yapmasına müsaade ederiz.

Mesela, birçok Amerikalı Abraham Lincoln'ü en büyük başkan olarak görür. Ancak, Lincoln İç Savaş'ı, köleleri kurtarmak için değil fakat Güney'i ABD'nin parçası olarak kalmaya zorlamak için yaptı. Savaş esnasında Lincoln *habeas corpus*'u askıya aldı, ilk millî zorunlu askerliği başlattı, ifade özgürlüğünü bastırdı, kendisinin savaş çabalarını eleştiren gazete editörlerini sansürledi ve cezalandırdı ve en azından masum Güneyli sivillere karşı total savaşa girişmekte suç ortağıydı. Normal ahlakî standartlarla, bu onu bir canavar yapar. (Eğer ben bunları yapsaydım, beni aşağılık ve alçak biri olarak görürdünüz). Ancak, siyasî liderleri nadiren normal moral standartlarla yargılarız (değerlendiririz) –onlara normalden çok daha düşük standartlar uygularız. Tarihçi Lord Acton'ın dediği gibi, 'Büyük adamlar hemen hemen daima kötü adamlardır'.

Siyasal güç kibri teşvik eder. "Hedef öyle önemli ki ne gerekiyorsa yapacağım"dan daha yozlaştırıcı pek az düşünce vardır. Liderler genellikle kendilerini normal ahlakî kurallardan muaf görürler.

Demokratik devlette derin anlaşmazlık normaldir. Bizler olgular ve değerler hakkında anlaşmayız. Müzakere ve tartışma tüm tartışmaları çözmez. İyiyi-yapcılar nadiren iyiyi yapmada mutabakata ulaşabilir. Bu yüzden, bir demokratik devlette iyiyi yapmak için iyiyi-yapıcılar genellikle demokratik süreci ve hukukun hakimiyetini bozarlar. Dolayısıyla, liberter-

yenler başkan olarak Obama'nın iktidarı George W. Bush'un yaptığı kadar çok istismar ettiğini görmekten şaşırmış değildir.

36. Hükûmet Başarısızlığı Nedir ve Piyasa Başarısızlığı ile Nasıl İlgilidir?

İktisat teorisinde, hükûmet başarısızlığı piyasa başarısızlığının karşılığıdır.

Bir piyasa başarısızlığı her ne zaman pazarlar malların ve hizmetlerin mükemmel tahsisinden azını üretirse o zaman vuku bulur. Bir hükûmet başarısızlığı her ne zaman hükûmet malların ve hizmetlerin mükemmel tahsisinden azını üretirse o zaman vuku bulur. Gerçek dünyada ne hükûmetler ne de piyasalar mükemmelen etkindir ve bu yüzden tüm hükûmetler ve pazarlar her zaman "başarısız" olurlar. Şüphesiz, çoğu piyasa veya devlet başarısızlıkları, böyle tanımlandığında, felaket yaratıcı değildir.

Eleştirmenler liberteryenleri piyasa başarısızlıklarını ihmal etmekle suçlarlar. Eleştirmenler liberteryenlerin piyasaların her şeyi çözdüğüne inandığını söylerler. Bazı liberteryenler böyle düşünür, fakat çoğu böyle düşünmez. Çoğu liberteryenler piyasa gayretkeşleri değildir.

Onun yerine, liberteryenler hem pazarların hem hükûmetlerin çok kötü şekilde başarısız olduğunu düşünürler. Liberteryenler, hem piyasa hem hükûmet başarısızlıklarını hesaba kattığımızda, hükûmetlere karşı pazarların daha başarılı olduğunu düşünürler. Nobel ödüllü liberteryen iktisatçı Gary Becker'ın dediği gibi, "... genelde hükûmet başarısızlığı piyasa başarısızlığının olduğundan çok daha yaygın, tahrip edici ve daha az kendi-kendini düzelticidir". Becker bu yüzden devlet

müdahalesini yalnızca piyasa başarısızlıklarının ciddi ve kalıcı olduğu durumlarda tavsiye etmektedir. Genel kabul piyasaların lehine olmalıdır.

Gerçek piyasalarda aktörler kötü tercihler yaparlar. Bu aktörler genellikle bilgisiz, yanlış enforme edilmiş veya irrasyoneldirler. Ancak, pazarlar aktörleri kötü kararlar için cezalandırmaya meyillidirler ve aktörler kendi hatalarından ders almaya (öğrenmeye) eğilimlidirler. Mesela, eğer faturalarınızı ödemezseniz, kredi dereceniz geriler ve borç almada zorlanırsınız. Araştırma yapmayıp güvenilmez bir otomobil alırsanız, tamir faturalarınızdan sıkıntı çekersiniz.

Bunun tersine, devlette görevli insanlar kötü tercihler yaptığı zaman, siyasal süreç hemen hemen hiçbir zaman onları cezalandırmaz. Araştırmalar göstermektedir ki, seçmenler geriye dönük oy vermede çok kötüdür –kötü idare için kimi suçlayacaklarını bilmezler- ve bu yüzden siyasetçiler kötü kararlar verdikleri için cezalandırılmaz. Veya, bir bireysel oyun bir seçimin sonucunu etkileme şansının farkına varılmayacak kadar küçük olduğunu göz önünde tutun. Bir seçmenin bir lotoda topu (*powerball*) kazanması bir seçimin sonucunu değiştirme ihtimalinden birkaç kat fazladır.

Dolayısıyla, bireysel seçmenler kötü tercihler yaptıkları için cezalandırılmazlar veya iyi tercihler yaptıkları için ödüllendirilmezler. Politik organlar (*agents*) hatalarından nadiren ders alırlar. Hükûmet başarısızlıkları piyasa başarısızlıklarından daha az kendi kendini düzelticidir.

Tipik lisans mikro-ekonomi ders kitapları piyasaların gayri muhtemelen etkin sonuçlar üreteceği vakaları tasvir ederler. Bu kitaplar genellikle, prensipte, devlet müdahalesinin piyasa başarısızlığını çözebileceğini iddia eder.

Ancak, bu ders kitapları hükûmetin (1) problemin nasıl çözüleceği hakkında tam enformasyona sahip olduğunu, (2) gücünü problemi çözmek için kullanma iyi niyetine sahip olduğunu varsayar. Ders kitapları her şeyi bilen meleklerin piyasa başarısızlıklarını çözmek için müdahale edebileceğini söyler gibidir. Bu yüzden, lisans ders kitapları, devlet müdahalesini tavsiye ettikleri zaman, ille de gerçek hükûmetler tarafından değil, idealize edilmiş hükûmetler tarafından müdahaleyi kastederler. Liberteryenler, gerçek dünyada, bazen ciddi piyasa başarısızlığına en iyi cevabın onu kabullenmek ve onunla yaşamak olduğuna inanırlar.

Sofistike anti-liberteryenler ve sofistike liberteryenler bu yüzden bir ampirik anlaşmazlık içinde görülebilirler. Liberteryenler piyasa başarılarına karşı hükûmet başarıları ve piyasa başarısızlıklarına karşı hükûmet başarısızlıkları dengesinin serbest piyasaların devlet müdahalelerine üstün olduğunu gösterdiğini kabul ederler. Anti-liberteryenler dengenin öbür türlü olduğunu düşünür. Prensipte, tartışma ampirik data tarafından çözülebilir.

37. Hükûmet Başarısızlığının Bazı Biçimleri Nelerdir?

i. Hükûmetler aşırı regülasyon yoluyla başarısız olur. Bazı regülasyonların hiçbir gerçek faydası yoktur –bu regülasyonlar yalnızca parayı israf eder ve inovasyonu daha zor hâle getirir. Diğer regülasyonlar bazı hayatları kurtarır, fakat çok yüksek bir maliyetle.

Meşhur bir çalışmada Tammy Tengs ve çalışma arkadaşları (hiçbiri liberteryen değildir) 587 regülasyonun maliyet-etkinliğini ölçtüler. Büyük değişmeler buldular. Federal Havacılık İdaresi'nin (Federal Aviation Administration-FAA)

regülasyonları bir kişinin hayatını bir yıl uzatmak için, ortalama, 23 bin dolara mâl oldu. Çevresel Koruma Örgütü'nün (Environmental Protection Agency-EPA) regülasyonları her uzatılan hayat yılı için ortalama 7,6 milyon dolara mâl oldu.

Aşırı regülasyonun maliyetleri çoğu zaman görülmez. İlaçların, biz onların pazara girmesine müsaade etmeden önce mükemmelen güvenli ve etkin olduğunun ispatlanmasında ısrar ettiğimizi varsayın. İlaçları regüle etmek ilaç gecikmesine ve ilaç kaybına sebep olur. "İlaç gecikmesi" bir ilacın onaylanması için gerekli olan zamana işaret eder. ABD'de ortalama ilaç gecikmesi 12 yılın üzerindedir. Bu zaman süresince, insanlar ilaçların tedavi edeceği şeylerden ıstırap çeker veya öler. "İlaç kaybı" regülasyonların nasıl faydalı ilaçların geliştirilmesini veya pazara gelmesini engellediğine işaret eder. ABD'de bir ilaççı piyasaya sokmak ortalama 1 milyar dolardan fazlaya mâl olur. Bu demektir ki ilaç şirketleri dar bir çevreye hitap eden daha az karlı ilaçlardan ziyade (cinsel ereksiyon bozukluğu ilaçları gibi) geniş çevrelere hitap eden gayet karlı ilaçların peşinden koşacaktır. Bu aynı zamanda ilaç şirketleri yalnızca fakirlere yardım edecek ilaçları imal etmeyecek demektir.

Gıda ve İlaç İdaresi'nin (Food and Drug Administration-FDA) sofistike savunucuları bu maliyetleri itiraf eder. Onlar yalnızca FDA ilaç regülasyonunun faydalarının bu maliyetleri aştığını iddia ederler.

ii. Hükûmetler yanlış regülasyonlar ile başarısız olurlar. Bazen hükûmetler yalnızca yanlış kararlar alırlar. Mesela, Federal Reserve'ün (Amerikan Merkez Bankası) para arzını kontrol ederek ekonomiyi ve bankacılık sistemini stabilize edeceği kabul edilir. Onun aynı zamanda, bir son borç verme mercii olarak banka iflasını önleyeceği varsayılır. Bazı klasik

ve neo-klasik liberaller Federal Reserve Sistemi'nin para arz ve talebini dengede tutmak için gerekli olduğuna inanırlar. Diğerleri Federal Reserve'ün işleri daha kötü hâle getirdiğine inanırlar. Mesela, iktisatçı George Selgin Fed'in kurulmasından sonra ABD bankacılığının daha az değil daha çok istikrarsız hâle geldiğini iddia etmektedir. Keza, Federal Reserve'ün bağımsız olduğu varsayılır, fakat politikacılar Fed'i genellikle kendilerinin arzusuna yöneltmeye çalışır. Örneğin, Başkan Nixon Fed'i tam da 1972 seçiminden önce ekonomiyi teşvik etmeye itti. Bu, bir uzun dönem çöküşle bir kısa dönem canlanma yarattı, fakat Nixon'ın tekrar seçilmesine yardım etti.

Liberteryenizmin birçok eleştirmenleri bankacılıkta serbest piyasaların depresyona ve kitlevî banka çöküşlerine yol açacağına inanırlar. Kanıt olarak ABD'de 19. Asır'daki çok sayıda banka çöküşlerini ve batışlarını zikrederler. Ancak, liberteryen iktisatçılar geç 1800'lerde ABD'nin bankacılıkta regüle edilmemiş bir serbest piyasaya sahip olmadığını ileri sürerler. Onun yerine, bankalar onları yersiz risk almaya zorlayıcı ve bankacılığı daha zayıf hâle getirici şekilde regüle edildi. Örneğin, devlet bankaların farklı pazarlarda şubeler açmasına izin vermedi, ki bu bankaların bir pazarı diğerlerini garanti etmek (*insure*) için kullanarak riski yaymasına müsaade etmiş olacaktı. Bankaların karşılık olarak kötü mahallî ve eyalet hükûmeti borçlarını kabul etmesini şart koştu. Büyük Buhran boyunca, bir merkez bankası sahibi olmasına rağmen, ABD binlerce banka çöküşü yaşadı. Kanada bir merkez bankasına sahip değildi ve hiç banka çöküşü yaşamadı. Kanada'nın bankacılık sistemi daima ABD'ninkinden daha özgür ve her zaman daha istikrarlı oldu.

iii. Hükûmetler rant aramayı mümkün kılarak başarısız

olur. "Rant arama" kafadarlık (*cronyism*) ve siyasî amaçlarla bölgelere para aktarma (*park barrel*) siyaseti için bir fantezi kelimedir. Bir firma, bir birey veya bir sendika, kendisi için özel bir yararı garanti etmek amacıyla kanunları veya regülasyonları değiştirmeye veya bu kanunların ve regülasyonların nasıl idare edildiğini değiştirmeye çalıştığı zaman rant aramaya girişmiş olur. Rant arayıcılar hükûmete piyasayı kendi lehlerine olacak şekilde manipüle ettirtmeye çalışırlar.

Büyük şirketler para kazanmak ister, fakat serbest piyasada para kazanmak zordur. Rakiplerinizden daha iyi olmak zorundasınızdır. Kuralları eğip bükerek para kazanmak daha kolaydır. (Bunun için) yalnızca daha iyi bağlantılara ihtiyacınız vardır. İyi niyetli seçmenler ve politikacılar şirketleri sınırlamak ve kontrol etmek için devlet gücü yarattıkları zaman, şirketler genellikle bu gücü ele geçirir. Şirket gücünü devlet gücüyle kontrol etmeye teşebbüs ettiğimiz zaman, genellikle bunun yerine şirketlere daha da büyük güç verme sonucuna ulaşırız.

Firmalar bazen devletin kendi sanayilerine belli regülasyonlar veya vergiler bindirmesi (uygulaması) için lobi yaparlar, çünkü bu regülasyonların veya vergilerin firmanın rakiplerine daha çok zarar vereceğini düşünürler (mesela, Amazon eBay'e zarar vermek için bir *İnternet* satışları vergisi istemektedir). Veya, bir firma bir sübvansiyon, gümrük vergisi veya ticarete engel için lobi yapabilir. Gümrük vergileri ve ticarete bariyerler rekabeti azaltırken, sübvansiyonlar firmanın maliyetlerini azaltır. Veya, bir firma devleti ona tekel statüsü vermeye teşvik edebilir, böylece onun hiçbir rakibi olmaz.

Rant arama maliyetli ve tahrip edicidir. Bazı iktisatçılar rant aramanın ABD'nin millî hasılasının (GNP) %3'ünü yok ettiğini tahmin etmektedir. Diğer iktisatçılar onun ABD millî

hasılasının %50'si kadarını yok ettiğini düşünmektedir. Çoğu iktisatçı toplam kayıpların bu iki oranın ortalarında bir yerde olduğunu düşünmektedir. Eğer bu iktisatçılar haklıysalar, rant arama trilyonlarca doları yok etmektedir.

Rant arama kısmen inovasyonu boğduğu için yıkıcıdır. Rant-arayıcı toplumlarda firmalar devlet kıyağına dayanırlar. Paralarını ve zamanlarını icat etmekten (yenilik yapmaktan) ziyade kıyaklar aramaya harcarlar. Pazara girişin maliyeti öylesine yükselir ki, yalnızca büyük, imtiyazlı firmalar piyasada kalır.

iv. Devletler aynı zamanda ters müşevvikler yaratarak da başarısız olabilirler. Bir örnek olarak, ekolog Richard Stroup, Ben Cone'un hikayesini anlatmaktadır. Ben Cone 1982'de 7200 akre (yaklaşık 3500 dönüm) orman miras aldı. Ormanı bir doğal hayat alanı ve, arada sırada az miktarda ağaç kesimi yaparak, yaşlı kereste için kullandı. Onun çevre dostu yönetim tekniği cinsi tehlikede olan bir ağaçkakan türünü bazı ağaçlarında yuva yapmaya teşvik etti. The Endengered Sprecies Act (Tehlikedeki Türler Kanunu) Cone'un ağaçkakan yuvalarının çevresinde geniş bir kordon oluşturmasını gerektirdi. Cone bu regülasyonu öğrenince, geri kalan ormanı kesmeye başladı. (Kuşların toprağının geri kalan kısmına yayılmasına müsaade edemezdi). Tehlikedeki Türler Kanunu çevre dostu davranışı cezalandırdı.

Veya, başka bir örnek vermek için, birçok devlet kendilerini Basel Antlaşmaları'na (bankacılık kanunları ve regülasyonları için bir uluslararası standartlar seti) bağlarlar. Basel Antlaşmaları rezerv oranları koyarak ve borç verme risklerini tanımlayarak bankaların çökmesini engellemeye çalışır. Basel özel bankalara devlet borçlarına riskten azade muamelesi

yapmalarını söyler. Fakat devlet borçları riskten azade değildir. Basel Antlaşmaları'nı takip eden Avrupa bankaları şimdi çok miktarda kötü Yunan, Portekiz ve İtalyan borçlarıyla karşı karşıya (Ben bu kitabı yazarken, bu bir kitlevî Avrupa resesyonuna sebep olabilir).

v. Devletler aynı zamanda ölçek ekonomisi eksiklikleri (*diseconomies of scale*) yüzünden de başarısız olabilir. 4 milyon insanı (1789'daki yaklaşık ABD nüfusu) yönetmek üzere dizayn edilmiş bir siyasal sistem 310 milyon insanı (2012'deki ABD nüfusu) idare etmekte başarısız kalabilir. Danimarka ve İsviçre, kısmen, daha az insanı yönetmeleri yüzünden, daha iyi ve daha yetkin devletlere sahip olabilir.

38. Liberteryenler Demokrasiyi Tercih Eder mi?

Çoğu liberteryenler demokrasinin diğer devlet biçimlerine üstün olduğuna inanırlar.

Ancak, liberteryenler demokrasiye fiyat biçmezler (valorize). Demokrasiyi kendi başına bir amaç olarak görmezler. Demokratik katılımı ve müzakereyi en üstün hayat biçimi saymazlar. Demokrasinin, aynen bütün devlet biçimleri gibi, içsel olarak iğrenç olduğuna inanmaya meylederler. Bir demokraside, insanlar gerçekten kendilerini yönetmezler. Daha ziyade, bir insan grubu kendisinin etraftaki diğer insanlara talimat verme ve diğerlerini yapmak istemedikleri şeyleri yapmaya zorlama hakkı olduğunu kabul eder.

Batı demokrasilerinde, demokrasileri övdüğümüz zaman, övdüğümüz anayasal demokrasidir. Anayasal kısım demokrasi kısmından daha önemlidir. Demokrasinin, savunulmaya değer olmak için, sınırlı olması gereklidir. Komşularımızın yapmasına, büyük bir oy çoğunluğuna sahip olsalar bile, mü-

saade edilmemesi gereken şeyler vardır. Klasist ve felsefeci Paul Woodruff'un dediği gibi, "Çoğunluğun tiranlığı özgürlüğü tiranlığın diğer her biçimi gibi öldürür. Özgür hissetmek için çoğunluğa katılmak zorundaysanız, bu özgürlük değildir".

Birçok liberteryen olmayan kişi, demokrasi için neredeyse dinî bir saygı gösterir. Bunlar demokrasiyi hayatın her alanında görmek isteyecek kadar severler. Demokrasinin bir hayat tarzı olmasını isterler. Her şeyin demokratik müzakereye ve demokratik karar alımına açık olmasını isterler.

Liberteryenler, bunun yerine, insanları siyasal kontrolden yalıtmak isterler. Her kararın tartışmaya konu olmasını istemezler. Bütün büyük özgürlüklerin en önemlilerinden birinin kendimizi diğerlerine haklılaştırmak mecburiyetinde olmak zorunda olmamamız olduğuna inanırlar. Sizin tüm hayatınız bir komite toplantısına benzerse, özgür değilsinizdir.

Liberteryenler herkese geniş bir sivil ve ekonomik özgürlük alanı verilmesini tercih ederler (Bkz. 22,45 ve 62. Sorular). Ancak, liberteryenler genellikle siyasal özgürlüklerin –(seçimle gelinen) kamu görevleri için yarışma, iktidar makamlarına gelme veya oy verme- sivil ve ekonomik özgürlüklerle aynı türden şeyler olduğuna inanmazlar. İfade hürriyetine sahip olduğum zaman, bu bana kendim üzerinde güç verir. Fakat oy verme hakkına sahipsem bu bana diğerleri üzerinde güç (iktidar) verir. Oy verme hakkı diğer insanları yönetmek için kısmî bir haktır.

Liberteryenler demokrasiyi araçsal sebeplerle tercih etmeye meylederler. Demokrasi diğer siyasî yönetim biçimleriyle karşılaştırıldığında daha iyi bir sicile sahiptir. Demokrasiler vatandaşların özgürlüğüne daha fazla saygı göstermeye mey-

leder. Demokrasiler ortalamada daha az savaş kışkırtıcısı ve emperyalisttir.

Yine de birçok liberteryen demokrasinin sicilinin zayıf (kötü) olduğunu söyler. ABD'yi göz önüne alın. İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasının hemen öncesinde liberteryen yazar Albert Jay Nock şöyle dedi:

> Kendiliğinden haklılık büyük Amerikan günahının yükselmesine müsaade etmemek için her kamusal sunuş Amerikan Devletinin siciliyle ölümcül paralelliği çizmek zorundadır. Alman Devleti bir azınlığa zulmediyor, aynen Amerikan devletinin 1776'dan sonra yaptığı gibi; İtalyan Devleti Etiyopya'yı işgal ediyor, aynen Amerikan devletinin Meksika'yı işgal ettiği gibi; Japon Devleti topluca Mançurya kabilelerini katlediyor, aynen Amerikan Devleti'nin yerli kabilelerini katletmesi gibi; İngiliz Devleti geniş ölçekli vurgunculuk uygulamakta, 1864'ten sonra Amerika Devleti gibi; emperyal Fransa kendi topraklarında yerli sivilleri katlediyor, Amerikan Devleti'nin Pasifik'te kendi emperyalist politikalarının peşinde yaptığı gibi ve benzer şeyler...

Tarih boyunca ve şimdi Batı demokrasileri rutin biçimde vatandaşlarını istismar etti, vatandaş olmayanların haklarını ayaklar altına aldı ve gayri adil savaşlara girdi. ABD ve Birleşik Krallık bütün 19. Yüzyıl boyunca ve erken 20. Yüzyıl'da emperyalist siyasalar izledi.(Bazıları ABD'nin bugün bile emperyalist politikalar izlediğini söyleyecektir). Amerikan diplomatları Nazilerin Yahudilere muamelesini kınadığı zaman, Naziler ABD'nin siyahlara muamelesine işaret etti ve sordu: "Siz kimsiniz ki konuşuyorsunuz?".

Liberteryenler bu yüzden demokrasi için yalnızca zayıf bir sevgiye sahiptir. Bazı anti-liberteryenler bunu liberteryeniz-

min bir şekilde asosyal olduğunun işareti olarak alırlar. Bunlar en iyi toplumun herkesin eşitler olarak bir araya geldiği ve kolektif olarak yaşamak için en iyi yola karar verediği bir toplum olacağını düşünürler.

39. Niçin Bazı Liberteryenler Demokrasilerin Budala Tercihler Yaptıklarını Söylerler?

Arkadaşınız Bob'un kilo vermek istediğini fakat bunu nasıl yapacağı hakkında tuhaf inançlara sahip olduğunu tahayyül edin. Bob kilo vermek için egzersiz yapmaktan kaçınması ve her gün on porsiyon yemek yemesi gerektiğine inansın. Bob iyi niyetli olabilir, fakat ne yaptığını bilmemektedir.

Birçok liberteryen -ve birçok gayri liberteryen- iş siyasete geldiği zaman ortalama Amerikalı seçmenin aynen Bob gibi olduğunu düşünür. Seçmenler iyi niyetli olmaya eğilimlidir fakat kötü enforme edilmiştir, yetersiz enforme edilmiştir ve hatta siyaset hakkında irrasyoneldir.

1950'lerde Michigan Üniversitesi araştırmacıları Amerikalıların siyasî bilgisini ölçmeye başladılar. Çoğu Amerikalının temel vatandaşlık erdemleri hakkında bilgisiz olduğunu buldular. Çoğu Amerikalı temsilcilerini tanıyamaz. Devletin farklı branşlarının ne yaptığını bilmez. Hangi siyasî partinin daha muhafazakar olduğunu ayırt edemez.

Daha yakınlarda iktisatçılar, psikologlar ve siyaset bilimciler siyasal rasyonaliteyi incelemeye başladılar. Bunlar birçok insanın bilişsel (*cognitive*) önyargılardan sıkıntı çektiğini buluyorlar. Bilişsel önyargılar rasyonel düşünceden sistematik sapmalardır. Önyargılar beyine yerleşmiş bilgisayar virüsleri gibidirler. Sahip olduğumuz enformasyon veri alındığında, bi-

zim inanmamızı, düşünmemizi veya yapmamız gereken şeyi yapmamızı engellerler. Örneğin, biz siyasal düşüncede, planlarımız hakkında aşırı iyimserizdir. Mevcut inançlarımızın altını oyacak kanıtları görmezden geliriz veya ihmal ederiz. Hiçbir şey yapmamaktan ziyade bir şey yapmaya şartlanmışızdır. Diğerleri yanında iktisatçı Bryan Caplan ve hukuk teorisyeni Ilya Somin de seçmenlerin sistematik biçimde temel, ders kitabı iktisatı ve siyaset bilimi hakkında yanlış inançlara (kanaatlere) sahip olduğunu ileri sürmektedir. Seçmenler basitçe hiçbir şey bilmiyor değildir -hiçbir şeyden daha azını bilmektedirler.

(Liberteryen olmayan psikologlar David Dunning ve John Kruger "yetersiz (ehil olmayan) insanların diğer insanların yeterliliğini veya diğer insanların fikirlerinin kalitesini muhakeme etmeye (*judge*) yapısal olarak gayri muktedir olduğunu" ileri sürdüler. Eğer seçmenler sistematik olarak yanlış inançlara- dış ticarete sistematik güvenmeme gibi- sahipseler, o zaman bir sonuç olarak kötü hükûmete sahip oluruz. Seçmenler yalnızca temel ekonomi hakkında sistematik olarak yanlış değildirler, fakat aynı zamanda hangi adayların kendilerinin bildiğinden daha fazlasını bildiğini de kestiremezler. Bu yüzden, mesela, seçmenler sadece serbest ticaretin ekonomi üzerindeki etkilerini tahmin etmede kötü değildirler, fakat aynı zamanda hangi adayların bu tür tahminler yapmada daha iyi olduğunu belirlemede de kötüdürler. Dolayısıyla, demokraside, yanlış inançlara sahip kifayetsiz liderler kazanırlar. Liberteryenler şöyle der: Eğer adaylar bilgisiz görünüyorsa, bu, sistemin çalışması sayesindedir.

Siyaset yüksek maliyetlidir. Yanlış liderleri seçmek savaşa veya ekonomik depresyona sebep olabilir. Ancak, bireysel

seçmenler iyi enforme edilmiş veya rasyonel olmak için pek az müşevvike sahiptir. Bir bireysel oy yalnızca seçimin sonucunu değiştirirse bir etkiye sahiptir. (Bazıları bir bireysel oyun "emri (*mandate*) değiştireceğini" iddia edebilirler, fakat siyaset bilimciler siyasal etkililiği artıran "emir" ("mandate") gibi bir şey olmadığını kanıtlamışlardır). Ancak, bir bireysel oy herhangi bir ana seçimin sonuçlarını değiştirmede sıfır şansa sahiptir. Bu yüzden, birçok önemli bir seçimde bile, herkesin refahı hakkında hassasiyet gösterseniz dahi, daha iyi enforme edilmiş olmaya veya daha titizce rasyonel olmaya çalışmaya değmez.

Bu, çoğu liberteryenin demokratik iktidarı sınırlandırmak istemesinin bir sebebidir. Eğer seçmenler iyi enforme edilmiş ve gayet rasyonel olsaydı, demokrasilerin daha geniş bir iktidar alanına sahip olmasını isteyebilirdik. Fakat eğer seçmenler irrasyonel ve bilgisizse, o zaman onlara çok daha az güç emanet edebiliriz.

40. Liberteryenler ABD Anayasası Hakkında Ne Düşünmektedir?

Liberteryenler güçleri kesin olarak sınırlanmış bir anayasal devlet ister. Liderlerimiz daha az melekimsi ve daha az kifayetli oldukça, onların daha az ihtiyarî (*discretionary*) güce sahip olmasını isteriz.

Yazılı anayasalar legal garantiler ihtiva ederler, fakat legal garantiler hiçbir şeyi garanti etmez. Bir anayasal rejimi muhafaza etmek için, vatandaşlar o anayasal rejimi muhafaza etme fikrine kuvvetli şekilde bağlı olmalıdır. Bazı hükûmet biçimleri bu bağlılığın altını oymayı veya bağlılığı baypas etmeyi

kolaylaştırır. Fakat yazılı anayasalar kendi kendini-uygulayıcı (*self-enforcing*) değildir.

En kötü diktatörlükler ve totaliteryen rejimler genellikle yazılı, liberal Batılı demokrasilerdeki anayasalardan ayırt edilemeyecek anayasalara sahiptiler. Örneğin, Stalin dönemindeki Sovyetler Birliği, SSCB Anayasası'nın insan haklarını garanti etmiş olmasına rağmen, bir insanî felaketti -çoğu bilim adamı Stalin yönetiminin (savaş dışında) 20 milyon insanı öldürdüğünü tahmin etmektedir.

Liberteryenler ABD Anayasası'nın hükûmetlerin gücünü legal olarak sınırlandırmasından memnunlar. Anayasanın devlet güçlerini ayırmasından ve bu ölçüde kanun yapma sürecini yavaşlatmasından memnunlar. Haklar Bildirgesi'nin geniş bir özgürlükler yelpazesini belirlemesinden memnunlar.

Ancak, ABD Anayasası yalnızca kağıttır. Liberteryenler şöyle diyebilir: Kuvvetler ayrılığı fikrini sever misiniz? Onun ortadan kalkışını seyredin: Kongre başkana ne zaman ve nasıl savaşa gidileceği hakkında yetki verdi. Anayasadaki İlk Tadil tarafından garanti edilen ifade hürriyeti ve basın özgürlüğü hakkını sever misiniz? Amerikan tarihinin çoğu boyunca, Anayasa Mahkemesi sansürü yasaklamadı. Hükûmetlerin *habeas corpus*'a (*habeas corpus* devletlerin insanları yargılama veya kanıt olmaksızın hapsetmemesi veya göz altına almaması ilkesidir) saygı göstermesinin önemli olduğunu düşünüyor musunuz? Lincoln bu ilkeyi İç Savaş boyunca askıya aldı. Anayasa Mahkemesi ilkeye saygı gösterilmesini istedi. Lincoln Anayasa Mahkemesini bir cezaî yaptırımla karşılaşmadan görmezden geldi.

ABD Anayasası'nın hiçbir sihirli yanı yoktur. Ben bu satırları yazarken Kongre ve Başkan ABD ordusuna, herkesi, eğer

bu kişileri belli terörist grupları "esaslı biçimde (*substantially*) destekler" ise, herhangi bir yerde süresiz olarak tutma yetkisi verdi. Ben bu satırları yazarken, Obama, Amerikan vatandaşlarını yargısız öldürme hakkını teyit etmektedir.

Anayasanın kendi kendini uygulayıcı olmadığının delilini görmek isterseniz, sadece Başkan bir yargıcı Anayasa Mahkemesi'nde görev yapmak üzere aday gösterdiği zamanki bir tasdik oturumunu seyredin. Anayasa Mahkemesi hakimleri Anayasayı objektif şekilde veya tarafsız olarak yorumlamazlar, fakat onun yerine Anayasa onların tercih ettiği siyasal sonucu yaratacak şekilde "yorumlarlar". Muhafazakar yargıçlar Anayasayı muhafazakarlığı gerektiriyor şeklinde yorumlarlar. Liberal yargıçlar Anayasayı liberalizmi gerektiriyor şeklinde yorumlarlar. O yüzden, liberal senatörler muhafazakar yargıçları engellemeye çalışırken, muhafazakar senatörler liberal yargıçları engellemeye çalışırlar. Anayasa Mahkemesi atamalarını onama oturumları siyasal çatışmalardır –adayın gerçek erdemiyle ilgili değerlendirmelerden ziyade müstakbel hukukun ne olacağı üzerinde kavgalar. Eğer Anayasa Mahkemesi objektif olsaydı, sırf yargıçların siyasal tercihlerini belirleyerek, bir yargıcın bir davada nasıl karar vereceğini tahmin etmeye muktedir olamazdınız.

Konfederasyon Anayasası (The Articles of Confederation) Birleşik Devletler'in ilk devlet dokümanlarıydı. Konfederasyon Anayasası'nı Anayasa ile ikame etmenin asıl –gerçekten niyetlenmiş amacı- özgürlüğü korumak veya sosyal adaleti teşvik etmek değildi, fakat merkezî devleti güçlendirmekti. Anayasa merkezî hükûmete vergi koyma, bir ordu kurma ve tutma ve ticareti regüle etme yetkisi verdi.

1786'daki Shay İsyanı birçok lideri Konfederasyon Ana-

yasası'nı ikame etmeye ve daha güçlü bir merkezî hükûmeti tercih etmeye teşvik etti. Daniel Shay Amerikan Devrimci Savaşı boyunca onurlu ve madalyalı bir askerdi. Birçok devrimci asker gibi Shay'e hizmetleri için asla bir ödeme yapılmadı. Shay, askerî görevden büyük çiftlik borçlarıyla döndü –askerî hizmetleri için ödeme yapılmadığından asla ödeyemeyeceği borçlar. Avrupalı kreditörler ödemeyi altın ve gümüş olarak istedi. Fakat bunlarda arz azlığı vardı. Shay ve diğer kötü muamele görmüş gaziler mülkiyetlerinin gasp edileceğinden ve kreditörlerin hapishanelerine yerleştirileceklerinden korktular. Massachusetts devletine problemin çözülmesi için dilekçe verdiler. Boston dilekçelerini ihmal etti. Sonunda, ümitsizlik içinde, Shay ve diğer çiftçiler isyan ettiler. Mahallî mahkemelerin mülklerine el koymasını engellemek için bir milis gücü kurdular. Konfederasyon maddeleri çerçevesinde ABD merkezî hükûmetinin isyanı bastırmak için Massachusetts'e yardım etmesi zordu.

Amerikan kamu okulları tarih kitapları ABD Anayasası'nın gerekli olduğunu göstermek için Shay İsyanı'nın hikayesini anlatır. Bazı liberteryenler bir alternatif okumaya yönelirler: Hükûmet Shay'e ve onun çiftçi arkadaşlarına gayet gayri adil şekilde muamele etti. Eğer Shay'in isyanının ABD Anayasası'nı haklılaştırdığı varsayılıyorsa, devletin fakirleri bastırmasını kolaylaştıran anayasanın haklılaştırılması nedir? Her halükarda, ABD Anayasası'nın ana amacı özgürlüğü korumak değildi fakat federal devleti kuvvetlendirmekti.

41. Liberteryenler Milliyetçi midir?

Milliyetçiler bizim farklı ulus-devletlerin vatandaşları olmamız olgusunun (gerçeğinin) ahlaken önemli olduğuna ina-

nırlar. Ülkemiz vatandaşlarına diğer insanlara borçlu olduğumuzdan daha borçlu olduğumuzu düşünürler.

Birçok insan, günlük hayatlarımızda, çocuklarımız, arkadaşlarımız veya aile üyelerimiz için bazı özel tercihler gösterebileceğimizi düşünmeye meyleder. Mesela, sağduyu ahlakı, paramı uzak yabancıların çocuklarını açlıktan kurtarmak için harcamak yerine, çocuklarıma doğum günü hediyeleri alabileceğimi kabul eder.

Gerçekte, milliyetçilik, bizim ulus-devletlerimizin tüm üyelerine bir geniş ailenin parçası olarak muamele etmemiz gerektiği görüşüdür. Eğer milliyetçilik doğru olsa, o zaman, bu, mesela, niçin İsveç'in dünyanın umutsuz fakirlerinin hakikî ıstıraplarına az veya çok kayıtsız kalırken, kendi gayet zengin "alt" sınıflarının refahını teşvik etmeye büyük paralar harcayabileceğini izah edecektir. Veya, eğer milliyetçiliğin daha aşırı biçimleri doğru olsa, o zaman milliyetçilik niçin devletlerin kendi vatandaşlarını yararlandırmak için diğer ülkelerin masum vatandaşlarını, yabancı vatandaşları maliyetlerin kendi vatandaşlarının faydalarını büyük ölçüde aştığı zaman bile, öldürebileceğini, istismar edebileceğini, fakirleştirebileceğini açıklayacaktır.

Liberteryenler milliyetçiliğe karşıdır. Liberteryenler bir ulus-devlette üyeliğin, bir anlamda, ahlakî olarak keyfî olduğuna inanırlar. Yerli hükûmetler yabancı milletlerin mensuplarına sanki onların hayatı daha az değerliymiş gibi muamele etmemelidir. Bu, liberteryenlerin niçin savaşa karşı olduğunu ve serbest göçü savunduğunu kısmen açıklar.

Liberteryenler ülkemiz vatandaşlarına arkadaşlara ve aileye özel bağlarımızın olduğu şekilde özel bağlarımızın olduğunu reddeder. Diğer vatandaşlar yabancılardır. California'daki

insanlarla Ontario'daki insanlardan farklı olarak hiçbir özel bağa sahip değilim.

Milliyetçilik lehine bir yaygın tez bizim her birimizin topluma bir borcumuz olduğunu ileri sürer. Tabiat hâlinde, sivil toplumun dışında, hayat pis, kısa, sefil ve vahşî olacaktı. Ancak, sivil toplum içinde yaşadığımızdan, benim hayatım hoş, zengin, uygar ve uzun. New Hampshire okullarında eğitildim. Şimdi Virginia ve Washington, DC tarafından temin edilen yollarda araç sürüyorum. Amerikan parasıyla alışveriş yapıyorum. Olduğum kadar zenginim çünkü diğer Amerikalıların geçmiş çalışmalarının sonuçlarından yararlanmaktayım. Argüman söyle devam eder, dolayısıyla, New Hampshire, Virginia ve ABD'ye bir borcum var.

Liberteryenler "topluma borç" argümanlarının milliyetçiliği haklılaştırmakta başarısız olduğunu düşünürler. Eğer bir topluma borçluysam özellikle Amerika'ya borçlu olduğumu düşünmek için hiçbir sebep yok. Kamu eğitiminden yararlandım, fakat bunun niçin beni Hudson, New Hampshire'dan ziyade Amerika'ya borçlu kıldığını düşüneyim? Yaygın bir ticaret sistemi tarafından yaratılan pozitif dışsallıklardan yararlanmaktayım, fakat niçin bunun beni tüm dünyaya borçlu olmaktan ziyade Amerika'ya borçlu kıldığını düşüneyim?

42. Liberteryenler Parayı Siyasetin Dışında Nasıl Tutmayı Teklif Ederler?

Liberteryenler en önemli sorunun siyaseti paranın dışında nasıl tutmak olduğu şakasını yapar.

Liberteryenler parayı siyasetin dışında tutmanın en iyi yolunun siyaseti satın almaya değmez bir şey hâline getirmek ol-

duğunu söylerler. Devletler ekonomiyi çarpıtma, kazananlar ve kaybedenler yaratma ve Paul'e para aktarmak için Peter'ı soyma gücüne sahip olduğu zaman, insanlar bu gücü kontrol etmek için yarışacaktır. Müdahaleci devletler kıyaklar satan süpermarketler gibidir. Yozlaşmayı azaltmak için, devletlerin kaynak dağıtma gücünü azaltmalıyız.

Bazıları der ki, devlet, eğer kampanya harcamalarını regüle ederse, vicdansız şirketlerin ve sendikaların siyasetçileri satın almasını engelleyebilir. Liberteryenler bu stratejinin ters tepeceğini söylerler. Paranın siyaset üzerindeki etkisini regüle etmeye çalışmak paranın siyaset üzerindeki etkisini artırabilir. Netice itibariyle, kampanya harcamalarını regüle etme gücüne sahip bir organın kendisi kurumsal zapt için bir ana hedef olacaktır. Bir şirket cebinde FDA'nın (Food and Drug Administration) bulunmasını sevecektir. Fakat o şirket FEC'i cebine koyabilirse kendisi için daha da iyi olacaktır.

Çoğu Amerikalılar paranın seçimleri satın aldığına inanır. Amerikalılar, bağışçıların, politikacılara para verdikleri zaman, bu sayede dostane siyasaları satın aldıklarına inanırlar. Politikacıların ne yapacağına büyük bağışçılar karar verirler.

Sıradan insanlara bunların hepsi açıkça doğru görünür, ancak, bu konuyu inceleyen siyaset bilimciler (ve, ne olursa olsun aynı zamanda sola meylederler, liberteryenizmi reddederler ve Demokrat Parti'ye oy verirler) genellikle bunların hepsinin yanlış olduğuna inanırlar. On yıllar boyunca siyaset bilimciler kampanya harcamalarının seçim sonuçlarını ve kanunları belirlediğini ispat etmeye çabaladılar ve başaramadılar. Paranın seçimleri satın aldığı yalnızca popüler bir mittir. Kanıtlar bu inancı desteklememektedir.

Politikacılar bunun yerine kampanya harcamalarının bir

"tüketim malı" olduğuna inanırlar. Bağışçılar kazanan ekibin parçası olmak isterler. Kampanya harcamaları kazananlar yaratmaz; kazananları takip eder. Kazananlar daha fazla para topladıkları için kazanmazlar. Daha çok para toplarlar, çünkü kazanacaklardır.

Yurttaşlar Birliği v. Federal Seçim Komisyonu (2010) Davası'nda Amerikan Anayasa Mahkemesi şirketlerin ve bireylerin siyasal reklamlara ve siyasal iletişime diledikleri kadar para harcayabileceklerine karar verdi. ABD'de soldaki pek çok kişi, bunun zengin şirketlerin reklamla seçim sonuçlarını satın almasına müsaade edeceğini düşünerek, kızdı. Ancak, bu halk inancı, onların yoldaşı olan, para ve seçimleri derinlemesine incelemiş, sol eğilimli, ilerlemeci, Demokrat Partiye oy veren siyaset bilimcilerinin mutabakatıyla çelişmektedir.

Gerçekte, siyasette pek az para vardır. 2008 ABD federal seçimlerinde başkan adayları yaklaşık 2 milyar dolar topladılar. Bir milyar dolardan fazla harcadılar. Kongre kampanyaları ilaveten üçte bir milyar harcadı. Yuvarlayalım: Varsayalım ki adaylar ve partilerin kampanya merkezleri (PAC) her başkanlık seçimi boyunca toplam 2,5 milyar dolar harcamaktadır. Bu büyük bir miktarmış gibi görünebilir. Fakat öyle değildir. Düşünün ki federal devlet 2008'de yaklaşık 2,9 trilyon dolar harcadı. Kampanya harcamaları federal bütçenin yüzde birinin onda birinden azdır. Yüzdeleri nazar-ı itibara alındığında bu böylesine büyük gücü ve böylesine büyük bir bütçeyi kontrol etmek için harcanmış küçük bir miktardır. (Bütçenin aynı zamanda olduğundan çok daha büyük olabilecek idiğini de not edin. Adaylar –ve onların şirket destekleyicileri- sadece carî federal bütçeyi değil fakat aynı zamanda potansiyel bütçeyi de kontrol etmek için yarışacaklardır). Karşılaştırın: 2008'de

Nike yaklaşık 7 milyar dolarlık bir işletme bütçesine ve yaklaşık 15 milyar dolar global varidata sahipti. Ancak Nike 2,5 ila 3 milyar dolar arası bir parayı reklam ve pazarlamada harcadı. Başka bir deyişle, ABD'de en yoğun seçim merasimlerinden biri boyunca toplam kampanya harcaması yaklaşık Nike'ın pazarlama bütçesi kadardı. Eğer kampanya harcamaları gerçekten kanunları ve regülasyonları satın alsa, harcamaların en azından bir basamak yüksek olması gerekir.

43. Liberteryenler Dış Politikada Güvercin midir Yoksa Şahin midir?

Çoğu liberteryen güvercindir. Bu liberteryenler barışı savunurlar ve onu gerçekten isterler. Amerikan liberteryenleri ABD'yi "dünyanın polisi" olarak davrandırtmayı sevmezler.

Adam Smith'in *Milletlerin Zenginliği* büyük ölçüde bir emperyalizm eleştirisiydi. Biz emperyalizme muhalefeti genellikle Marksizm ve sol ile ilişkilendiririz, fakat Smith Marx'tan çok önce emperyalizmin sözünü sakınmaz bir eleştirmeniydi. Smith, "Büyük Britanya'nın idarecileri Atlantik'in Batı yakasında bir büyük imparatorluğa sahip oldukları... tahayyülüyle insanları... güldürdüler" dedi. Smith, gerçekte, çoğu İngiliz kolonileri için, bunun imparatorluğun net ekonomik kaybı olduğunu gösterdi. İngiliz İmparatorluğu birkaç çiftçiyi, birkaç devlet memurunu ve bazı silah imalatçılarını zenginleştirdi, başka da hiç kimseyi zenginleştirmedi. Smith imparatorluk fikrini ahlakî olarak tiksindirici buldu, fakat görüşlerini ekonomik terimlerle açıkladı. Elde edilebilir en iyi datayı kullanarak, imparatorluğun maliyetlerinin faydalarını büyük ölçüde aştığını gösterdi. Devlet imparatorluğu muhafaza etmek için,

bir imparatorluk sahibi olmaktan aldığı ham maddelerin değerinden daha fazlasını harcadı.

İktisatçı Bryan Caplan sağduyu ahlakî fikirlerinin pasifizme yakın bir şeye yol açtığını ileri sürmektedir. Yani, gerçek dünyada daima savaşa ve problemleri askeriyemizle çözmeye çalışmaya karşı çıkmalıyız.

Caplan demektedir ki, ilk olarak savaşın anlık (*immediate*) maliyetleri yüksektir. Savaş büyük tahribata sebep olur. Her büyük savaşta askerler sivilleri öldürür ve sivillere tecavüz eder. Siviller evlerinin, çiftliklerinin ve işyerlerinin tahrip edildiğine şahit olur. Kazanan taraf bile doğrudan maliyetlerle yüzleşir. Eğer bir devlet bombalara 500 milyon dolar harcarsa, vergi mükellefleri gerçek servette 500 milyon dolar kaybeder. Saban demirlerini kılıçlara çevirdiğimiz ölçüde, yiyecek yiyemeyiz.

Caplan, bütün bunların, belki de, savaşın uzun-vadeli faydaları hemen ortaya çıkan maliyetleri çok aşarsa, haklılaştırılabileceğini söyler. Ancak der, savaşın uzun-vadeli sonuçları, en iyisinden, gayet belirsizdir. Savaşın ne kadar iyi gideceğini tahmin edemeyiz. Savaşın iyi gideceğini düşündüğümüz zaman, hemen hemen daima yanlışızdır. Şanslarımız hakkında aşırı güvenli olmaya önyargılıyızdır –yani, insanlar sistematik olarak savaşın faydalarını fazla maliyetlerini eksik tahmin ederler. Caplan, geriye bakarak, hemen hemen her ülkenin girdiği her savaşın bir hata olduğunu ileri sürmektedir. Bir yeni savaşa girmeyi düşündüğümüz zaman, bunun bu kurala bir istisna olduğunu düşünmeye yöneliriz. Fakat bu inancın kendisi istisna değildir.

Liberteryenler müdahaleci dış politikaya karşı çıkmak için bir başka sebebe sahip. İktisat tarihçisi Robert Higgs savaşın

devletin sağlığı olduğunu söylemektedir. Savaş devletlerin Higgs'in "dişli etkisi" adını verdiği şey yoluyla gücü ele geçirmesine yardım eder. Bir ülke savaşa gittiği zaman, o ülkenin devleti acil durum ilan eder ve kitlevî yeni güçler ele geçirir. (Mesela, Amerikan İç Savaşı boyunca, Lincoln *habeas corpus*'u askıya aldı, savaş protestocularını sansürledi ve hapsetti, zorunlu askerlik sistemini yarattı ve bir millî gelir vergisini kurumlaştırdı). Savaş sona erdiği zaman, devlet yeni bulunmuş güçlerinin bazılarını geri verir, fakat hepsini değil. Yeni yaratılmış bürokrasisinin bir kısmını dağıtır, fakat hepsini değil. Peşpeşe gelen her savaşla, bir devlet gücünü, az az, artırır.

SİVİL HAKLAR

44. Liberteryen Sivil Toplum Görüşü Nedir?

LİBERTERYENLER ŞÖYLE BİR ŞAKA YAPAR: ÇOĞU İNSAN, kendi eşitleri saydıklarına karşı liberteryendir; alakadar oldukları fakat daha aşağı statülerden gördükleri kimselere karşı paternalisttir; küçümsediklerine karşı otoriteryendir. Bunun tersine, liberteryenler herkese karşı liberteryendir.

Tarih boyunca, hemen hemen herkes devletin vatandaşlar arasında erdemi teşvik etmesini istedi. Hemen hemen herkes her yerde devletin istikrar ve toplum hatırına tek biçim kültürü ve dini empoze etmesini istedi. Çoğu kimse devletin insanların basiretsiz tercihler yapmasını engellemeye çalışmasını ister.

Bazı insanlar bizim hepimizin günahı cezalandıran ve inancı ödüllendiren dindar (*godly*) komünitelerde yaşamamız gerektiğine inanırlar. Diğerleri hiç kimsenin zayıfları ve marjinalize edilmişleri kırmadığı toplumlarda yaşamamız gerektiği-

ne inanırlar. Kimileri bizim yalnızca sağlıklı yiyecek yememiz ve asla aptallaştırıcı televizyonu seyretmememiz gerektiğine inanırlar. Diğerleri bizim alkol içmemize, canlandırıcı ilaçlar kullanmamıza, seks satın almamıza veya kumar oynamamıza müsaade edilmemesi gerektiğini düşünürler. Çoğu insan bu gibi hedeflerin öylesine asil olduğunu düşünür ki, onları elde etmek için şiddet kullanmayı ister.

Liberteryenler toleransı savunur. Liberteryenizm bu yüzden talep edici bir doktrindir. İnsanlardan normal insan tabiatı üstüne yükselmelerini ister. Çoğumuz, diğerlerinin nasıl yaşadığını kontrol etmek isteyen, herkesin işine burnunu sokan tiplerizdir. Liberteryenler "Yaşa ve yaşanmasına izin ver" derler.

Liberteryenler herkesin kendisi üzerinde hükümran olduğuna inanırlar. Diğerlerinin haklarına saygı gösterdiğimiz müddetçe, hayatlarımızı nasıl yaşayacağımız bize kalmıştır. Aptal, basiretsiz ve hatta ahlak dışı kararlar almakta özgürüz. Yeni hayat biçimlerini tecrübe etmekte özgürüz. Dinî komünitelere katılmakta veya dinle dalga geçmekte ve dini alaya almakta özgürüz. Vatanseverlik şarkıları yazmakta veya bayrakları yakmada özgürüz. Ahlaken erdemli veya günahkar hayatlar sürmekte özgürüz. Erdemli olmakta veya diğerlerinin sapkın (kötü-*perverted*) bulduğu seks faaliyetleri icra etmekte özgürüz.

Liberteryenler devlet marifetiyle erdemi, meziyeti zorlamaya, komünite olmayı zorlamaya kalkışmanın başarısız olacağını düşünürler. Mesela, eğer bir dinî komünite ancak anlaşmazlığı yasaklayarak daim olabiliyorsa, o komünite bir yalandır.

Özgür bir toplumda herkes diğerlerini kırma (*offend*) hakkına sahiptir. Hiç kimsenin diğerlerini kırma hakkına sahip olmadığı bir toplumun kendisi iğrençtir (kötüdür-*offensive*). Liberteryenler ekler: Herkese hiçbir zaman kırılmama (*not to*

be offended) hakkı vermek iyi cemiyet ve arkadaşça-duygu için çare gibi görünebilir. Öyle değil. Bu her kişinin kızgınlığını (*indignation*) bir silaha çevirir.

45. Liberteryenler Hangi Sivil Haklara Sahip Olmamız Gerektiğini Düşünürler?

Sivil özgürlükler veya sivil haklar nasıl yaşadığımıza veya diğerleriyle nasıl bir araya geldiğimize müdahalelere karşı haklardır. Sivil haklar hür ifade hakkını, bilinç özgürlüğünü, vücut bütünlüğünü ve işkence ve saldırıdan azade olma hakkını, hayat tarzı seçme özgürlüğünü, protesto etme hakkını, çıkış hakkını (yani bir ülkeyi terk etme ve vatandaşlıktan vazgeçme hakkını) ve cinsel tercih hakkını kapsar.

Liberteryenler, aynı zamanda, cezaî adalet sisteminde, haksız (*unwarranted*) arama ve el koymaya karşı hak, adil yargılama hakkı, kişinin suçlayıcılarını işitmesi hakkı ve *habeas corpus* hakkı dahil, prosedürel hakları da savunurlar. Liberteryenler genellikle idam cezalarına ve sert cezaî adalet tedbirlerine karşı çıkarlar.

Liberteryenler eşcinseller için eşit korumayı savunurlar ve bu yüzden aynı-cins evliliğini desteklerler ve ABD askeriyesinin eşcinsellik üzerindeki eski kısıtlamalarına karşı çıkarlar.

Liberteryenler kürtaj, doğum kontrolü ve diğer rıza gösteren yetişkin bireylerle seks yapma hakları dahil, kadınların yeniden üretici özgürlüklerini savunurlar.

Liberteryenler, *İnternet* sansürü, pornografi üzerindeki kısıtlamalar (pornografik modeller rıza gösteren yetişkinler ise) ve bayrak yakma veya devlete isyana teşvik dahil, sansüre karşı çıkarlar.

Çoğu muhafazakardan ve hatta çoğu liberalden farklı olarak liberteryenler insanların uyuşturucu kullanma ve özünü-tahrip edici tercihler yapma hakkına sahip olduğuna inanırlar. Liberteryenler mecburî askerlik hizmetine karşı çıkarlar. Liberteryenler Patriot Act'e ve devletin Amerikalılar üzerinde casusluk yapmasına karşı çıkarlar.

Liberteryenler aynı zamanda serbest göçü savunurlar. İnsanların sınırları uygun gördükleri gibi geçme hakkına sahip olduklarına inanırlar. Bir Meksikalının ABD'de yaşamak için ABD doğumlu bir Amerikalıyla aynı hakka sahip olduğunu kabul ederler. Herkesin, vatandaşlıkla alakasız olarak başka her ülkede iş bulup çalışma hakkına sahip olduğuna inanırlar. Devletlerin, özel durumlar haricinde, vatandaşlarına bir ülkeyi terk etmeyi yasaklayamayacağını ve yabancıların ülkeye girmesini engelleyemeyeceğini kabul ederler.

Bazı anti-liberteryenler liberteryenlerin fazlasıyla geniş bir sivil özgürlükler görüşüne sahip olduğunu düşünürler. Diğerleri hangi sivil özgürlüklere sahip olduğumuz sorusuna politik olarak karar verilmesi gerektiğini söylerler. Mesela, legal teorisyen Jeremy Waldron sivil özgürlüğün alanının tartışmalı bir mesele olduğunu ileri sürmektedir. Waldron bizim her birimizin herkesin haklarının ne olması gerektiğine karar vermede söz sahibi olma temel hakkına sahip olduğumuzu düşünmektedir. Liberteryen sivil özgürlük görüşü birçok görüş arasında bir görüştür ve liberteryenlerin kendi geniş sivil özgürlükler görüşünü diğer insanlara, eğer onların çoğu daha az geniş bir görüşü tercih ediyorsa, empoze etmeleri için hiçbir sebep yoktur.

46. Liberteryen İfade Özgürlüğü ve Vicdan Özgürlüğü Görüşü Nedir?

Liberteryenler güçlü ifade özgürlüğü ve vicdan özgürlüğü haklarını desteklerler. Hiç kimse herhangi bir inanç sistemine inanmaya zorlanamaz veya popüler olmayan inançları tuttuğu için cezalandırılamaz. Herkes bir başka kişi tarafından her diğer inancı veya kanaati reddetmeye veya ona meydan okumaya, o kişi o inancı kutsal saysa bile, hak sahibidir.

Liberteryenler *İnternet*te, basılı medyada ve reklamlarda devlet sansürüne muhalefet ederler. Vatandaşların pornografik ürünleri (çocuk pornografisi hariç, çünkü çocuklar seksüel davranışlara rıza gösteremezler) görme ve tüketme hakkına sahip olduğuna inanırlar. İnsanların şiddeti teşvik eden filmler ve oyunlar tüketmesine müsaade etmemiz gerektiğine inanırlar. Aziz tutulan (*cherished*) kültürel normları alaya alan dergilere tolerans göstermemiz gerektiğine inanırlar. Mesela, Usame bin Ladin, 11 Eylül olaylarında insanları öldürme hakkına sahip değildi, onları öldürme hakkına sahip olduğunu söyleme hakkına sahipti.

Bu, liberteryenlerin bir kimsenin istediği zaman istediği yerde istediği her şeyi söyleme hakkına sahip olduğuna inandığı anlamına gelmez. Özgürce konuşma hakkı birinin evine, davetsiz, sabahın 3'ünde küfürler ederek bağırma hakkını kapsamaz. Hile yapma hakkını kapsamaz. Diğer insanların *İnternet* şifrelerini veya banka bilgilerini yayınlama hakkını kapsamaz. İfade özgürlüğü hakkının tam derecesi (muhtevası) felsefî olarak karmaşıktır. Fakat buradaki önemli nokta liberteryenlerin ifade hürriyeti hakkını geniş bir alana ve büyük bir ağırlığa sahip olacak şekilde yorumlamasıdır.

Amerikan Anayasası dikkat çekici biçimde liberteryen bir ifade özgürlüğü görüşüne sahiptir. (Muhafazakar) Başyargıç Roberts'ın *ABD v. Stevens* (2010) Davası'nda söylediği gibi, "İlk Tadilat'ın ifade özgürlüğü garantisi yalnızca nisbî sosyal maliyetleri ve faydaların bir *ad hoc* dengelenişini yaşatan (*survive*) konuşma kategorilerine uzanmaz... Bizim Anayasamız bu yargıyı basitçe bazı konuşmaların ona değmediği temelindeki her gözden geçirme teşebbüsünü imkansızlaştırır (engeller)". Başka bir deyişle, bir şey söyleme hakkına sahip olup olmadığınız toplumun sizin onu söylemenizden net olarak faydalanıp faydalanmadığına dayanmaz.

Yine de, birçok liberteryen geniş ifade özgürlüğü haklarını haklılaştıran şeyin (bir) parçasının bu haklara saygı gösteren toplumun daha iyi sonuçlar üretmesi olduğuna inanır. Mesela, John Stuart Mill, eğer iyi sonuçlar -bilimsel ilerleme, sanatların gelişmesi, kültürel ilerleme, barış ve karşılıklı saygı hisleri gibi- isterseniz sonuçlarından bağımsız olarak ifade hürriyetine müsaade etmeniz gerektiğini söyler. Bu paradoksal görünebilir. Ancak, der Mill, yalnızca faydalı konuşmaya müsaade etmek hiçbir faydalı olma tarihine sahip değildir. Konuşmaya yalnızca toplumun onun kendisinin menfaatine olduğu değerlendirmesini yaptığı zaman müsaade etme siyasetinin toplumun menfaatine olduğunun hiçbir tarihi yoktur.

47. Liberteryenler İdam Cezasına Karşı mıdır Yoksa Taraftar mıdır?

Liberteryenler idam cezasına genellikle karşı çıkarlar.

Liberteryenler, bazı insanlar ölmeyi hak ediyor olsa bile, bunun bizim onları öldürmesi için devlete yetki vermemiz ge-

rektiği anlamına gelmediğini söylerler. Bir devlet, kriminalleri öldürme hakkına sahip olmak için, suç hakkında kararlar almalı ve suçlamalara cevapları (*appeals*) adil, yetkin, güvenilir şekilde dinlemelidir. Masumların -veya suçu makul bir şüphe içinde olanların- özgür kalmasına müsaade eden güvenilir kurallara sahip olmalıdır.

Liberteryenler Amerikan ceza adalet sisteminin sık sık bu standartları karşılamada başarısız olduğuna inanırlar. Belki de bir akıllı melekler hükûmetine belli kriminalleri öldürme hakkı verilmelidir. Fakat hiçbir gerçek hükûmet kendisinin bu yetkiyi almaya kafi derecede güvenilir olduğunu ispatlamamıştır.

Neden olmasın? Felsefeci Michael Cholbi (kendisi bir liberteryen değil) ABD'de Afrikalı Amerikalıların nispetsizce ölüm cezası aldığını ileri sürmektedir. İstatistiksel olarak konuşursak, aynı suç sicillerine sahip beyaz ve siyah adamlar birbirinin aynısı cinayetler işleseler, siyah adam beyaz adamdan daha muhtemelen ölüm cezası alacaktır. Sistem ırkçıdır. Cholbi bu yüzden ölüm cezası hakkında bir moratoryum (geciktirme) yapmamız gerektiğini ileri sürmektedir.

İtiraz edilebilir: Eğer kurumsal ırkçılık ölüm cezasına karşı çıkmak için bir sebepse, neden hapsetmeye karşı çıkmak için de bir zemin olmasın. Tüm ceza adalet sistemi ırkçıdır. Liberteryenlerin buna iki cevabı vardır: Bir cevap bunu asla bir itiraz saymamaktır. Liberteryenler uyuşturucuyla savaşa, uyuşturucu kullanmanın kriminalize edilmesine kısmen bunların gayet ırkçı şekillerde yürütülmesi yüzünden karşı çıkarlar (Bkz. 50. Soru). Liberteryenlerin ikinci cevabı, yeni deliller gün ışığına çıkarsa bir cezaevi sakinini özgür bırakabileceğimizdir. Böyle bir mahkumun kayıp yıllarını telafi edemeyiz, fakat onu kıs-

men tazmin edebiliriz ve düzeltmeler yapmaya çalışabiliriz. Ölüyü tazmin etmenin yolu yoktur.

48. Liberteryenler Suça Karşı Yumuşak mıdır?

Liberteryenler, Amerikan muhafazakarları onları suça karşı yumuşak görüyorsa, o zaman, suça karşı yumuşak olduklarını ve haklı olarak öyle olduklarını söylerler.

Her yetişkin 100 Amerikalının 1'den fazlası hapishanede. Afrikalı Amerikalılar ve beyaz sınıf çalışanlar için oran 10'da 1. Hukuk profesörü Michelle Alexander şu anda hapishanelerde 1850'lerde köle olmuş olanlardan daha fazla Afrikalı Amerikalı bulunduğunu söylemektedir. Çin'in nüfusunun ABD nüfusunun dört katı olmasına rağmen ABD Çin'de hapsedilen insanlardan daha fazlasını hapsetmektedir. Liberteryenler sözüm ona özgürlüklerin ülkesinin bu kadar çok insanı demir parmaklıkların arkasına koymasını ironik bulurlar.

Liberteryenler uyuşturucu satışları, kumar oynama ve fahişelik gibi "kurbansız" suçları derhal sona erdirirdi. Eğer kokain çekmek istersem, böyle yapmaya müsaade edilmeliyim. Ben kendimi ancak metaforik anlamda kurban edebilirim(aldatabilirim-*victimize*). Veya, iki yetişkin insan samimiyetle para karşılığında seks mübadelesi yapmakta anlaşırsa, bu davranış ahlak dışı veya kişinin özünü-tahrip edici olsa bile, böyle yapmalarına müsaade edilmelidir. Liberteryenler, eğer bu aktivitelere müsaade edersek, bunun bazı hayatların tahrip edilmesine sebep olacağını kabul ederler. Ancak, bu aktiviteleri bastırmaya çalışmanın yalnızca yetişkinlere çocuklar gibi muamele etmeyeceğini fakat aynı zamanda daha fazla hayatı tahrip edeceğini söylerler.

Liberteryenler yargıçların daha hafif cezalar vermek için daha fazla takdir yetkisine sahip olmasını isterler. Zarurî (*mandatory*) cezaları elimine etmek isterler. Seçim sistemini müstakbel savcıların "suça karşı sert" olmak marifetiyle kazanmayacakları şekilde değiştirmek isterler. Danimarka ve İsveç gibi bazı Avrupa ülkelerinde bulunan daha iyi işleyen ceza adaleti sistemini kopya etmeyi tercih edeceklerdir. Evet, bu ülkeler, farklı demografiler ve farklı yoksulluk oranlarıyla ABD'den farklıdırlar. Sırf bir şeyin Danimarka'da daha iyi çalışması onun ABD'de de işe yarayacağı anlamına gelmez. Yine de, birçok başka ülke daha az cezalandırıcı ceza adalet sistemlerine sahiptir ancak aynı zamanda daha az suça sahne olmaktadır.

49. Liberteryenler Yüksek Suç Problemini Nasıl Çözecektir?

Liberteryenler ceza adaleti ihtiyacını minimize etmeyi isterler. Çoğu şiddet çaresizlikten, kötü şartlardan ve talihsiz yetiştirilmelerden doğar. Liberteryenler, bununla mücadele etmek için, daha fazla hapishaneye ihtiyacımız yok derler. Bu, hiç değilse yangını bir fıskiyeyle söndürmeye çalışmak gibidir. Veya belki yangını benzinle söndürmek gibidir. Çocuklar, komşularının çoğunun hapse gittiğini görerek büyüdüğü zaman, suçluluğu normal sayarlar.

Fakirler oransız ihtimalle şiddet içeren suçlar işleyeceklerdir. Suça muhafazakar cevap fakirleri hapsetmektir. Bu, ne işe yarar veya yaramazsa, aynı zamanda yoksulluk ve hapishane halkasını devam ettirir. Liberteryen çözüm fakirleri zengin yapmaktır. Liberteryenler (hapishane yerine) bir barış ve refah toplumunu teşvik etmeye ihtiyacımız olduğuna inanırlar.

Uyuşturucu savaşını sona erdirmemiz gerekir –ki bu savaşın kendisi daha çok şiddet içeren suçlar üretir ve şehir merkezlerinede gettolaştırmayı teşvik eder (Bkz. Soru 50). Fakirlerin kendi işlerini başlatmasını engelleyen lisansları ve regülasyonları ortadan kaldırmamız gerekmektedir.

Bazı anti-liberteryenler fakirliği sona erdirmenin fazla suçu sona erdirmenin yolu olduğunu kabul ederler. Ancak, fakirliği bitirme liberteryen stratejisinin başarılı olamayacağını ileri sürerler. Onun yerine, aktif devlet servet yeniden dağıtımına ve anti-fakirlik programlarına ihtiyacımız olduğunu iddia ederler. Onlara göre bir serbest piyasa fakirlik problemini kendi başına çözemez.

50. Liberteryenler Uyuşturucuyla Savaşa Niçin Karşı Çıkar?

Bir günahkar ifritin Afrikalı Amerikalılarla savaşmak istediğini tahayyül edin. Siyahların mahallelerini gettolara çevirmek, aileleri tahrip etmek, şiddet içeren suçları artırmak ve onların çocuklarını fakirleştirmek istediğini farz edin. Aynı zamanda polisi halka karşı hâle getirmek, insanları ev baskını korkusu içinde yaşar duruma düşürmek istediğini varsayın. Şimdi, ifritin, şeytani olduğundan, bunların hepsinin merhamet ve sıkı aşk adına vuku bulmasını istediğini varsayın. İfrit bunların hepsini nasıl yapabilirdi? Liberteryenler şöyle der: Bir iyi yol Uyuşturucuyla Amerikan Savaşı'nı icat etmek olacaktır.

Liberteryenler uyuşturucuların legal olması hâlinde, birçok hayatın tahrip edileceğini itiraf ederler. Fakat derler, uyuşturucuları illegal kıldığımız için daha çok hayat tahrip ediliyor.

Genelde, uyuşturucuları illegal kılmak onların ortadan

kalkmasını sağlamaz. İnsanların istediği bir şeyi legal pazardan dışlarsanız, bu suretle onu karaborsaya korsunuz. 1919'dan 1933'e ABD alkolü illegal kıldı. İnsanlar yine de içti. İnsanlar güvenli ve barışçıl mahalle süpermarketlerinden alkol satın alamazdılar, bu yüzden alkolü çete imparatorlukları yaratmaya çalışan kaçakçılardan ve şiddet suçlularından satın aldılar. Yasaklama ABD mafyasını efsanevi hâle getirdi. Alkol yasağı olmaksızın Al Capone bir kadın simsarından daha fazla bir şey olmamış olacaktı.

Alkol için doğru olan diğer uyuşturucular için de doğrudur. İllegal uyuşturucuların şimdi alkolün satıldığı şekilde satılabildiğini düşünün. Uyuşturucu kartelleri ve uyuşturucu satıcıları ortadan kalkacaktır. Sokak suçu azalacaktır. Uyuşturucu satışlarına dayanan çeteler parçalanacaktır.

Uyuşturucuları illegal kılmak genellikle uyuşturucu üretmeyi ve satmayı daha karlı hâle getirir. Uyuşturucular için talep esnek değildir. Yani, uyuşturucuların fiyatı artarken, talep edilen uyuşturucu miktarı aynı hızla azalmaz. Uyuşturucuları illegal ilan ederek ve böylece arzcıların sayısını azaltarak devlet uyuşturuculara daha yüksek fiyatlar uygulamayı ve uyuşturuculardan daha yüksek kârlar elde etmeyi mümkün kılar.

Nobel ödüllü iktisatçı Milton Friedman bir seferinde bir mülakatta şöyle bir şaka yaptı: "Devletin rolü uyuşturucu kartelini korumaktır". Devlet uyuşturucu kartellerini korumaya niyet etmez, fakat buna rağmen onları korur. Friedman normal bir pazarda binlerce ithalatçı vardır der. Fakat uyuşturucuları bir karaborsaya kaçırmak pahalıdır ve kitlevî büyük-ölçekli koordinasyon gerektirir. Yalnızca zamanın büyük kartelleri illegal oldukları zaman uyuşturucuları kaçırmanın maliyetlerini karşılayabilirler. Böylece, devlet uyuşturucu kartellerini korur.

Uyuşturucuyla Savaş uyuşturucu arzcıları arasında rekabeti azaltır. Geri kalan az sayıda uyuşturucu tedarikçisi monopol fiyatları uygulayabilir. Tekrar, kokain, illegal olduğundan, pahalıdır. Ve uyuşturucular pahalı olduğundan, uyuşturucu müptelaları alışkanlıklarını beslemek için daha çok harcamak (ve çalmak) zorundadır.

Uyuşturucuları illegal kılmak aynı zamanda elde edilebilir uyuşturucuların türlerini de değiştirir. ABD gümrüğünden bir koka temelli uyuşturucu kaçırmaya çalıştığınızı varsayın. Veya, üzerinde bir koka temelli uyuşturucu taşıyan bir sokak satıcısı olduğunuzu hayal edin. Şimdi, varsayın ki üç farklı koka-temelli uyuşturucu arasında bir tercih yapabilirsiniz:

1. Koka yaprakları: Geniş, hacimli, zayıf etkili, zayıf tesir edici, zayıf şekilde alışkanlık yapıcı.
2. Kokain tozu: Daha az hacimli, orta derecede tesirli, orta derecede etki edici, orta derecede alışkanlık yapıcı.
3. Crack Kokain: Dar hacimli, en güçlü etki, en güçlü tesir edici, çok alışkanlık yapıcı.

Her şey eşit olduğunda, arada sırada uyuşturucu kullananlar koka yaprakları çiğnemeyi ve sonra crack çekmeyi tercih edebilirlerdi. Fakat satıcılar yakalanmaktan endişe ederler. Bu yüzden uyuşturucunun en küçük, en etkili, en yüksek derecede bağımlılık yaratıcı versiyonunu taşımayı ve satmayı isterler. Liberteryenler uyuşturucu savaşının kendisinin crackı kokoya ve esrarı afyona tercih ettiği sonucuna varırlar. Kullanıcıların yalnızca en güçlü tesiri olanı istediğiyle itiraz edebilirsiniz. Öyle değil. İnsanlar sert likör içmekten ziyade bira ve şarap içerler ve nadiren biri Everclear (aşırı derecede etkili bir likör) içer.

Sivil özgürlükler köşe yazarı Glenn Greenwald devlet

"uyuşturucu savaşı, savunucularının yardım etmeye çalıştığı bireylerin hayatlarını tahrip etmektedir. Yardım etmeye çalıştıklarımıza yaptığımız nedir? Onları alırız ve suçlarla itham ederiz. Onları suçlulara dönüştürürüz, ki bu onları istihdam edilemez hâle getirir. Onları yıllarca kafeslere koruz ve ailelerinden ve çocuklarından uzakta tutarız" demektedir. Greenwald bunu eşit olarak yapmadığımızı ekler. Beyaz çocuklar siyah çocuklardan daha muhtemelen uyuşturucular kullanacak ve satacaktır, fakat siyah çocuklar daha muhtemelen hapse girecektir.

Birleşmiş Milletler yakınlarda uyuşturucu ticaretinin karlılığını engellemek için devletlerin tüm ithal edilen uyuşturucuların üç çeyreğini ele geçirmesi gerektiğini tahmin etti. Mevcut polis gücü seviyeleriyle, eroinin yalnızca %13'ü ve diğer tüm önemli uyuşturucuların yaklaşık %25'i ele geçirilmektedir. Uyuşturucu Savaşı'nı kazanmak bir polis devleti gerektirecektir.

Mesele, Uyuşturucu Savaşı'nı "kaybetsek" bile bir polis devletine ulaşabileceğimizdir. ABD uyuşturucu suçlarından Batı Avrupa'nın tüm suçlar için hapsettiğinden daha fazla insan hapsetmektedir. 1925 ile 1968 arasında ABD hapishane nüfusu 100 bin ile 200 bin mahkum arasında az çok istikrarlıydı. Başkan Nixon'ın uyuşturuculara savaş ilan etmesinden sonra, hapishane nüfusu çok yukarılara tırmanarak bugünkü 1,6 milyon mahkumun üzerindeki seviyesine ulaştı. Devlet her yıl yaklaşık 1 milyon Amerikalıyı marijuana sahipliğinden tutuklamaktadır. ABD'de her yıl 50 bin eve paramiliter polis baskınları vardır. (İnternette, polisin yanlış evleri işgal ettiği ve masum insanları öldürdüğü videolar dahil, bu baskınların videolarını seyredebilirsiniz.)

51. *Liberteryenler Niçin Fahişeliği Legalize Edecektir?*

Liberteryenler bedava seks yapılmasını fakat seksin satılamamasını tuhaf bulurlar. Liberteryenler fahişelik konusunda da hemen her şey hakkındaki çizgilerini benimserler. Eğer iki yetişkin bir işleme rıza gösterirse ve bu işlem masum üçüncü taraflara hiçbir gerçek dışsallık empoze etmiyorsa, bu işleme müsaade edilmesi gerekir. Diğerlerinin bu işlem sevip sevmemesi önemli değildir.

Bunun ötesinde, liberteryenler fahişeliği kriminalize etmek seks ticareti üzerinde Uyuşturucu Savaşı'nın uyuşturucu satışları üzerindeki etkisine benzer bir etkiye sahiptir (Bkz. Soru 50). Fahişelik her yerde; onu kriminalize ettiğimiz zaman, fahişeleri karaborsada çalışmak zorunda bırakırız. Fahişeler bu durumda polis korumasını kaybederler –ve daha kötüsü, polisin kurbanı olurlar. Seks işçileri tehlikeli ortamlarda çalışırlar, çünkü bir karaborsada çalışırlar. Ve, Uyuşturucuyla Savaş'ta olduğu gibi, Fahişelikle Savaş ta zengin beyazlardan ziyade fakir azınlıklara zarar verir. Bir kolej-eğitimli, üst-orta sınıf beyaz kadın bir "üst sınıf tele kız" olabilir ve nispeten emniyet içinde çalışır. Fakir beyaz kadınlar daha muhtemelen caddede yürüyecektir. Son olarak, fahişelik illegal olduğu zaman, organize suç genellikle onu arz eder. Fahişeliği kriminalize etmek Mafyayı kuvvetlendirmektir.

Bazı anti-liberteryenler bu ampirik iddialara itiraz ederler. Eğer fahişelik legal olursa daha çok kadının istismar edileceğini kabul ederler. Diğerleri ampirik iddiaları kabul ederler, fakat liberteryenlerin ahlakî öncülleriyle hemfikir olmazlar. Fahişeliğin insanın onurunu müsaade edilmemesini gerektirecek kadar derin şekilde yaraladığını söylerler. Aynen bir

kimsenin kendisini köleliğe satamaması gibi, kişinin seks satmasına müsaade edilmemelidir.

52. Liberteryenler Niçin Organ Satışlarına Müsaade Etmek İster?

Tam şu anda, 70 bin Amerikalı böbrek nakli için aktif bekleme listesinde. Çoğu böbreğe kavuşamayacak.

Böbrek satışları illegal. Bir böbreğin legal fiyatı, satışlar legal olsaydı oluşacak pazar fiyatının çok altında, 0 dolardır. Devlet bir malın fiyatını pazar fiyatının çok altında belirlediği zaman, bu bir açık yaratır. Talep arzı aşar. Devlet benzin fiyatını 0 dolar olarak belirleseydi ve tüm benzin transferlerinin bağışlar olmak zorunda olduğunu söyleseydi, hayal edin, ne olurdu.

Liberteryenler –ve birçok liberteryen olmayan biyoetikçiler de- organ satışlarını legalize etmenin böbrek açığını azaltacağını ileri sürerler. Organ satışları çok sayıda insanın hayatını kurtaracaktır. Çok az insan böbreklerini yabancılara bağışlamak istemektedir.

Örneğin, İsrail, yakınlarda, yaşayan donorlar (bağışçılar) için bir kısmî tazminat programı başlattı. Bağışçılar organlarını doğrudan satamazlar, fakat artık sağlık bakımı ve kayıp iş zamanı için tazminat alabilirler. Bu yeni kanun canlı bağışları bir yılda aşağı yukarı % 64 artırdı. (Birçok muhafazakar Yahudi tüm organ bağışlarına karşı çıkar, dolayısıyla, benzer bir program muhtemelen ABD'de daha da başarılı olurdu).

Hemen hemen herkes –organ satışlarını legalize etmeye karşı çıkanlar dahil– legal organ satışlarının hayatları kurtaracağını kabul eder. Ancak, muhalif olanlar böbrek satışlarını

legalize etmenin yalnızca zenginin fakirden yararlanmasına müsaade edeceğinden endişe duyar. Fakirler sadece çaresizlik içinde olduğundan böbreğini satacaktır.

Yine, bazı insanlar fakirlerin zenginlerden daha fazla organ satacağından şikayet eder. Bu itiraza bir liberteryen cevap, "organ satışları hayatları kurtarır ve fakirleri daha zengin hâle getirir, değil mi? Hurraa!" demektir. Liberteryenler der ki, eğer fakirlere ilgi gösteriyorsak, onların, kendi hayatlarını iyileştirmek için en iyi opsiyonları olarak gördükleri şeyleri yapmalarını engellememeliyiz.

Diğerleri fakirlerin ne yaptıklarını bilmeye yetecek kadar eğitimli olmayacağından endişe eder. Liberteryenler bunun organ satışlarının illegal olması gerektiği anlamına gelmediğini söylerler. Onun yerine, satıcıların maliyetleri ve faydaları anladıklarını ispatlamaları şartını koşabiliriz. Potansiyel satıcılara ihtiyaçları olan enformasyonu verebiliriz ve onu anlamalarını garanti ederiz. Organ satıcılarını sürücüleri lisansladığımız şekilde lisanslayabiliriz.

Çoğu insan organ satışları fikrini tiksindirici bulur. Böbreklerini satan insanlar düşüncesine mideleri kalkar. Bazı biyoetikçiler bu tür tiksinmede bilgelik (akıl) olduğunu iddia ederler. Vücudumuzu dinlememiz gerektiğini söylerler.

Liberteryenler şöyle cevap verir: Muhalefetinizi böbrek yetmezliğinden ölmekte olan bir küçük çocuğa açıklamayı deneyin: "Anne-baban bir böbrek için para ödemek istiyor. Biri bu para karşılığında bir böbrek sağlamak istiyor. Fakat ben bu olayı tiksindirici buluyorum. Ve bu yüzden devleti satışı durdurmak için müdahale ettirtiyorum. Benim tiksinmemdense senin ölmen daha iyi".

Organ satıcılarının birçok muhalifi "mallaştırma"dan endişe eder. Bir şeyi mallaştırmak, onu pazarda alınabilen ve satılabilen türden bir şey yapmaktır. Muhalifler der ki, bir şeyi mallaştırdığımız zaman, onu ucuzlatırız. Münasip saygıyı göstermeyiz.

Liberteryenler şöyle cevap verir: Şeyleri bir şekilde mallaştırmak onları ucuzlatırsa, organları mallaştırmakla ilgili özel bir şey yoktur. Mallaştırma endişesi sadece organlar hakkında değil herhangi bir şeyi mallaştırmak hakkında bir endişedir. İnsanların zamanlarını mallaştırmasına izin veririz. Bir ortalama kişi hayatı boyunca 80 bin saatlik zamanı işverenlere satar. Bilim insanları ve tıp doktorları uzmanlıklarını mallaştırır. İnsanlara itfaiyeci, polis, din adamı olarak çalışmaları için, birçok kimsenin bu işleri kutsal saymasına rağmen, para öderiz. İnsanların büyük sanat ve müzik eserlerini satmasına müsaade ederiz. Liberteryenler, eğer mallaştırmanın tiksindirici olduğuna inanıyorsanız, tamam, öyle olsun derler. Fakat bu bir yılda 50 bin insanı öldürmek için bir bahane değildir.

53. Liberteryenler Feminist midir?

Evet. Liberteryenler liberal feministlerdir. Bütün insanların, cinsiyetten ve toplumsal cinsiyet kimliğinden bağımsız olarak, aynı temel ahlakî statüye ve haklara sahip olduğuna inanırlar. Bütün insanlar aynı legal mevkiye ve legal imtiyazlara sahiptir.

Birçok liberteryen kabul eder ki çoğu ülke kadına baskıcı kültürel ve sosyal şartlara sahip olmaya devam etmektedir. Çoğu Amerikalı kadınların eşitliğini açıkça tasdik eder. Bunlar açık önyargılara sahip değildir. Açık önyargı açık, farkında-olunan cinsiyetçilik veya ırkçılıktır. Açık önyargı Ku Klux

Klan'ın önyargısıdır. Ancak, çoğu Amerikalı psikologların 'zımnî önyargı' dediği şeyle maluldür. Zımnî önyargı bir kimse bilinçsiz cinsiyetçi veya ırkçı tavırlara sahip olduğu zaman vuku bulur.

Mesela, 1999'da yapılan bir çalışmada bazı psikologlar diğer psikologların zımnî önyargılarını incelediler. Kadın ve erkek 228 psikoloji profesöründen, bir hipotetik iş adayı için sahte bir öğretim dosyasını değerlendirmeleri istendi. Dosyalar, yarısının kadınlar yarısının erkekler için olması dışında, muhteva bakımından aynıydı. Kadınların dosyaları önemli ölçüde daha düşük puanlar aldı. Veya, bir kolej kursunun sonunda öğrencilerin profesörlerinin öğretme kabiliyetiyle ilgili değerlendirmeler yazdığını düşünün. Bu değerlendirmeler sıra, kadro, terfiler ve maaş artırmalarında kullanılır. Bütün öğrenciler profesörlerini görünümlerine göre değerlendirirler. –çekici profesörler çekici olmayan profesörlerden daha iyi puanlar alır. Ancak, bu etki kadınlar için çok daha güçlüdür. Bir erkek profesör kendisiyle ilgili değerlendirmelere fazla zarar vermeksizin birkaç kilo alabilir, fakat birazcık fazla kilolu bir kadın profesör kendisiyle ilgili değerlendirmelerde puanlarının hızla düştüğünü görme durumunda olacaktır.

Liberteryenler devletlerin bu problemleri çözmek için pek az şey yapabileceğini düşünürler. Devletler herkes için bir eşit legal mevkiyi ve eşit hakları korumaya yardım edebilirler. Fakat kültürü onaramazlar. Bu, sivil toplumun çözmesi gereken bir problemdir.

Liberteryenizm bir erkek-egemen felsefe olma şöhretine sahiptir. Belki öyledir. Ancak, en meşhur liberteryenlerin birçoğu kadındı. "Katı liberteryenizm" (Bkz. Soru 5) üç kadınla doğdu: Ayn Rand, Isabel Patterson ve Rose Wilder Lane.

54. *Liberteryenler Niçin Aynı-Cins Evliliğini Destekler?*

Bizim bazılarımız öbür cinsin mensuplarını sevmek için donatılmıştır. Bizim bazılarımız aynı cinsin mensuplarını sevmek için donatılmıştır. Bizim bazılarımız farklı aşk türleri bulmak için donatılmıştır. Liberteryenler, devletin bir aşk türünün diğer aşk türlerinden daha onurlu ve daha fazla korumaya değer olduğunu belirleme yetkisine sahip olmadığını düşünürler.

Bazı liberteryenler devletin tümüyle evliliğin dışında kalması gerektiğini düşünürler. Diğerleri devletin tüm evlilikleri veya rıza gösteren yetişkinler arasındaki tüm evlilik benzeri sözleşmeleri kabul etmesi gerektiğini düşünürler.

Bütün liberteryenler devletin vatandaşlara eşitler olarak muamele etmesi gerektiğini kabul ederler. Eğer devlet heteroseksüel evliliği tanıyorsa, diğer evlilik türlerini de aynı şekilde tanımalıdır.

55. *Liberteryenler Eşcinsellerin Çocuk Evlat Edinme Haklarını Destekler mi?*

Evet. Liberteryenler eşcinselliğin çocukları evlat edinmeye müsaade edilmeye bir yetkisizlik (*disqualification*) olduğuna inanmazlar. Eşcinsel çiftlerin çocuk evlat edinmeye diğer çiftler kadar hak sahibi olduğunu düşünürler.

Bazı muhafazakarlar iki anne veya iki baba tarafından yetiştirilmiş olmanın çocuklara zarar vereceğini iddia ederler. Fakat muhafazakarlar bu iddia için hiçbir kanıta sahip değildir. Tersine, şimdiye kadar, bu konuyu incelemiş olan hiçbir sosyolog, psikolog veya sağlık profesyoneli, eşcinsel aileler tarafından yetiştirilmiş olmanın çocuklara zarar verdiğine dair kanıt bulamadı.

56. Liberteryenler Mecburî Askerliğe Niçin Karşı Çıkarlar?

Liberteryenler mecburî askerliğin bir tür kölelik olduğuna inanırlar. Mecburî askerlik sisteminde, bir özgür kişi –bir süre için– aynen devletin mülkü gibi olur. Şüphesiz, devlet mecburî askerlik yapanları satın alamaz veya satamaz mecburî askerlik yapanlar birçok haklarını ellerinde tutarlar, (Romalı ve Yunan kölelerin de birçok haklara sahip olduklarına dikkat edin). Fakat devlet zorla askere alınmış askerleri diğerlerinin onları öldürmeye çalışacağı yerlere gönderir. Onları iğrendikleri davalar için dövüşmeye zorlar. Onları masumları öldürmeye zorlar.

Birçok liberteryen en azından mecburî askerliğin haklılaştırılabileceği durumlar tahayyül edebileceklerini söyler. Mesela, ağır bir var oluşsal acil durumla karşılaşırsak ve mecburî askerlik tek çözümse, o zaman belki mecburî askerliğe müsaade edilebilir.

Bu söylendikten sonra, mecburî askerliğin müsaadeye mazhar olacağı durumlar tasavvur edebilirsek de, liberteryenler devletlerin vatandaşları zorla askere almasını yasaklamamız gerektiğini düşünürler. Devletlere bir defa "Ağır bir var oluşsal acil durumu önlemek için gerekliyse vatandaşları zorla askere alabilirsiniz" denirse, devletler her yerde var oluşsal acil durumlar görecektir.

Liberteryenler aynı zamanda gönüllü orduların köle ordulardan daha iyi çalışacağını ileri sürerler. Mecburî askerler genellikle (hükûmetlerin) davalarını desteklemezler. Daha sıkı şekilde disipline edilmek mecburiyetindedirler. Daha az yeteneklidirler ve daha kötü savaşırlar. Bu kısmen, mecburî askerlerin genellikle daha düşük sosyo-ekonomik kökenlerden gelmeleri yüzündendir. Bu kısmen, mecburî askerliği kullana-

bilen devletlerin askerî birlikleri korumaya ve eğitmeye daha az yatırım yapmaları yüzündendir. Eğer birliktekiler ölürse, devlet daha fazla insanı zorla askere alabilir. Ancak, askeriye, eğer gönüllüleri kullanmak zorundaysa, onları daha iyi muameleye tâbi tutmak ve daha iyi eğitmek mecburiyetindedir. Onlara daha iyi silahlar vermek zorundadır. Bu yüzden, liberteryenler, bugünün gönüllü askerlerinin Vietnam Savaşı'nda zorla askere alınan askerlerden daha yetenekli, daha iyi teçhizatlı ve daha etkili olmasının sürpriz olmadığını düşünürler.

Başkan Nixon liberteryen iktisatçı Milton Friedman'ı tümü-gönüllü bir askerî güç üzerinde çalışan bir komisyona öncülük etmek üzere atadı. Bir komite toplantısında Friedman mecburî askerliği savunan bir general ile tartıştı. General mecburî askerlerden oluşan bir orduyu tercih ettiğini, çünkü bir "ücretli askerler" ordusu –yani, para için savaşan insanlar– istemediğini söyledi. Friedman'ın bir mecburî askerler ordusunu bir "köleler ordusu" olarak adlandırmasına itiraz etti. Friedman generale sordu: "Askeriyeye katılmak için gönüllü olan insanları gerçekten askerî ücretliler olarak adlandırmak istiyor musunuz? Eğer öyleyse, o zaman siz bir ücretli generalsiniz. Ben bir ücretli profesörüm. Ücretli avukatlar ve doktorlar tarafından hizmet edilmekteyiz".

Friedman, Nixon'ı mecburî askerliği kaldırmaya ikna etti. Amerikalı erkekler hâlâ Selective Service System için kayıt yaptırmak zorundadır. Fakat ABD 1972'den beri hiç kimseyi zorla askere almamıştır.

Bazı solcular ve anti-liberteryenler mecburî askerliği yeniden tesis etmek istemektedir. Bunlar –fırsatlardan mahrum– fakirlerin askerî hizmet için oransız şekilde gönüllü olacağından endişe ederler. (ABD askeriyesi bunu reddetmektedir.

Göreve gelen askerlerin "ABD nüfusunu yansıttığını ve kuvvetli şekilde orta sınıf olduğunu" iddia etmektedir). Soldaki bazıları inanmaktadır ki, mecburî askerliği yeniden tesis etmek Amerikan militarizmini geriletecektir. Herkesin gönüllü olduğu bir sistemde çoğu Amerikalı askeriyede görev almayacaktır. Onlar bu yüzden, öbür türlü yapacaklarından daha müdahaleci ve şahin bir askeriyeyi tercih ederler. Savaşmanın maliyetini gönüllülerin üzerine yıkabilirler. Ancak, savaşa gitmek kendilerini veya çocuklarını riske sokarsa Amerika'nın şahin dış politikasına muhalefet ederler.

57. Liberteryenler Niçin Mecburî Millî Hizmete Karşı Çıkarlar?

Bazı muhafazakarlar –ve hatta birçok ilerlemeci siyasal kişi– mecburî millî hizmet programlarını savunurlar. Bu programlar çerçevesinde, genç yetişkinlerin kamu hizmet projelerinde iki ila üç yıl harcamaları gerektirilir. Savunucuları zorunlu millî hizmet programlarının daha büyük bir komünite hissini, eşitlik duygusunu ve ortak iyiye bağlılığı beslediğine inanırlar. Diğerleri bu programların genç yetişkinlerin kadir bilmeyi öğrenmesini garanti etmek için gerekli olduğunu, genç yetişkinlerin bu sayede "topluma bir borç" ödeyebileceklerini söylerler.

Liberteryenler bu programlara mecburî askerliğe karşı sebeplerinin birçoğunun aynısıyla karşı çıkarlar (Bkz. Soru 56).

Liberteryenler aynı zamanda toplumun bize ailelerimizin yaptığı şekilde lütufta bulunmadığını söylerler. Bir ebeveyn olarak, hem içten sevgi hem bir görev duygusu yüzünden, çocuklarımın refahına doğrudan doğruya yatırım yaparım. Bunun tersine, benim yurttaşlarım bana benim ebeveynimin yaptığı şekilde yatırım yapmaz. Benim toplumdan yararlanma tarzım

ebeveynimden yararlanma tarzıma daha az, güneşten yararlanma tarzıma daha çok benzer. Felsefeci David Schmidtz'in dediği gibi, güneşsiz yaşayamam, fakat bu bana güneşin herhangi bir hizmette bulunması değildir. Güneşin var olmasına metaforik anlamda minnettarım, fakat güneşe bir borcum yok.

Daha fazlası, liberteryenler, eğer topluma bir borcum varsa, neden tüm dünyaya veya benim kasabama veya mahalleme borçlu olmaktan ziyade spesifik olarak kendi ulus-devletime borçlu olduğumun açık olmadığını söylerler. Beni ABD eğitmedi; Hudson, New Hampshire ve Tewksbury, Massachusetts eğitti. Zengin olduğum kadar zenginim çünkü tüm dünyaya yayılan bir ticaret sisteminden yararlandım. Bir borç yükü altında olduğum "toplum"un niçin, Hudson, New Hampshire veya tüm dünyanın zıddına sadece ABD olduğu düşünülsün?

Liberteryenler der ki, eğer "bugün çocuklar" müteşekkir değilse, bu onların kafasına bir silah koymamız gerektiği anlamına gelmez. Dünyanın çocuklarımızla onlarsız olduğundan daha iyi olacağını umarız. Fakat bu onları hizmet vermeye zorlamalıyız anlamına gelmez. Umarım benim çocuklarım büyüdükleri zaman (bana) minnettarlık göstereceklerdir. Fakat eğer yuvayı terk ederler ve asla dönüp geri bakmazlarsa, onları "borçlarını ödemeye" zorlamak için haydutlar kiralamaya kalkışmam. Aynen kendi çocuklarımı borçlarını ödemeye zorlamanın benim için yanlış olması gibi gençleri borcunu ödemeye zorlamak da toplum için yanlış olacaktır.

Liberteryenler ekler: "Hizmet hayatlarından" ziyade hayatlar diğerlerine hizmet eder. Müteşebbisler, sanatçılar, iş insanları, çiftçiler ve diğerleri olmak suretiyle topluma hizmet ederler. Her nezih fırıncı topluma ekmek pişirerek çöpü kaldırarak olduğundan daha fazla hizmet eder. Normal, günlük ha-

yatlarında, insanlar, bir piyasa ekonomisinde çalışarak, sadece almıyorlar. Aynı zamanda geri veriyorlar. Belki de çoğu insan topluma ne borçları varsa zaten ödüyor; borçlarını yalnızca "millî hizmet" yaparak ödemiyor.

58. Liberteryenler Silah Kontrolü Hakkında Ne Düşünüyor?

Çoğu liberteryen silahlara malik olma hakkına sahip olduğumuza inanır.

Felsefeci Michael Huemer, tabiatı icabı insanların bir silahlara sahip olma hakkına sahip olduğunu varsaymamız gerekir diyor. İspat yükü, silahlara müsaade etmek isteyenler üzerinde değil, silahları sınırlamak isteyenler üzerindedir.

Huemer silahlara izin vermek için bir pozitif sebep olduğunu ileri sürmekte. İlk olarak, silahları ateşlemek eğlence değerine sahiptir. Birçok insan ateş etmekten zevk alır. İkinci olarak, insanlar gayet güçlü bir nefsi müdafaa hakkına sahiptir. Devlet soygunların, ev işgallerinin ve tecavüzlerin sayısını azaltabilir. Fakat saldırıya maruz kaldığınızda devlet kurtarmak için Süperman gibi bir çırpıda yetişemez. O anda, kendi başınızasınızdır.

Gary Kleck ve Marc Gertz tarafından yapılan bir araştırma buldu ki, Amerikalılar silahları her yıl yaklaşık 2,5 milyon defa sezilmiş nefsi müdafaada kullanmaktadır. Aynı çalışma yaklaşık 400 bin Amerikalının silah sahipliğinin hayatlarını kurtardığına inandığını buldu. Şüphesiz, bu Amerikalılar yanılıyor olabilir –karşılaştıkları tehlikeyi abartıyor olabilirler ve hayatlarını kurtarmak için bir silahın gerekli olduğuna inanmakta hatalı olabilirler. Ancak, varsayın ki bu Amerikalıların 10'da

1'i doğruydu. Bu varsayım altında her yıl özel silah sahipliği tarafından kurtarılan hayatların sayısı kaybedilen hayatların sayısını aşmaktadır.

Bazı eleştirmenler, nefsi müdafaada öldürülen her saldırgan (*intruder*) için, silah bağlantılı cinayet veya intiharda veya bir silah bağlantılı kazada 43 insanın öldürüldüğünü söyleyerek itiraz eder. Ancak, Huemer bu istatistiğin yanlış olduğunu söylemektedir. Birincisi, bu 43 ölümün 37si intihardır. İkincisi, bu itiraz, eğer bir silah nefsi müdafaada başarılı şekilde kullanıldıysa o silahın saldırganı öldürmesi gerektiğini varsaymaktadır. Böyle değil. Bir silah izinsiz (eve vs.) gireni sadece korkutup kaçırabilir veya daha iyisi, müstakbel hırsızı en başta içeri girmeyecek hâle getirebilir.

Muhafazakar politik iktisatçı John Lott tartışmalı kitabı *More Guns, Less Crime*'da yetişkinlerin gizlenmiş silah taşımasına müsaade etmenin suç oranını düşürdüğünü iddia etmektedir. Her şeyin eşit olması hâlinde, gizlenmiş-taşıma kanunları olan eyaletler, böyle kanunları olmayan eyaletlerden daha düşük suç oranlarına sahiptir.

Müstakbel tecavüzcüler, izinsiz (evlere vs.) girenler ve soyguncular potansiyel kurbanlarının silahlı olabileceğinden korkarlar. Birçok uzman Lott ile hemfikir değildir. Ancak, en azından gizlenmiş silaha müsaade etmenin suçları arttırmayacağında hemfikir olmaya meylederler. Sadece bunun suçları azaltacağına itiraz ederler.

Bazı liberteryenler silah kontrolüne bir silahlanmış vatandaş kitlesinin bir tiranik devlet üzerinde bir son-başvuru kontrolü olarak hizmet etmesini istedikleri için karşı çıkarlar. Bu görüş açısı liberteryenlere mahsus değildir. Mesela, Kara Pan-

terler silah kontrolünün siyahları devletin onları daha kolay bastırabileceği şekilde silahsızlandırması anlamına geleceğine inandılar. Kendilerini silahlandırmanın tiranlığı önlemeye yardım ettiğine inandılar.

59. Liberteryenler Mevcut ve Tarihî Irksal Adaletsizlik Hakkında Ne Yapmamız Gerektiğini Düşünür?

Bu ırksal adaletsizliğe nasıl bir cevap vermemiz gerektiği sorusuna kolay bir cevap yoktur. Liberteryenler kendi aralarında anlaşmazlığa düşerler. Birçoğu ne yapmak gerektiğinden emin değildir.

Liberteryenler kabul eder ki herkes kanun önünde eşit olmalıdır. Devlet farklı haklara ve imtiyazlara sahip insan sınıfları yaratamaz.

Geçmişte, kanun bazı etnik grupların mensuplarını diğerlerinden daha düşük statülü yaptı. Mesela, Jim Crow Kanunları işverenlerin, perakendecilerin ve hizmet tedarikçilerinin siyahlara karşı ayrımcılık yapmasını talep etti.

Geçmiş ırksal adaletsizliğin etkileri bugün de bizimle birlikte. Bazıları ileri sürmektedir ki, bu adaletsizliği düzeltmek için serveti yeniden dağıtmamız gerekir. Herkes bunun bir problem yarattığını kabul etmektedir. Bizim çoğumuz bozuk bir geçmişin masum vârisleridir. Eğer serveti bir zengin beyaz kişiden dezavantajlı bir Afrikalı Amerikalıya yardım etmek için yeniden dağıtırsak, doğrudan kurban olmayan birine yardım etmek için bir masum insana zarar vereceğiz.

Ancak, yeniden dağıtımın masum insanlara zarar vereceği gerçeği yeniden dağıtımın yanlış olduğunu göstermeye yeterli değildir. Varsayalım ki sizin babanız miras almayı umduğunuz

bir Rolex saate sahip. Ancak, varsayalım ki benim babam sizin babanızın Rolex'ini çaldı. Varsayalım ki benim babam ölür ve ben Rolex'i miras alırım. Varsayalım ki ben onun çalınmış olduğunu bilmiyordum. Sonra, siz saatin bende olduğunu öğrenir ve onu geri istersiniz. Bu durumda, ben masumum ve siz bir doğrudan kurban değilsiniz. Yine de, bu durumda, adalet benim Rolex'i iade etmemi gerektirir. Düzeltme (rektifikasyon) bu durumlarda basittir.

Geçmiş ırksal adaletsizliği düzeltmek çok daha karmaşıktır. Ahlakî açıdan ne yapmamız gerektiği açık değildir. Bazı liberteryenler der ki, eğer bazı gruplar geçmiş adaletsizlikten dolayı sistematik olarak dezavantajlı kılınıyorsa, bu gerçekten biraz yeniden dağıtım gerektirebilir.

Bir yanlış kavrayış liberteryenlerin bütün yeniden dağıtıma karşı çıktığıdır. Netice itibariyle liberteryenler adaletin servetin eşit bir dağılımını gerektirdiğine inanmazlar (Bkz. Soru 78). Bu yüzden, eğer beyazlar zengin ve siyahlar fakirse, liberteryen bakış açısından hiçbir problem yoktur veya yanlış kavrayış böyle devam eder. Fakat bu bir yanlış kavrayıştır.

Felsefeci Matt Zwolinski'nin dediği gibi, evet, liberteryenler eşitsiz servetin haklılaştırılabileceğini düşünürler. Fakat bugünün büyük zenginlik eşitsizliklerine barışçıl, liberteryen tasdikli gönüllü mübadele süreçleriyle varmadık. Zwolinski, onun yerine, çoğu toprağın şiddetle alındığını söyler. Hâlihazırda malik olduğumuz servet karanlık bir geçmişe sahiptir. Fakir insanlar çoğu zaman onların ebeveynleri geçmişte kurbanlaştırıldığı için fakirdir. Bugün bile, devlet güçlüler adına zayıflara ve marjinalize edilmişlere müdahale etmeyi sürdürmektedir. Bu tarihî ve carî adaletsizliğin ışığında, mevcut servet sahipliklerini liberteryen bakış açısından kutsalmış muamelesine tâbi tutmamalıyız.

Bu, liberteryenler tüm serveti gasp etmemiz, herkese bir eşit pay vermemiz ve tekrar başlamamız gerektiğini düşünüyor demek değildir. Sıfır zemininden yeniden başlamaya çalışmış olan toplumlar genellikle o zeminden ayrılmamaktadır.

Onun yerine, herkesin geçmiş adaletsizliğin ötesine geçebileceği şekilde geçmiş tahakkümün dolaylı kurbanlarına nasıl yardım edebileceğimizi ve bağımsız bir eşitler toplumu olarak nasıl birlikte çalışabileceğimizi sormamız gerekir. Birçok liberteryen bu sorunun önemini kabul eder, fakat bildiğim kadarıyla pek azı onu cevaplandırmaya çalışmıştır.

60. Liberteryenler Niçin Piyasanın Ayrımcılığı Cezalandırdığını Söyler?

Nobel ödüllü iktisatçı Gary Becker piyasanın ayrımcılığı elimine etmeye meylettiğini söylemektedir. İnsanların bir "ayrımcılık arzusuna" sahip olduğunu varsayın –eşit vasıflı siyahlar yerine beyazlar kiralamayı tercih etmek gibi. Bu, siyahların ücretlerini düşürmeye meyledecektir. Ancak bu siyahları kiralamak isteyen firmalara bir avantaj sağlar. Siyah iş gücü kelepir olur. Firmalar siyahları daha ucuza kiralayabilir, ürünlerini (emek maliyetleri daha düşük olduğu için) daha ucuza satabilir ve daha yüksek kârlar elde edebilir.

Piyasa ayrımcılık arzusunu cezalandırır çünkü ayrımcılığın insanların diğer bencil menfaatlerinin pahasına gelmesine sebep olur. İnsanların, para tasarruf etmek veya sıra dışı kârlar elde etmek için bile, hiçbir şart altında siyahları kiralamak veya siyahlardan ürün almak istemeyeceği bir toplum tahayyül edebiliriz. Ancak, pek az insan gerçekten böyledir.

Becker'ın argümanı sırf spekülasyon değildir. İktisatçı Linda

Gorman Güney Afrika'nın iyi bir test vakası temin ettiğini söylemekte. Erken 1900'lerde şiddet ve hukukî müeyyide tehditlerine rağmen, beyaz maden sahipleri yüksek ücret ödenen beyazları işten çıkardı. Güney Afrika hükûmetleri onların siyahları kiralamasını durdurmak için *apartheid* yasalarını çıkarttı.

Veya Jim Crow Kanunları'nı alın. İktisatçı Jennifer Roback sokak arabası işi ekonomisinin ayrı kompartımanlar sağlamaya kuvvetli biçimde karşı çıktığını söylemektedir. Sokak arabası şirketleri Jim Crow sisteminde para ve kâr kaybettiler. Ayrımcılığa karşı aktif olarak direnme ve kampanya yapma tarihine sahipler. Güneyliler çoğu zaman anti-ayrımcı politikacıları sokak arabası şirketlerinin cebinde olmakla suçladılar.

Roback Güney eyaletlerinin siyahların iş için rekabet etmesini önlemek için dizayn edilmiş bir geniş kanunlar yelpazesine sahip olduğunu eklemektedir. Ayartma kanunları beyaz çiftlik sahiplerinin ekim veya hasat mevsimi boyunca diğer çiftliklerden siyah çiftlik işçileri kiralamaya çalışmasını yasakladı. İşlerini daha yüksek ücretli işler için terk etmeye çalışan siyah çiftlik işçileri hapishaneye atılabilirdi. Serserilik kanunları siyahların her zaman istihdam edilmiş olmasını şart koştu. Her işsiz siyah adam bir serseri sayıldı ve zincire vurulabilirdi. Bu yüzden, siyahlar daha iyi istihdam arayamazlardı, ne işe sahipseler ona dayanmak zorundaydılar. Göçmen kanunları beyaz eleman bulucularının işçileri başka bir yerde bir işte çalışmak üzere şehirlerini veya eyaletlerini terk etmek için ayartmasını yasaklardı. Bunlar ve diğer kanunlar ve regülasyonlar piyasanın siyahlara yardım etmesini engellemek için yaratıldı.

Jim Crow pahalıydı. Tren şirketleri ekstra tren kompartımanları çalıştırmak mecburiyetinde olmalarından para kay-

betti. Büfeler iki kat banyo-tuvalet sağlamak zorunda olmalarından para kaybetti.

Güney eyaletleri özel şirketlerin siyahlara kötü muamele etmesini şart koştu. Kanunlar çıkarttı, çünkü birçok işletme öyle yapmaya zorlanıncaya kadar ayrımcılık yapmadı. Jim Crow altındaki Güney eyaletlerden eski gazete editoryallerini okursanız, sık sık editörlerin yalnızca doların peşinden koşan ve ahlakî ayrımcılık idealine sahip çıkmayı istemeyen aç gözlü işadamlarından şikayet ettiğini bulursunuz.

61. Liberteryenler Özel İş Ayrımcılığına Müsaade Eder mi?

Liberteryenler iş sahiplerinin en azından bir *prima facie* kimi isterlerse ve ne sebeple isterlerse kiralama hakkına sahip olduklarını düşünürler. Eğer bir Koreli manav yalnızca diğer Korelileri kiralamak isterse böyle yapmaya özgür olmalıdır.

Devlet sizin özel hayatınızda diğer insanlara karşı ayrımcılık yapmanızı yasaklamaz. Hiç kimse, bir beyaz kadının, etrafta daha kaliteli siyah erkekler varsa bile, yalnızca beyaz erkeklerle flört etmesinin illegal olması gerektiğini düşünmez. Eğer tercihiniz oysa, yalnızca sizin etnik grubunuzun üyeleriyle arkadaş olmaya karar verebilirsiniz. Bu tür ayrımcılık aptalcadır ve ahlak dışıdır, fakat bu devlet sizi durdurmalıdır anlamına gelmez.

Liberteryenler, en azından doğal olarak, işletmelerin bu tür aptal ve ahlak dışı ayrımcılık yapmasına müsaade edilmesi gerektiğini düşünür. Liberteryenler hakikî bir serbest piyasanın ayrımcılığı cezalandıracağını (Bkz. Soru 60) ve bu yüzden bir piyasanın zamanla problemi çözmeye meyledeceğini düşünür.

Ancak, birçok liberteryen prensipte azınlık iş başvuruları-

na veya müşterilere karşı ayrımcılık hakkına sınırlar olduğunu düşünür. Orada veya burada zaman zaman ayrımcılıkla karşılaşırsak, o bir şeydir. Fakat ayrımcılığın ziyadesiyle yayılmış olduğunu varsayın. Birçok liberteryen mülkiyet haklarının – işlerimizi uygun gördüğümüz gibi yürütme hakkı dahil– yalnızca eğer bu haklar sistematik olarak bu haklara saygı göstermesi istenen herkesi yararlandırıyorsa haklılaştırılabileceğine inanır. Eğer mülkiyet hakları sistematik olarak bazı insanların geride bırakılmasıyla neticeleniyorsa, geride bırakılanların bu mülkiyet haklarına saygı göstermesini talep etmek mentıksız (gayri makul) olabilir. Bazı liberteryenler, bu gibi durumlarda, bir bütün olarak mülkiyet hakları sisteminin meşruluğunu muhafaza etmek için, özel iş ayrımcılığını yasaklamamızın gerekebileceğini ileri sürerler.

EKONOMİK ÖZGÜRLÜK

62. Liberteryenler Hangi Ekonomik Haklara Sahip Olduğumuza İnanır?

Biz, finansal ve ticarî işlerimizi, kendimizi genel olarak topluma haklılaştırma veya topluma cevap verme mecburiyeti olmaksızın, uygun gördüğümüz gibi yürütme genel hakkına sahibiz. Aynen din özgürlüğünün dinî alanda bağımsız aktivitenin genel olarak korunmasını gerektirmesi gibi, ekonomik özgürlük ekonomik meselelerde bağımsız aktivitenin genel olarak korunmasını gerektirir.

Liberteryenler, bir temel adalet meselesi olarak, insanların kişisel mülkiyeti kazanma, elde tutma, başkasına verme ve birçok durumda tahrip etme hakkına sahip olduğunu iddia ederler. İnsanlar ne yiyeceklerine, içeceklerine ve giyeceklerine karar verebilirler ve ne tür eğlence ve kültürel tecrübeler tüketeceklerini belirleyebilirler. Kendileri veya diğerleri için servet kazanabilirler. Malların ve hizmetlerin mübadelesi için

geniş bir yelpazede sözleşmelere girebilirler. Uygun gördükleri biçimde istihdam sözleşmeleri müzakere edebilir (ücret oranları, çalışma saatleri ve benzerleri dahil) ve sözleşmelere girebilirler. Kendileri için boş vakit ile işi nasıl dengeleyeceklerine karar verebilirler. Sendikalara katılmayı veya katılmamayı seçebilirler. Hanelerini uygun gördükleri biçimde idare edebilirler. Satmak için eşyalar yapabilirler. İş kurma, idare etme ve dağıtma; böyle işlerde bayilik satma ve bu işleri en iyi olduğunu düşündükleri şekilde kendi özel menfaatleri için yürütme hakkına sahiptirler. Bu, şirket ve işçi kooperatifi türleri dahil, belli ortak girişimler oluşturma hakkını kapsar. İnsanlar fabrikalar ve makinalar gibi özel üretim araçlarının mülkiyetine sahip olabilir ve üretici amaçlarla mülkiyet geliştirebilirler. Sermaye ve finans araçları edinebilir ve onlardan kâr edebilirler. Emeklilik tasarrufları ve belli sigorta biçimlerinde yatırımlar dahil kendi uzun-vadeli finansal planlarını belirleme hakkına sahiptirler. Hatta liberteryenler insanların cinsel hizmetler veya vücutlarının böbrekler gibi parçalarını satma hakkına sahip olduklarına inanırlar.

Liberteryenler ekonomik özgürlüğün, ahlakî olarak ifade hürriyeti ve vicdan hürriyeti haklarıyla aynı seviyede bir temel insan hakkı olduğuna inanırlar. Liberteryenler her kişinin sağlam ve geniş bir ekonomik özgürlükler setine sahip olduğuna inanırlar.

Bazı anti-liberteryenler insanlar böylesine geniş haklara sahipse o zaman insanların büyük bir yüzdesinin fakir ve sefalet içinde hayatlar yaşama durumuna geleceğine inanırlar. Bu anti-liberteryenler piyasaların kazananlar ve kaybedenler yaratacağına inanırlar. İnanırlar ki, en kötü durumdakilerin iyi

bir hayat yaşamasını temin etmek için ekonomik özgürlük alanını büyük ölçüde daraltmamız gerekir.

63. Liberteryenler Yalnızca Ekonomik Meselelerle mi Alakalıdır?

Hayır. Liberteryenler herkese hayatlarının tüm yönleri üzerinde artmış bir egemenlik vermeyi savunurlar. Ancak savaşları protesto ettikleri veya eşcinsel evliliği lehine mücadele ettikleri zaman diğerleriyle karışırlar. Liberteryenler piyasaları savunduğu zaman, diğerleri ayrı durur. Bu liberteryenlerin yalnızca ekonomik özgürlüğü önemsediği yanlış izlenimini yaratabilir.

64. Liberteryenler Niçin Ekonomik Özgürlüğün Önemli Olduğunu Düşünür?

Liberteryenler, eğer insanlar kendi hayatlarının müellifi olacaklarsa ekonomik özgürlüğün gerekli olduğuna inanırlar. Eğer insanlar –kendi hikayelerini yazma hakkına sahip insanlar olarak– kendi hayatlarının müellifi olacaklarsa onlara kendileri adına seçim yapmak için geniş serbestlik tanımamız gerekir. Neo-klasik liberal felsefeci John Tomasi ileri sürmektedir ki, "ekonomik özgürlük üzerindeki kısıtlamalar, sosyal gaye ne kadar ali olursa olsun, hür vatandaşların öbür türlü 'kendileri için' oluşturabileceği hayat hikayelerine biteviyelik (tek biçimlilik) empoze eder".

Liberteryenler beşerî çeşitliliğe saygı göstermek için ekonomik özgürlüğe ihtiyacımız olduğunu düşünürler. Biz hepimiz aynı değiliz. Herkes için iyi olan bir hayat biçimi yoktur.

Ekonomik özgürlük her kişiyi kendi iyi hayat anlayışını takip etmek için güçlendirir.

Hayatta güç sorularla karşılaşırız. İş ile eğlence (boş vakit) arasında nasıl değiş-tokuşlar yapmalıyım? Hangi mesleği yapmalıyım? Borç almalı mıyım? Bir iş kurmalı mıyım? Yatırım yapmalı mıyım? Hangi şartlar altında? Benim için anlamlı bir hayatı ne oluşturur? Bu sorular gayet kişiseldir. Liberteryenler insanlara çocuk gibi muamele etmememiz gerektiğini söylerler. Onlara boyun eğdirmemeliyiz ve bu soruları onlar adına cevaplandırmamalıyız. Onun yerine, herkese kendisi adına karar vermesi için geniş bir serbestlik vermeliyiz. Ekonomik özgürlükler ve mülkiyet hakları insanları kendi iyi hayat anlayışlarına göre davranmaları için güçlendirir.

Sol-liberaller liberteryenlerle sivil özgürlüklerin önemli olduğunda hemfikirdirler. Ancak, çoğu ekonomik özgürlüğün bir kişinin benlik duygusu için neden önemli olduğunu anlamazlar. Bazı sol-liberaller vatandaşları ekonomik kararlardan, aynen benim dört yaşındaki çocuğumu korumam gibi, korumak isterler. liberteryenler insanları kendiler hesabına bu kararları vermeleri için güçlendirmek isterler.

Liberteryenler kişinin kendi ekonomik kararlarını kontrol etmesinin kişinin kendi hayatının müellifi olması ne ise onun parçası olduğunu söylerler. Tomasi bizden kendimizi Rhode Island'ın Warren bölgesindeki bir pubın sahibi Amy'nin yerine koymamızı ister. Tomasi sol liberalllere (şunu) söyler: Bir ressamın niçin bir resmî bitirdiği zaman hayatta anlam bulabildiğini anlıyorsunuz. Bir filozofun niçin bir yazı yazdığında hayatta anlam bulabildiğini anlıyorsunuz. O zaman Amy için kendi teşebbüssel vizyonuna göre bir iş yapmanın ne anlama geldiğini de anlamalısınız.

Liberteryenler hukukun hakimiyeti çerçevesinde ticaret özgürlüğünün insanları, birbirini sefaletten kurtararak, bir kitlevî ölçekte işbirliği yapmak için güçlendirdiğine inanırlar. Tarihin çoğu boyunca, çoğu insan, günde bir dolardan az gelirle, BM'nin ağır fakirlik olarak adlandırdığı şekilde yaşadı. Ortalama insan şimdi 1800'de olduğundan yaklaşık 30 kat zengindir. Daimî dolarla GSYİH'yi ölçerek, ABD bugün tüm dünyanın 1950'deki hasılasından neredeyse %50 büyük hasılaya sahiptir.

Marjinal vergi oranlarını ayarlayarak zengin olmadık. İnsan yaratıcılığını serbest bırakarak zengin olduk. Ne oldu? İktisatçı Deirdre McCloskey bir zamanlar hepimizin fakir olduğunu söyler. Sonra kapitalizm vuku buldu ve, sonuç olarak, zenginiz. Marksistler bile piyasalara bir anlamda müteşekkir olmak zorundadır. Gerçekte, çalışan sınıf piyasa ekonomilerinde refaha ve pozitif özgürlüğe sahiptir, hemen hemen başka hiçbir yerde bunlara sahip değildir.

Liberteryenler, insanların emniyette olmasını istiyorsak, belli ekonomik kararları demokratik müzakereye veya pazarlığa terk etmememiz (bırakmamamız) gerektiğini ileri sürerler. Mesela, sizin hangi mesleği yapmanız gerektiği hakkında herkesin müzakere ettiğini ve oy verdiğini hayal edin. Demokratik karar verme insanları kendi hayatları üzerinde kontrolle donatmaz. Kontrolü onların elinden alır. Bir eşit olarak diğerleriyle birlikte oy kullanırsanız, sizin oyunuz hiçbir fark meydana getirmez. Bu yüzden liberteryenler insanları politik pazarlıklardan yalıtmak isterler. Ekonomik özgürlük ve özel mülkiyet insanların hayatlarını uygun gördükleri gibi sürdürmek için diğerlerinin müsaadesini sormamaları demektir.

65. Liberteryenler Niçin Mülkiyet Haklarının Bilhassa Önemli Olduğunu Düşünür?

Mülkiyet hakları trafik ışıklarının faydalı olduğu şekilde faydalıdır. Kalabalık bir kavşakta kimin önce gideceğini bilmemiz gerekir. Bu problemi yeşil ışık kime yanarsa onun gideceğini söyleyerek çözebiliriz. Bu gayri adil görünebilir. Neticede, kendisine kırmızı ışık yanan kişi daha fazla hak ediyor veya daha fazla ihtiyaç içinde olabilir. Ancak, bir kavşağa geldiğimiz her seferinde durmak, herkesi ihtiyaç derecesine göre sıralamak ve sonra en çok ihtiyaç duyanın önce gitmesine izin vermek zorunda olduğumuzu tasavvur edin. Bu sistem yoldan önce geçme hakkını ihtiyaca göre dağıtacaktır ve yine de ihtiyaç sahibine fiilen hemen hemen asla yardım etmeyecektir.

Mülkiyet hakları olmaksızın, kimin neyi kullanacağı sorusu bir daimî siyasî dövüşe yol açar. Toplum bir tür trafiktir. Mülkiyet hakları bu trafiğin düzgün şekilde akmasını sağlar.

Mülkiyet hakları problemleri çözer. Mülkiyet haklarının hangi problemleri çözdüğünü mülkiyet hakları olmadığında ne olduğunu tetkik ederek görebiliriz.

Bir kaynağın "orta mallar" ("commons") içinde bırakıldığını tasavvur edin. Herkes onu kullanmakta özgürdür, fakat hiç kimse ona sahip değildir. Mesela, varsayın ki, her biri 10 koyuna sahip 10 çoban bir ortak merayı kullanıyor. Diyelim ki, oyunların her birinin piyasa değeri 100 dolar. Toprağın ekonomik çıktısı yılbaşına 10 bin dolar.

Varsayalım ki mera 100 koyunu sonsuza kadar besleyebilir, fakat eğer 101 veya daha fazla koyun varsa, mera ölmeye başlar ve sonra toza döner. Şimdi varsayın ki bir çoban sürüsüne 11. koyunu eklemeyi dener. Artık bütün koyunları beslemeye

yeterli ot yoktur. Her koyun 100 dolar yerine 95 dolar değerindedir. Ancak, sürüsüne 11. koyunu eklemiş çobanın işi hâlâ yerindedir. Onun 11 koyunluk sürüsü şimdi 1000 dolar yerine 1045 dolar değerindedir.

Ancak, diğer çobanları düşünün. Onların sürüleri 1000 dolar yerine 950 dolar değerindedir. Bu çobanlar da kayıplarını muhtemelen sürülerine koyun ekleyerek telafi etmeye çalışacaklardır. Ve dolayısıyla, meranın geleceği kötüdür.

Ekolojist Garrett Hardin bu fenomene "orta malların trajedisi" adını verdi. Bir kaynağa hiç kimse sahip olmadığı zaman, insanlar onu korumak için pek az müşevvike sahiptir. Daha kötüsü, o kaynaktan, diğerleri yapmadan önce, yapabildikleri kadar değer çekmek için bir müşevvike sahiptir. Bu yüzden, balık avcılarının okyanus stoklarını bitiriyor olması sürpriz değildir.

Veya, belli toplumların şu kuralı denediğini düşünün: Her ne vakit biri bir pasta pişirirse, bir geyik avlarsa veya biraz fasulye yetiştirirse, herkes onda eşit bir hisseye hak sahibidir. Bu kuralı tecrübe eden birçok toplum –Jamestown kolonisi veya erken Mormon yerleşimleri gibi– açlık çeker ve sonra o kuralı iptal eder. Pratikte, insanlar bu kuralla yaşadığı zaman, çok az insan çalışır. Hiç kimse, kendisi yalnız bir parça aldığı ve geri kalanını komşuları aldığı zaman, bir pasta yapmak istemez. Pratikte, "herkes eşit bir pay alır" genellikle "hiç kimse hiçbir pay almaz"a eşittir.

66. Liberteryen Mülkiyet Haklarının "Yalnızca Formel" Olduğu Yolundaki Marksist Fikre Nasıl Cevap Verirler?

Bir meteliksiz dilenci ekmek almak hakkına sahiptir, fakat bu onu beslemeyecektir. Marksistler legal mülkiyet haklarının

"yalnızca formel" olduğunu söylerler. Marksistler formel mülkiyet haklarının servet garantileri olmaksızın değersiz olduğu mütalaasına varırlar.

Bir liberteryen oturduğu yerden Marksist endişenin çok haklı göründüğü cevabını verebilirdi. Fakat liberteryenler şu cevabı verir: Bu iddiaya bir test edilebilir amprik iddia olarak muamele edersek ne olur? "Yalnızca formel" mülkiyet hakları emniyet içinde olduğu zaman ne olur, olmadığı zaman ne olur?

İktisatçı Hernando de Soto der ki, Batı'da fakirlik cepleri buluruz. Dünyanın geri kalanında zenginlik cepleri buluruz. Farkı ne açıklar? De Soto dünyanın en fakirlerinin yaklaşık 10 trilyon dolar değerinde toprağa sahip olduğunu söyler. Ancak, onlar bu toprağa Batılıların sahip olduğu anlamda sahip değildir. Peru ve Mısır gibi ülkelerde, çoğu insan topraklarına legal sahiplikten mahrumdur. Çoğu insan legal olarak tanınmış işlere sahip değildir ve legal olarak tanınmış işlerde çalışamaz.

De Soto fakirlerin topraklarında mülkiyet haklarının elde etmelerin veya işlerinin legal olarak tanınmasını sağlamanın neye mâl olacağını araştırdı. Örneğin, Mısır'da sürecin bir yıl boyunca günde altı saat alacağını ve (ücret ve rüşvet olarak) yıllık ortalama gelire mâl olacağını buldu.

De Soto formel mülkiyet haklarından mahrumiyetin dünyanın fakirlerinin fakir kalmasının ana sebeplerinden biri olduğunu kabul etmektedir. Bir Batılı bir iş başlatmak için toprağını ipotek ettirebilir. Peru'daki bir kişi toprağını bankaya karşılık olarak gösteremez. Bir Batılı, eğer birisi bir sözleşmeyi ihlal ederse hasarı giderme yeteneğinin güveni içinde, dünyanın her yerinde herhangi biriyle ticaret yapabilir. Kırsal Peru'daki biri yalnızca şahsî olarak bildiği kimselerle ticaret

yapabilir. Kuzey Virgina'da bir Peru restoranları zinciri başlatacak bir kimse Lima'da bir yiyecek satış arabası çalıştırır. Yiyecek satış arabası işleticisi işinde hiçbir polis korumasına ve anlaşmazlıkların çözülmesi için hiçbir müracaat edebileceği yere sahip değildir. Bayilik satmak için veya borsada hisse teklifi sunmak için legal araçlardan mahrumdur; gerçekten, mutfağı bulunan münasip bir bina için sermaye bile toplayamaz.

De Soto Marksistlerin yarı doğru yarı yanlış olduğu sonucuna vardı. Formel mülkiyet hakları her derde deva değildir, fakat mülkiyet hakları olmaksızın dünyanın fakirleri kendilerini fakirlikten kurtarmak için çok az şansa sahiptir. Formel mülkiyet hakları herkes için refahı garanti etmez, fakat hiçbir şey bunu garanti etmez.

67. Liberteryenler Mülkiyet Haklarının Mutlak Olduğunu Düşünür mü?

Haklar görevler yükler. Mesela, benim hayat hakkım diğerlerine beni öldürmeme görevi yükler.

Bazen ahlakî görevler diğer faktörler tarafından aşılabilir. Mesela, eğer sizinle saat 6'da akşam yemeği için buluşma sözü verirsem, vaktinde orada olmalıyım. Ancak, buluşma yolunda çaresiz bir kayıp çocuk buldum. Benim çocuğa yardım etme yükümlülüğüm sizinle vaktinde buluşma görevime üstün gelebilir.

Mutlak haklar, tanımı icabı, çiğnenemez. Bu şekilde, benim mülkiyet haklarımın mutlak olduğunu varsayın. Şimdi caddede benim evimin önünden yürüdüğünüzü tasavvur edin. Aniden sarhoş bir sürücü size doğru direksiyon kırar. Otomobilin önünden ancak benim iznim olmaksızın benim

toprağıma atlayarak kaçabileceğinizi varsayın. Mülkiyet hakları mutlak olsa, sizin arabadan kaçmanız yanlış olacaktır.

Çoğu liberteryen mülkiyet haklarının mutlak olduğunu reddeder. Çoğu, yukarda bahsedilen örnekte, benim iznim olmaksızın benim bahçeme atlayabileceğinizi kabul eder.

Liberteryenler mülkiyet haklarının, diğer haklar gibi, önemli olduğuna fakat mutlak olmadığına inanırlar. Haklar çiğnenebilir, fakat herhangi bir sebep için değil. Bir arabadan kaçmak için benim bahçeme girebilirsiniz, her istediğiniz zaman bir piknik yapamazsınız.

Liberteryenler mülkiyet haklarını onları orada veya burada çiğnemenin tek örneklerde daha faydalı veya etkin olması yüzünden çiğnememiz gerektiğini ileri sürerler. İnsanlar eğer kendilerinin mülkiyet haklarına güvenemezlerse, uzun vadeli istikrarlı planlar yapamazlar. İnsanlar, eğer, mülkiyet haklarının her zaman toplum böyle yapmayı faydalı bulduğunda çiğnenebileceğini belirlerse, o zaman artık mülkiyet sistemine güvenemezler. (Benzer şekilde, bireysel vaatlerin, onları çiğnemenin çiğnememekten birazcık faydalı olduğu her durumda çiğnenebileceği bir dünya tasavvur edin. Böyle bir dünyada çok az güven olacaktır).

Keza, liberteryenler, ortak iyiye hizmet etmek için, ortak iyi adına mülkiyet haklarını çiğnemek için devletleri kuvvetlendirmede dikkatli olun derler. Kendilerine böyle bir güç verildiğinde, devletler ortak iyiye sahte bağlılık gösterebilirler ve bu gücü çoğunlukla imtiyazlı elite hizmet etmek için kullanırlar. Mesela, ABD'de hükûmetler kamulaştırma gücünü büyük mağazalara ve spor takımı sahiplerine yol açmak amacıyla fakirleri evlerinden atmak için kullanırlar.

Bazı liberteryenizm eleştirmenleri şöyle cevap verir: Devlet, zenginlere yardım etmek için bazen kamulaştırma yetkisini istismar etmesine rağmen, bu yetkiyi genellikle gerekli altyapıyı ve kamu konutlarını tedarik etmek için kullanır.

68. Liberteryenler Ekonomik Büyüme, Refah ve Servet ile Niçin Böylesine İlgilidir?

Marksist felsefeci G. A. Cohen bir seferinde paranın bir bilet gibi olduğunu ileri sürdü. Daha fazla paranız oldukça bir şeyler yapmak için daha fazla bilete sahip olursunuz.

Bu yüzden servet pozitif özgürlüğü artırmaya meyleder (Bkz. Soru 14). Pozitif özgürlük kişinin amaçlarını elde etme gücüdür. Mesela, bir kuşun uçmaya özgür olduğunu söylediğimiz zaman, kuşun uçma gücüne sahip olduğunu kastederiz.

Bizim çoğumuz için, artmış servet artmış güç, kapasite veya dilediğimiz gibi yapma yeteneği demektir. Servet özgürleştirir. Servet bizi daha otantik hayatlar sürdürmeye muktedir kılar. Servet bizi kendimizin daha iyi hayat kavrayışlarımızı takip etmeye ve realize etmeye daha muktedir kılar. Mesela, ben eğer bir asır önce daha fakir bir Amerika'da doğmuş olsaydım, bir akademisyen olma rüyamı takip etmeye muktedir olamamış olacaktım. Bunun yerine bir tekstil fabrikasında çalışmış olacaktım.

Servet aynı zamanda bizi daha mutlu kılmaya meyleder. İktisatçılar Betsy Stevenson ve Justin Wolfers insanların mutluluğunun ve tatmininin onların mutlak zenginlik seviyeleriyle güçlü şekilde bağlantılı olduğunu gösterdi (Stevenson ve Wolfers'in datası 130 bin kişi üzerinden yapılan bir 2006 Gallup World Poll'den gelmektedir). Nobel ödüllü psikolog

Daniel Kahneman'ın özetlediği üzere, "insanlar her yerde, Norveç'ten Sierra Leone' ye... Kendi hayatlarını bir maddî refah ortak standardıyla değiştirirler, ki bu standart GSYİH arttıkça değişir".

Liberteryenler bir "pozitif-toplam toplumu"nu muhafaza etmek için ekonomik büyümeye ihtiyacımız olduğunu düşünürler. Bir pozitif-toplamlı toplumda, herkes aynı zamanda daha iyi durumda olma noktasına gelebilir. Durağan veya büyümeyen ekonomi bir sıfır-toplamlı toplumdur. Bir sıfır-toplamlı toplumda, ancak diğerleri aynı anda daha kötü duruma düşerse siz daha iyi duruma gelebilirsiniz. Hiç ekonomik büyüme olmadığı zaman, sizin kendi projelerinizi takip etmek için bir ilave 10 bin dolar elde etmeniz için diğerleri 10 bin dolar kaybetmek zorundadır. Liberteryenler diğerlerinin yeteneklerinin bize bir tehdit değil bir nimet olduğu toplumu savunurlar. Ancak, ekonomik büyüme olmaksızın, birbirimize kıskançlıkla ve şüpheyle bakmaya meylederiz.

69. Liberteryenler Piyasaları Niçin Destekler?

Liberal piyasa toplumları garantiler sunmaz. Fakat, der liberteryenler, piyasa toplumları daha iyi bir şey sunar: Sonuçlar. Piyasa toplumlarının eleştirmenleri liberal toplumun garanti ettiği formel özgürlüğün yeterli olmadığını söylerler. Gerçek özgürlüğün bir işçilerin ne yapabilecekleri meselesi olduğunu, diğerlerinin onlara yapamayacakları şey meselesi olmadığını söylerler. Liberteryenler buna bu gerçek özgürlüğün piyasa toplumunda bulunduğu ve hemen hemen başka hiçbir yerde bulunmadığı cevabını verirler.

Liberteryenler bir serbest piyasanın özgür insanlar demek olduğuna inanırlar. Bir piyasanın gayri özgür olduğunu söyle-

mek birinin diğer insanları gönüllü, karşılıklı olarak avantajlı ticaret yapmaktan engellemesi demektir.

Ticaret tamamıyla bir eşitlikçi fikirdir. Ticarette hiç kimse hiç kimseye emretmez, hiç kimse hiç kimseye itaat etmez. Bir tiran tebasını emirlerini takip etmeye zorlayabilir. Fakat, normal şartlar altında, bir ayakkabı imalatcısı hiçbir müşteriyi onunla ticaret yapmaya zorlayamaz. Bir serbest piyasada kâr etmek için, kişi diğerlerini gönüllü olarak ticaret yapmaya teşvik etmelidir. Hiç kimse ticaret şartlarını kabul etmek mecburiyetinde değildir. Bir işlemin meşruiyeti herkesin rıza gösterip göstermediğine dayanır.

Bu, Adam Smith'in kavradığı gibi, benim piyasa mübadelesinden faydalanmam için, diğerlerini faydalandırmam gerekir demektir. Bir fırıncıdan ekmek almak için ona karşılığında istediği bir şey vermeliyim. Bu kâr arzusu pazarı hizada tutar ve tüm insanların (herkesin) faaliyetlerini koordine eder.

Piyasalar aktörleri kendi tercihlerinin sonuçlarını tahmin etmeye iterler. Piyasalar diğerleri için değer yaratan insanları kârlarla ödüllendirir. Piyasalar diğerleri için değeri tahrip (yok) eden insanları zararlarla cezalandırır.

Piyasalar, her aktöre müsaade isteme mecburiyeti olmaksızın alma ve satma gücü vererek, karar alımını desantralize ederler. Böylece, bireyleri, değer sorularını (sorunlarını) müzakere etme veya çözme mecburiyetinde olmaksızın, kitlevî bir ölçekte birbirleriyle işbirliği yapmaya muktedir kılarlar. Piyasalar insanları tecrübe etmeye, farklı alternatifleri uygulamaya ve denemeye muktedir kılar. Piyasalar aynı zamanda geniş bir alternatif yelpazesi sağlar. Diğerlerinin aynı şeyi yapma kapasitelerine saygı gösterirsek, kendi iyi hayat kavramlarımız marifetiyle, kendi alanlarımızı yaratabilir ve istediğimiz gibi yaşayabiliriz.

70. Liberteryenler Niçin Ülkeler Arasında Serbest Ticareti Destekler?

İktisatçılar uzun zamandır genellikler ülkeler arasındaki ticareti sınırlandırmak için aynı ülke içindeki tekil şehirler veya tekil bireyler arasındaki ticareti sınırlandırmak için olandan daha güçlü bir argümanın var olmadığını söylemektedir. Ticaret ticarettir. Amerika'yı Çin'den korumak New York City'yi Newark'tan korumak kadar anlam taşır.

Devlet bize yerli malları satın aldırmak için kotaları ve gümrük vergilerini kullanmalı mıdır? Liberteryenler şu cevabı verir: Bir şeyin bir pozitif-toplamlı oyun olduğunun veya en azından bir negatif-toplamlı oyun olmadığının bir testi, gayri mükemmelse bile, şudur: Bir tercih şansı verilirse, insanlar onu yapmak ister mi? Eğer yürüyüp gitmelerini engellemek için insanları pazarlık masasına zincirlemek zorundaysak, o zaman herkesin kazanabileceği bir oyun oynadığımızdan şüphe etmek mecburiyetindeyiz.

Birçok insan serbest ticaretin fakirlerin pahasına zenginlere yardım ettiğini zanneder. Bunun tersine, libereteryenler korumacılığın fakirleri değil iyi bağlantıları olanları koruduğuna inanırlar. Adam Smith *Milletlerin Zenginliği*'ni yazdığı zaman İngiltere kumaş ithalatında vergiler ve sınırlamalara sahipti. Kanun yapıcılar bu vergilerin herkese fayda sağladığını iddia etti, ancak, Smith, yalnızca nihaî dokuma ürünlerinin yüksek kâr sağladığını buldu. En fakir işçiler –temel ipliği üreten kadın eğiriciler– gümrük vergilerinden hiçbir yarar elde etmedi. Tarifeler onların pazarını sınırladı ve yün ipliğinin fiyatını düşük tuttu. Bu, fakir eğiricilere değil fabrika sahiplerine yardım etti. Keza, ticareti sınırlayarak, elbise imalatçıları elbiselerin toplam fiyatlarını yüksek tuttu. Smith sordu: Kumaş fiyatları

yüksek olduğu zaman, bu en fazla kime zarar verir, elbise fabrikalarının sahibi olan ipek giyimli zenginlere mi, kullanılabilir gelir sahibi orta sınıfa mı, yoksa fakirlere mi?

Smith uzmanlaşmanın refahın ana sırlarından biri olduğunu gözlemledi. Bireyler, uzmanlaştıkları zaman, daha zengin olurlar. Herkesin kendi-kendine yeterli olmaya çalışmış olsaydı olacağından daha zengin olmasına yol açarak, birbirleriyle ticaret yaparlar.

Pazarın genişliği uzmanlaşma derecesini belirler. Bir izole çiftlikte, bir çiftçinin ailesi neredeyse yapılması gereken her şeyi yapmak zorundadır. Onlar belki aletlerini köyden satın alabilirler fakat geri kalan şeyleri kendileri yaparlar. Bir köyde bir kişi bir marangoz olarak, bir çiftçinin baltalarını, tekerlerini, arabasını veya çatısını onararak; öküz için bir boyunduruk yaparak ve bir çiftçinin ihtiyaç duyduğu tahta işleme becerisi gerektiren her şeyi yaparak hayatını kazanabilir. Bir millî pazara hizmet eden bir şehirde bir marangoz balta saplarını veya kemanları imal etmede uzmanlaşabilir. Bir global pazara hizmet eden bir ticarî limanda, bir şirket bir marangozlar grubunu kiralayabilir.

Kendi kendine yeterli olma hedefi genellikle savaşa yol açar. Kendi kendine yeterli olmaya karar verdiğinizi düşünün. Bu durumda diğer insanlardan herhangi bir şey satın almayı reddedersiniz. Şimdi petrole (veya sizin küçük toprak parçanızın sunmadığı başka herhangi bir şeye) ihtiyacınız olduğunu düşünün. Eğer kendi toprağınızın altında petrol yoksa ve onu başkalarından almayı reddederseniz, yegane seçeneğiniz onu zor yoluyla ele geçirmektir. Ve bu yüzden, tarih boyunca, milletler, "kendi kendine yeterli" olmaya karar verdikleri zaman, daima imparatorluklar inşa ederler. Eğer mallar ticaret

yoluyla sınırları geçemezlerse bu ülkelerin birbirinin sınırlarını savaş yoluyla topraklarına dahil etmeleri gerekir.

Diğerleriyle ticaret yaptığımız zaman, kendimiz için ihtiyaç duyduğumuz her şeyi yaratma anlamında kendi kendine yeterli değilizdir. Diğerlerine çok bağımlıyızdır. Ancak, Smith karşılıklı bağımlılığın tehlikeli olmadığını düşündü. David Schmidtz şöyle özetlemektedir: Smith'in fikrine göre, bir serbest piyasada, biz "birçok insana bağımlıyız (dayanırız) , [fakat] hiç kimsenin inayetine (merhametine) bağımlı değiliz."

71. Liberteryenler Yalnızca Büyük İşletmelerin Menfaatlerini Korumaya mı Çalışıyor?

İş taraftarı (*pro-business*) olmak ne demektir? Biz genellikle *pro-business* politikacıların büyük şirketlere sübvansiyonlar, imtiyazlar ve özel sözleşmeler verdiğini, zenginlere vermek için fakirleri vergilendirdiğini düşünürüz. Libereteryenler bu tür aktivitelerin tümüne karşı çıkarlar. Adam Smith ve diğer klasik liberaller devletin şirketleri desteklememesi gerektiği görüşünün ilk ve en tutarlı savunucularıydılar ve hâlâ öyledir. Onlara göre, piyasayı tercih etmek sanayiyi devlet ihsanları yoluyla desteklemekten ziyade piyasanın oluşmasına müsaade etmek anlamına gelir. Onlara göre piyasayı tercih etmek piyasaların kötü kararlar için şirketleri cezalandırmasına müsaade etmek demektir. Eğer General Motors ancak devlet ihsanlarıyla yaşayabilecekse, liberteryenler, bırakın ölsün derler.

Birçok eleştirmenler liberteryenlerin büyük iş çerçevelerinin "cebinde" olduğuna inanırlar. Liberteryenizm kendisini bir özgürlük felsefesi olarak sunar. Fakat, der kritikler, pratikte, liberteryen özgürlük başka herkes için kölelik ve yoksullukla yalnızca şirketler için özgürlüktür. Eleştirmenler liberteryen

siyasaların herkesin pahasına güçlü şirketleri faydalandıracağını iddia ederler. Liberteryenizm, ortalama insan geride bırakılırken bir elit tabakanın servetin çoğunu ele geçirmesini garanti edecektir. Liberteryenizm, der eleştirmenler, soyguncu baronları mayalamak için bir reçetedir.

Eleştirmenler liberteryenlerin şunu söyleyerek cevap vermesini bekler: "Eğer ekonomik özgürlük tekele, şirket hakimiyetine ve kitleler için açlığa yol açacaksa, bırak öyle olsun. Bu özgürlüğün fiyatıdır". Bu liberteryenlerin cevabı değildir.

Liberteryenler ilerlemeci eleştirmenlerine şöyle cevap verir: "Kaçkın (*runaway*) korporatizm sizin kabahatiniz. Büyük işletmelere ve ahbap çavuş kapitalizmine karşı olduğunuzu iddia edebilirsiniz. Ancak, iktidarda olduğunuz zaman, isteyerek veya istemeden, sıradan insanın pahasına büyük işletmeleri desteklersiniz."

İlerlemeci siyaset devleti ekonomide kazananları ve kaybedenleri seçmeye muktedir kılar. Bir devlet kazananları ve kaybedenleri seçecek, belirleyecek kadar güçlendirilirse, iyi bağlantıları bulunanlar kazananlar olacaktır.

Liberteryenler, Demokratik Parti yoluyla, ılımlı solun ABD'de 80 yıl önemli güce sahip olduğunu iddia ederler. Demokratllar şirket gücünü kontrol etmek ve sınırlandırmak için ekonomiyi regüle etmek amacıyla federal devleti güçlendirdi. Ancak, liberteryenler iddia eder ki, korporasyonlar ve finansal elit tam da bu gücü kendi avantajı için ele geçirdi.

Şiddet içeren suçla mücadele etmek için polisin gücünü artırmaya çalıştığımız her seferinde şiddet sever suçluların büyülü şekilde bu gücün kendisini ele geçirdiği ve daha da çok şiddet kullandığı bir tuhaf, büyülü dünyada yaşadığınızı tasavvur edin.

Bu çeşit bir dünyada polise daha fazla güç vermek istemeyeceksiniz. Bu dünyada, eğer polise daha fazla güç vererek 80 yıl harcadıysanız, o zaman suç için itham edilecek siz olacaksınız. Liberteryenler der ki, iş şirket gücünü regüle etmeye geldiği zaman, kesinlikle bu tuhaf, büyülü dünyada yaşarız.

Ancak, bu büyü değildir. Daha ziyade, korporatizmin ve kroni kapitalizmin doğuşunu izah eden mekanizmaların iyi anlaşılmasıdır. Bunu yapmak için insanın sadece ekonominin *kamu tercihi ekonomisi* adı verilen ekonomi dalını incelemesi gerekir. Gordon Tullock, Anthony Downs ve Mancur Olson yanında Nobel ödüllü James Buchanan ve Kenneth Arrow tarafından geliştirilmiş olan kamu tercihi ekonomisi mikro-ekonominin kavrayışlarını siyasal davranışı anlamak ve açıklamak için kullanır.

Hem liberteryenler hem solun çoğu hem korporatizme hem ahbap çavuş kapitalizmine karşı çıkar. Sol, "şirketler çok fazla güce sahip. Devletin şirketler üzerindeki gücünü artıralım" der. Liberteryenler "şirketler çok fazla güce sahip, şirketler üzerindeki devlet gücünü azaltalım" der. Liberteryenler, kendilerinin çözümünün görünüşte tuhaf olduğunu itiraf ederler. Ancak, şirketler üzerinde devlet gücünü artırdığımız zaman, şirketlerin bu gücü kendilerine fayda sağlamak için kullandıklarını öne sürerler. Şirketler üzerinde devlet gücünü artırmak şirket gücünü artırmaktır.

Liberteryenler şunu söyler: Şirketler çok mu güçlü? Ekonomiyi regüle etme gücü kaynakları dağıtma gücüyle aynı şeydir. Ekonomik oyunun kurallarını kontrol etme gücüne malik devlet organları yarattığımız zaman, şirketler bu gücün satın alınması ve kontrol edilmesi amacıyla lobi yapmak için yarışacaklardır. Şirket, daha vicdansız oldukça ve o dev-

let organını kontrol etmede daha fazla menfaati bulundukça, kontrolü ele geçirmek için daha fazla harcayacaktır. Obama yönetimiyle Goldman Sachs arasında bir döner kapılar setinin olması tesadüf değildir. (Mesela, ABD hazinesi personel şefi bir eski Goldman Sachs lobicisidir. NEC'in başkanvekili bir eski Goldman Sachs analistidir. Obama'nın ekonomi, iş ve tarımsal ilişkiler müsteşarı Goldman Sachs'ta bir eski başkan yardımcısıydı. Tesadüfen, Goldman Sachs Obama'nın ikinci en büyük kampanya bağışlayıcısıydı).

Düşünün: Niçin Meksika Coca-Cola'sında şeker varken Amerikan Coca-Cola'sında glikoz vardır? Sebep: Glikoz lobisi ABD'de çok güçlüdür. ABD devleti Archer Daniels Midland gibi büyük tarım işletmelerine yaklaşık 3 milyar dolar vererek, Mısırı ve diğer tahılları sübvanse eder. 2005 tarihli enerji politikası kanunu, benzine (mısırdan üretilen) ethanol eklenmesini şart koşarak Mısır için pazarı garanti eder. ABD aynı zamanda dışarıda üretilmiş şekere bir gümrük oranı kotası bindirir. Liberteryenler sübvansiyonların büyük işletmeleri kayırdığını söylerler. Devlet çiftlik sübvansiyonlarını ürün ve ürün hacmi temelinde dağıtır. Fabrika çiftlikleri aile çiftliklerinden daha büyük sübvansiyonlar alırlar.

ABD bir serbest piyasaya sahip değildir ve hiçbir zaman da sahip olmamıştır. Onun yerine, ABD her zaman Kongrenin ve Beyaz Saray'ın herkesin pahasına gözdeler seçebileceği bir pazara sahip olmuştur. 19. Yüzyıl'da liberteryen ekonomik model ütopya değildi. Bunun yerine ABD iç şirket menfaatlerini korumak üzere yabancı mallara ağır gümrük vergileri uyguladı. Demiryolu şirketleri büyük sübvansiyonlardan, toprak ele geçirmede özel imtiyazlardan ve tekel himayesinden yararlandı. (Erken 20. Yüzyıl itibariyle, neredeyse ABD devleti tarafın-

dan sübvanse edilmiş her kıta demir yolu, yalnızca sübvanse edilmemiş demiryolları gelişirken, iflas etti).

İlerlemeci sol genellikle şirketlerin çok büyük olduğundan şikayet eder. Ancak, liberteryenler solun tercih edilen siyasalarının pazarı büyük ve daha büyük şirketlerin lehine çarpıttığını söylerler. Biz ekonomiyi daha fazla regüle ettilkçe, büyük şirketler daha büyük olmaya meyledecektir. Regülasyonlara uymak paraya ve zamana mâl olur. Şirketiniz daha büyük oldukça, kurallarla daha kolay baş edebilirsiniz. ABD Small Business Administion –bir devlet organı– bildirmektedir ki, tüm regülasyonlara uymak firmalara ortalama 10.585 dolara mâl olmaktadır. Ancak bu maliyetler eşit şekilde dağıtılmamaktadır. SBA küçük işletmelerin büyük işletmelerden %36 daha yüksek maliyetlerle karşılaştığını bildirmektedir. Önceki çalışmalar federal regülasyonlara uymanın küçük firmalara büyük firmalardan %60 daha fazlaya mâl olduğunu tahmin etmiştir. Veya, devlet işverenlere sağlık bakımını ve diğer faydaları temin etmesini şart koştuğu zaman, bunun küçük firmalara büyük firmalardan daha yüksek maliyetli olduğunu göz önünde tutun. Yahut, ilaç şirketlerinin niçin büyük olmak mecburiyetinde olduğunu göz önünde tutun. Mevcut FDA regülasyonlarıyla, ABD'de bir ilacı pazara getirmek ortalama 12 yıla ve bir milyar dolara mâl olmaktadır. Bu ortamda büyük bir ilaç firmasından başka bir şey nasıl yaşayabilir? Karmaşık vergi kodları, regülasyon sistemleri ve lisanslama kuralları doğal olarak büyük şirketleri kayırır. Regülasyonlar, vergi kodları ve lisanslama kuralları küçükleri dezavantajlı kılan bir gerileyen (*regressive*) vergi gibidir.

İlerlemeci sol genellikle finansal firmaların ve büyük bankaların çok fazla finansal risk aldıklarından şikayet eder.

Şirketler bunun yöneticilerin yüzünden olduğuna inanırlar. Liberteryenler, hiç şüphesiz bazıları öyledir, der. Ancak, hikayenin bir parçası devletin öbür türlü irrasyonel davranış olacak şeyi müşevvike kavuşturması olmak zorundadır. Clinton idaresi ABD'de ev sahipliğini arttırmak istedi. Devlet sponsorlu girişimler (GSE'ler) Fannie Mae ve Freddie Mac'e bankalardan daha fazla riskli ipotekleri satın alma talimatları verildi. Community Reinvestment Act'e uymak için GSE'ler ve bankalar düşük gelirli borçlanıcılara daha düşük ön-ödeme ve sermaye şartlarıyla borç vermek zorundaydı. Bankalar, bu borçları GSE'lere satabileceklerini bildiklerinden, riskli müşterilere borç vermek için güçlü müşevviklere sahipti. Sonuç olarak, devlet geçmişte büyük şirketleri tekrar tekrar kurtardı. Bu, firmalar kurtarılmayı bekler ve ona göre hareket eder demektir. Sol eğilimli iktisatçı John Gabraith'ın dediği gibi, "kabaca konuşarak, başımız dertteyse ve yeterince büyükseniz, devlet tarafından şu veya bu şekilde kurtarılacaksınız ve yeniden sermayeye kavuşacaksınızdır". Eğer ABD hükûmeti Wells Fargo'yu kurtarmayı taahhüt ederse, piyasa daha fazla Wells Fargo yaratarak cevap verir. Bir şirket, yeterince büyük ve iyi bağlantılara sahip olduğu sürece, riski sosyalleştirip, kârları özelleştirebilir. Bankaları büyük olmaya ve daha çok risk almaya cesaretlendiririz.

İlerlemeci sol büyük şirketlerin özel kişilere ve küçük firmalara kabadayılık yaptığından şikayet eder. Ancak, şirketlerin diğerlerine kabadayılık etmesinin bir ana yolu, mahallî idarelere mülkiyeti kendi adlarına gasp ettirmektir. Devletin kamulaştırma gücü hükûmetlerin özel mülkiyeti sahiplerini tazmin ettikten sonra kamusal kullanım için gasp etmesine izin verir. Bu gücün amacı orijinal olarak devletlerin gerekli

kamusal yapıları inşa etmesine ve kamusal mallar temin etmesine müsaade etmektir. Ancak, *Kelo v. City of New London* Davası'nda (2005) ABD Anayasa Mahkemesi mülkiyeti ekonomik kalkınma amacı için almanın kamu yararına olduğuna karar verdi. Bir müteahhit (*developer*) sizin mahallî yönetiminizi kendisinin lokal ekonomiye yardım edebileceğine ikna edebilirse, mahallî yönetiminizden sizin mülkiyetinizi almasını, dükkanınızı kapatmasını veya çiftliğinizi yıkmasını isteyebilir. Institute for Justice adlı libereteryen savunma grubu *Kelo* kararını durdurmaya çalışmıştır ve sıklıkla kamulaştırma yetkisinin istismarını önlemek için fakirlere halkın yararına hizmetler sağlamaktadır.

Liberteryenler Obama yönetiminin vergi mükelleflerinin milyonlarca dolarını *Solyndra*'ya aktarmış olmasının bir anormallik olmadığını düşünürler. Amazon'un şimdi (rakibi *eBay*'i dezavantajlı duruma düşürecek) bir *İnternet* satış vergisi lehine lobi yapması hiç tesadüf değildir. Açıklanan belgeler şimdi ölü Enron'un, rakiplerine zarar verecekleri için, ticaret regülasyonları için lobi yaptığını göstermektedir. Liberteryenler bunların hepsinin bekleneceğini söylerler. ABD devleti şirketler Amerikası üzerinde önemli legal güce sahiptir. Şirket Amerikası etkisini ve parasını bu gücü kendi çıkarları için kontrol etmek üzere kullanır.

Kamu tercihi iktisatçıları bu fenomene "rant arama" adını verir. "Rant arama" bireylerin ve firmaların bir faydayı (çıkarı) garanti etme amacıyla, kanunları veya regülasyonları değiştirmek veya kanunların ve regülasyonların idare edilişini değiştirmek için giriştikleri, oylamayla ilgili olmayan, suç teşkil etmeyen faaliyetlerdir. Bir firma, devletçe piyasa ortamının manipülasyonundan bir ekonomik avantaj veya imtiyaz elde

etme peşinde koştuğu zaman rant arama faaliyetine girişmiş olur. "Devlet, genel kamunun veya seçilmiş kaybedenlerin pahasına, bir gruba tekel hakları veya gümrük vergisi koruması (sağlamak) için güçlendirilirse, bunu potansiyel faydalanıcıların bu ödül (*prize*) için rekabet edecek olmaları izler".

Liberteryenizm şirket rant arayışı için bir çözüm teklif eder. Ahbap çavuş kapitalizmi ve korporatizm kaçak yangınlar gibidir. İlerlemeciler pazar üzerindeki devlet gücünü artırmak isterler, fakat liberteryenler bunun sadece yangına benzin dökmek olduğuna inanırlar. Devletler ekonomide kazananları ve kaybedenleri seçebildiği zaman, büyük işletmeler daima kazanacaktır. Liberteryenler derler ki, eğer devletin ekonomi üzerindeki regüle edici gücünü minimize edersek şirketler uğrunda yarışacağı bir güce, peşinden koşacağı bir ranta, faydalanacağı bir sübvansiyona ve ele geçireceği bir devlet organına sahip olmayacaktır. Şirketler rakiplerini yalnızca açık piyasa rekabeti yoluyla, yani tüketicilerin en iyi ürünler ve hizmetler paketi olduğuna inandığı şeyleri üreterek, geçmeye (yenmeye) muvaffak olbilecektir.

Bu noktada bir liberteryen, Transperency İnternational'a göre, Yeni Zellanda, Danimarka, İsviçre, Avustralya, Hong Kong ve Kanada'nın her birinin ABD'den daha az yozlaşmış hükûmetlere sahip olduğuna işaret edebilir. Aynı zamanda, muhafazakar Heritage Foundation bu ülkelerin ekonomilerini ABD ekonomisi kadar özgür, en azından onun kadar özgür olarak sıralamaktadır. (Danimarka yüksek vergi oranları yüzünden biraz aşağı sıralarda yer alır. Ancak, Danimarka aynı zamanda iş kurma özgürlüğünde 99,1, yatırım özgürlüğünde 90,0, finansal özgürlükte 90,0 puan almaktadır. Karşılaştırıldığında ABD 91,1, 70,0 ve 70,0 puan almaktadır, sırasıyla bu

ölçütlerde). Ekonomik özgürlük ve yozlaşmadan azade olma birbiriyle güçlü şekilde bağlantılıdır.

72. Liberteryenler Niçin Sosyalizmin En Kötüleri Tepeye Çıkardığına İnanır?

20. Yüzyıl'da, Marksist devletler iki dünya savaşından daha öldürücü idi. *Komünizmin Kara Kitabı*'nda (*The Black Book of Communism*) Stephane Courtois ve onun yazar arkadaşları nasıl 20. Yüzyıl'da, komünist devletlerin, savaş dışında, kendi vatandaşlarının 80 ila 100 milyonunu öldürdüğünü belgelemektedir. Komünist devletlerin doğması şimdiye kadarki en kötü beşerî felaketlerden biriydi.

Liberteryenler komuta-ekonomisi sosyalizmini fakiri özgürleştirmenin veya güçlendirmenin bir yolu olarak görmezler. Onu güçlülerin idare etmesine ve diğer insanların hayatlarını tahrip etmesine yardım etmenin bir yolu olarak görürüler. Bu sosyalistlerin kendilerini sunma tarzı olmayabilir. Fakat, der liberteryenler, henüz bu kurala bir istisna çıkmamıştır.

Merkezî planlama siyasî gücün büyük ölçüde merkezîleşmesini gerektirir. Bir devletin bir ekonomiyi planlamak için hemen hemen her şeyi kontrol etmesi lazımdır (Bu kontrolün sivil özgürlüklerimizi nasıl kullanabileceğimizi etkileyeceğine dikkat edin. Bir gazete yayınlamak mı istiyorsunuz? Bu merkezî plancıların kontrol ettiği kaynakları gerektirir).

İnsanlar bu güç için yarıştığı zaman, kötü insanlar bir avantaja sahiptir. Stalin gibi biri, ahlakî sınırlardan azade, iktidara gelmek neyi gerektiriyorsa onu yapacaktır.

İktisatçı F. A. Hayek sormaktadır: Demokratik sosyalistler asla iktidarı planlarını uygulamaya yetecek kadar uzun elde

tutamamışken, niçin Marksist devrimci sosyalistler sosyalist devletler yaratmada başarılı olmuştur? (Veya, daha kesin şekilde, demokratik sosyalistler, iktidarda oldukları zaman, niçin reel sosyalizmi uygulamada başarısız oluyorlar?). Demokratik sosyalistin kendi değerleri –serbestlik, haklar ve bireylere saygı gibi– onları planların işlemesi için gereken şeyi yapmaktan engeller. Devrimci Marksistler kendileri ve diğerleri üzerine sıkı disiplin bindirirler. Bireysel hayata değer vermezler. Yollarına kim dikilirse öldürmek isterler.

Merkezî planlar zorla idare edilmek mecburiyetindedir. Eğer tüm bir ekonomiyi bir seferde planlamaya çalışırsanız, kapitalist toplumların yaptığı gibi, insanların kendi planlarını yapmasına müsaade edemezsiniz. Herkesin kendi görevini yapmasına ihtiyacımız vardır. Havuç kullanmayı deneyebilirsiniz, fakat havuç insanlara bir tercih alanı bırakır. Bu yüzden, havuç yerine sopa kullanmak zorunda kalacaksınızdır.

Liberal, demokrat meclisler (birlikler) iyi merkezî plancılar olmazlar. Liberal demokratik meclisler ortak iyiyi teşvik etmek isteyebilirler. Fakat, demokratik olarak, ortak iyinin ne demek olduğu veya nasıl gerçekleştirileceği hakkında anlaşamazlar. İhtilafa düşeceklerdir. Yavaş karar alacaklardır. Çıkmaza gireceklerdir ve diktatoryal güce sahip bir kişi seçmek mecburiyetinde kalacaklardır.

Hayek, merkezî planlamanın insanların planları kendi planları olarak kabul etmesini gerektireceğini ekler. Bu yüzden, merkezî planlama propaganda gerektirir. Propaganda tarafından kontrol edilemeyenler için, KGB gibi bir şey icap ettirir. Kimin plana uyduğunu kimin uymadığını görmek için insanları gözetlemeniz gerekecektir.

73. Liberteryenler Niçin Sosyalizmin Refah Yaratmakta Başarısız Olduğuna İnanır?

Liberteryenlerin komünal mülkiyetle bir problemleri yoktur. Mesela, çoğu kârı koca mülkiyeti paylaşır. İnsanlar mülkiyeti tüm toplum içinde gönüllü olarak paylaşmak isterseler, böyle yapmakta özgür olmalıdırlar. İnsanlar *kibbutz* veya diğer komünler kurma hakkına sahiptir. Liberteryenler yalnızca hiç kimsenin bu komünitelere zorla dahil edilmemesi gerektiğini söylerler. Liberteryenler devlet sosyalizminin hiçbir geniş ölçekte çalışamayacağını ileri sürerler.

Bir genişletilmiş ekonomi, iyi bir sonuç hasıl etmek için milyonlarca (ve bu günlerde milyarlarca) insanın faaliyetlerini koordine edebilmesini gerektirir. İnsanların kendileri açısından yapılacak en iyi şeyin ne olduğunun bilgisine sahip olmasını ve aynı zamanda böyle yapma müşevvikine sahip olmasını gerektirir.

Piyasalar milyonlarca insanı hiç kimse koordinasyon işini yapmaksızın koordine eder. Piyasaları ordularla karşılaştırın. Ordular sıkı hiyerarşilere sahiptirler. Ordunun baş komutanı bir hedef koyar. Generaller stratejiler çizer, onların aşağısındaki subaylara emirler verir. Sonra, emirler, gittikçe artan özgürlük seviyeleriyle en aşağıdaki askere kadar gider. Askerler emirleri takip ederler, kendi hedeflerini seçmezler. Bunun tersine, bir serbest piyasada hiç kimse bir general değildir. (Alternatif olarak, herkes bir generaldir diyebiliriz. Piyasalarda herkes bir dereceye kadar bir planlayıcı veya bir stratejisttir). O zaman piyasalar nasıl ayakta kalır? Hiç kimse emirler vermiyorsa emirler nasıl var olabilir?

Nobel ödüllü iktisatçı F. A. Hayek'i izleyerek, liberteryen-

ler işleyen bir ekonominin üç şeye ihtiyacı olduğunu iddia ederler:

1. Enformasyon: Bir şey insanlara neye ihtiyaçları olduğunu işaret etmelidir
2. Müşevvikler: Bir şey insanları bu bilgiye göre hareket etmeye teşvik etmelidir.
3. Öğrenme: Bir şey inşaların hatalarını düzeltmelidir ve insanlara enformasyonu ve müşevviklere cevap vermede daha iyi olmayı öğretmelidir.

Piyasa ekonomileri bu ihtiyaçlara üç mekanizmayla hizmet eder:

1. Enformasyon: Fiyatlar
2. Müşevvikler: Özel mülkiyet
3. Öğrenme: Kârlar ve zararlar

Liberteryenler der ki, bir ekonomiyi fiyatlarla, özel mülkiyetle ve kârlar ve zararlarla yürütmek mümkündür. Belli küçük topluluklar onlarsız yapabilir. Fakat geniş-ölçekli ekonomiler yapamaz.

Bir komutta ekonomisinde, ancak birkaç kişi planlar. Bir piyasada, herkes planlar. İş ekonomik planlamaya geldiği zaman, yedi milyar kafa genellikle bir kafadan iyidir. Pazardaki her kişi, ekonomi hakkında, lokal fırsatlar ve maliyetler hakkında ve özellikle kendi istekleri ve arzuları hakkında farklı enformasyona sahiptir. Bir ekonomik sistemin işlemesi için, bu mufassal yaygın bilgi planlayıcılara nakledilmelidir. İktisatçılar, fiyatların arz ve talebin bir fonksiyonu olduğunu söyledikleri zaman, fiyatların bu dağınık bilgiyi planlayıcılara naklettiğini söylüyorlar. Piyasalarda fiyatlar ölçülerdir.

Komuta ekonomileri fiyatlar koyduğu zaman, fiyatlar hiçbir şeyi ölçmez. Sunî, devlet tarafından empoze edilmiş fiyatlar toplum veya talep hakkında hiçbir enformasyon nakletmez. Gerçek fiyatlar olmaksızın planlayıcılar güvenilir hesaplar yapamazlar. Bir fiyat sistemi olmaksızın, elma üretmenin mi yoksa portakal üretmenin mi daha randımanlı olduğuna güvenilir şekilde karar veremezler. Merkezî planlamacılar plastik kürek mi yoksa metal kürek mi, altın tel mi yoksa alüminyum tel mi, ayakkabılarda deri mi yoksa kanvas mı kullanılacağını nasıl bilecektir? (Merkezî plan birinin kafasında tüm sistemdeki bütün farklı üretim faktörlerinin miktarlarıyla ve kalitelerıyle ilgili kesin envanteri, aynı anda tam coğrafî bilgi ve farklı lokasyonlara açık imkanlarla birlikte bilmesini ve tüm mümkün değişimleri gözden geçirmeye muktedir olmasını gerektirir). Basit cevap, bilmedikleridir; bu yüzden, tahmin ederler. Ve, dolayısıyla, fakir kalırlar.

74. Liberteryenler Niçin Ekonomiye Devlet Müdahalesine Karşı Çıkmaya Meylederler?

Ekonomistler, prensip olarak devlet müdahalesinin piyasaya başarısızlıklarını düzeltmek için haklılaştırılabileceğini söylerler. Liberteryenler piyasaların başarısız olabileceğini ve olduğunu kabul ederler. Ancak, liberteryenler piyasa başarısızlıklarının hükûmet başarısızlıklarına karşı tartılması gerektiğini düşünürler. Hükûmetler, kendilerine piyasaları regüle etme veya piyasa başarısızlıklarını onarma gücü verildiği taktirde, çoğu zaman işleri iyileştirmezler, kötüleştirirler. Liberteryenler, hükûmet başarısızlığını hesaba kattığımız vakit, ekonomiye devlet müdahalesini tercih etmek için çok daha az sebebe

sahip olduğumuzu düşünürler (Bu noktanın daha geniş bir anlatımı için Bkz. Soru 71).

Liberteryenler bu tür devlet müdahaleciliğinin ahbap - çavuş kapitalizmine ve korporatizme yol açtığını söylerler. Liberteryenler ilerlemeci solun şirket gücünün kontrol dışına çıkmasına sebep olduğuna inanırlar (Bu hususta daha fazla bilgi için Bkz. Soru 71).

Artık nadiren komuta ekonomisi sosyalizmi desteklenmektedir. Çoğu insan merkezî planlamanın başarısız olduğunu kabul eder. Çoğu insan merkezî planlamanın etkinsiz olduğunu ve refah üretmekte başarısız kaldığını kabul eder. Çoğu insan tüm bir ekonomiyi planlamanın imkansız olduğunu kabul eder (Bkz. 72. ve 73. Soru).

Ancak, liberteryenler insanların bir ilgili noktayı görmediğini iddia ederler. Dev bir ekonomiyi planlamak imkansızdır; ekonomiler çok karmaşıktır. Bu yüzden, bir piyasa-temelli ekonomiyi idare etme ve kontrol etmek, eğer imkansız değilse, çok zordur.

Ekonomiyi regüle etmeyi, idare etmeyi ve kontrol etmeyi isteyenler, onu bir çeşit makina sayarlar. Bürokratları ve merkez bankası görevlilerini ekonomik makinayı düzgün şekilde çalışır tutan mühendisler ve teknisyenler olarak görürler.

Liberteryenler bir piyasa ekonomisinin bir makina olmadığını söylerler. Daha ziyade, piyasa ekonomisi bir eko-sistemdir. Merkez Bankası, politikacılar ve regülatörler daha az ölçüde bir makinayı çekip çeviren bir mühendis daha çok ölçüde bir canlıyı kontrol etmeye çalışan korucular gibidir. Mesela, bir regülatör vasıfsız bir işçiyi saat başına 20 dolardan az bir ücretle kiralamanın illegal olduğunu dikte edebilir. Fakat

bir regülatör insanların fiilen vasıfsız bir işçiyi saat başına 20 dolara kiralamayı istemesini dikte edemez.

Piyasaları idare etmek cangılları idare etmekten zordur. Cangılların bir iç mantığı vardır ve biz onları kontrol etmek istediğimiz zaman öngörülmemiş yollarda reaksiyon gösterirler. Yine de bir cangıl bir cangıl ne yaparsa onu yapar. Diğer taraftan, piyasalar, kendi planları olan gerçek insanlar tarafından nüfuslandırılır. Pazardaki aktörler stratejik şekilde davranır. Regülatörler onları kontrol etmeye veya etkilemeye teşebbüs ettiği zaman, pazar aktörleri karşı koymaya veya kontrol ve etkinin avantajından yararlanmaya çalışır.

Bu konuda iktisatta, birlikte 2011 Nobel ödülünü kazanan Thomas Sorgent ve Christopher Sims'in eserleriyle 1995 Nobel ödülünü kazanan Robert Lucas'ın eserlerini göz önüne alın. Sargent, Lucas ve Sims makro-iktisatta bir "rasyonel beklentiler" teorisi geliştirdi. Rasyonel beklentiler teorisi demektedir ki, bir bütün olarak piyasa aktörleri piyasanın geleceğiyle ilgili kehanetlerinde (*prediction*) sistematik biçimde yanlış değildirler. Hatalar yaparlar, fakat bu hatalar nadir olmaya ve birbirlerini iptal etmeye meyleder (Not: Rasyonel beklentiler teorisi varlık balonlarının oluşmasına izin verir).

Rasyonel beklentiler teorisinin doğru olduğu ölçüde, birçok hükûmet müdahalesi başarısız olmaya mahkumdur. Mesela, makro-ekonomi ders kitapları her ne zaman yüksek işsizlik varsa merkez bankasının parayı şişirmesini (piyasaya çok para pompalamayı) tavsiye ederdi. Umut, merkez bankalarının yeni basılmış paraları piyasalara pompalayarak fiyatları yükseltebileceğiydi. Bu sonra işverenleri ürünleri için efektif talebin gerçekte olduğundan daha yüksek olduğuna "inanma yanılgısı" na düşürecekti. Bunun üzerine, aldatılmış işverenler

daha fazla işçi kiralamak isteyeceklerdi. İşçiler normal maaşları kabul edeceklerdi. Çünkü ücretler enflasyona cevaben diğer birçok fiyattan daha yavaşça yükselmeye meylederler. Böylece yüksek işsizlik sona erecekti. En azından umut buydu.

Bu tür müdahaleler yalnızca merkez bankası işverenleri ve işçileri yanıltabilirse işe yarar. Rasyonel beklentiler teorisi bankaların onları yanıltamayacağını söyler. Rasyonel beklentiler teorisi, zamanın öncesinde işverenlerin veya işçilerin gerçek enflasyon oranının ne olacağı hakkında ne düşüneceklerini tahmin edemeyeceğimizi (bilemeyeceğimizi) söyler. Onun yerine, rasyonel beklentiler teorisi der ki, merkez bankası para arzını şişirdiği zaman, piyasa aktörleri onun böyle yapmakta olduğunu kavramaya meyleder. Piyasa aktörleri para taleplerini buna göre uyarlarlar. İşverenler daha fazla işçi kiralamazlar -bir bütün olarak, merkez bankasının fiyatların yukarı çıkmasını sağladığını bilirler. Çalışanlar daha yüksek ücretler isterler. Bir bütün olarak merkez bankasının fiyatları yukarı çıkarttığını bilirler. Bu demektir ki, merkez bankası para basarak işsizliği tedavi edemez.

Sonunda, der liberteryenler, devlet müdahaleleri daha fazla müdahaleye yol açar. Devletler, müdahale ettikleri zamanlar, yaptıkları iyilikten bağımsız olarak, aynı zamanda öngörülmemiş kötü sonuçlar üretmeye de meylederler. Mesela, şehirler kira kontrolleri tesis ettikleri zaman, bu fakirler için evlerde bir açığa sebep olur. Bu sefer bu şehri kamusal (sosyal) evler inşa etme mecburiyetine iter. Veya, der liberteryenler, ABD konut politikası bankaları kötü riskler almaya teşvik etti (Bkz. Soru 92). Bu bir finansal krize yol açtı ve bu sefer kriz devlete pahalı bir ekonomik tedavi reçetesi çıkarma mecburiyetinde kalma baskısı yaptı.

Bazı anti-liberteryenler liberteryenlerin devlet müdahalelerinin sıklıkla başarısız olduğunda haklı olduğunu söylerler. Ancak, bu tür müdahalelerin aynı zamanda sıklıkla başarılı olduğunu ve birçok iyi şey yaptığını iddia ederler.

7

SOSYAL ADALET VE FAKİRLER

75. Sosyal Adalet Nedir?

Sosyal adalet veya dağıtımcı adalet bir ahlakî standarttır, ki onunla bazı insanlar politik ve ekonomik kurumları yargılar (değerlendirir). Sosyal adaletin savunucuları bizim kurumlarımızın ahlakî haklılığının bu kurumların fakirlerin ve en az avantajlılarının menfaatlerine ne kadar iyi hizmet ettiğine bağlı olduğuna inanırlar. Toplumun temel kurumları, toplumun en az avantajlı ve en zayıf üyeleri dahil, herkesi yeterince faydalandırmalıdır.

76. Liberteryenlerin Çoğu Sosyal Adaleti Reddeder mi?

"Katı liberteryenler" (Bkz. Soru 5) sosyal adaleti reddeder. Onların görüşüne göre, adalet yalnızca insanların birbirlerinin haklarına saygı göstermesini gerektirir.

Katı liberteryenler sosyal adalete bağlılığın serveti yeniden

dağıtan bir refah devletine bağlılık yaratmaya meylettiğine inanırlar. Katı liberteteryen filozof Robert Nozick, serveti nasıl dağıtmamız gerektiğini onu dağıtmak için bir hakka sahip olmadığımız sürece soramayacağımızı ileri sürmektedir. Bir kayıp cüzdan bulduğunuzu varsayın. Adalet, cüzdanı sahibine vermemizi gerektirir. Parayı dağıtmanın en iyi yolunun ne olduğu hakkında endişe etmemelisiniz –dağıtılacak para sizin paranız değildir.

Nozick bunun devletler için de geçerli olduğunu söyler. Nozick bir tarihi olan dünyada yaşadığımızı söyler. İnsanlar kendi servetleri üzerinde ön iddialara sahiptirler. Bu, herhangi birinin –ister bir filozof ister bir devlet– sosyal adaleti gerçekleştirmek için serveti yeniden dağıtma hakkında konuşabilme derecesini sınırlandırır. Eğer insanlar servetlerini zor veya hile ile elde ederseler, onun üzerinde herhangi bir iddiaya sahip olmazlar. Fakat, der Nozick, eğer insanlar servetlerini adil yollarla elde ederlerse, o zaman hiç kimse servetlerini başkalarına vermek için onlardan alma hakkına sahip değildir. Eğer ben kendi mülkiyetime haklı olarak sahipsem, hükûmet bu mülkiyeti, fakire yardım etmek için bile olsa, gasp edemez.

Sol çoğu zaman "dağıtımcı adalet" terimini "sosyal adalet" ile eş anlamlı olarak kullanır. Nozick "dağıtımcı adalet" teriminin servetin gökten düşen mama gibi olduğu ve devletin işinin bu mamanın nasıl dağıtılacağını bulmak (keşfetmek) olduğu çağrışımını yapmaktadır. Bir "servet dağıtımı" olduğundan bahsetmek yanıltıcıdır. Bu retorik, birinin serveti dağıttığını varsayar.

Nozick demektedir ki, bir serbest piyasada cinsel partnerlerin, eşlerin veya arkadaşların dağıtımından daha fazla bir servetin dağıtımı yoktur. Hakikatte, bazı insanlar diğerlerin-

den daha fazla ve daha iyi arkadaşlara sahiptir. Bazı insanlar diğer insanlardan daha fazla daha arzuya şayan partnerlerle daha fazla cinsellik yaşar. Kötü performansı olan insanlar için üzüntü duyabiliriz. Ancak, cinsel partnerlerin, eşlerin veya arkadaşların adil veya gayrı adil dağıtımından bahsetmek anlamsızdır. Hiç kimse partnerleri veya arkadaşları dağıtmadı. Dolayısıyla, hiç kimse onları adilce veya gayri adilce dağıtmadı. Arkadaşların veya partnerlerin "dağıtımı" yalnızca insanların kimle ve hangi şartlarda bir araya gelecekleri hakkında özgür seçim yapmasından doğan kalıptır.

İnsanlar bu tercihleri yaptıkları zaman, bazıları diğerlerinden daha fazla yararlanır. Bazıları hiç faydalanmaz. Fakat arkadaşları, eşleri veya cinsel partnerleri yeniden dağıtma hakkında hiç soru yoktur. Hiç kimse, iyi seksin gayri adil dağıtımını düzeltmek için süper modelleri 40 yaşındaki bakirlerle seks yapar kılmayı savunmaz. İnsanlar vücutlarıyla dilediği gibi yapmaya hak sahibidir ve beraber olacağı kimsenin bazılarını diğerlerinden daha kötü hâle getirip getirmeyeceğiyle alakasız olarak kimlerle beraber olacağını seçmeye hak sahibidir. Herkesin yeniden iyi sekse eşit ulaşıma sahip olmasının daha iyi olacağını düşünseniz bile cinsel ulaşımı yeniden dağıtmak için hiçbir hakka sahip değilsinizdir.

Nozick bu muhakemeyi servetin "dağıtımı" hakkındaki sorulara uzatır. İnsanlar belli zenginlik ve mülkiyet türlerini elde etmeye, kullanmaya ve onların ticaretini yapmaya hak sahibidir. İnsanlar servetleriyle gönüllü tercihler yaptıkları zaman, bazıları diğerlerinden daha fazla kazanırlar, aynen insanlar seks veya arkadaşlık hakkında gönüllü tercihler yaptıkları zaman, bazılarının diğerlerinden daha fazla kazanması gibi.

Nozick adaletin yalnızca servet oranıyla ilgili bir mesele

olmadığını ileri sürmektedir. Bu yüzden, mesela, bir toplumdaki %1'in dipteki %10'dan 100 kat fazla gelire sahip olduğunu düşünün. Bu gerçek (olgu) tek başına o toplumun adil mi gayri adil mi olduğu hakkında bize hiçbir şey söylemez. Servet dağıtımının adil mi yoksa gayri adil mi olduğunu bilmek için daha fazla enformasyona ihtiyacımız var.

Hangi enformasyona ihtiyacımız var? Nozick adaletin insanların servetlerini nasıl elde ettikleriyle ilgili olduğunu ileri sürer. İnsanların nasıl ve niçin sahip oldukları gelire sahip olduklarını bilmeye ihtiyacımız var. Servet dağılımının adil olup olmadığını belirlemek için tarihe bakmamız gerekir. İnsanlar eğer servetlerini adil yollarla kazanırlarsa, ona hak sahibidirler. Öbür türlü, hak sahibi değildirler.

Eşitsizlik, insanların servetlerini nasıl kullanacakları üzerinde özgür seçimler yapmalarından kaynaklandığı zaman, haklıdır. Mesela, bizim her birimizin oyununu seyretmek için, Lebron James'a oyun başına 25 sent ödemeyi seçtiğimizi varsayın. Bu sayede Lebron james'in bizim geri kalanlarımızdan 100 kat zengin olduğunu varsayın. Nozick burada hiçbir adaletsizliğin olmadığını söyler. Paramızı James'e vermeye hakkımız var. James'in o parayı kabul etmeye hakkı var.

Nozick servetin dağılımını bir daha önceden belirlenmiş kalıba uyar kılmaya çalışmamamız gerektiğini ileri sürmektedir. Onun yerine, insanların serveti yalnızca adil prosedürler yoluyla elde etmesini garanti etmeliyiz. Nozick kendisinin dağıtımcı adalet teorisini hak ediş teorisi (the entitlement theory) olarak adlandırır. Bu teorinin üç ana ilkesi vardır:

1. Kazanmada adalet ilkesi: Bir kimsenin daha önce sahiplenilmemiş mülkiyeti nasıl adil olarak sahiplenme durumuna gelebileceğini izah eden bazı ilkeler veya bir ilkeler seti.

(Mesela, sahipsiz bir toprak parçasını çiftlik hâline getirmek bir kimseye onun üzerinde bir hak verebilir).

2. Transferde adalet ilkesi: İnsanların daha önceden diğerleri tarafından sahiplenilmemiş bir mülkiyeti nasıl sahiplenme durumuna gelebileceğini açıklayan bazı ilkeler veya bir ilkeler seti. (Mesela, eğer sizin bilgisayarınızı satın alırsam, o zaman bilgisayarı adil şekilde elde ederim ve siz adil şekilde biraz para elde edersiniz).
3. Düzeltmede (rektifikasyon) adalet ilkesi: İnsanlar 1. ve 2. İlkeyi ihlal ettiği zaman ne yapılacağını açıklayan bazı ilkeler veya bir ilkeler seti (Mesela, eğer bir çalıntı araba satın alırsam, arabanın çalıntı olduğunu bilmesem bile, arabayı onun haklı (doğru) sahibine geri vermem gerekir).

Özetle, hak ediş teorisi adil adımlarla doğan bir adil durumdan beliren her adalet kalıbının kendisinin adil olduğunu söylemektedir.

Eleştirmenler hak ediş teorisinin reel dünyada gördüğümüz eşitsizliği haklılaştırma anlamına geldiğinden şüphe ederler. Öyle değil. Hak ediş teorisi der ki, eğer kazanımların ve transferlerin tarihi adilse o zaman mevcut dağıtım adildir. Fakat, şüphesiz, kazanımların ve transferlerin tarihi hayli gayri adil olmuştur. Sahip olduğumuz toprakların çoğu, onları fetihle elde etmiş olan kimselerden fetih yoluyla alınmıştır. Carî ekonomimizde şirketler ekonomik sistemi kendi avantajlarına çalıştırmak için devleti kullanmaktadır. Büyük işletmeler devletlerden şirket kurtarmalar, sübvansiyonlar ve borçlar tedarik eder ve kamulaştırma gücünü fakirlerden kendi menfaatlerine toprak ve mülkiyet ele geçirmek için kullanır. Kongre üyeleri federal parayı kendi kişisel projelerine doğru aktarır. Ve benzer şeyler.

Bu yüzden, Nozick'in hak ediş teorisi carî eşitsizlikleri haklılaştırmaz, çünkü carî eşitsizlikler adil adımlar yoluyla doğmamıştır. Nozick geçmiş adaletsizlikleri gidermek için biraz serveti yeniden dağıtmak zorunda olabileceğimizi bile söyler.

Bazı anti-liberteryenler Nozick'in yalnızca insanların serveti sonuçlar ne olabilecek olursa olsun kendileri için kazanma hakkına sahip olduğunu ileri sürdüğünü söyler. Onlar, Nozick'in tersine, mülkiyet haklarını konvansiyon setleri olarak görürler. Onların görüşüne göre, bu konvansiyonlar yalnızca eğer onlara tâbi herkesin yeterince faydalanması beklenirse haklılaştırılabilir.

77. Tüm Liberteryenler Sosyal Adaleti Reddeder mi?

Klasik liberaller piyasaları büyük ölçüde fakirlere yardım etmek için savundular. Adam Smith milletlerin zenginliğinin kralın hazinesinin genişliğiyle değil fakat sıradan insanların karnının doyup doymamasıyla ve onun çocuklarının önündeki imkanlarla ölçülmesi gerektiğini söyledi.

Neo-klasik liberaller adil sosyal kurumların herkesi, özellikle toplumun en zayıf üyelerini yararlandırmaya meyletmesi gerektiğine inanırlar. Neo-klasik liberaller piyasa toplumlarının sosyal adalet ideallerini realize etmenin en iyi araçları olduğuna inanırlar. Liberteryenler –piyasaya girişe minimum bariyerlerin, sıfır veya çok az emek ve göç sınırlamalarının ve çok az regülasyonun olduğu çok büyüyen bir– piyasa ekonomisini savunurlar, çünkü bunu fakirlikle mücadele etmenin yolu olarak görürler.

Neo-klasik liberaller herkesin mülkiyet edinme ve mülkiyetini kullanma hakkına sahip olduğunda katı liberteryenlerle

hemfikirdirler. Ancak, makul insanların mülkiyet haklarının tam mahiyeti ve alanı (genişliği) hakkında ihtilaflı olduğunu eklerler. Mülkiyet hakları konvansiyon setleridir ve herhangi bir insan grubunun benimseyebileceği çok sayıda farklı konvansiyonlar vardır. (Mesela, bir kimsenin, toprağını, ona olan haklarını kaybetmeden ve toprağın sahiplenilmemiş olmaya dönmesinden önce, ne kadar uzun süreyle kullanmadan gidebileceği sorununu düşünün. Veya yalnızca bir bireyin sahiplenilmemiş bir mülkiyeti kendisinin ilan etmek için ne yapmaya ihtiyacı olduğu sorusunu düşünün). Neo-klasik liberaller der ki, herkesin bu konvansiyonları kabul etmesini ve onlara uymasını talep etmek, herkes bu konvansiyonlarda bir yeterli çıkara sahip olmadığı sürece, mantıksız olacaktır. Bu yüzden, eğer bir mülkiyet hakları seti fakirlerin durumunu kötüleştirmeye ve masum insanları servetsiz veya fırsatsız bırakmaya meylediyorsa, bu, mülkiyet hakkı konvansiyonlarını reddetmenin sebebi olacaktır.

Liberteryenler eklerler: Devletin hedefi genel refahı teşvik etmekse bile, bu, bir refah devletine sahip olmamız gerektiğini ima etmez. Bir hükûmet refahı, doğrudan doğruya, refah ofisleri yaratarak, sübvansiyonlar sunarak, temel gelir sağlayarak, vergi paralarıyla sübvanse edilmiş sağlık bakımı temin ederek, istihdamı teşvik ederek veya iş sağlayarak ve makro-ekonomik ayarlamalara teşebbüs ederek teşvik etmeye çalışabilir. Veya, bir hükûmet refahı, dolaylı olarak, içinde insanların kendiliğinden genel refahı teşvik edecek şekilde davranacağı bir temel kurumsal çerçeve –hukukun hakimiyeti, temsilî demokrasi, mahkemeler ve bir iyi işleyen mülkiyet hakları rejimi gibi– ile teşvik etmeye çalışabilir.

Genel refahı teşvik etmenin ne ölçüde doğrudan metotla-

ra dayandığı bir açık ampirik sorudur. Fakat hiç şüphe yok ki refahı teşvik etmek büyük ölçüde bu dolaylı metotlara dayanır. Bugün ortalama insan 200 yıl önceki ortalama insandan 20 - 30 kat zengindir. Şimdi yararlandığımız servet yalnızca hükûmet transferleri tarafından sağa sola taşınmadı. Pazar ekonomileri tarafından yaratıldı. (ABD bugün tek başına 1950'de tüm dünyanın sahip olduğu hasıladan daha büyük hasılaya sahiptir).

78. Liberteryenler Ekonomik Eşitsizlik Hakkında Ne Düşünür?

Liberteryenler genellikle inanırlar ki, eşitsizlik, insanların kendi mülkiyetlerini nasıl kullanacaklarıyla ilgili özgür seçimler yapmalarından kaynaklandığı zaman, meşrudur.

Bu demek değildir ki liberteryenler tüm eşitsizliklerin veya hatta herhangi bir mevcut eşitsizliğin adil olduğuna inanırlar. Mesela, Archer Daniels Midland (ADM) mısır sübvansiyonu için hükûmet nezdinde lobi yapmaktadır. ADM para kazanır çünkü hükûmet pazarı onun lehine çarpıtır. ADM tüketicileri ve vergi mükelleflerini istismar eder. Liberteryenler insanların, gayri adil yollarla servet elde ettiklerinde, bu servete hak sahibi olmadıklarını söylerler. Ancak, problem haddizatında gelir veya servet eşitsizliğinde değildir. ADM ile problem, onun diğerlerinden daha fazlasına sahip olması değildir, fakat onun parasını yanlış, haksız yoldan elde etmiş olmasıdır.

Maddî eşitlikçilik herkesin aynı seviyede gelir veya servet sahibi olması gerektiği doktrinidir. Çok az insan gerçekten maddî eşitliği savunur. Eğer maddî eşitlik doğru olsaydı, o zaman herkes için eşit şekilde fakir olmak herkes için zengin fakat eşitsiz

olmaktan daha iyi olacaktı. Ancak, herkes için zengin fakat eşitsiz olmak herkes için eşit ve fakir olmaktan daha iyidir.

Soldaki en düşünceli insanlar artık maddî eşitlikçiliği reddetmektedir. Buna rağmen, maddî eşitlikçiliğin bir ölçüde cazibesi altında kalmaya devam ederler. Özellikle, materyal eşitliğini ondan tüm ayrılmaların haklılaştırılması gereken bir esas unsur saymaya meylederler.

Bütün çizgilerden liberteryenler maddî eşitsizliği reddetmede gayri müphemdir. Onların görüşünde, çoğu durumda, materyal eşitlik kendi başına hiçbir ahlakî çekiciliğe sahip değildir. İki toplum hayal edin: A ve B. Her iki toplumda da sivil, politik ve ekonomik özgürlükler tam olarak korunmaktadır, herkes bol fırsata sahiptir, herkes yeterince şeye maliktir ve herkes yüksek refah seviyesine sahiptir. Ancak, gelir veya servet dağılımında B, A'dan daha eşittir. Çoğu sol liberal B'yi A'ya tercih edecektir. Liberteryenler bunlar arasında kayıtsız kalacaktır.

Liberteryenler maddî eşitliğe hiçbir moral mecburiyetin olmadığına inanırlar: O ne (normal olarak) kendisinden ayrılmaların haklılaştırılması gereken bir ana çizgidir, ne de bütün şartlar eşitken ahlakî olarak arzuya şayandır. Liberteryenler maddî eşitlikçiliğin sosyal adaletin ana noktasını (gözden) kaçırdığını söylerler.

Bir materyal eşitlikçi "bazıları zengin ve bazıları fakir, bu yüzden daha eşit olmaya çalışmamız gerekir" diyebilir. Tersine, liberteryenler, "problem bazı insanların daha fazla şeye sahip olması değildir. Üçüncü dünyanın fakirleri açlıktan ölüyorlar, eşitsizlikten değil" derler. Klasik ve neo-klasik liberaller maddî eşitlikçiler değildirler, fakat onun yerine refahçıları, yeterliciler ve/veya öncelikciler (*welfarists, sufficientarions, prioritarions*).

Refahçılık kabul eder ki, sosyal kurumları haklılaştıran şeyin bir parçası, sosyal kurumların çoğu insanın refahını teşvik etmeleridir. (Refahçılığa bir bağlılığın bu sefer bir refah devletine bağlılığı ima edip etmediği, kısmen, bir refah devletinin, alternatiflere kıyasla, refahı teşvik etmede ne derece başarılı olduğuna bağlıdır). Yeterlicilik (*sufficientarism*) bütün insanların minimun şekilde nezih bir hayat sürdürmeye yeterli (şeye) sahip olması gerektiğini kabul eder. Neo-klasik liberaller liberteryen kurumları kısmen bu kurumların insanların yeterince şeye sahip olmasını temin etmeye meyledeceğini inandıklarından savunurlar. Öncelikçilik (*prioritarianism*) kabul eder ki, bütün şartlar eşitken, toplumun en kötü durumdaki üyelerinin çıkarlarına daha çok ağırlık vermemiz gerekir.

Klasik ve neo-klasik liberaller refahçılığın, yeterliciliğin ve öncelikciliğin eşitçiliğin ahlakî gücünün tamamını zaptettiğini kabul ederler. Eğer refahçı, yeterlici ve öncelikci gayelere ulaşılırsa, sosyal adalet açısından, eşitlikçilik hiçbir kalıcı çekiciliğe sahip değildir. Neo-klasik libareller adil ve hakkaniyetli bir toplumun herkese o toplumda bir hisse (*stake*) verdiği kabul ederler. Bir adil toplum, herkesin özgür bir kişi olmak için ihtiyaç duyulan kaynaklara sahip olmasını mümkün olduğu kadar garanti eden kurumlara sahiptir. Yine de, derler, toplumun hedefi herkesi eşit kılmak değil herkesi daha iyi duruma getirmektir.

Liberteryenler herkesin geniş bir ekonomik özgürlük alanına sahip olmasını ister. Sol ekonomik özgürlüğün gelir eşitsizliğine sebep olduğuna inanır. Liberteryenler, kısmen, gelir eşitsizliğinin, kendi başına, önemli olmadığını söyleyerek cevap verirler. Ancak, birçok liberteryen aynı zamanda ekonomik özgürlük ile eşitsizlik arasında hiçbir ölçülebilir ilişki olmadığını ileri sürer. Örneğin, *The Wall Street Journal*

ve Heritage Foundation yıllık olarak ülkeleri ekonomik özgürlük seviyelerine göre sıralar. Eğer ülkelerin ekonomik özgürlük planlarını onların Gini katsayılılarına (gelir eşitsizliğini ölçmek için bir istatistik ölçütü) karşı grafiğe yerleştirsek, ikisi arasında hiçbir önemli ilişki bulamayız. İsviçre, Singapur, Avustralya, Kanada ve Yeni Zelanda ABD'den hem daha yüksek gelir eşitliği seviyelerine hem de daha yüksek ekonomik özgürlük seviyelerine sahiptir.

79. Liberteryenler Refah Devletlerine Niçin Karşı Çıkar?

Sol, yaygın bir refah devleti olmaksızın, en alttaki beşte birlik insan grubunun arkada bırakılacağına inanır. Soldakiler, liberteryenlerin, bir yaygın devlete sahip olmaya karşı çıkmalarından (ve birçoğunun her tür refah programına muhalefet etmesinden) ötürü ıstırap (acı) çekmeye karşı katı ve hissiz olmaları gerektiğini varsayarlar. Liberteryenlerin fakirlere hiçte ilgi göstermediklerini iddia ederler. Öyle değil.

Onun yerine, çoğu liberteryenler refah devletlerinin solun öyle yaptıklarına inandığı kadar iyi çalıştıklarına itiraz ederler. Veya, daha iyi alternatiflerin var olduğunu iddia ederler. Sol fakirleri refah programıyla kurtarmak ister. Libertereyenler fakirleri çok büyüyen ekonomiler yoluyla zenginleştirmek isterler.

Liberteryenler refah devletlerinin genellikle hükûmet başarısızlıklarından sıkıntı çektiğine (muzdarip olduğuna) inanırlar (Bkz. Sorular 36 ve 37). Refah devletlerinin parayı gerçekten muhtaçlara ve çaresizlere değil fakat bunun yerine güçlü oy bloklarına transfer ettiklerini düşünürler. Bu yüzden, örneğin, Amerikan toplumunda yaşlılar yüksek statüye sahiptir. Evlenmemiş çocuk anneler düşük statüdedir. Amerikan refah devleti nispeten zengin yaşlılara yardım etmek için,

evlenmemiş çocuk annelere yardım etmek için yaptığından daha fazlasını yapmaktadır. Şunu düşünebilirsiniz: Bu sadece refah devletini onarmaya ihtiyacımız olduğunu gösterir. Liberteryenler "Bu konuda iyi şanslar" derler. Politikacılar bu problemi çözmek için pek aza müşevvike sahiptirler.

Liberteryenler refah devletlerinin ters müşevvikler ve fakirlik tuzakları yaratmasından endişe eder. Örneğin, davranışçı iktisat alanı (ekonomik karar alımının ampirik olarak incelenmesi) bize göstermektedir ki, çoğu insan kendilerinin kötü kararlarının maliyetlerini olduğundan az faydalarını olduğundan fazla tahmin eder. Davranışsal iktisat aynı zamanda fakirlerin ve eğitimsizlerin bu probleme özellikle eğilimli olduğunu gösterir. İktisatçı Bryan Caplan der ki, eğer böyleyse, devlet, insanları onların kötü tercihlerinden kurtarmak için dizayn edilmiş refah programları teklif ettiği (sunduğu) zaman, bu, aynı zamanda, onların kötü tercihler yapmalarını ve kurtarılmaya ihtiyaç duymalarını daha muhtemel hâle getirir.

Bazı liberteryenler refah devletlerinin gayri adil olduğunu iddia ederler. Refah devletleri çoğu zaman parayı çalışkan ve sorumlu insanlardan çalışkan olmayan ve sorumsuz insanlara transfer eder. Mesela, emekliliğim için bir köşeye para ayırırım. Bu münasebetle mevcut tüketimi ertelerim ve arzularımın birçoğunu ihmal ederim. Şimdi refah talep eden emeklilerin çoğu bunu yapmış olabilirdi, fakat bazıları yapmamayı seçti. Bunlar kendilerini desteklemek için gerekli araçlardan mahrumdurlar çünkü sorumsuzdurlar. Paralarını yeni arabalara, tatillere ve ihtiyaçları olmayan diğer şeylere harcadılar. Züğürt emekli oldukları zaman, diğer çalışan insanların onlara (destek) sağlamasını talep etmemeliler. Ağustos böceği oy-

narken karınca kış için yiyecek biriktirirse, kış geldiği zaman, aç ağustos böceği karıncadan kendisini beslemesini talep etme hakkına sahip değildir.

Birçok liberteryenin sorumsuzluk hakkında nüanslı bir görüşe sahip olduğuna dikkat edin. On beş yaşında bir kızın ucuz ve kolayca bulunan doğum kontrolünü sarfı nazar ettiğini, hamile kaldığını ve kendisini veya bebeğini besleyemeyeceğini varsayın. O kurtarılmak için normalden daha güçlü bir iddiaya sahip olabilir (kesinlikle onun bebeği masumdur). O tam bir yetişkin değildir ve tümüyle sorumlu değildir. O yanlış tercihler yaptı, fakat emeklilik için tasarruf yapmamış emeklilerden farklı olarak, tüm yetişkinlik hayatını yanlış tercihler yaparak harcamadı.

Çoğu liberteryen diğer insanlara karşı hayırsever olmamız gerektiğine inanır. Ancak, diğer insanlara hayır yapma ve onları kurtarma ahlakî görevlerimiz genellikle zorlanabilir değildir. Mesela, benim anne babamın para problemi olduğunu düşünün. Onlara yardım etmemin gerekli olabilecek olmasına rağmen, devlet beni yardım etmeye zorlayamaz. Veya, arkadaşımın havaalanına bedava götürülmeye ihtiyacı olduğunu varsayın. Ona yardım etmem gerekse bile, devlet beni yardım etmeye zorlayamaz. Bazı liberteryenler, devletin bizi anne babalarımızı veya arkadaşlarımızı kurtarmaya zorlayamazsa, kesinlikle, uzak yabancıları kurtarmaya da zorlayamayacağını ileri sürerler.

80. Bir Refah Devletini Savunmaksızın Nasıl Bir Refahçı Olabilirsiniz?

Refahçılık, sosyal kurumları haklılaştıran şeyin (bir) parçasının onların insanların refahını teşvik etmeleri olduğu tezidir.

Refahçılığa bir bağlılığın bir refah devletine bağlılığı gerektirip gerektirmediği, bir refah devletinin, alternatifleriyle karşılaştırıldığında, ne derecede refahı teşvik etmeye fiilen katkıda bulunduğuna bağlıdır.

Herkesin yeterince elde etmesine bağlı olmak otomatikman bir güçlü refah devletine bağlılığı gerektirmez. Devletin insanların belli bir seviyede refah elde etmesi için legal garantiler çıkarmasını ister miyiz? Liberteryenler bunun hükûmet bu garantileri ilan ettiği ve onları yerine getirmeye çalıştığı zaman fiilen ne olduğuna bağlı olduğunu söylerler. Bu (ne olduğu) hükûmetin bu garantileri ifa etmeye ne kadar muktedir olduğuna bağlıdır. Bir şeyi teslim etmeyi kaçınılmaz kılma anlamında garanti etme (bir iktisatçı asgarî ücretin dörde katlamanın yaygın işsizliği garanti edeceğini söylediği zaman olduğu gibi) ile bir hedefi elde etmek için sıkı bir bağlılık (taahhüt) ifade etme olarak garanti etme (Bush idaresi hiçbir çocuğun geride bırakılmayacağını garanti ettiği zaman olduğu gibi) arasında bir fark vardır.

Liberteryenler sonraki anlamda bir şeyi garanti etmenin gerçek bir garanti olmadığını söylerler. Birçok şey legal garantileri bozabilir, yozlaştırabilir veya çarpıtabilir ve bozmakta, yozlaştırmakta ve çarpıtmaktadır. Legal garantiler ancak çalıştıkları zaman iyidir. Devlete bazı değerli amaçları teşvik etme gücü verirsek, iktidardakilerin onu ehil şekilde uygulayacağının ve bu amacı teşvik etmede başarılı olacağının hiçbir garantisi yoktur. Keza, hükûmetteki kimselerin bu gücü, kendilerinin bazı özel amaçlarından ziyade niyetlenen amaç için kullanacağının da hiçbir garantisi yoktur. Aynı zamanda, insanların garanti avantajından yararlanmayacağının hiçbir garantisi yoktur. Mesela, herkese yılda 100 bin dolar geliri garanti etmeye çalıştığımızı

tahayyül edin. Eğer bunu yaparsak öylesine çok insan çalışma hayatından ayrılacaktır ki, garantiyi karşılamak için (gerekli) vergi varidatına sahip olmayacağızdır.

Son olarak, bu tür legal garantilerin tercih edilen hedefi gerçekleştirmenin diğer yollarından daha iyi performans göstereceğinin hiçbir garantisi yoktur. Liberteryenler birçok refah programının onların destekçilerinin iddia ettiğinden daha kötü çalıştığına inanırlar. Liberteryenler birçok refah programının serveti fakirlere doğru olmaktan çok iyi performans gösterenlere ve iyi-bağlantılara sahip olanlara yeniden dağıttığına inanırlar.

Liberteryenler, bu tür programların etkililiğini nasıl değerlendirdiğimizden bağımsız olarak, refah programlarının Batı halkının şimdi olduğu kadar zengin olmasının ana sebebi olmadığını eklerler. Batı, istikrarlı kurumlarla nispeten yüksek ekonomik özgürlüğün iyi bir karışımına sahip olması sayesinde zenginleşti. Bu sistem insan yaratıcılığını herkesi zenginleştirecek yollarda serbest bıraktı. Fakirler, orta-sınıf ve zenginler 100 veya 200 yıl önceki emsallerinden çok daha zengindir.

Bu yüzden, liberteryenler, uzun vadede fakirlere yardım etmenin onlara bedava yiyecek vermekle alakalı olmadığını söylerler. Bu, onların bedava yiyeceğe muhtaç olmayacak şekilde, elde edilebilir fırsatlar (imkanlar) yelpazesini genişletmekle alakalıdır. Uzun vadede fakirlere yardım etmek ciddi ekonomik büyüme gerektirir.

Ukala (*sophisticated*) eleştirmenler şöyle cevap verir: Şüphesiz, ekonomik büyüme uzun vadede fakirliğin çözümüdür, kısa vadede devlet refah programlarının hiçbir iyi alternatifi yoktur. Bunlar liberteryenlerin bu programların ne kadar çoğunun başarısız veya etkinsiz olduğuna işaret etmekte haklı

olduğuna işaret ederler. Ancak, hiçbir programa sahip olmamaktansa bu gayri mükemmel programlara sahip olmanın daha iyi olduğunu ileri sürerler.

81. Bütün Liberteryenler Refah Devletine Karşı mıdır?

Katı liberteryenler (Bkz. Soru 5) refah devletinin gayri meşru olduğuna inanmaya meylederler. Onların fikrine göre, bir refah devletini fonlamak devletin birilerine bir şeyler temin etmek için başka birilerinin mülkiyet haklarını ihlal etmesini gerektirir. Bunlar refah devletinin bazı insanları başka bazı insanlar için çalışmaya zorladığını söylerler. Katı liberteryenler çaresiz fakirlere yardım sağlama yolunda ahlakî görevlerimiz olduğuna inanırlar, fakat bu tür yardımları sağlamaya zorlanmamalıyız veya mecbur bırakılamamalıyız.

Liberteryenlerin refah devletinin bütün veçhelerini mecburen reddetmediğine dikkat edin. Katı liberteryen Robert Nozick herhangi bir verili toplumda mevcut servet dağıtımının, liberteryen ilkeleri ihlal eden, gayri adil yollarda doğduğunu söyler (Bkz. Soru 76). Liberteryenler bu, adaletsizliği gidermek biraz yeniden dağıtım yapan (bir geçici) refah devletini gerektirebilir derler.

Klasik liberaller ve neo-klasik liberaller daha yumuşak bir çizgi takip ederler. Bunlar sosyal kurumların meşruiyetinin, kısmen, bu kurumların, toplumun en zayıf üyeleri dahil herkese çok fayda sağlamalarına dayandığına inanırlar. Derler ki, bir özel mülkiyet ve serbest piyasalar rejimi, eğer çok sayıda insanı, kendilerinin hatası olmadan, rutin biçimde fakir ve çaresiz bırakıyorsa, meşru olamaz. Bu yüzden, onlara göre, bir toplumun refah devletine sahip olma derecesi önemli ölçüde

hem piyasaların ne kadar iyi çalıştığına ve hem de refah devletinin ne kadar iyi çalıştığına bağlıdır.

Diğerleri yanında F. A. Hayek, Milton Friedman ve John Tomasi, çaresizce fakir olanlar için bir tür garanti edilmiş geliri savunmaktadır. Ancak, klasik ve neo-klasik liberaller devletin insanların gelirlerini kontrol altına almasını tahayyül etmezler ve de bir devlete herkesi doğumdan ölüme "doydurtmayı" savunmazlar. Onun yerine, devletin refah fonksiyonlarının minimize edilmesinin gerektiğine inanırlar.

Klasik liberaller ve neo-klasik liberaller bazen belirli refah devleti fonksiyonlarını savunurlar, fakat bu onların tam "sosyal demokrasiyi" savundukları anlamına gelmez. Sosyal güvenlik sağlayan bir refah devleti ile ekonomiyi regüle eden ve idare eden bir idarî devlet arasında ayrım yaparlar. Refah devletleri istismar edilebilece iken ve kötü performans gösterirken, idarî devletlerin istismar edilmeye ciddi biçimde yatkın (elverişli) olduğunu iddia ederler (Bkz. Soru 36, 37 ve 74).

Danimarka veya İsviçre gibi refah devletlerini etkili şekilde idarî devletten ayırmış ülkeleri düşünün. *The Wall Street Journal* ve Heritage Foundation ülkeleri her yıl ekonomik özgürlük seviyelerine göre sıralamaktadır. İdarî devletle birleşik hemen hemen her ölçütte (iş kurma özgürlüğü, ticaret özgürlüğü, yatırım özgürlüğü ve mülkiyet hakları gibi), Danimarka ABD'den çok daha yüksek ekonomik özgürlük seviyelerinde yer almaktadır. Ancak, Danimarka dikkat çekici şekilde etkin bir refah devletine sahiptir. Katı liberteryenler Danimarka'yı, bazılarına yardım için diğerlerini vergilendirdiğinden, gayri adil bir devlet olarak göreceklerdir. Neo-klasik ve klasik liberaller, tersine, Danimarka'ya veya İsviçre'ye müspet bakabilirler.

82. Liberteryenler Bir Yaygın Refah Devleti Olmaksızın Fakirliği Nasıl Sona Erdirmeyi Önerir?

Liberteryenler açık ve serbest göçün dünyanın en ağır yoksulluğunu hafifleteceğine inanırlar (Bkz. Soru 86). İktisatçılar emek hareketliliğinin önündeki uluslararası bariyerlerin (yani göç sınırlamalarının) maliyetlerini tahmin etmek için araştırmalar yapmaktadır. Ortalamada, göç sınırlarını ortadan kaldırmanın dünya GDP'sini ikiye katlayacağını tahmin ederler. Fakir göçmenler en fazlasını kazanacaktır. İktisatçı Michael Clemens "yaya kaldırımında yatan trilyon dolar para"ya sahip olduğumuz şakasını yapmaktadır. (Eğer göç sınırlamalarını elimine etmek gerçekten dünya GDP'sini ikiye katlayacaksa, o zaman bu sınırlamalar dünyaya 65 trilyon dolara malolmaktadır.)

Liberteryenlerin fakirliği sona erdirmek için teklif ettiği ana yol, önceki safhalarda fakirliği sona erdiren şeyleri yapmaya devam etmektir. M.S. 1800 gibi yakın bir tarihe kadar ortalama insan günde bir dolarla yaşadı. Ancak, Batı zenginleşti (ve, sonra dünyanın çoğu onu takip etti) çünkü açık piyasaların, hukukun hakimiyetinin, özel mülkiyete saygının, tolerans kültürünün ve büyümeyi mümkün kılan diğer kurumların iyi bir karışımını buldu. Bugün bile, dünyadaki insanlar (Çin gibi) kendilerini fakirlikten yeniden dağıtım yoluyla değil, ekonomik büyüme sayesinde kurtarmaktadır.

Ekonomik büyümenin değerini anlamanın bir yolu, onun yokluğunda ne olacağını tasavvur etmektir. İktisadî Analiz Bürosu (Bureau of Economic Analysis-BEA) verilerini kullanarak ABD'nin 1929'dan 2004'e ortalama reel büyüme oranının yaklaşık %3,559 olduğunu tahmin edebiliriz. Ortalama büyüme oranı bunun yerine %2,559 olacak şekilde bu büyüme oranını 1 puan düşürmek için bir şey yaptığımızı varsayın.

BEA'ya göre fiilî ABD GDP'si 2004'te 2000 dolarıyla 10.841,9 milyar dolardı. Daha düşük ortalama büyüme oranı %2,559 ile ABD GDP'si yaklaşık 5.756,4 milyar dolar olmuş olacaktı. (Yıllık ortalama %2 büyüme oranında ülkenin GDP'si 4.000 milyar dolardan az olacaktı.) Eğer Amerikan ekonomisi bugünkü hacminin yarısından daha küçük olsaydı, ne kadar çok yeniden dağıtım olursa olsun, bu ortalama fakire pek yardımcı olmayacaktı.

Yeniden dağıtım bazen fakirlere yardım edebilir. Fakat, yeniden dağıtım fakirliğe en iyisinden bir kısa-vadeli çözümdür. Amerika'daki en zengin 400 kişinin tüm servetini (gelir, hisse, topraklar ve tüm diğer varlıklar) tasfiye ettiğimizi varsayın. Sonra bu parayı eşit olarak dipteki %30 Amerikalı arasında dağıttığımızı varsayın. Onların her birine bir-defalık bağış olarak yaklaşık 15 bin dolar verebilirdik. Hiç şüphesiz, böyle bir bağış onlara kısa vadede yardımcı olacaktır. Bazıları için bu muazzam bir fark yaratacaktır. Fakat, bu, fakirliğe uzun vadeli bir çözüm olmayacaktır. Uzun-vadeli çözüm, ekonomiyi, fakirlerin ve en fakirlerinin her yıl kendi başlarına bir ilave 15 bin ila 30 bin dolar arasında para kazanacağı şekilde büyütmenin bir yolunu bulmaktır.

Soldaki anti-liberteryenler genellikle ekonomik büyümenin fakirliği sona erdirmede esas olduğunu kabul ederler. Ancak, bir ampirik mesele olarak, herkesin bu büyümeden faydalanmasını garanti kılmak için bir tür refah devletine ihtiyacımız olacağını ileri sürerler. (Bazı klasik ve neo-klasik liberallerin (bunu) kabul ettiğine dikkat edin.)

83. Liberteryenler Niçin Devletlerin Fakirlere Zarar Vermeye Meylettiğini İddia Eder?

Liberteryenler devletlerin aşağıdaki yollarla fakirlere zarar verdiğini düşünürler:

- Küçük işlere lisanslanma planları ve ağır regülasyonlar empoze etmek, ki bu şehirli fakirlerin kendi işlerini kurmalarını pahalı ve imkansıza yakın hâle getirir.
- İyi-bağlantılı ve zengin olanlara sübvansiyonlar ve tekel imtiyazları sağlamak, böylece onlara pazarda küçük işletmelere ve fakirlere karşı daha da büyük bir avantaj sağlamak.
- Tarım işletmelerine yardım etmek için sübvansiyonlar yaratmak, bu tür sübvansiyonlar fakirlerin tükettiği yiyeceklerin ve temel malların, fakirlerin gelirinin yüksek oranlı bir bölümünü bitiren malların, maliyetlerini yükseltir.
- Uyuşturucuyla savaşa girmek, ki bu savaş oransız bir şekilde (azınlıkların beyazlardan daha fazla uyuşturucu kullanmamasına rağmen) fakir azınlıklara karşı verilir ve bu fakirleri daha muhtemelen kriminal hâle getirmeye meyleden şehir merkezi gettolaşmasının ve disfonksiyonel şehir kültürleri yaratmanın sonucu olmuştur (Bkz. Soru 50).
- "Akıllı büyüme" şehir planlamasına girişmek, ki bu şehirlerdeki evlerin, dairelerin, hizmetlerin ve malların fiyatlarını yükseltmeye meyleder.
- Göç üzerine ağır kısıtlamalar koymak, böylece dünyanın en fakirlerini fakir kalmaya, ıstırap çekmeye, açlık çekmeye ve istismar ve sömürüye tâbi olmaya zorlamak (Bkz. Soru 86).

- Fiyat kontrolleri koymak, iş ve konut kıtlığı yaratan asgarî ücret ve kira kontrol kanunları gibi.
- Aşırı regülasyon yapmak, regülasyonlara uymanın maliyetini, regülasyonlara uymak için işçi başına büyük şirketlerin harcadığından çok daha fazla harcamak zorunda oldukları için, nispetsiz şekilde küçük işletmelerin omuzlarına bindiren regülasyonlar yapmak (Bkz. Soru 71).
- Fakirlere korkunç okullar sağlamak, iyi öğrencileri faydasız öğretmenlere ve onlara disfonksiyonel sosyal normlar öğreten emsallere yamamak, öğretmen sendikalarına teslim olmak, en kötü öğretmenleri dahi işten çıkarmayı istemiyor olmak ve öğrencilerin iyi-işleyen ve disiplinli özel veya mahallî okullara devam etmesi için eğitim çekleri sağlamayı istemiyor olmak
- "Ahlakî tehlike", yani insanların yardımları kaybetme korkusu yüzünden bir iş bulma ve kendilerini ayakta tutma riskini alamayacakları ve bu yüzden devlete bağımlı oldukları durumlar yaratan refah programları kurmak.

Liberteryenler ABD'nin geniş bir refah devletine sahip olduğunu ve fakirlere yardım etmeye çalışarak büyük miktarlarda para harcadığını söylerler. Ancak, ABD devletinin fakirlerin dostu olmaktan çok düşmanı gibi davrandığına inanırlar. Devlet fakirlere yardım eder, fakat yalnızca onları fakir tuttuktan sonra.

Cevaben, sofistike sol liberaller, muhafazakarlar, sosyalistler veya diğerleri devletlerin sık sık fakirlere zarar veren kararlar aldıklarını kabul ederler. Ancak, yoksulluktan devleti sorumlu tutamayacağımızı söylerler. Devlet zarar vermekten ziyade yardım eder. Ve, zarar verse bile, çözüm, yalnızca onun

zarar vermesini engellemek değildir, onu daha fazla yardım ettirmektir.

Bu yüzden, mesela, ilerlemeci sol şehir-içi devlet okullarının kötü sonuçlar ürettiğini kabul edebilir. Ancak, soldakiler daha iyi bir alternatif olmadığını iddia ederler (Bkz. Soru 90).

Vurgulanan noktaların uzun uzadıya ele alınması çok yer işgal edecektir. Fakat liberteryenlerin verebileceği örneklerin bazıları aşağıdadır:

- Bir Afrikalı Amerikalı kadın kaş ipliği veya saç örme hizmetleri sunarak kendisini fakirlikten çıkarabilir. Ancak, bölgeleme kısıtlamalarıyla, artı onun pahalı (ve alakasız) berberlik lisansı edinmesini gerektiren kurallarla karşılaşır.
- Bir başka iç-şehir Afrikalı Amerikalısı müşterileri kasabanın kendi kısmında dolaştıran bir servis sağlamak isteyebilir. Bu, taksilerin o kısımdan uzak kaldığı düşünüldüğünde büyük bir fırsattır. Ancak, bir taksi lisansı olmaksızın bunu yapmaya muktedir olmayacaktır ve taksi lisansları genellikle elde edilmelerini engelleyecek kadar pahalıdır. Devlet taksi lisanslarının sayısını sınırlar ve birçok şehirde lisanslar 100 bin dolardan fazlasına mâl olur.
- Veya bir grup fakir Yahudi göçmen bir tontine –bütün üyelerin katkıda bulunduğu ve ölüm veya yaşlılık çağı ödemeleri aldığı bir komünal dayanışma ağı– yaratmak için bir araya gelir. Ancak, özel sigorta şirketleri, geçmişte, fakirleri özel sigorta almaya zorlamak için, bu tür pratiklerin kanun dışı ilan edilmesi amacıyla lobi yaptı. (Sonuç: Fakirler çoğu zaman devlet sosyal sigortasına mahkum hâle gelir.)
- Veya, bir grup fabrika işçisi tüm üyelere indirimli bir fiyattan sağlık hizmetleri sağlamak üzere bir doktor kiralamak

için bir araya gelebilir. Gerçekte, bu geçmişte yaygın bir pratikti. Ancak, geçmişte, American Medical Association bu "geçici doktorlar"dan rekabetle karşılaştı ve sonra bu tür pratikleri tahrip etmiş olan bir dizi pratikler yaratmak için devlet nezninde lobi yaptı.

84. Liberteryenler Asgarî Ücret Kanunlarına Niçin Karşı Çıkar?

Ders kitabı mikro-ekonomisi asgarî ücret kanunlarının fakirler ve vasıfsızlar arasında işsizliğe sebep olacağını iddia eder. Eğer bu doğruysa, o zaman liberteryenler bunun asgarî ücret kanunlarını reddetmeye yeterli sebep olduğunu düşünürler.

Bir malın pazar fiyatı o malın marjinal değerine eşit olmaya meyleder. Bir rekabetçi pazarda, bir malın müşterilere değeri 6 dolar olduğu zaman, o mal 6 dolara satılmaya meyledecektir. Bu emek için de geçerlidir. Ders kitabı iktisatı der ki, bir serbest piyasada çalışanlar kendilerinin marjinal ürününe göre ücret alma durumundadırlar. Yani, çalışanlar işverenlerine ifade ettikleri değere yakın ücretler alırlar. Bir işçi, kendisinin emeği yoluyla diğerleri için saat başına 6 dolar değer üretirse, saat başına 6 doların hemen altında gelir kazanmaya meyledecektir.

Genelde, bir hükûmet pazar fiyatının altında fiyatlar koyduğu zaman, bu bir kıtlık (açık) yaratmaya meyleder. Müşteriler tedarikçilerin arz etmeyi istediğinden daha fazlasına talep ederler. (Mesela, ABD hükûmeti 1970'lerde benzin fiyatlarına tavan koyduğu zaman bu kitlevî bir kıtlığa sebep oldu.) Hükûmet fiyatları pazar fiyatlarının yukarısına koyduğu zaman, bu bir fazlalık veya artı yaratır. Tedarikçiler (arzcılar) müşterilerin satın almayı istediğinden daha fazlasını sunar.

Ücretler yalnızca emek birimlerinin fiyatıdır. Eğer devlet emek fiyatının pazar fiyatından daha yüksek olması gerektiğini söyleyen bir kanun çıkarırsa, bu bir emek fazlası veya artısı oluşmasına sebep olmaya meyleder. Bu fazlaya işsizlik deriz.

Devletin, hiç kimsenin bir temizlikçiyi yıllık 1 milyon dolardan aza kiralayamayacağını söyleyen bir kanun çıkardığını hayal edin. Bu temizlikçileri işsiz bırakacaktır. Temizlik hizmetlerinde bir karaborsa yaratacaktır. İşverenleri sekreterler ve asistanlara yan iş olarak temizlik işleri yaptırtmaya itecektir.

Bir temizlikçinin benim şirketime saat başına 5 dolarlık bir değeri olduğunu varsayın. Bir rekabetçi serbest piyasa bana temizlikçiye 5 doların tam altında para verme baskısı yapar. Hükûmetin bana temizlikçiye saat başına 15 dolar ödemeyi şart koştuğunu varsayın. Bu, temizlikçiyi istihdam ettiğim saat başına 10 dolar kaybedeceğim demektir. Onu ne kadar uzun işte tutmak isteyeceğimi tahmin edebilirsiniz.

İktisatçılar William Evan ve David MacPherson asgarî ücret kanunlarının Afrikalı Amerikalılara beyazlara verdiğinden daha fazla zara verdiğini ileri sürer. En az vasıflı işçiler grubunu düşünün: Bir yüksekokul diplomasından mahrum 16-24 yaş grubu. Evan ve MacPherson asgarî ücreti %10 artırmanın bu demografideki beyazlar için istihdamda %2,5 düşmeye sebep olmaya meyledeceğini ileri sürmektedir. Ancak, bu, siyah erkekler için istihdamda %6,5 düşmeye sebep olmaya meyleder.

Wal-Mart pek çok vasıfsız işçi kiralar. Vasıfsız işçiler nispeten randımansızdırlar ve onların emeği daha az değerlidir. Wal-Mart onlara az para öder. Wal-Mart'ın ülke çapında elemanlarına saatte en az 20 dolar ödemeye karar verdiğini varsayın. Kısa vadede, bu hâlihazırda Wal-Mart'ta çalışan insanlara yardım edebilir. Fakat, uzun vadede bu siyasa gay-

ri muhtemelen daha düşük vasıflı işçileri zenginleştirecektir. Eğer Wal-Mart yüksek ücretler ödemeye başlarsa, Wal-Mart işleri vasıflı işçiler için çekici olacaktır. Hâlihazırda tıbbî asistan veya otomobil teknisyeni olarak çalışan insanlar Wal-Mart işlerini isteyecektir. Onlar, daha randımanlı oldukları ve daha çok yeteneğe sahip oldukları için –emekleri daha fazla ettiğinden– hâlihazırda Wal-Mart'ta çalışanlar gibi insanları yarışta geçeceklerdir. Dolayısıyla, ücretleri pazar seviyelerinin üzerine çıkarmak gayri muhtemelen en az vasıflı işçilere yardım edecektir. Bu, onun yerine, iş orta sınıflaşmasına (*job gentrification*) sebep olur. (Wal-Mart'ın işçilerine saat başına 100 dolar ödemeyi teklif ettiğini düşünün. O zaman benim gibi üniversite hocaların pek çoğu Wal-Mart'ta kasa görevlisi olmayı düşünecektir).

Soldaki bazıları düşük ücretlerin sömürücü olduğunu iddia ederler. Eğer asgarî ücret kanunları en az randımanlı işçileri işsiz bırakıyorsa, bırak öyle olsun derler. Onlara tazminat olarak refah çekleri verebiliriz.

Ancak, liberteryenler bu cevabın göründüğünden daha az insanî olduğunu düşünürler. Refah faydalarıyla (ödemeleriyle) bile, işsizlik insanların öz değer duygularını zayıflatır. Çoğu insan kendini toplumun kendi gelirini kazanan bir üyesi olarak (gibi) görmek ister. Çoğu insan topluma bağımlı olmak (dayanmak) istemez. İşsizlik insanların zihin sağlığı için kötüdür. İşsizler (özellikle işsiz erkekler) depresyondan çok daha muhtemelen sıkıntı çekecektir.

Birçok iktisatçı asgarî ücret kanunlarının en azından etkinlikte dev kayıplara yol açmadığını ileri sürer. Mesela, ABD düşük asgarî ücret kanunlarına sahipken Fransa yüksek asgarî ücret kanunlarına sahiptir. Fransız işçi verimliliği yine de

Amerikan işçi verimliliğinin aşağı yukarı %85'idir. Ancak, bu şaşırtıcı değildir. Asgarî ücret kanunları yüksek olduğu zaman bu toplumun en az üretken üyelerini pazardan dışlar. Asgarî ücret kanunları en az verimli işçileri kiraladıkları zaman işverenleri zarara sürükler. Bu yüzden, asgarî ücret kanunları işverenleri verimliliği yüksek işçileri kiralamaya veya işlerini yeniden yapılandırmaya ve emek yerine daha fazla sermaye kullanmaya teşvik eder.

Pek çok insan –hatta birçok iktisatçı– asgarî ücret kanunlarının fakirlere zarar verdiğini kabul eder fakat asgarî ücreti her halükarda savunur. Bunlar bu tür kanunların fakirlere adanmışlığımızı ifade ettiğini söylerler. Liberteryenler bunu ters (*perverse*) bulurlar. Fakirlere adanmanızı ifade etmek istiyorsanız, onlara zarar vermesini beklediğiniz bir kanunu çıkartmayın derler. Eğer çıkartırsanız, o zaman fakirlere yardım etmeye fiilen adanmış değilsinizdir. Felsefeci David Schmidtz'in dediği gibi, eğer sizin ana hedefiniz kalbinizin doğru yerde olduğunu göstermekse, o zaman kalbiniz doğru yerde değil.

85. Liberteryenler Uluslararası Yardımı Destekler mi?

Liberteryenler bunun yanlış soru olduğunu söylerler. Eğer dünyanın geri kalan kısmına gerçekten yardım etmek istiyorsak, yabancılara yardım sağlamak için cüzdanlarımızı açmamalıyız. Onun yerine sınırlarımızı serbest göçe açmalıyız.

Göç sınırlamaları emeği en çok ihtiyaç duyulduğu yere gitmekten engeller. Bu sınırlamalar dünya ekonomisini çarpıtırlar –aslında, göç sınırlamaları devletlerin uyguladığı tek en önemli siyasa olabilir. Göç sınırlamalarından doğan refah kayıplarını tahmin ettikleri zaman, iktisatçılar, göç sınırlama-

larını elimine etmenin dünya GDP'sini ikiye katlayacağı sonucuna varmaya meylederler. En fakir göçmenler bu büyümeden en fazla faydalanacaklardır. Geride bıraktıkları arkadaşlar ve aileler büyük kazançlar elde edecektir. (Göçmen işçiler eve para gönderir.)

Dış yardım, işe yarasa bile, dünya GDP'sini ikiye katlamak için hiçbir potansiyele sahip değildir. Fakat, dış yardım genellikle işe yaramaz (veya en azından şimdiye kadar işe yaramamıştır.) (Bu çoğu iktisatçı arasında konsensüs olarak belirmektedir, sadece liberteryenler arasında değil.) Birinci dünya devletleri üçüncü dünya devletlerine para gönderir. Üçüncü dünya liderleri, parayı, kendi halklarının menfaatleri için kullanmaktan ziyade, kendilerinin ve destekçilerinin çıkarlarını desteklemek için alırlar. Bir diktatör, Washington'ın onların faturalarını ödeyeceğini bilirse, yetersiz veya savsak bir hükûmetle yürüyebilir. Halkının desteğine ihtiyaç duymaz. Yabancı yardım devlet yozlaşmasını sübvanse eder.

Üçüncü dünyaya dış yardımın hiçbir başarı tarihi yoktur. İkinci Dünya Savaşı'ndan beri, birinci dünya Afrika'ya yaklaşık 1 trilyon dolar verdi, ancak, bugün Sub-Sahra Afrikası'ndaki gelirler 40 yıl öncekinden daha düşüktür.

ÇAĞDAŞ PROBLEMLER

86. Liberteryenler İllegal Göçmenlere Ne Yapacaktır?

LİBERTERYENLER BELGESİZ GÖÇMENLERE AF GETİRECEKTİR. Onlar açık sınırları ve serbest göçü savunurlar.

Liberteryenler serbest göçü kısmen göç sınırlamaları gayet etkisiz olduğu için savunurlar. İktisatçılar, göçmen sınırlamalarının sebep olduğu kayıpları ölçmeye çalıştıkları zaman, genellikle tüm göç kısıtlamalarının ortadan kaldırılmasının GDP'yi ikiye katlayacağını tahmin ederler. Yani yalnızca göç kanunlarını liberalize edersek, dünya ekonomisine bir 65-70 trilyon dolar daha ekleyebiliriz.

Liberteryenler sadece serbest göçün iyi sonuçlar hasıl edeceğini söylemezler. Aynı zamanda göç sınırlamalarının kötü olduğuna inanırlar. Liberteryenler göç sınırlamalarının dünyadaki en zayıf insanların bazılarının üzerine sefalet, sıkıntı, acı ve ölüm yüklediğine inanırlar.

Felsefeci Michael Huemer bunu bir düşünce deneyi ile izah etmektedir: Marvin yiyecek aramak için pazara gider. Marvin ticaret yapmak için çok az şeye sahiptir. Ancak, pazarda Marvin neye sahipse onun için yiyeceği mübadele etmeyi (ticaret yapmayı) isteyen insanların olduğunu varsayın. Birisi onu engellemedikçe Marvin'in başarılı şekilde pazara gireceğini, ticaret yapacağını ve yiyecek yiyeceğini tasavvur edin. Ancak, şimdi Marvin'in pazara girmesini zorla engellediğinizi tasavvur edin. Onu pazarın dışında tutmak için muhafızlar korsunuz. Muhafızlar devamlı olarak Marvin'i yakalar ve geri çevirir. Marvin yiyecek için bartır yapamaz. Aç kalır ve ölür.

Huemer bu durumda ahlakî olarak Marvin'i öldürmeyle kıyaslanabilir bir şey yapmış olduğunuzu söyler. Onun kanı ellerinizdedir.

Hikayenin bir başka versiyonunda, Marvin açlık çekmemektedir, fakat, bunun yerine, çaresizce fakirdir. Tasavvur edin ki, Marvin, pazara vardığı vakit, bazı alışverişler yapacak ve ânında 10 kat zengin olacaktır. Marvin'in kendi geniş ailesini beslemek için fakir köyüne çok miktarda para göndermeye muktedir olacağını tasavvur edin. Ancak, tekrar, Marvin'i pazardan uzak tutan muhafızlar yerleştirirsiniz. Bu durumda Marvin'i fakir kalmaya zorlarsınız. Marvin'in fakir olarak başlaması sizin hatanız değildi, fakat onun fakir kalması sizin kusurunuzdur.

Huemer bizi ikaz eder: Bu düşünce deneylerinde, basitçe, Marvin'e yardım etmede başarısız olmazsınız. Yani, bir dilenciye bozuk paranızı vermeden geçip gitmeye eşit bir şey yapmıyorsunuz. Onun yerine, onu isteyen bir partnırla ticaret yapmaktan engellemek için şiddet kullanarak Marvin'e aktif olarak zarar veriyorsunuz. Bu sanki bir dilenciye bir araba

camı yıkama karşılığında 5 dolar teklif eden birini görmüşsünüz, fakat dilenciyi ve sürücüyü silahınızla korkutarak kaçırmışsınız gibi bir durumdur.

Liberteryenler göç sınırlamalarının ahlakî bakımdan bu düşünce tecrübelerinde Marvin'i pazardan uzak tutmaya eşit olduğuna inanırlar. Zengin ülkelerdeki bazı insanlar fakir yabancıları kiralamak isterler. Bu işler hayat ile ölüm veya refah ile sefalet arasındaki farkı yaratır. ABD'ye göçenler genellikle gelirlerinin bir basamak veya daha fazla yükseldiğini görürler -neredeyse bir gecede çaresizce fakir olmaktan nispeten zengin olmaya geçerler. Fakat ABD ve diğer ülkeler kendi pazarlarının etrafına silahlı nöbetçiler yerleştirirler. Yabancıları isteyen partnırlarla hayat kurtaran veya hayat değiştiren alışverişler (ticaretler) yapmaktan engellemek için şiddet kullanırlar. Bu ahlakî olarak fakirleri öldürmeye veya onları fakir kalmaya zorlamaya eşittir.

Amerika ve Avrupa siyasetindeki birçok solcu fakirlerle ilgilendiklerini iddia ederler. Fakat onların kalpleri Amerikalı ve Avrupalı alt sınıflar –yani, dünya standartlarıyla zengin insanlar– için kanar, dünyanın en fakir insanları için değil. Soldaki çoğu kimse, istekli işverenleri dünyanın en fakir ve en zayıf insanları ile hayat kurtaran veya hayat değiştiren ticaretler yapmaktan aktif bir şekilde alıkoymaya çalışmaktadır. Soldakiler böylece dünyanın fakirlerini ölüme ve sefalete mahkum ederler. İlerlemeci sol OxFam aracılığıyla fakirlere para bağışladığım zaman benden çok memnundur. Fakat sol beni bahçemi toparlamak için fakirleri kiralamaktan, bunun fakirlere bir OxFam bağış yapmaktan daha fazla yardım etmesine rağmen, men eder.

Liberteryen bakış açısından, açık göçü savunmazsanız, sosyal adaletle veya fakirlerin iyi- durumda olmasıyla ilgili olma yolundaki her iddia sırf hiledir.

Liberteryenler eklerler: Bir dahaki sefere az ücretle işçi çalıştıran yerleri protesto eden bir kişi görürseniz, protestocuya göç hakkında ne düşündüğünü sorun. O muhtemelen fakirlerin ve vasıfsız göçmenlerin iş arayışı içinde özgürce seyahat etmesine karşı çıkmaktadır. Fakat fakir, vasıfsız emek hariç her şeyin –finansal araçlar, para, fabrikalar, hizmetler– sınırdan sınıra serbestçe hareket edebildiği bir ekonomik sisteme sahip olduğumuz zaman, vasıfsız emeği arz eden fakir insanlara ne olur? Bu insanlar fırsat arayışı içinde seyahat etmeye muktedir olmayacaklardır. Onun yerine oturmaya ve fırsatların onları bulmasını beklemeye zorlanacaklardır. Bu yüzden onları bulan fırsatların düşük ücretler ve zor şartlar olması hiç sürpriz değildir. Kısaca, göç kanunlarımız, dünyanın en zayıf insanlarını istismar için oturan ördekler yapmaktadır.

Göç sınırlamalarını savunanlar ilk görüşte bu tür sınırlamaların kötü (zararlı) görüneceğini kabul edebilirler. Ancak, sınırlamaların haklılaştırılabileceğini ileri sürerler. Aşağıdaki noktaları ileri sürerler:

1. Serbest göç yerli kültüre zarar verebilir ve onu tahrip edebilir.
2. Serbest göç ülkede-doğmuş işçilerin ücretlerini azaltır.
3. Serbest göç çok suça sebep olur.
4. Göçmenler çok fazla refah hizmeti tüketecektir.

Liberteryenler der ki, ilk endişe, gerçek bile olsa, dünyanın fakirlerini yoksulluğa, ıstıraba ve ölüme mahkum etmeyi haklılaştırmaya yetecek kadar güçlü bir endişe değildir. Belki de ayrı bir Fransız kültürünü ve kimliğini muhafaza etmede bir değer vardır, fakat bu milyonları Marvin gibi açlık çekmeye zorlamaya yetecek kadar değerli değildir. Dahası, liberteryenler göçmenle-

rin kültürü tahrip ettiğini reddederler. Onun yerine, göçmenlerin kültüre katkıda bulunduğunu düşünürler. İktisatçı Bryan Caplan işaret etmektedir ki, Amerika'nın kültürel merkezleri (New York City ve Los Angeles gibi) çok göç almaktadır. Ülkenin "kültürel çoraklıkları" (Kuzey ve Güney Dakota, Alaska ve Alabama gibi) az göç almaktadır. İktisatçı Tyler Cowen ekleyebilirdi: En yerli kültürlerin kendileri geçmiş kültürel sentezlerin ürünüdür. Korumak istediğimiz yerli kültürler insanların ve onların fikirlerinin geçmişteki hareketlerinden doğdu.

Liberteryenler ikinci endişeye, bunun konuyu incelemiş olan profesyonel iktisatçıların mutabakatına ters düşmekte olduğunu söyleyerek cevap vermektedir. Çok sayıda iktisatçı göçün ülke içi ücretler üzerindeki etkisini inceledi. Bu çalışmaların en karamsarları göçün düşük vasıflı yerli işçilerin ücretleri üzerinde küçük (%5'ten az) ve kısa-süreli negatif etkiye sahip olduğu sonucuna varma eğilimindedir. Bu negatif etkiler birkaç yıl içinde ortadan kalkar. Diğer yerli işçilerin ücretleri artar. Göçmenler genellikle yerli işçilerin yerini almaz; onun yerine, yeni beceriler getirirler ve yeni beceriler üretirler. Bu yüzden, en kötümser hesaplarda bile, göç en çok yerlilere yardım eder. Göç yalnızca yerlilerin küçük bir azınlığına zarar verir ve onlara sadece kısa bir süre için cüzî miktarda zarar verir. Bu, dünyanın Marvinlerini yoksulluğa, cefaya ve ölüme mahkum etmeyi haklılaştırmaya hiç yetmez. Tekrar, bunun kötümser çalışmaların dediği şey olduğuna dikkat edin. Genelde, iktisatçıların çoğunluğu göçün çoğu insanın maaşını artırdığını düşünür.

Liberteryenler üçüncü şikayete olguların onu desteklemediğini söyleyerek cevap verirler. Sosyolog Robert Samson ilk jenerasyon Meksikalı göçmenlerin suç işleme ihtimallerinin

(herhangi bir milliyetten) üçüncü nesil Amerikalıların suç işleme ihtimalinin ancak yarısı kadar olduğunu bulmuştur. İktisatçı Kristin Butcher ve Anne Piehl bulmuştur ki, göçmenler ABD'de doğanların yalnızca beşte biri oranında hapsedilmektedir. Göçmenlerin fakir olmaya meylettiği veri alındığında, onların daha çok suç işlemesini beklememiz gerekir, ancak işlemezler. Ülkede doğan çalışan beyaz sınıf –kendileri göçe karşı çıkmaya meyleden insanlar– suçlarla itham ettikleri insanlardan çok daha büyük bir ihtimalle suç işleyecekler veya hapishaneye düşeceklerdir. Göç suçu artırırmış gibi gözükmüyor. Ancak, serbest göçe izin vermek suçları artırsa bile, dünyanın Marvin'lerini yoksulluğa, sefalete ve ölüme mahkum etmeden önce, sonuçları dramatik biçimde artırmak zorunda kalacaktır.

Liberteryenlerin dördüncü itiraza basit bir cevapları vardır: Eğer göçmenlere refah yardımları (*benefits*) sağlayamıyorsak, bu onları göç etmekten men etmeliyiz anlamına gelmez. Bunun yerine, onların göç etmesine izin vermemiz fakat onlara refah hizmeti sağlamamamız gerektiği anlamına gelir. Bu ne kadar katı (hissiz) görünürse görünsün, göçü yasaklamaktan daha az kötüdür. Her iki durumda da (onların göçmesine izin versek de vermesek de), refah ödemeleri yapmayız. Ancak, onların göçmesine izin verdiğimiz zaman, bu sayede onların refahını artırırız.

87. Liberteryenler Terörle Savaş Konusunda Ne Yapacaktır?

Liberteryenler terörle savaşı bir gecede ve neredeyse sıfır maliyetle kazanabileceklerini iddia ederler. Liberteryenler terörle savaşı İsviçre ve İsveç'in kendilerinin terörle savaşlarını kazan-

dıkları yöntemle kazanacaklardır. İsviçre ve İsveç terörizmin hedefi değildirler çünkü dünyaya kabadayılık etmezler. Orta Doğulu teröristlerin ABD'yi hedef hâline getirmesini engellemek istiyorsak, Orta Doğu'yu karıştırmayı durdurmalıyız.

Liberteryenler (şunu) söyler: Eğer İran devletinin niçin Amerika'dan nefret ettiğini bilmek istiyorsanız, Orta Doğu'ya Amerikan müdahalelerinin tarihini okuyun. ABD'nin baskıcı diktatörlükleri nasıl desteklediğini okuyun. Amerikan askerî üslerinin İran'ı her taraftan sardığına dikkat edin. ABD askeriyesinin "stratejik çıkarların" peşinde koşarken öldürdüğü çocuklarla ilgili gazete haberlerini okuyun. Örneğin, benim bu satırları yazdığım gün, NATO güçleri Afganistan'da en az 8 çocuğu öldürdü. (Rus bombacıları terörizmle kavga adına sizin çocuklarınızı öldürseydi ne yapardınız? En azından hayatınızı intikama adamayı düşünmez miydiniz?)

George W. Bush teröristlerin ABD'den Amerikan özgürlüğü için nefret ettiğini söylüyor. Hiç şüphesiz, İslamî köktenciler toleranstan, liberal toplumlardan nefret ederler. Fakat ABD'den daha toleranslı, daha liberal, daha özgür toplumlar var, İsviçre gibi. Niçin İsviçre hedef değil?

CIA'in kendisi İslamî teröristlerin ABD'yi ABD'nin Orta Doğu'daki müdahaleleri yüzünden hedef aldığını söylüyor. Terörizm esas itibariyle politiktir, kültürel değildir. ABD terörizmi kışkırtmaktadır.

2012 başkanlık seçimleri esnasında Ron Paul'u destekleyen bir siyasal eylem komitesi liberteryen pozisyonu aşağıdaki ilanı yayınlayarak beyan etti:

> Bir an için Texas'ın ortasında bir yerde büyük bir yabancı üs, diyelim ki Çin veya Rus üssü olduğunu tasavvur edin.

> Binlerce yabancı silahlı askerin Amerikan caddelerinde zırhlı araçlar içinde devamlı devriye gezdiğini tasavvur edin. Bu askerlerin bizi "güvende tutma" veya "demokrasi teşvik etme" veya "kendilerinin stratejik çıkarlarını koruma" gerekçesiyle burada olduklarını tasavvur edin.
>
> Bu birliklerin ABD hukuku dışında çalıştığını ve anayasanın onlar için geçerli olmadığı tasavvur edin. Bunların o zaman bu zaman hatalar yaptıklarını veya yanlış enformasyon üzerinde hareket ettiklerini ve çoğu zaman bir yansıması veya bedeli olmadan, kadınlar ve çocuklar dahil, masum Amerikalıları kazaen öldürdüğünü veya terörize ettiğini tasavvur edin. Topraklarınızda kontrol noktaları kurduklarını ve tüm mahalledeki evleri rutin biçimde aradıklarını ve soyduklarını tasavvur edin. Amerikalıların bu yabancı askerlerden korktuğunu ve ağırlıklı olarak (kahir ekseriyetinin) Amerika'nın onların yokluğu hâlinde daha iyi durumda olacağını düşündüğünü tasavvur edin.
>
> Gerçek odur ki, yabancı topraklarda bizim askerî varlığımız, oralarda yaşayan insanlara, Texas'ta yerleşmiş olsalardı Çinli askerî birliklerin bize rahatsız edici olacağı kadar rahatsız edicidir. Biz burada ona tahammül etmeyiz, fakat biz tüm küreyi kapsayan (*straddling*) bir imparatorluğa ve on yıllardır bize yönelik yoğun nefreti ve hoşnutsuzluğu kışkırtan bir zorba dış politikaya sahibiz.

Belki de Bush haklıydı. Belki İslamî teröristler ABD'den onun özgürlüğü yüzünden nefret etmektedir. Fakat uçakları binalarımızın içine özgürlüğümüz yüzünden çarptırmıyorlar. Binalarımıza uçakları çarptırıyorlar çünkü biz onların binalarına bombalar atıyoruz.

Liberteryenler bunun popüler olmayan bir görüş olduğunu kabul ederler. Bu görüş bizim adım atmamızı ve davranışlarımızın sorumluluğunu üstlenmeyi gerektirir. Bizi

Amerika'nın hiçbir yanlış yapmadığı yolundaki tembel, kendi kendini kutlayıcı görüşü kabul etmekten men eder.

Bu, liberteryenlerin "izolasyonizmi" tercih ettiğini söylemek değildir. Liberteryenler bütün dünyayla aktif ilişkiler isterler. Ancak, askerî birliklerin değil malların ve hizmetlerin sınırlardan geçmesini isterler. Dünya polisliği yapmaya teşebbüs ettiği zaman tehditler yaratan bir askerî politika değil, ABD'yi gerçek ve yakın tehditlerden korumaya odaklanmış bir askerî politika isterler.

Birçok liberteryen Terörle Savaş'ın bir aşırı reaksiyon olduğunu söyler. Geçmiş 50 yılda ABD'de terörden yalnızca yaklaşık 3500 ölüm vuku buldu. 11 Eylül saldırıları temizlik, mülkiyet tahribi ve işletmelerin gelir kaybı biçiminde 30 milyar dolara mâl oldu. Bu hayat ve finans kayıplarını Terörle Savaş'ın kendisiyle kıyaslayabiliriz. Şimdiye kadar, terörle savaş 6 binden çok Amerikan askerini, 2 binden çok Amerikalı müteahhiti (*contractor*) ve Afganistan, Pakistan ve Irak'ta 100 binden çok (hatta belki 200 binden çok) masum sivili öldürdü. Brown Üniversitesi'ndeki Watson Institute savaşların toplam reel maliyetini 3 ila 4 trilyon dolar arasında tahmin etmektedir. Bu yüzden Terörle Savaş'ın zarar verdiğinden fazla yardım ettiği kesinlikle açık değildir. Siyaset bilimci John Mueller ve inşaat mühendisi Mark Stewart, birlikte yazdıkları bir makalede, derler ki, Homeland Security Administration'ın masraflarını haklılaştırmak için HSA'nın her yıl 1700 ana terörist saldırıyı önlemesi gerekecektir.

Liberteryenler ekler: Savaş devletin sıhhatidir. 11 Eylül'den beri ABD kendi halkına karşı gittikçe daha fazla baskıcı oldu. Obama Amerikan vatandaşlarını adil yargılama olmaksızın öldürme hakkına sahip olduğunu ileri sürmektedir. ABD

habeas corpus'u etkili şekilde askıya aldı ve ABD vatandaşlarının, "düşman savaşçılar" olarak etiketlenirlerse, yargılanmaksızın, süresiz göz altında tutulabilmesine müsaade eder. Transportation Security Administration'ın memurları genç çocukların cinsel bölgelerine terörle kavga adına rutin şekilde dokunmaktadır.

88. Libertenyenler Kirlilik ve Çevre Hakkında Ne Yapacaktır?

Liberteryenler, insanları bir kaynağı korumaya teşvik etmek isterseniz, onlara o kaynağı mülkiyet olarak vermeniz gerektiğini söylerler (Bkz. keza Soru 65).

Bir kaynağa ortaklaşa sahip olunduğunda, herkes kaynağı aşırı kullanmak için bir müşevvike sahiptir. Ekolojist Garret Hardin bu probleme "orta malların trajedisi" adını vermektedir. Okyanus balık alanlarının ölmekte olmasının sebebi, tüm balıkçıların rakipleri öyle yapmadan önce mümkün olduğunca çok balık tutmak için her müşevvike sahip olmalarıdır.

Bir orta malları trajedisinden kaçınmanın bir yolu kaynakları özel mülkiyet parçalarına ayırmaktır. Çoban örneğinde, mera sahipsizdir. Bir çoban, eğer bir ilave koyun eklerse, ödülü içselleştirir fakat maliyeti dışsallaştırır. Bunun yerine her çoban meranın onda birine sahip olsa, bir çoban bir ilave koyun eklediği zaman hem ödülleri hem de maliyetleri içselleştirecektir. Her çoban kendi toprağını muhafaza edecek şekilde kullanmak için bir müşevvike sahip olacaktır. Eğer birkaçı bu müşevviklere cevap vermede başarısız olursa ve toprağını yanlış kullanırsa, bunlar, en azından, tüm meradan ziyade bir küçük alanı tahrip eder.

Mülkiyet hakları belirli türlerden kirlilik ve çevre tahribatına çözüm olabilirler. Mülkiyet hakları insanlara kaynaklarda uzun-vadeli çıkarlar (*stakes*) verir. Çok az insan kendi oturma odalarına ve havuzlarına benzin atar, fakat pek çok insan kamu göllerine petrol bırakmaktadır. Maurice McTigue, Yeni Zelanda'da bir eski bakan, Yeni Zelanda'nın ormancılarına ağaçları biçmeleri için kısa-süreli lisanslar vermekteydi. Ormancılar ormanları tümüyle kesmeye meyletti. Hükûmet tümüyle kesimleri durdurmak istedi fakat hâlâ karlı kereste üretimine müsaade etmek de istedi. Bu yüzden hükûmet kereste şirketlerine bir çeşit mülkiyet hakkı vermeyi tecrübe etti. Ormanı ağaç kesme şirketlerine satmadı fakat onlara belirli bir alanda ağaçların bir porsiyonu üzerinde uzun-dönem haklar verdi. Sonuç: Şirketler mukavva yapmak için tüm ormanı kesmeyi durdurdu ve mobilya yapmak için ağaçları seçici biçimde kesmeye başladı.

Aşırı balık avlamaya bir liberteryen çözüm bir "yakalama payı" sistemi kurmaktır. Bu yakalama payı sisteminde balık stoku orta malı olmaya terk edilmez. Onun yerine, her balıkçı topluma stokun (belirli) azamî yüzdelerini yakalama hakkına sahiptir. Balıkçıların kendilerinin yakalama hacmini artırması için, toplam stokun artmasına ihtiyaçları vardır. Balıkçılar aşırı avlama müşevvikini kaybeder ve onun yerine balık alanlarını koruma müşevviki kazanır. Yakalama payı sistemini deneyen devletler ve ülkeler bu programların aşırı avlanmayı önlemenin diğer yollarından daha etkili olduğunu anladı.

Çoğu liberteryen mülkiyet haklarının tüm problemleri çözemeyeceğini kabul eder. Her şeyi mülkiyete tahvil (*convert*) edemeyiz. Edebilsek bile her şeyi mülkiyete tahvil etmek istemeyebiliriz. Bazı liberteryenler geri kalan çevre problemlerinin devlet regülasyonu gerektirdiğini kabul edebilir.

89. Liberteryenler Sağlık Bakımı Satın Alamayan İnsanlar için Ne Yapacaktır?

Liberteryenlere göre kısa-vadeli ve uzun-vadeli çözümler vardır.

En önemli uzun-vadeli çözüm, sağlık bakımını, insanların onun bedelini daha kolay ödeyebileceği şekilde daha ucuz hâle getirmektir. Liberteryenler bunu sağlamanın iki yolunu teklif ederler. İlk olarak, yüksek büyümeli ekonomi politikalarını savunurlar. Düşük büyümeli, ahbap çavuş kapitalizmi Amerikan ekonomisini bir yüksek-büyümeli, serbestiyet-yönlü, serbest piyasa ekonomisi ile ikame etmek isterler. İnsanlar, daha zengin hâle gelirlerse, sağlık bakımı için daha kolay ödeme yapabilirler. İkinci olarak, liberteryenler, sağlık bakımının maliyetini yükselten hükûmet politikalarını oratadan kaldırmak isterler.

Liberteryenler devletlerin sağlık bakımını daha pahalı hâle getirdiğine inanırlar. FDA'nın gayet riskten kaçınan bir onama sistemine sahip olduğuna inanırlar. Bir ilacın pazara ulaşması ortalama 1 milyar dolara ve 12 yıla mâl olmaktadır. Bu yüzden, ilaçların pahalı olmaya meyletmesi sürpriz değildir.

Devletler fiyatları aşağı çekecek rekabeti aktif şekilde yasaklarlar. Mesela, devletler yeni hastane açmayı zorlaştırırlar. Yeni hastanelerin açılmasına müsaade etmek (böylece fiyatları düşürecek rekabeti yaratmak) yerine, devletler hastanelerin yalnızca komünitenin onlara ihtiyacı olduğunu ispatlayabilirlerse açılmalarına izin verirler. Geniş bir yüksek-kaliteli, rutin sağlık hizmetleri yelpazesi doktorlardan ve hemşirelerden başka insanlar tarafından düşük maliyetle sağlanabilirdi. Ancak, Amerikan Sağlık Birliği (American Medical Association-AMA) erken 20. Yüzyıl'da bu hizmetleri vermek için bir

tıbbî lisansın istenmesi yolunda devlet nezdinde lobi yaptı. (AMA'nın böyle yapmasının açık sebebi –kendi profesyonel dergileri tarafından ifşa edildiği üzere– kendilerini rekabetten korumak ve böylece sağlık bakımında monopolist fiyatlar elde etmekti). Her ne zaman bir devlet rekabeti kısıtlarsa yüksek fiyatlar doğar.

Liberteryenler devletin aynı zamanda özel sağlık sigortasını onu engelleyici şekilde pahalılaştıran yollarda aşırı ölçüde regüle ettiğine inanırlar. Farklı eyalet devletleri sigorta şirketlerinin birbiriyle rekabet etmesini engelleyen, böylece fiyatları yükselten kurallar empoze ederler. Şirketlerin, talep üzerine pahalı hizmetler (*benefits*) sunmaları şart koşulur, bu hizmetler gerekli olmasa bile. Duke Üniversitesi sağlık politikası analisti Christopher Conover, 2004 yılı itibariyle devlet regülasyonlarının sağlık bakım endüstrisindeki maliyetleri en azından 330 milyar dolar artırdığını söyledi.

Mevcut sağlık sigortası biçimleri insanları sağlık bakımını aşırı miktarda tüketmeye ve maliyetleri diğerlerine aktarmaya teşvik etmektedir. İnsanlar sağlık sigortası primlerinin az bir kısmını öder. Onların işverenleri onlar için primlerin çoğunu öder. İnsanlar, tıbbî kararlar verme noktasında, maliyeti görmezler ve tükettikleri sağlık bakımının maliyetinin yalnızca küçük bir kısmını öderler.

Benim karımın komada olduğunu varsayın. Onun hiç uyanma şansına sahip olmadığını tahayyül edin. Hayat desteğinin günde 3 bin dolara (yılda 1 milyon dolardan fazlaya) mâl olduğunu varsayın. Eğer tipik bir Amerikalıysam maliyetin neredeyse hiçbir kısmını ödemeyeceğim. Eğer maliyetin önemli bir kısmını üstlenmek zorunda kalsaydım, maliyetleri ve faydaları daha rasyonel olarak değerlendirecektim. Bir

kimseyi bitkisel hayatta tutmak için 1 milyon dolar ödemenin anlamsız olduğunu idrak edebilirdim. Ancak, maliyeti görmediğimi (bilmediğimi) varsayın. Onun yerine, onun bakım maliyetini benim sağlık sigortası tedarikçimi paylaşan herkesin üstüne bindiririm. Bu durumda, ben gayet muhtemeldir ki onu sembolik sebeplerle hayatta tutacağım. İnsanlar, sağlık bakımının maliyetini başkalarına yıkabilirlerse her zaman sağlık bakımını fazla tüketeceklerdir ve sağlık bakımının toplam maliyeti yukarı fırlayacaktır. Bu önemsiz bir nokta değildir. Sağlık maliyetlerinin bu kadar yüksek olmasının sebebi budur.

Çok az liberteryen bizim sağlık bakımı karmaşamıza iyi kısa-vadeli çözümlere sahip olduğunu iddia edecektir. ABD'de bir serbest-piyasa sağlık bakım sistemine sahip değilizdir. Onun yerine, çok regüle edilmiş, rekabetten korunan bir özel sağlık bakımı ile çok regüle edilmiş kamusal sağlık bakımının kötü işleyen bir karışımına sahibiz. Maliyetleri düşürmenin liberteryen çözümü tedarikcilerin gerçek rekabetle karşılaşmasını garanti etmektir.

Bazıları endişe eder ki, serbest piyasada önceden bazı hastalıkları olan insanların sigorta bulabilmesinin hiçbir yolu yoktur. Öyle değil. İktisatçı John Cochrane'in izah ettiği üzere, tedarikçiler "garanti edilmiş yenilenebilir" sağlık sigortası sunabilir. Yenilenmesi garanti edilmiş bir sözleşme altında, sağlık sigortasını bir defa satın aldığınız zaman, o sigortayı hayatınızın geri kalan kısmında satın almaya devam etme hakkını da alırsınız. Aynen mevcut özel hayat sigortasında olduğu gibi, sözleşme, şirketi sadece daha hasta hâle geldiğiniz için primi yükseltmekten men eder. Cochrane çeşitli şekillerde sürekli yazdı ki, serbest piyasa sağlık sistemi,

eğer devlet ona müsaade ederse, problemlerimizin çoğunu çözer.

90. Liberteryenler Başarısız Devlet Okulları Konusunda Ne Yapacaktır?

Zengin okul bölgelerindeki çocuklar fakir okul bölgelerindeki çocuklardan daha başarılı olmaktadır. Zengin okul bölgeleri daha iyi imkanlara sahiptirler ve öğrenci başına daha fazla para harcarlar. Bu yüzden, kamu okullarına daha fazla para harcamanın daha iyi sonuçlar üreteceği hükmüne varmak çekicidir. Ancak, harcama ile performans arasındaki ilişkiyi inceleyen hemen hemen herkes çok harcamanın iyi sonuç ortaya çıkartmadığı neticesine varır. Zengin okul bölgeleri, bir vergi tabanı olarak zengin ev sahiplerine sahip olduğu için zengindir. Zengin ev sahipleri aynı zamanda daha iyi eğitimli olmaya ve daha fazla beşerî sermayeye sahip olmaya meyillidir. Onlar daha iyi eğitimli ve daha çok beşerî sermaye sahibi olduğu için onların çocukları daha iyi eğitimli olmaya ve daha çok beşerî sermaye sahibi olmaya meyleder ve bu sayede okulda daha iyi performans gösterir. Okullara daha fazla para saçmak kolay olacaktır, fakat liberteryenler bu kolay çözümün gerçek bir çözüm olmadığına inanırlar.

Liberteryen bakış açısından, Amerikan devleti pratik olarak fakir azınlıkların çocuklarıyla savaş hâlindedir. İlk olarak, devlet uyuşturucu ile Savaş vermektedir ve "suçlara karşı serttir". Liberteryenler bunun şehir merkezlerini gettolaştırdığına inanırlar (Bkz. Sorular 47-50). İkincisi, federal devlet ile federe devletler lisanslamaları fakir azınlıkların kendi-kendini destekleyecek müteşebbisler ve iş sahipleri olmalarını zorlaştıracak şekillerde kullanırlar (Bkz. Soru 83). Bir son nokta olarak,

devletler ve mahallî idareler fakir çocukları ülkenin en kötü, en çok şiddet yaşanan okullarına mahkum eder.

Liberteryenler şehir merkezindeki okullardaki kötü performansı çözmenin bir programlar karışımı gerektirdiğini düşünürler. İlk olarak, hükûmetin fakirlere fiilen zarar veren ve onları fakir tutan siyasaları durdurması gerekmektedir (Bkz. Soru 83). Her şey eşitken, hangi okula giderlerse gitsinler, fakirlerin çocukları daha kötü performans göstermektedir.

İkinci olarak, liberteryenler devletin okul tercihini teşvik etmesi gerektiğine inanırlar. Devlete, düşük-kalite devlet okulları tedarik etmekten (arz etmekten) ziyade, öğrencilerin özel, mahallî veya *charter* (sözleşme) okullarına devam etmesinin parası ödettirilmelidir. Eğer düşük beşerî sermayeli evlerden gelen çocukları yalnızca diğer düşük beşerî sermayeli evlerden gelen çocuklarla birlikte okumaya zorlarsanız ve onların okullarını çetelerle ve suçla sarılmış alanlara yerleştirirseniz, onların başarırız olmasını beklemeniz gerekir.

Charter okulları her derde deva değildir, fakat bu okullar kamu okullarının diğer biçimleri üstünde bir avantaja sahiptir. Charter okulları öğrencileri çekmek için rekabet etmeye muhtaçtır. Bir okul, daha iyi performans gösterirse, daha çok öğrenci çeker. Bu durumda diğer okullar onu taklit etmeye çalışacaktır. Mesela, Arizona'daki BASIS charter okullarını düşünün. BASIS rekabetçi girişlere sahip değildir -öğrenciler yerlerini çekilişle (*lottery*) kazanırlar. Ancak, mükemmel öğretmenler ve bir ihtimamlı müfredat sayesinde, BASIS öğrencileri akademik olarak mükemmelleşir. Elit özel okullarda, zengin arka planlardan gelen yetenekli öğrenciler lisedeki son (*senior*) yıllarında İleri Yerleştirme hesap sınavlarına girebilir-

ler. BASIS' de, fakir arka planlardan gelen ortalama öğrenciler bu sınavları ikinci (*sophomore*) yıllarında geçerler.

Liberteryenler aynı zamanda öğretmenlerin daha fazla otonomiye ihtiyacı olduğuna inanırlar. Öğretmenlerin tecrübe etmeye muktedir olmasını isterler. İyi denemeler başarılı olacak ve taklit edilecektir. Kötü denemeler başarısız olacak ve öğretmenler başka bir şey deneyecektir. Liberteryenler Washington'daki veya eyalet başkentlerindeki merkezî planlamacıların herkese nasıl öğretileceğine karar vermesini istemezler (Soru 73 liberteryenlerin niçin merkezî planlamanın başarısız olduğuna inandıklarını izah etmekte). Liberteryenlere göre, eğer öğrenciler devamlı olarak standardize edilmiş testler alma durumuna sokulurlarsa, öğretmenler test için öğretmeye gerçek öğrenmeye ayırdığından çok daha fazla zaman harcayacaktır.

Bazı liberteryenler öğretmenlerin sendikalarının (the National Education Association [NEA] ve the American Federation of Teachers-Amerikan Öğretmenler Federasyonu [AFT]) ülkenin çocuklarına zarar verdiğine inanırlar. Hiçbir Demokrat Parti mensubu onları kızdırmaya cesaret edemez. Kadro (*tenure* –işte kalma hakkı) öğretmenlerin işten atılamayacağı anlamına gelir. Michelle Rhee, District of Columbia'nın devlet okullarının eski başkanı, en kötü öğretmenleri atabilmesi için kadroyu elimine etmek istedi. Rhee DC sendikalarına bir teklif getirdi: Benim sizin en kötülerinizi işten çıkarmama izin verirsiniz, fakat sizin en iyinize bol ikramiyeler ve yüksek maaşlar öderim. Sendika liderleri üyelerinin teklif hakkında oy vermesine dahi müsaade etmedi. (Birkaç yıl sonra, teklifin çok sulandırılmış bir versiyonu kabul edildi.) Sendikalar performansa göre değil kıdeme göre ödeme

yapılmasını istedi. Çoğu devlet okulu öğretmeni çocuklara yardımcı olmayı ve eğitimi geliştirmeyi samimiyetle istemektedir. Ancak, liberteryenler sendikalarının onlara izin vermeyeceğini düşünürler.

91. Liberteryenler Çin Ekonomisinin Yükselmesi Hakkında Ne Yapacaktır?

Çin ekonomisinin yükselmesine ana liberteryen reaksiyon sevinmektir. Elli yıl önce, Mao Zedong 40 milyon hatta daha fazla Çinliyi ölüme götürücü açlığa zorladı. Çin'deki hemen hemen herkes çaresizce fakirdi. Daha sonra, Deng Şiaoping, geç 1970'lerden 1990'a Çin'in *de facto* lideri, bir dizi tabandan yukarı reformlara müsaade etti. Mahallî belediyelerin nasıl yatırım yapılacağına karar vermesine izin verdi, özel ekonomik bölgelerde yabancı yatırıma ve kapitalist pazarlara müsaade etti ve çiftçiliği ciddi biçimde yeniden özelleştirdi. Tarımsal ve endüstriyel hasıla arttı. Çin, zengin olmamasına (ve hâlâ zengin değil) rağmen, kıtlıklardan yiyecek fazlalarına geçti. İnsanî bir bakış açısından, bu harika. Her yerde herkesin zengin ve mutlu olmasını istememiz gerekir.

Ancak, çoğu Amerikalı duraksar. Bunlar Çin ekonomisini tehlikeli bir rakip olarak görür.

Bu görüş bir hataya dayanmaktadır. Nobel ödüllü iktisatçı Paul Krugman'ın dediği gibi, rekabet edebilirlik (*competitiveness*) bir tehlikeli takıntı olur. Ülkeler (uluslar) rekabet eden firmalar değildir. Ülkeler Toyota ve Honda'nın rekabet ettiği anlamda rekabet etmezler. "Biz" "onlarla" rekabet etmiyoruz.

İktisat tekrar tekrar vurgular –ve herkes tekrar tekrar ihmal eder– ki uluslararası ticaret özel bir şey değildir. Bir ekonomik

bakış açısından, Çin ile artan Amerika ticareti, Maryland ile artan Virginia ticaretinden çok farklı değildir.

Çin ABD ekonomisini yakalayacak mıdır? İlk olarak, yüksek büyüme oranları tarafından aldatılmayın. ABD ekonomisi hiçbir zaman Çin ekonomisinin şimdi büyüdüğü kadar hızlı büyümedi. ABD ve Çin ekonomileri farklı. Çin iktisatçıların "yakalama-büyümesi" dediği şeyi tecrübe ediyor. Çin fakir, izole edilmiş ve disfonksiyonel bir ekonomiye sahipti. Şimdi, diğer ülkelerde kullanılmış iyi iş pratiklerini, kurumları ve teknolojik yenilikleri taklit edebilir. Bu sayede çok hızlı büyümektedir. ABD ekonomik olarak öndedir. Yakalama-büyümesinden yararlanamaz. Yakalayacağı hiçbir yer yoktur. Büyümek için diğerlerini taklit edemez. Yeni fikirler ve teknolojiler geliştirmek zorundadır. Önde-bulunan büyüme ile yakalama büyümesi arasındaki farkı anlamak için, eğer Star Trek'in Vulcanları kendi ulaşım araçlarını (*warp drives*) ve tanecik (*particle*) jeneratörlerini bizim mısırımızla değiş tokuş ederse, ABD ekonomisine ne olacağını tahayyül edin. Amerikan ekonomisi Vulcan ekonomisinden çok daha hızlı büyüyecektir. İktisadî bakımdan en bilgisiz Vulcanlar bile o zaman Amerikan ekonomisinin Vulcan ekonomisini geçeceğinden şikayetçi olacaktır.

Çin ekonomisinin, genel olarak, hâlâ hayli küçük olduğuna dikkat edin. (Ve, bu, liberteryen veya humaniteryen bakış açısından, çok kötü.) Çin dünyada ikinci en büyük GDP'ye sahiptir. Mutlak terimlerle, Çin, ABD hariç dünyadaki her diğer ülkeden daha fazla mal ve hizmet üretmektedir. Çin'in per capita GDP'sine (kişi başı üretimine) bakarsak, tüm ülkeler arasında yalnızca 90. sıradadır. Bu yüzden Çin GDP'sini, diyelim ki, Japonya'nın GDP'siyle karşılaştırmak yanıltıcıdır. Bir şekilde Missisippi'yi Farirfax County (Virginia'da DC'ye

yakın bir zengin mahalle) ile karşılaştırmak gibidir. Missisippililerin toplam geliri Fairfax County'deki herkesin toplam gelirini çok aşar. Ancak, Mississippi Fairfax'a kıyasla fakirdir. Fairfax County'deki ortalama hane geliri Mississippi'deki ortalama hane gelirinin üç katıdır.

Bazı Amerikalılar, Çin'in, eğer daha zengin olursa, daha büyük bir askerî tehdit olacağından korkarlar. Ancak, iktisatçı Frédéric Bastiat'nın dediği gibi, sınırları eğer mallar geçmezse ordular geçecektir. Bu kimseler hatalı şekilde uluslararası ticaretin ekonomiler için kötü olduğuna inanırlar. İktisatçıların büyük bir çoğunluğu –ister sola, ister sağa, ister merkeze eğilimli olsunlar– bunu kabul etmezler. (Tüm Liberteryenler serbest ticareti tercih ederler, fakat ticaret taraftarı olmak münhasıran liberteryen bir görüş değildir.) Kısa vadede, serbest ticaret hemen herkesi daha zengin hâle getirir. Biz Çin'den mallar aldığımız zaman, Çinliler bunun karşılığında dolar elde eder. ABD dolarları kendi başlarına herhangi bir değer taşımazlar – dolarlar sadece Amerikan malları ve hizmetleri ile değiştirilebilecekleri için değerlidirler. Bu yüzden, Çinliler bu dolarları ya Amerikan malları ve hizmetleri için harcayacaklardır veya bu dolarları öbür yabancı paralarla (mesela Eurolarla) değiştireceklerdir. Bu durumda, başka biri (Euroları dolarlarla kim değiş tokuş ettiyse o) Amerikan mallarını ve hizmetlerini satın alacaktır. İktisatçıların dediği gibi, ülkeler ithalatları ihracatlarla öderler. Veya Çinlilerin ebediyen dolarların üzerine oturmaya ve hatta onları yakmaya karar verdiğini düşünün. Bu da bir problem değildir. Ancak, bu, aşağı yukarı, Çinlilerin bize değerli televizyonları ve oyuncakları üzerinde ölü başkanların fotoğrafları bulunan çirkin kağıt parçaları karşılığında vermeleriyle aynı şeydir.

Erken 2012'de bir Çinli otomobil firması Avrupa Birliği'nin en fakir ülkesi olan Bulgaristan'da bir montaj fabrikası açmaya karar verdi. Çinliler yalnızca birinci dünyadan "iş- çalmıyor". Aynı zamanda diğer ülkelerde işler yaratıyor.

92. Regüle Edilmemiş Bir Serbest Piyasa mı Son Finansal Krize Sebep Oldu?

Diğerlerinin balona inanmasından çok önce, liberteryenler ABD'nin konut ve para politikalarının yakınlarda patlayacak bir kriz yaratmakta olduğunu iddia ettiler. Görmezden gelindiler. Sonra, tahmin edilen balon patladığı zaman, herkes krizden konut sektörüne finansta regüle edilmemiş bir serbest piyasayı sorumlu tuttu.

ABD bir serbest-piyasa ekonomisine değil bir karma ekonomiye sahiptir. Bu dünyadaki en özgür ekonomi değildir. Gerçekte, ilerlemecilerin "sosyal demokrasiler" olarak etiketlediği birçok ülke ABD'ninkinden daha özgür ekonomilere sahiptir (Bkz. Soru 98.) Ancak, her ne zaman ekonomide kötü bir şey vuku bulursa, birçok insan hiç düşünmeden şu reaksiyonu gösterir: "Bu serbest-piyasa kapitalizminin başarısız olduğunu göstermektedir!".

Hemen herkes 2008 ABD finansal krizini ideolojik gözle değerlendirmektedir. Piyasalardan nefret eden kişiler bakarlar ve görmek istedikleri şeyi görürler: Aptal ve yozlaşmış finansçılar tarafından sebep olunmuş kitlevî piyasa başarısızlığı. Devlete güvenmeyen kişiler bakar ve görmek istedikleri şeyi görürler: Aptal ve yozlaşmış devlet regülatörleri tarafından sebep olunmuş hükûmet başarısızlığı.

Liberteryenler, kişinin, hangi pozisyonu alırsa alsın, ABD

finansal pazarlarının hâlihazırda çok sıkı regüle edilmiş olduğunu ve geçmişte de çok sıkı regüle edildiğini kabul etmesi (itiraf etmesi) gerektiğini söylerler. (Bu, finansal pazarların kötü regüle edildiğini veya yetersiz regüle edildiğini kabul etmekle bağdaşır.) Kişi devletin en azından suçlamanın çoğunu hak ettiğini itiraf etmek mecburiyetindedir, çünkü devlet krizi yaratmaya katkıda bulunan kötü müşevvikler yarattı. Belki de, nihaî analizde, piyasa kabahatin en fazlasını üstlenecektir. Ancak, bir kişi eğer bir regüle edilmemiş pazarın probleme sebep olduğundan şikayet ediyorsa, ciddi bir itirazda bulunmuyordur.

Bir serbest-piyasa sisteminde, bir banka eğer yanlış borç verirse bir malî zararla karşılaşır. Bankalar riskleri münasip biçimde değerlendirmek için bir müşevvike sahiptir. Bu müşevvik bankaların sistematik hatalar yapmayacaklarını garanti etmez. Ancak, liberteryenler ekler, devlet aktif biçimde bankaları riski olduğundan az saymaya ve hatalar yapmaya teşvik etti.

İktisatçı Russ Roberts devletin bankaları "diğer insanların paralarıyla kumar oynamaya" teşvik ettiğini söylemektedir. Roberts bizim sizin akıllı kumarbazlara borç veren bir işe sahip olduğunuzu tahayyül etmemizi istemektedir. Başlangıçta, siz ve diğer borç vericiler para kazanırsınız. Ancak, kumarbazların pervasızlaştığını, daha büyük riskler almaya başladığını düşünün. Siz ve diğer borç vericiler sermayenizi kurtaramayacağınızdan endişe edersiniz. Muhtemelen kumarbazlara borç para vermeyi durduracaksınızdır. Kumarbazların riskli davranışlarını engellemeye çalışacaksınızdır.

Ancak, varsayın ki sizin zengin amcanız Sam yan tarafta oyunları seyrederek oturuyor. Sam'in kumarı sevdiğini ve cesaretlendirdiğini düşünün. Varsayın ki –onun geçmiş davranışlarına dayanarak– eğer büyük kumarbazlar iflas ederse,

onun kumarbazların borçlarını karşılayacağına inanmak için her sebebe sahipsiniz. Roberts, bu durumda, sizin ve diğer borç vericilerin kumarbazların pervasız davranışlarını ihmal etmeye meyledeceğini söyler. Kumarbazları riskli iddialara girmekten engellemeye çalışmayacaksınızdır. İddialar gittikçe daha riskli hâle gelse ve borçlar yığılsa bile borç para vermeyi sürdüreceksinizdir. Verdiğiniz borçlardaki faiz oranını yükseltme zahmetine bile girmezsiniz.

Roberts bu düşünce deneyinin finansal krizde vuku bulanla paralel olduğunu iddia etmektedir. Amerikan devleti güvenilir şekilde kendisini kötü kararlar vermiş büyük bankaları kurtarmaya bağladı. Nihayetinde, FDIC eski başkanı Irvine Sprague'nin dediği gibi, 1986 yılı itibariyle, ABD tarihindeki 50 en büyük banka çöküşlerinin 46sı'nda ABD devleti bankaları kurtardı. Bu 46 vakanın hiçbirinde hiçbir kreditör veya mudî para kaybetmedi. ABD hükûmetleri aynı zamanda büyük şirketleri de tekrar tekrar kurtardı. Hatta öbür ülkeleri bile kurtardı.

Bu yüzden finansçılar eğer riskli kararlar alırlarsa riskleri sosyalleştirip faydaları (kârları) özelleştirebileceklerine inandılar. Örneğin, müsrif bir yetişkin oğlunuz olduğunu varsayın. Oğlunuz asla para tasarruf etmiyor ve daima aşırı harcama yapıyor. Onu tam şimdi kurtarmazsanız evini ve arabasını kaybedeceğini varsayın. Onu kurtarmamak kısa vadede bir felakete müsaade eder. Ancak, o bu durumda ayakları üstünde durmaya zorlanacaktır. Onu kurtaracağınızı varsayamayacağını idrak edecektir. Çok daha az ihtimalle tekrar bütün parasını israf edecektir. Diğer taraftan, eğer onu kurtarırsanız sorumsuz biri olarak kalmak için her sebebe sahiptir. Onun yeniden kurtarılmaya muhtaç duruma düşmesini daha muhtemel hâle getirirsiniz.

İnsanları kendilerinin yanlış kararlarının kötü etkilerinden izole ettiğimiz zaman, daha fazla kötü tercihler elde ederiz. Bir şeyi sübvanse ederseniz, ondan daha fazla elde edersiniz. Liberteryenler, aynısının kötü banka kararları için de geçerli olduğunu söylerler. Hükûmetler bankaları kurtardığı zaman, bu kısa vadede felaketleri hafifletmeye yardım edebilir. Ancak, bu, aynı zamanda, uzun vadede gittikçe daha fazla felaketin vuku bulmasını davet eder. Hükûmetin tekrar tekrar bankaları kurtarmak mecburiyetinde kalmasını daha muhtemel hâle getirir.

Liberteryenler devlet tarafından himaye edilen girişimler (GSE'ler) olan Fannie Mae ve Freddie Mac'in krizi kolaylaştırdığını ileri sürerler. Fannie Mae ve Freddie Mac özel bankalardan çok sayıda riskli konut kredisi satın almaktadır. Özel bankalar düşük-gelir gruplarına ve yüksek-riskli müşterilere, ipotekli konut kredilerini GSE'lere satabileceklerini bilerek, kredi verirler. Clinton yönetimi ABD'de ev sahipliğini artırmak istedi. Hükûmet Fannie Mae'ye ve Freddie Mac'e bankalardan daha da riskli kredileri alma talimatı verdi. Community Reinvestment Act'e uymak için GSE'ler ve bankalar düşük-gelirli borçlanıcılara daha düşük ön ödemelerle borçlar sağlamak mecburiyetindeydi. Bankalar riskli müşterilere borç verme müşevviklerine sahiptiler, çünkü daha sonra bu borçları GSE'lere satabilirlerdi.

Birçok liberteryen krizden önce bir finans krizine yol açacak bir konut balonunun oluştuğu ikazında bulundu. Liberteryenler ihmal edildiler veya alaya alındılar. YouTube'da Ron Paul'u 2003'te Kongre'de hükûmetin bir konut balonunu beslemekte olduğunu ileri sürerken görebilirsiniz. Parlamentoda olduğu süre boyunca Paul, Fed yöneticilerine devletin himaye ettiği kredi enflasyonunun kötü yatırımları ve müstakbel kriz-

leri teşvik edip etmeyeceğini sordu. Her seferinde, yöneticiler ekonomiyi idare etmeye muktedir oldukları cevabını verdi. Liberteryen eğilimli Peter Schiff (ki Euro Pacific Capital'ı idare etmektedir) 2002'de balon ikazında bulunmaya başladı. Onu YouTube'da haber programlarında balon hakkında, yalnızca müdahaleci iktisatçılar ve haber yorumcuları tarafından gülünmek için, ikazlar dile getirirken bulabilirsiniz.

Şüphesiz, finansal krizin sebebi geçmiş yıllarda en hararetli tartışılan konulardan biridir. Birçok entelektüel bakımdan dürüst iktisatçı burada sunulan liberteryen perspektife itiraz eder. Bazı liberteryen eğilimli düşünürler, legal teorisyen Richard Posner gibi, krizin bir sonucu olarak liberteryenizmden uzağa kaydı.

93. Liberteryenler Ekonomiyi Nasıl Onaracak?

ABD ekonomisi geçmiş 10 yılda yavaş ilerledi. Ancak, geride kalan 10 senede her ülke kötü ekonomik performans göstermedi. İyi bir 10 yıl geçiren birinci dünya ülkeleri –Avustralya gibi– ekonomilerini liberal ve özgür hâlde muhafaza etti. Kötü bir on yıl geçiren birinci dünya ülkeleri –ABD gibi– ekonomik özgürlüğü azalttı.

Liberteryenler ABD'nin ekonomik büyümeyi engelleyen kötü siyasa tercihleri yaptığını iddia ederler. Ekonomiyi onarmanın yolu bu hataları yapmayı durdurmaktır.

ABD serveti savaş yoluyla tahrip etmektedir. Brown Üniversitesi'nin Watson Institute for International Institute'u Afganistan ve Irak Savaşlarının ABD'ye yaklaşık 4 trilyon dolara mâl olduğunu tahmin etmektedir. Dolayısıyla, bu demektir ki, açık finansman ve vergileme yoluyla ABD hükûmeti para-

yı ABD ekonomisinin üretken parçalarından müsrif ve yıkıcı parçalarına aktarmaktadır.

Savaşın maliyeti bunun yarısı değildir. Liberteryenler ABD'nin bir rant-arayıcı, korporatist toplum olmaya devam ettiğine inanırlar. Yani, ABD'de gittikçe artan biçimde ekonomik başarı bir serbest piyasada müşteri kazanmayla daha az Washington'ın kıyağını kazanmayla daha fazla ilgili olmaktadır. Washington büyük, iyi-bağlantılı korporasyonları küçük fakat daha üretken işletmelere karşı kayıran siyasaları seçmektedir (Bkz. Soru 71). ABD hükûmeti, General Motors gibi servet-tahrip edici fakat iyi bağlantılı teşebbüsleri kurtarmak için üretken teşebbüslerden para almaktadır.

Liberteryenler derler ki, eğer ABD ekonomisini zıplatmak istiyorsak, ABD'yi iş yapmak için daha çekici bir yer hâline getirmeye ihtiyacımız var. Bu şu demektir:

- Kırtasiyeciliği, lisanslama kurallarını ve iş yapmakla ilgili regülasyonları azaltın. Şu Ekonomi 101'dir: Eğer yeni işlemler ve yeni kanunlarla üretmenin maliyetini yükseltirseniz, daha düşük arz elde edersiniz. Tam şu anda, ABD hükûmetinin kendisine göre, regülasyonlara uymak firmalara çalışan başına ortalama 11 bin dolara mâl olmaktadır.
- Yeni çalışanlar kiralamayı maliyetli hâle getiren regülasyonları azaltın. İşverenler, işçilere daha da yüksek yardımlar, işsizlik sigortası, kıdem tazminatı sigortası vs. ödemeye zorlandıkça, daha az çalışan kiralar. Müteşebbisler iş başlatmamayı seçer.
- Kurumlar vergisini azaltın. ABD'de korporasyonlar hem eyalet hem federal gelir vergisi ödemek zorundadır. Birleşik vergi oranı –yaklaşık %40– korporasyonların OECD'de

iki veya üç ülke hariç tüm ülkelerde karşılaştıklarından daha yüksektir. Her şey eşitken, başka bir yerde iş başlatmak burada başlatmaktan daha çekicidir. (Ancak, ABD kurumlar vergisi kurallarının birçok indirim ve kaçamak sağladığına dikkat edin. Yetenekli muhasebecileri istihdam edebilen büyük korporasyonlar ABD'de iş yaparak para tasarruf edebilirler, fakat yalnızca eğer kitlevî kaynakları vergi sisteminde oynamaya tahsis ederlerse. Bu yine de müsrif ve verimsizdir.)

- İktisatçı Alex Tabarrok ABD patent sisteminin icadı (yeniliği) engellediğini iddia etmektedir. Şirketler artık yeni icatlar (*innovations*) yoluyla müşteriler kazanmaya çalışarak daha az, rakiplerini onlara karşı anlamsız patentler kullanarak müşteri kaybeder hâle getirmeye çalışarak daha çok zaman harcamaktadır.
- Hem düşük vasıflı hem yüksek-vasıflı göçmenlerin Amerikan ekonomisine katılmasını daha kolay hâle getirmeye ihtiyacımız var.
- Daha fazla öğrencinin muhasebe, finans ve hukuktan ziyade fene, mühendisliğe ve teknolojiye çekileceği şekilde eğitimi reforme etmemiz lazım. Aynı şekilde, siyasal sistemimizi danışmanlığın, finansın ve hukukun para yapmanın en hızlı yolu hâline getirmeyecek şekilde reforme etmemiz gerekir.

Soldaki birçok kimse bu iddiaların çoğuyla hemfikirdir –bunlar ayırt edici şekilde liberteryen değildir. Ancak, bu kimseler bunun yeterli olmadığını ileri sürerler. Birçok sol eğilimli iktisatçı hükûmetin "malî siyasayı" –yani, artan harcamayı– yavaş ekonomiyi hızlandırmak için kullanması gerektiğini düşünür.

9

SİYASET: DÜN, BUGÜN VE YARIN

94. Liberteryenizm ABD'de Ne Kadar Popüler?

AMERİKALILARIN ONDA BİRİ İLE ÜÇTE BİRİ ARASINdaki bir yerlerdeki orandaki Amerikalı liberteryendir.

Birçok liberteryen kendi kendisini liberteryen diye tanımlamaz. Bunlar kendilerini liberaller, ılımlılar veya muhafazakarlar olarak adlandırırlar. Bunların çoğu Demokrat Parti'ye veya Cumhuriyetçi Parti'ye oy verir.

Bu yüzden, Amerikalıların yüzde kaçının liberteryen olduğunu bilmek için yalnızca insanlara liberteryen olup olmadıklarını soramayız.

Araştırmacılar, bir etiketin bir kimsenin siyasal görüşlerinin nasıl etiketleyeceğini bilmek istedikleri zaman, o kimsenin kendisini nasıl etiketlediğini sormazlar. Onun yerine, ona bir dizi özlü ideolojik soru sorarlar. Ona, onun siyasal inançlarına en iyi uyan etiketi atfederler.

Michigan Üniversitesi'ndeki, Stanford Üniversitesi'ndeki ve başka yerlerdeki araştırmacılar, bir seçmen kanaati araştırması olan Amerikan Ulusal Seçim Çalışmaları'nı (American National Election Studies) gerçekleştirirler. Anketörler seçmenlere ekonomide daha çok devlet kontrolüne sahip olmamız gerekip gerekmediği veya farklı hayat tarzlarına ve ahlakî inançlara sahip kimselere karşı daha toleranslı olmamız gerekip gerekmediği yolunda daha ideolojik sorular sorarlar. Bu datayı kullanarak (Washington DC'deki liberteryen think-tank) CATO'nun analistleri seçmenlerin yaklaşık %15'inin liberter vasfını taşıdığı sonucuna varmaktadır.

Ancak, diğer anketler ve kamuoyu araştırmaları daha büyük bir liberteryenler veya liberteryen eğilimliler yüzdesi bulmaktadırlar. Gallup araştırmaları genellikle seçmenlerin %20 ila %23'ünü liberteryen olarak tanımlar. 2007'deki bir *Washington Post* - ABC News Anketi Amerikalıların yaklaşık %26'sının liberteryen olduğunu buldu. Liberteryenler bazen ekonomik muhafazakarlar ve sosyal liberaller olarak tasvir edilirler. CATO Institute yakınlarda Zogby International'a 2006 ara seçimlerine katılan 1000'den fazla seçmen üzerinde araştırma yaptırttı. Araştırma, seçmenlere, öbür sorular yanında, kendilerini sosyal bakımdan liberal ve malî/ekonomik bakımdan muhafazakar görüp görmediklerini sordu. Seçmenlerin hemen hemen %59'u kendilerini böyle etiketledi.

Birçok liberteryen pozisyon yükseliştedir. 1989'da Amerikalıların yalnızca %10'u aynı cins evliliğini desteklemişti, şimdi yarısı destekliyor. 1970'te Amerikalıların yalnızca %12'si marijuanayı legalize etmeyi tercih etmişti, şimdi yarısı tercih ediyor.

Dolayısıyla, Amerikan seçmenlerinin onda biri ila üçte

biri liberteryendir veya liberteryen eğilimlidir. Bu seçmenler ortak inançları etrafında organize olmuş olsalardı, güçlü bir oy bloku teşkil edeceklerdi. Ancak, Amerikan seçim sisteminin mekanizmaları veri alındığında, bu seçmenler, isteksizce, anti-liberteryen Cumhuriyetçiler veya Demokratlar için oy vermektedir.

95. Tea Partisi Liberteryen midir?

Genel olarak, Tea Partisi, birçok liberteryen unsurlar taşımasına ve birçok liberteryenin Tea Partili olmasına rağmen liberteryen değildir.

Tea Partililer Washington siyasetine güvensizlikleri tarafından birleştirilmiştir. DC'nin yozlaşmaya meyilli olduğu ve Washington'ın genellikle ortak iyi pahasına özel çıkarları teşvik ettiği yolundaki liberteryen görüşü paylaşırlar.

Ancak, Tea Partisi üyeleri esas itibariyle liberteryen olmaktan ziyade popülist, milliyetçi, sosyal muhafazakardır. Kamuoyu araştırmaları Tea Partililerin ekseriyetinin devletin geleneksel "aile değerlerini" veya muhafazakar Yahudi-Hıristiyan değerlerini teşvik etmede aktif rol alması gerektiğine inandığını göstermektedir. Onların çoğu serbest ticarete ve serbest göçe karşı çıkmaktadır. İç ekonomiye daha az fakat uluslararası ticarete daha çok devlet müdahalesini tercih etmeye meyletmektedir. Birçok Tea Partisi destekçisi müdahaleci dış politikayı tercih etmektedir.

Araştırma verilerine dayanarak, liberteryen dergi *Reason* kendi kendini Tea Partili olarak tanımlayanların en fazla %40'ının geniş anlamda liberteryen olduğu sonucuna var-

maktadır. Tea Partililerin çoğunluğu geleneksel sosyal veya ekonomik muhafazakarlardır.

Discover dergisindeki bir makalede Chris Mooney birçok araştırmanın Tea partililerin dinin siyasette güçlü bir rol oynadığını görmek istediğine işaret etmektedir. Tea partililer feminizme, kürtaj hakkına, göçmen haklarına ve sivil özgürlüklerdeki diğer liberteryen duruşlara karşı çıkmaya meylederler. Liberteryenlerin yaptığı gibi kriminal ceza reformu istemekten çok suçlar için daha sert cezaları desteklemeye meylederler.

Tea Partisi homojen bir grup değildir. Küçük devleti savunduğunu iddia eder. Ancak, genelde, Tea Partisi en iyi bir muhafazakar hareket olarak görülür. Tea Partililerin önemli bir bölümü liberteryen eğilimli olabilir, liberteryenlerin yalnızca küçük bir oranının Tea Parti ile bir bağı olmasına rağmen.

96. *Wall Street'i İşgal Liberteryen midir?*

Wall Street'i İşgal hareketi, liberteryenlerle işgalcilerin bazı ortak zeminleri paylaşmasına rağmen, genelde liberteryen değildir.

İşgalciler, liberteryenler gibi, büyük işletmeler-devlet ittifakına muhalefet etmekteler, Ancak, çoğu işgalci korporatizmi ve ahbap çavuş kapitalizmini ekonomi üzerindeki devlet gücünü artırarak azaltmak istemekte. Liberteryenler ekonomi üzerinde devlet gücünü artırmanın korporatizmi ve ahbap çavuş kapitalizmini güçlendireceğine inanırlar (Bkz. Soru 71).

İşgalciler genellikle piyasa ekonomisine, özel mülkiyete ve serbest ticarete karşı olan radikal katılımcı demokratlardır.

Ancak, işgalciler Vatanseverlik Kanunu'na, Bush-Obama savaşlarına, militarizme, Uyuşturucuyla Savaşa ve sivil özgürlüklerin devlet tarafından daraltılmasına karşı çıkmaya meyle-

derler. Bu hususlarda liberteryenler ve işgalciler aynı noktada dururlar.

97. Çoğu Liberteryen Liberteryen Parti'nin Üyesi midir?

Hayır. Birçok liberteryen apolitiktir. Oy vermezler, siyasal olaylara katılmazlar. Çoğu aktif liberteryen üçüncü partilerden ziyade Cumhuriyetçilere ya da Demokratlara oy verir. CATO Institute, Zogby International'ın kamuoyu araştırmalarını kullanarak, hem 2004 hem 2006 seçimlerinde liberteryenlerin %20'sinden azının bir üçüncü partiye oy verdiğini iddia etmektedir. Liberteryenler, son yıllarda trend tersine dönmeye başlamasına rağmen, muhtemelen Demokratlara değil Cumhuriyetçilere oy vereceklerdir. (Özellikle, birçok liberteryen 2008'de Obama'ya oy verdi. Bunlar bir demokratın bir cumhuriyetçiden daha az militarist ve sivil özgürlüklere daha fazla saygılı olacağını umdular.)

98. ABD En Liberteryen Ülke midir?

Hayır. ABD'de (hem mutlak sayı hem yüzde bakımından) en yüksek sayıda kendini liberteryen olarak tanımlayan insanın bulunmasına ve liberteryen fikirler ABD siyasetinde ana çizgide daha fazla yer bulmasına rağmen, ABD genelde dünyanın en liberteryen ülkesi değildir. ABD ekonomik veya sivil özgürlüklere en kuvvetli bağlılığa sahip değildir. Amerikalıların ve diğerlerinin "sosyal demokrat" veya "sosyalist" olarak nitelendirmeye eğilimli olduğu ülkelerin birçoğu fiilen ABD'den daha liberteryendir.

Liberteryen retorik ABD'de başka yerlerde olduğundan daha yaygındır. Amerikalılar özgürlük hakkında diğerlerinden

daha fazla konuşurlar. Amerikalılar genellikle, eşitlik, komünite veya sosyal adaletin değil özgürlüğün Amerika'nın temel değeri olduğunu iddia ederler.

Bunların hiçbiri ABD'nin en liberteryen ülke olduğunu göstermez. Liberteryen söylemle konuşmak liberteryen yolda yürümek değildir. Hangi ülkelerin en liberteryen siyasalara sahip olduğunu görmemiz gerekir. Ülkelerin ekonomik ve sivil özgürlükleri ne kadar iyi koruduğunu görmemiz gerekir.

The Wall Street Journal ve Heritage Foundation bir yıllık ekonomik özgürlük indeksi hazırlamaktadır. Bu kurumlar ülkeleri mülkiyet haklarına, yozlaşmadan azade olma özgürlüğüne, iş özgürlüğüne, emek özgürlüğüne, parasal özgürlüğe, malî özgürlüğe saygılarına ve devlet harcamasına göre sıralandırırlar. Hong Kong, Singapur, Avustralya, Yeni Zelanda, İsviçre, Kanada, Şili, Mauritius ve İrlanda ABD'den daha yüksek skorlara sahiptir. ABD genelde ancak 10. sırayı alabilmektedir.

Bu indeks ABD'nin liberteryenlik derecesini gerçekte olduğundan daha aşağıda gösterebilir. Neticede, indeks ülkeleri eğer hükûmetler sosyal sigortaya büyük miktarlarda harcama yapıyorsa aşağı sıralara yerleştirmeye meyletmektedir. Ancak, birçok klasik ve neo-klasik liberal prensip olarak devlet sosyal sigortasına karşı değildir (Bkz. Soru 5). Bu yüzden, ekonomiyi kontrol etmeye, regüle etmeye, manipüle etmeye ve yönetmeye çalışan idarî devleti vergi ile finanse edilen eğitim, sağlık bakımı ve işsizlik sigortası sağlayan sosyal güvenlik devletinden ayırdığımızı varsayın. Ekonomik Özgürlük İndeksi'nde ABD'den daha aşağı sıralarda yer alan birçok ülke ABD'ninkinden çok daha az genişlikte idarî devlete sahiptir. Örneğin, Danimarka mülkiyet haklarında, yozlaşmadan özgürlükte, iş özgürlüğünde, ticaret özgürlüğünde, yatırım özgürlüğünde ve

finansal özgürlükte ABD'den çok daha yukarılarda yer almaktadır. Lüksemburg, Hollanda, Birleşik Krallık ve daha birçok ülke de ABD'yi bu ölçütlerde geçmektedir. Dolayısıyla, birçok diğer Avrupa ülkesi makul şekilde ABD'den ekonomik bakımdan daha liberteryen sayılabilir.

Fraser Institute de ülkeleri ekonomik özgürlüğe bağlılıklarına göre sıralayan bir Dünya Ekonomik Özgürlük Raporu yayımlamaktadır. Bu indeksin sonuçları *The Wall Street Journal* indeksinin sonuçlarına benzerdir. ABD genelde 10. sırayı almaktadır. Avustralya, Yeni Zelanda, İngiltere, Kanada ve İsviçre daha yüksek ekonomik özgürlük seviyelerine sahiptir. İskandinav ülkelerinin çoğu –ki Amerikalılar onları genellikle "sosyalist" diye adlandırırlar– ekonomik özgürlüğün birçok temel unsurunda ABD'yi geçer.

Bu yüzden, ABD ekonomik bakımdan en liberteryen ülke değildir.

Gayet muhtemelen en sivil liberteryen ülke de değildir. Bu hususta, hiçbir karşılaştırmalı olarak detaylı sıralama yoktur. Örneğin, Freedom House, ülkeleri siyasal ve sivil özgürlüklere bağlılıklarına göre sıralandırmaktadır, fakat onun sıralamaları Batı ülkeleri arasında farklılaştırma yapmak bakımından çok yetersizdir.

Ancak, kabaca bir değerlendirme yapmak için bir konular listesine bakabiliriz. Avustralya, İsviçre, Kanada ve İngiltere muhtemelen genel olarak ekonomik bakımdan ABD'den daha liberteryendir. Bu beş ülke sivil özgürlüklerde karşılaştırmalı olarak nerededir?

Aynı-cins evlilikleri tüm Kanada'da legaldir. Aynı cins beraberlikleri İngiltere'nin ve İsviçre'nin tamamında legaldir.

ABD'de bazı eyaletler aynı cins evliliğine müsaade eder, bazı eyaletler aynı-cins beraberliklerine izin verir, bazı eyaletler her ikisini de yasaklar. ABD Kanada'dan ve çoğu Avrupa ülkesinden daha kısıtlayıcı uyuşturucu kanunlarına sahiptir ve bunları daha militaristçe ve şiddetlice uygular.

İki ana trend ABD'nin sivil özgürlüklere bağlılığının altını oymaktadır. İlk olarak, ABD dünyadaki her diğer ülkeden daha fazla insanı hapsetmektedir. Şu anda her 100 Amerikalı yetişkinin yaklaşık 1'i demir parmaklıkların arkasındadır. Çin'in nüfusu Amerikan nüfusunun dört katı komünist bir ülke olmasına rağmen ABD'de Çin'dekinin dört katı mahkum vardır. İkinci olarak, 11 Eylül'den beri ABD kendi halkına karşı gittikçe artan ölçüde baskıcı olmuştur. Obama Amerikan vatandaşlarını adil bir muhakeme olmaksızın öldürme hakkına sahip olduğunu ileri sürmektedir. ABD *habeas corpus*'u ciddi biçimde askıya almıştır ve ABD, vatandaşlarının, "düşman muharipler" olarak etkilenmeleri hâlinde, yargılanmaksızın süresiz olarak göz altında tutulmasına müsaade etmektedir.

Daha kötüsü, ABD diğer ülkelerdeki masum sivillere rutin biçimde zarar vermektedir. Amerika Uyuşturucuyla Savaş için Güney Amerika devletlerini köylülerin tarım topraklarına ölümcül ilaçlar atmaya teşvik etmektedir. ABD dünyadaki ülkelere kendisinin algılanmış millî menfaatlerini geliştirmek için efelik yapmaktadır. Şimdiye kadar Terörle Savaş Afganistan, Pakistan ve Irak'ta 100 binden (belki 200 binden) fazla insanı öldürmüştür.

Bu yüzden, genel olarak, Yeni Zelanda, Avustralya, İsviçre ve Kanada ABD'den daha liberteryendir. Hong Kong, Danimarka, İngiltere ve birkaç diğer Avrupa ülkesi de tartışılabilir şekilde daha liberteryendir.

99. Hangi Eyaletler En Çok ve En Az Liberteryendir?

Mercatus Center –George Mason Üniversitesi'nde bir siyasa merkezi– "50 Ülkede Özgürlük: Bir Kişisel ve Ekonomik Özgürlük" adıyla iki yıllık bir rapor yayınlamaktadır. Bir ülke paternalist siyasalar uygulanması, vatandaşların sivil ve kişisel özgürlüklerine müdahale etmesi, ağır regülasyonlar ve lisanslama şartları empoze etmesi ve iş yapmayı zorlaştırması hâlinde bu raporda aşağılarda bir sıra elde eder.

Bu rapora göre New Hampshire, South Dakota ve Indiana en özgür, en liberteryen eyaletlerdir. New York, New Jersey ve California en az özgür, en otoriteryen, en az liberteryen eyaletlerdir. New Hampshire tüm eyaletler arasında ekonomik özgürlüklerde birinci, kişisel özgürlükte 11.'dir. New York genelde 50. ve kişisel özgürlükte 48. sıradadır. Oregon, Vermont ve Nevada kişisel özgürlükte en yüksek sıraları işgal etmektedir. Maryland, Illinois ve New York kişisel özgürlükte en aşağı sıralarda yer almaktadır.

Şüphesiz, bu sıralamalar ihtiyatla karşılanmalıdır. Çoğu insan muhtemelen Brooklyn'de bir bohemyan mahallede yaşayarak Mississippi'de bir küçük kasabada olduğundan daha özgür hissedecektir.

Liberteryenizmin bazı eleştirmenleri, Mercatus'un sıralamalarına göre, en az liberteryen devletlerin aynı zamanda en zenginlerin bazıları olduğuna işaret ederler. Mercatus Institute ekonomik ve kişisel özgürlüğün refaha yol açtığını kabul edebilir, fakat nispeten gayri özgür (*unfree*) New York, California ve New Jersey en zengin ABD eyaletleri arasındandır.

100. ABD Hiç Liberteryen Bir Ülke Oldu mu?

Çoğu Amerikan devrimci lideri klasik liberaldi. Ancak ABD asla bir liberteryen ülke olmadı.

1865'e kadar ABD'de kölelik legaldi. (Bunun zıddına, İngiltere 1833'te köleliği ilga etti). Jim Crow Kanunları geç 1960'lara kadar ayrımcılığı şart koştu (gerektirdi).

Amerikan tarihinin çoğu boyunca kadınlar ikinci-sınıf legal statüye sahipti. Kadınların yeniden üreme hakları –hatta kocalarıyla seks yapmayı reddetme hakkı– ABD tarihinin çoğu boyunca inkar edildi. Müstehcenlik kanunları genellikle kadınların doğum kontrolüne ulaşmalarını sınırlamak için kullanıldı. Örneğin 1873 tarihli Comstock Kanunu posta yoluyla "şehvet" materyalleri göndermeyi suç hâline getirdi. ABD hükûmeti kadınları doğum kontrol cihazları veya doğum kontrolü hakkında enformasyon göndermekten men etmek istedi. (Ancak, kanun gevşek uygulandı. Gerçekte, doğum kontrol endüstrisi bu zaman boyunca gelişti.)

Amerikan devleti geçmişte ekonomiyi şimdi yaptığından daha az regüle etti. Ancak, ABD her zaman bir gümrük vergisi ve sübvansiyonlar sistemine sahipti. Devlet daima iyi bağlantılı korporasyonları himaye etmek için müdahale etti. Bu Kuzey ile Güney arasındaki mücadelenin bir kaynağıydı. (Abraham Lincoln, serbest ticaretten nefret etti. Göreve geldikten sonra yüksek gümrük vergileri empoze etti.) Sanayici Kuzey gümrük vergileri empoze etti. Bu nakit-fakiri Güney'i İngiltere'den ucuz mallar almaktan ziyade pahalı yerli mallar almaya zorladı.

101. ABD Daha Fazla mı Yoksa Daha Az mı Liberteryen Oluyor?

Kadınlar, Yahudiler, Afrikalı Amerikalılar ve çoğu azınlıklar ABD'de şimdi geçmişte olduğundan daha fazla özgürlük tecrübe etmektedir. Kırk beş yıl önce, siyahlar hemen her yerde ikinci sınıf vatandaşlardı; 160 yıl önce, mülkiyettiler.

Kadınlar şimdi doğum kontrolüne ulaşıma sahiptirler. Artık sadece evliliğe "evet" diyerek sekse "hayır" deme hakkını kaybetmezler. Kadınlar evlendikleri zaman kadınların legal hakları artık kocalarının hakları altında kapsanmaz. Kadınlar çocuklarını boşandıktan sonra yanlarında tutabilirler.

Amerikalılar şimdi geçmişte olduğundan daha toleranslıdır. Çoğu Amerikalılar şimdi kendilerinin saydıkları bir hayatı sürdürmeyi önce olduğundan daha kolay bulmaktadır.

Bütün bunları akılda tutarken, liberteryenler son trendler hakkında endişelidir. ABD şimdi ekonomik özgürlüğe geçmiş yıllarda olduğundan daha az bağlıdır. Geçmiş on yıl boyunca ABD'nin Heritage Foundation/*Wall Street Journal* Ekonomik Özgürlük İndeks'inde ve Frazer Institute'ün Ekonomik Özgürlük Dünya Raporu'ndaki puanları düştü. Ekonomi gittikçe daha fazla regüle edilmiş hâle gelmektedir. İşletme sahipleri her sene daha fazla kırtasiyecilikle karşılaşmaktadır. 2011'de federal devlet yeni kanunlara ve regülasyonlara 100 binden fazla sayfa ekledi.

Liberteryenler ABD'nin daha daha fazla bir ahbap çavuş kapitalist ekonomi olduğuna inanmaktalar. İşletmeler genellikle rakiplerinden daha iyi ürünler sunarak değil fakat devletlere kendi adlarına müdahale etme baskısı yaparak kâr elde ederler. İyi-bağlantılı işletmeler rakiplerini pazarın dışına

itmek için sübvansiyonları, gümrük vergilerini veya yağmacı regülasyonları kullanır. Randımanlı ve icatçı kimseler –servet yapan kimseler– servet yapmayanları desteklemek için vergilendirilerek veya regüle edilerek iş dışına atılır.

Terörle Savaş hükûmetin sivil özgürlüklere saygısızlığını ve onları istismarını artırmıştır. Biz şimdi izinsiz gözetlemeye, Guantanamo Körfezi'ne ve Amerikan vatandaşları öldürme hakkına sahip olduğunu ileri süren bir başkana sahibiz. Tersine vaatlerine rağmen, Obama yürütme gücünü geri çekmek yerine yaydı (genişletti).

Ancak, liberteryen açıdan, bazı pozitif trendler var. Çoğu devlet marijuanayı dekriminalize ediyor. Daha fazla devlet geçmişte olduğundan daha fazla eşcinsel evliliğini veya sivil beraberlikleri legalize etmiştir.

102. Bir Liberteryen Başkan Fiilen Ne Yapabilirdi?

Bir liberteryenin başkan seçildiğini hayal edin. O ne yapmaya muktedir (muvaffak) olacaktır? Bu başkanın kongre desteğine sahip olup olmadığına bağlıdır.

Bir liberteryen başkan, aynı zamanda liberteryen bir Kongreye sahip olsaydı, ABD'yi hızla bir liberteryen ülkeye dönüştürebilirdi. Liberteryenler her şeyde hemfikir değildir (Bkz. Soru 5). Ancak, kendisini liberteryen olarak tanımlayanlar arasında sadık Demokratlar veya Cumhuriyetçiler arasında olduğundan daha fazla anlaşma vardır.

Bir liberteryenin başkan seçildiğini fakat Kongre'nin Demokrat Parti'nin kontrolünde kaldığını tahayyül edin. Bu durumda, liberteryen çok daha az şey yapabilirdi. Bir liberteryen başkan tüm Amerikan savaşlarını ve dış müdahaleyi hemen

derhal durdurabilirdi ve durduracaktır. Denizaşırı Amerikan askerî üslerini kapatabilir ve askerleri eve getirebilir. Terörle Savaş'ı Orta Doğu'dan tüm birlikleri çekerek, İsrail'e askerî ve finansal desteği keserek ve geçmiş ABD istismarları ve suçları için özür dileyerek sona erdirebilirdi.

Kongre kendisinin kural-yapma gücünün çoğunu federal birimlere (*agencies*) delege etti. Bu birimler başkana bilgi verir. Başkan bu birimlere idarî emirler verebilir ve siyasalarını daha liberteryen bir istikamette değiştirmelerini talep edebilir. DEA'ya Uyuşturucuyla Savaş vermeyi durdurmasını emredebilir. (Bir liberteryen başkan, uyuşturucu savaşını tam sona erdiremese bile, en azından, uyuşturucu suçlarından veya kurbansız başka herhangi bir suçtan mahkum edilmiş kimselere bir af getirebilirdi.) FDA'ya ilaç regülasyonlarını azaltmayı emredebilirdi. Başkan federal birimleri daha az kısıtlamayla daha çok göçmene girmeye müsaade etmeye yönlendirebilirdi. Ancak, bu birimlerdeki meslek bürokratlarının çoğunun bu emirleri ihmal etmesi mümkündür. Dolayısıyla, bir liberteryen başkanın ne kadar (iş) yapabileceği belirsizdir.

Başkan Kongre'nin teklif edilmiş bütçelerini veto ederek harcamaları azaltabilir. Başkan müdahaleci veya oy satın alıcı (*pork barrel*) yasama faaliyetini veto ederek devletin büyümesini muhtemelen azaltabilir. Şüphesiz, Kongre Başkan'ın vetosunun üstesinden gelebilir. Ancak, Kongre bir vetoyu yalnızca üçte iki vasıflı çoğunlukla etkisiz hâle getirebilir. Kongre üyeleri bir liberteryen başkanla uzlaşmayı onun vetosunun üstesinden gelmekten daha kolay bulabilir.

103. Amerika Yakında Liberteryen Olabilir mi?

Genel olarak, liberteryenler Amerikan seçmenlerinin onda

biri ila üçte birini teşkil etmektedir (Bkz. soru 94). Çoğu seçmen Demokratik veya Cumhuriyetçi Parti'ye akmaktadır. Eğer bir birleşik koalisyon kurmuş olsalardı, daha fazla kontrol uygulayabilirlerdi. Yine de, ortalama Amerikan seçmeni liberteryen olmadıkça ABD gayri muhtemelen bir liberteryen ülke olacaktır. Son yıllarda, genellikle ABD ekonomik ve sosyal siyasaları liberteryenizme doğru yaklaşmaktan ziyade liberteryenizmden uzaklaşmaktadır (Bkz. Soru 101).

Ancak, birçok bakımdan, Amerikan halkı gittikçe daha fazla liberteryen bir sesle konuşmaktadır. Son Gallup kamuoyu araştırmalarına göre, Amerikalıların bir rekor %82'si ülkenin kötü şekilde yönetildiğine inanmaktadır. %69'u Kongre'ye küçük veya sıfır güvene sahip olduklarını söylemektedir. Amerikalıların yarısı devleti vatandaşların haklarına ve özgürlüklerine yakın tehdit olarak görmektedir. Artan petrol fiyatlarına ve son finansal krize rağmen, Amerikalılar gaz, bankacılık ve gayri menkul endüstrilerini kendi hükûmetlerini gördüklerinden daha olumlu şekilde görmektedir.

Son Gallup kamuoyu araştırmaları Amerikalıların federal devletin harcanan her doların yarısını israf ettiğine inandığını bulmaktadır. Ancak, bu muhtemelen enforme edilmemiş kanaattir. Çoğu Amerikalı devletin onun parasını nasıl harcadığını bilmez. Mesela, tipik Amerikalı federal bütçenin %8'inin dış yardıma gittiğine inanır, fakat reel oran %1'dir. Bu yüzden, Amerikalılar yalnızca paranın nasıl harcandığını bilmedikleri için paranın israf edildiğine inanır.

Liberteryen fikirlere açık yükseliştedir. Son bir CNN kamuoyu araştırmasında, Amerikalıların rekor yükseklikte %63'ü devletin çok şey yaptığında ve daha fazla konunun bireylere ve işletmelere terkedilmesi gerektiğinde hemfikirdir.

Yüzde elli devletin geleneksel değerleri teşvik etmeye çalışmaması gerektiğini söyledi. Amerikan vatandaşları gittikçe artan ölçüde ekonomide ve sosyal meselelerde daha az devlet regülasyonunu tercih eder görünmektedir.

104. Liberteryenizm Amerika Dışında Ne Etkiye Sahiptir?

Birçok demokrasi, bu partilerin küçük olmasına rağmen, liberteryen veya liberal partilere sahiptir. Tüm dünyada aynı zamanda think tankler ve siyasa enstitüleri de vardır; İngiltere'de Institute of Economic Affairs ve Adam Smith Institute; Kanada'da Fraser Institute; Danimarka'da Copenhagen Institute; İsviçre'de Avenir Suisse, Liberales Institut ve Institut Constant de Rebecque; İtalya'da Bruno Leoni Institute; İsveç'te Eudoxa ve Timbro; Türkiye'de Liberal Düşünce Topluluğu; Güney Kore'de Center for Free Enterprise; Şili'de Libertad y Desarollo; Brezilya'da Instituto Liberdade ve Hollanda'da European Independent Institute gibi.

20. Yüzyıl'ın birçok önemli ve çağdaş liberteryen akademisyeni, bilim adamı ve yazarı ABD dışından geldi. Romancı Ayn Rand ve muteber teorisyenler Eugene Volokh ile İlya Somin eski SSCB'dendir. Birçok serbest-piyasa yönelimli iktisatçı Ludwig von Mises ve F. A. Hayek gibi Avusturyalılardan ilham aldı. Jagdish Baghwati ve Deepak Lal Hindistanlıdır.

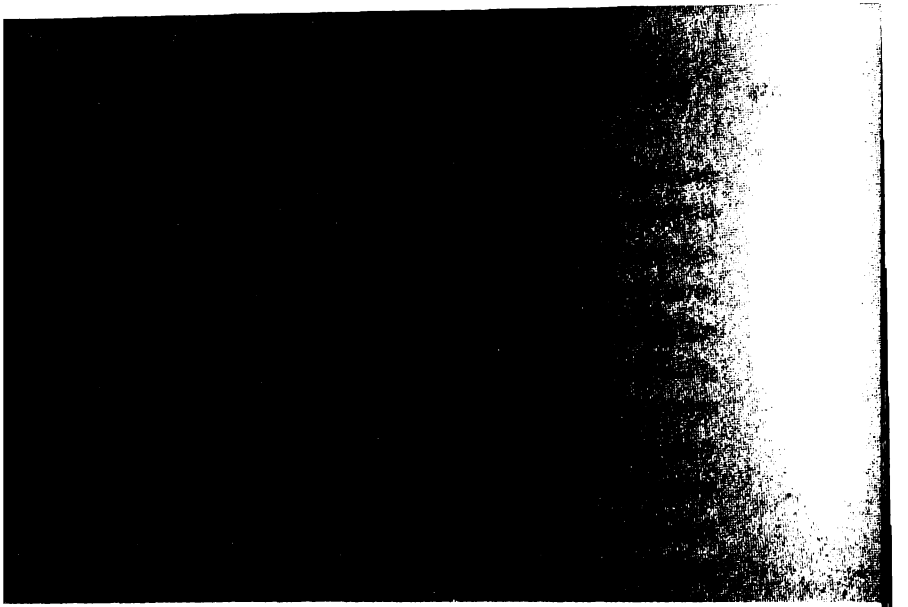
98. soruda tartışıldığı üzere, birçok ülke, ABD'den, eğer daha liberteryen retoriğe değilse, daha liberteryen siyasalara sahiptir. Liberteryen fikirlerin tesirini ölçmenin bir yolu basitçe ülkelerin liberteryen sonuçlara meyletme derecesini ölçmektir.

105. Dünya Daha Çok Liberteryen mi Yoksa Daha Az Liberteryen mi Oluyor?

Herhangi bir ülkenin gayri muhtemelen tümüyle liberteryen olma noktasına ulaşacak olmasına rağmen, genelde dünya liberteryenizme doğru hareket ediyor. Genelde, tüm dünyada, ekonomik bariyerler aşağı iniyor. Çeşitliliğe tolerans artıyor. Geleneksel olarak gayri özgür ülkeler gitgide daha özgür hâle geliyor. Çin gibi nominal olarak komünist ülkeler bile ekonomilerini liberalize ediyor ve daha büyük kişisel özgürlüğe müsaade ediyor. Şimdiki durumu 1960'takiyle kıyaslayın. 1960'ta liberal demokrasilerdekinden daha çok sayıda insan totaliteryen komünist rejimlerde veya baskıcı diktatörlüklerde yaşadı.

Bu söylenmişken, bazı olumsuz trendler var. Hükûmet dışı organizasyon Freedom House ülkeleri politik ve sivil özgürlüklere bağlılıklarına göre sıralayan bir yıllık rapor hazırlamaktadır. Kuruluş, en son raporunda, 87 ülkeyi özgür, 60 ülkeyi kısmen özgür, 48 ülkeyi gayri özgür olarak tasvir etmektedir. Freedom House'un sıralamasında geçmiş beş yıl içinde işler iyiden çok kötüye gitmektedir.

Ben bu satırları yazarken, biz "Arap Baharı'nın" ortasındayız. Protestocular Mısır, Yemen, Libya ve Tunus'ta yönetenleri iktidardan indirdi. Tüm Orta Doğu'da vatandaşlar iktidarları protesto ekmekte ve reform talep etmekte. Arap Baharı daha büyük özgürlükle sonuçlanabilir. Onun yerine daha büyük sekteryen şiddete ve iç savaşa da yol açabilir. Eski diktatörleri yenilerle ikame edebilir. Devrimler iyi olmaktan ziyade kötü sonuçlanır. Sonuçları önceden göremeyiz.

ahbap çavuş kapitalizmi (*crony capitalism*): Pazarda başarının devlet kıyakları, imtiyazlar, sübvansiyonlar ve vergi istisnaları aramaya ve almaya dayandığı bir sistem; işletmelerin devletle ortak olduğu bir sistem.

anarşizm: Bütün devletlerin aslî olarak gayri adil olduğu ve bir devlet olmadan yaşamanın arzuya şayan ve gerçekleştirilebilir olduğu inancı.

demokrasi: Bütün vatandaşların esas siyasal gücü eşit olarak paylaştığı bir siyasal sistem.

devlet: Toplumun (1) şiddet kullanımında bir haklı tekele sahip olduğunu (2) belli bir coğrafî alanda yaşayan ve çalışan insanlara emirler ve talimatlar verme hakkına sahip olduğunu (3) insanları bu düzenlere ve emirlere uymaya zorlamak için şiddet veya şiddet tehdidi kullanma hakkına sahip olduğunu iddia eden bir alt kesimi.

dışsallık: Bir kişinin bir masum, taraf olmayan kişiye yüklediği fayda veya maliyet.

ekonomik özgürlük/ haklar: Kişisel özel mülkiyete sahip olma; üretim araçlarında özel mülkiyete sahip olma; iş kurma ve çalıştırma; kendisi için

finansal kararlar verme; isteyen partnırlarle kişinin kendi şartlarıyla ticaret yapma hakları.

eşitlikçilik: Bütün insanların yaklaşık olarak aynı gelire veya servete sahip olması gerektiği görüşü.

"formel özgürlük": Hukuk tarafından korunan; fakat fakire pek az faydası olabilecek negatif özgürlükleri tasvir etmek için kullanılan kötüleyici bir terim.

GDP: Gross Domestic Product, bir ülkenin veya ülkenin ekonomik çıktısının formel ölçütü. GSYİH.

hukukî moralizm: Devletin tüm ahlakî şartları zorlaması gerektiği görüşü. Legal moralistler bir şey ahlakî olarak yanlışsa kanunun onu yasaklaması gerektiğine inanırlar.

hükûmet başarısızlığı: Hükûmet etkinsiz veya kötü sonuçlar ürettiği zaman olur.

iri devlet: Bir müdahaleci devlet için küçültücü bir terim; insanların hayatlarının birçok yönünü yönetmeye ve kontrol etmeye teşebbüs eden bir devlet.

kamu tercihi ekonomisi: İktisatın, politik davranışı açıklamak için ekonomik analizi kullanan bir dalı; hükûmet başarısızlığı konseptini geliştirdi.

kapitalizm: Üretim araçlarının özel olarak sahiplenildiği bir ekonomik organizasyon biçimi.

katı liberteryenizm: Liberteryenizmin 20. Yüzyıl'da gelişmiş bir biçimi. Katı liberteryenler hakların neredeyse mutlak olduğuna inanırlar. Sosyal adaleti ve refah devletinin her biçimini reddederler.

klasik liberalizm: Liberteryenizmin 17. Yüzyıl'da gelişen daha az sert, erken bir biçimi.

korporatizm: Büyük şirketlerin devlet üzerinde çok fazla kontrole veya güce sahip olduğu sistem.

liberal: Siyaset felsefesinde, özgürlüğün bir temel değer olduğuna inanan

kimse. Amerikan siyasal söyleminde, sol-kanat siyasal inançları savunan bir kimse.

liberteryenizm: Her kişiyi geniş bir sivil haklar yelpazesine sahip olarak gören bir siyasî felsefe (veya ilgili politik felsefeler seti). Liberteryenler, insanların, diğerlerinin eşit haklarını ihlal etmedikçe, neredeyse istedikleri her şeyi yapmasına müsaade edilmesi gerektiğine inanırlar.

maddî eşitlikçilik: Bir adalet meselesi olarak, herkesin aynı servete veya aynı gelire sahip olması gerektiği doktrini.

Marksizm: Sosyalist filozof Karl Marx ile birleştirilen veya ondan kaynaklanan her politik felsefe.

meşruluk: Bir devlet onun kurallar ve kanunlar yaratmasının müsaade edilebilir olduğu durumda meşruluğa sahiptir.

muhafazakar: Devlete geleneksel hayat biçimlerini takviye ettirtmeyi tercih eden bir kişi.

mutlak hak: Diğer endişeler tarafından çiğnenemeyecek veya geçersizleştirilemeyecek bir hak.

mülkiyet hakkı: Bir dış obje üzerinde bir hak, ki bu hak diğerlerini onu kullanma hakkından dışlama hakkını; kişinin onu kendisinin kullanma hakkını; onu tadil etme, satma, dağıtma hakkını; ve o nesneyi kullanarak para kazanma hakkını kapsayabilir.

negatif hak: Bir kişi, X'e, diğer insanlar o kişiye X'i yaparken zorlanabilen bir müdahale etmeme moral yükümlülüğüne sahip olduğunda, bir negatif hakka sahiptir.

negatif özgürlük: Müdahalenin, engellerin ve maniaların yokluğu.

negatif-toplamlı oyun: Herkesin kaybettiği veya kaybedebileceği bir oyun; herkesin daha kötü duruma getirildiği bir karşılıklı etkileşim.

neo-klasik liberalizm: Liberteryenizmin yakınlarda gelişmiş, sosyal adalet idealini tasdik eden bir biçimi; bazen merhametli liberteryenizm veya Arizona Liberalizm Okulu olarak adlandırılır.

orta malların trajedisi: Rekabetçi baskıların sahiplenilmemiş kaynakların aşırı kullanılmasına ve tahrip edilmesine sebep olduğu bir fenomen.

otorite: Diğerlerinde yeni moral yükümlülükler yaratma gücü. Bir devlet diğerleri üzerinde bu diğerleri onun emirlerine uyma moral yükümlülüğüne sahip olduğu zaman otorite sahibidir.

özgürlük: Genel olarak, bir kimsenin kendisi üzerinde kontrol veya güce sahip olduğu bir durum. Bkz. negatif özgürlük ve pozitif özgürlük.

pazar toplumu: Serbest piyasalar ve geniş ekonomik haklar etrafında organize edilmiş bir ekonomik sistem.

piyasa başarısızlığı: Pazarlar etkinsiz sonuçlar ürettiği zaman olur.

pozitif hak: Bir kişi, X'e, diğerleri ona X'i sağlama yolunda zorla uygulanabilen bir moral yükümlülüğe sahip olduğunda, pozitif hak sahibidir.

pozitif özgürlük: Kişinin hedeflerini kazanma gücü veya kapasitesi.

pozitif-toplamlı oyun: Herkesin kazanabildiği ve kazandığı oyun; herkesin durumunun daha iyi hâle geldiği karşılıklı bir etkileşim.

prima facie **hak:** Diğer moral endişeler tarafından aşılabilen veya vazgeçilebilen bir hak.

prioritarionizm: Sosyal kurumları haklılaştırmakta toplumun en kötü durumdaki ve en zayıf üyelerinin çıkarlarına ekstra ağırlık vermemiz gerektiği görüşü.

psikolojik (*psychologism*) egoizm: Bütün gönüllü insan davranışının yalnızca kişisel çıkar tarafından motive edildiğini kabul eden bir teori; insanların asla altruist olmadığını kabul eden teori.

rant arama: Bir firma (veya sendika, özel çıkar grubu vs.) devletten firmayı (veya sendikayı, özel çıkar grubunu vs.) yararlandıran fakat net olarak hemen hemen başka herkese bir bütün olarak tüm topluma zarar veren bir özel imtiyaz veya fayda elde etmeye çalıştığı zaman vuku bulur.

refah devleti: Fakirlere ihsanlar, sübvansiyonlar, eğitim programları, işsizlik sigortası, sağlık bakımı ve benzer servisler sağlayan bir devlet.

refahçılık: Siyasal kurumları haklılaştıran şeyin onların insanın iyiliğine (daha iyi hâle gelmelerine) katkı yapmaları olduğu görüşü.

serbest piyasa: İnsanların isteyen partnırlarla herhangi bir şekilde gönüllü ticaret yapmakta özgür oldukları bir sistem.

sıfır-toplamlı oyun: Bir kişinin ancak diğerlerinin kaybedebileceği ölçüde kazanabileceği bir oyun; bir kimsenin ancak diğerlerinin durumunun daha kötü hâle getirilmesi derecesinde daha iyi hâle getirileceği bir karşılıklı etkileşim.

sivil özgürlükler/ haklar: Hür konuşma hakkı; serbest toplanma hakkı; vicdan özgürlüğü hakkı; vücut bütünlüğü ile istismar ve saldırıdan azade olma hakkı; çıkış hakkı (yani bir ülkeyi terk etme ve vatandaşlığı bırakma hakkı); hayat tarzı tercihi hakkı; protesto hakkı; cinsel tercih hakkı; ve ceza işlemlerinde esasla adil yargılanma hakkı.

siyasal özgürlükler/haklar: İnsanlara, oy verme hakkı, iktidar için yarışma, seçilirse iktidarı kullanma hakkı gibi devlet gücünde bir hisse veren haklar.

sol-liberal: Siyaset felsefesinde geniş ekonomik özgürlüğü değil fakat geniş siyasal hakları tercih eden biri; sosyal demokrasiyi ve ekonomiye devlet müdahalesini tercih eden biri.

sosyal adalet: Sosyal adaleti savunmak sosyal kurumların meşru olmak için en kötü durumda olanlar dahil toplumun tüm üyelerini faydalandırmaları gerektiğine inanmaktır. Eşitlikçilik, refahçılık, priotarionism ve yeterlilikçilik (*sufficientarianism*) bazı farklı adalet nosyonlarıdır.

sosyalizm: Üretim araçlarının devlet tarafından veya kolektif olarak sahiplenildiği bir ekonomik sistem.

terörle savaş: Dünyanın her yerinde teröristleri yok etme ve mağlup etme teşebbüsü içindeki müdahaleci Amerikan iç ve dış politikası için bir şemsiye terim.

uyuşturucuyla savaş: Zevk verici uyuşturucunun satışını ve kullanılmasını kriminalize etme ve cezalandırma Amerikan siyasası.

yeterlilikçilik (*sufficientarianism*): Sosyal kurumların, meşru olmak için, insanların uygun (onurlu) hayatlar yaşamaya kafi derecede sahip olmasını garanti etmeye meyletmesi gerektiği görüşü.

İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ

Genel Okuyucu için Liberteryenizme Giriş Kaynakları

Boaz, David. 1998. *Libertarianism: A Primer.* New York: Free Press.

Boaz, David. 1998. *The Libertarian Reader.* New York: Free Press.

Gillespie, Nick, and Matt Welch. 2011. *The Declaration of Independents: How Libertarian Politics Can Fix What's Wrong with America.* New York: Public Affairs.

Huebert, Jacob H. 2010. *Libertarianism Today.* New York: Praeger.

Murray, Charles. 1997. *What It Means to Be a Libertarian.* New York: Broadway.

Genel Okuyucu için Ekonomi Kaynakları

Friedman, Milton. 2002. *Capitalism and Freedom:* 40th Anniversary Edition. Chicago: University of Chicago Press.

Friedman, Milton, and Rose Friedman. 1990. *Free to Choose: A Personal Statement.* New York: Mariner Books.

Hazlitt, Henry. 1998. *Economics in One Lesson.* New York: Three Rivers Press.

O'Rourke, P. J. 1999. *Eat the Rich.* New York: Atlantic Press.

Roberts, Russ. 2006. *The Choice: A Parable of Free Trade and Protectionism.* New York: Prentice Hâll.

Roberts, Russ. 2009. *The Price of Everything.* Princeton, NJ: Princeton University Press.

Sowell, Thomas. 2010. *Basic Economics: A Commonsense Guide to the Economy.* New York: Basic Books.

Klasik Liberalizm

Bastiat, Frédéric. 1995. "What Is Seen and What Is Unseen," in idem, *Selected Essays on Political Economy*, trans. Seymour Cain, ed. George B. de Huszar. Irvington-on-Hudson, NY: Foundation for Economic Education.

Berlin, Isaiah. 1997. "Two Concepts of Liberty," in idem, The Proper *Study of Mankind.* New York: Farrar, Straus, Giroux.

Buchanan, James. 1975. *The Limits of Liberty: Between Anarchy and Leviathan.* Chicago: University of Chicago Press.

Epstein, Richard. 2004. *Skepticism and Freedom: A Modern Case for Classical Liberalism.* Chicago: University of Chicago Press.

Hayek, F. A. 1978. *The Constitution of Liberty.* Chicago: University of Chicago Press.

Hayek, F. A. 1991. *The Fatal Conceit: The Errors of Socialism.* Chicago: University of Chicago Press.

Locke, John. 1980. *The Second Treatise of Civil Government.* Indianapolis: Hackett Publishing.

Mill, John Stuart. 1978. *On Liberty.* Indianapolis: Hackett Publishing.

Smith, Adam. 2008. *An Inquiry into the Wealth of Nations.* New York: Oxford University Press.

Katı Liberteryenizm

Lomasky, Loren. 1990. *Persons, Rights, and the Moral Community.* New York: Oxford University Press.

Narveson, Jan. 1988. *The Libertarian Idea.* Philadelphia: Temple University Press.

Nozick, Robert. 1974. *Anarchy, State, and Utopia.* New York: Basic Books.

Paterson, Isabel. 1943. *The God of the Machine.* Edison, NJ: Transaction Publishers.

Rand, Ayn. 1999. *Atlas Shrugged.* New York: Plume.

Neo-Klasik Liberalizm

Brennan, Jason, and John Tomasi. 2012. "Neoclassical Liberalism," in *The Oxford Handbook of Political Philosophy*, ed. David Estlund. New York: Oxford University Press.

Gaus, Gerald F. 1997. *Justificatory Liberalism.* New York: Oxford University Press.

Gaus, Gerald F. 2011. *The Order of Public Reason.* New York: Cambridge University Press.

Schmidtz, David. 1995. *Rational Choice and Moral Agency.* Princeton, NJ: Princeton University Press.

Schmidtz, David. 2006. *Elements of Justice.* New York: Cambridge University Press.

Schmidtz, David. 2008. *Person, Polis, Planet.* New York: Oxford University Press.

Schmidtz, David, and Jason Brennan. 2010. *A Brief History of Liberty.* Oxford: Wiley-Blackwell.

Tomasi, John. 2012. *Free Market Fairness.* Princeton, NJ: Princeton University Press.

Liberteryenizm Eleştirileri

Cohen, G. A. 1995. *Self-Ownership, Freedom, and Equality.* New York: Cambridge University Press.

Frank, Robert H. 2011. *The Darwin Economy.* Princeton, NJ: Princeton University Press.

Hudson, William. 2007. *The Libertarian Illusion: Ideology, Public Policy, and the Assault on the Common Good.* New York: CQ Press.

Murphy, Liam, and Thomas Nagel. 2004. *The Myth of Ownership.* New York: Oxford University Press.

Sunstein, Cass, and Stephen Holmes. 2000. *The Cost of Rights*. New York: W. W. Norton and Company.

Hükûmet Başarısızlığı ve Kamu Tercihi Ekonomisi

Easterly, William. 2007. *The White Man's Burden: Why the West Efforts to Aid the Rest Have Done So Much Ill and So Little Good*. New York: Penguin.

Klein, Daniel. 2012. *Knowledge and Coordination: A Liberal Interpretation*. New York: Oxford University Press.

Mueller, Dennis. 2003. *Public Choice* III. New York: Cambridge University Press.

Simmons, Randy. 2011. *Beyond Politics: The Roots of Government Failure*. Washington, DC: Independent Institute.

Tullock, Gordon, Arthur *Seldon, and Gordon* L. Brady. 2002. *Government Failure: A Primer in Public Choice*. Washington, DC: CATO Institute.

Demokrasi ve Seçmen Yetersizliği

Althaus, Scott. 2003. *Collective Preferences in Democratic Politics*. New York: Cambridge University Press.

Brennan, Jason. 2011. *The Ethics of Voting*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Brennan, Jason. 2012. "Political Liberty: Who Needs It?" *Social Philosophy and Policy* 29: 1-27.

Caplan, Bryan. 2008. *The Myth of the Rational Voter: Why Democracies Choose Bad Policies*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Pincione, Guido, and Fernando Tesón. 2011. *Rational Choice and Democratic Deliberation: A Theory of Discourse Failure*. New York: Cambridge University Press.

Pazarlar, Kültür ve Sivil Toplum

Beito, David, Peter Gordon, and Alexander Tabarrok. 2009. *The Voluntary City*. Washington, DC: Independent Institute.

Brennan, Jason, 2011. "Civic Virtue without Politics," in idem, *The Ethics*

of Voting. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Brennan, Jason. 2012. "For-Profit Business as Civic Virtue." *Journal of Business Ethics* 106: 313-324.

Clark, Gregory. 2008. *A Farewell to Alms*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Cowen, Tyler. 2000. *In Praise of Commercial Culture*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Cowen, Tyler. 2004. *Creative Destruction: How Globalization Is Changing the World's Cultures*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

McCloskey, Deirdre. 2007. *Bourgeois Virtues: Ethics for an Age of Commerce*. Chicago: University of Chicago Press.

McCloskey, Deirdre. 2011. *Bourgeois Dignity: Why Economics Can't Explain the Modern World*. Chicago: University of Chicago Press.

Rasmussen, Dennis C. 2008. *The Problems and Promise of Commercial Society: Adam Smith's Response to Rousseau*, University Park: Pennsylvania State University Press.

Zak, Paul. 2008. *Moral Markets*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Refah Devleti ve Fakirlik

Beito, Charles. 1999. *From Mutual Aid to the Welfare State: Fraternal Societies and Social Services, 1890-1967*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.

Cochrane, John H. 2009. "Health-Status Insurance: How Markets Can Provide Health Security." *Policy Analysis*, no. 633.

Murray, Charles. 1984. *Losing Ground: American Social Policy*, 1950-1980. New York: Basic Books.

Murray, Charles. 2006. *In Our Hands: A Plan to Replace the Welfare State*.

Schmidtz, David, and Robert Goodin. 1998. *Social Welfare and Individual Responsibility: For and Against*. New York: Cambridge University Press.

Shapiro, Daniel. 2007. *Is the Welfare State Justified?* New York: Cambridge University Press.

Savaş Devleti ve Milliyetçilik

De Soto, Hernando. 2002. *The Other Path: The Economic Answer to Terrorism*. New York: Basic Books.

Hayek, F. A. 2007. *The Road to Serfdom*. Londra: Routledge.

Higgs, Robert. 1989. *Crisis and Leviathan: Critical Episodes in the Growth of American Government*. New York: Oxford University Press.

Higgs, Robert. 2004. *Against Leviathan: Government Power and a Free Society*. Washington, DC: Independent Institute.

Kukathas, Chandran. 2007. *The Liberal Archipelago: A Theory of Diversity and Freedom*. New York: Oxford University Press.

Chartier, Gary. 2011. *The Conscience of an Anarchist*. New York: Cobden.

Friedman, David. 1989. *The Machinery of Freedom*. New York: Open Court Publishing.

Leeson, Peter. 2014. *Anarchy Unbound: Why Self-Governance Works Better than You Think*. New York: Cambridge University Press.

Rothbard, Murray. 1973. *For a New Liberty: The Libertarian Manifesto*. New York: MacMillan.

Spooner, Lysander. 2010. *No Treason: The Constitution of No Authority*. New York: Kessinger Publishing.

Zywicki, Todd. 2003. "The Rise and Güz of Efficiency in the Common Law: A Supply-Side Analysis." *Northwestern Law Review* 97: 1551-1634.

Liberteryen Feminizm

McElroy, Wendy. 2002. *Liberty for Women: Freedom and Feminism in the 21st Century*. New York: Ivan R. Dee.

Mill, John Stuart. 1997. *The Subjection of Women*. Mineola, NY: Dover Thrift Editions.

Taylor, Joan Kennedy. 1992. *Reclaiming the Mainstream: Individualist Feminism Rediscovered*. New York: Prometheus Books.

Wollstonecraft, Mary. 2009. *A Vindication of the Rights of Women and a Vindication of the Rights of Man*. New York: Oxford University Press.

Sivil Özgürlükler

Bernstein, David E. 2001. *Only One Place of Redress: African Americans, Labor Regulations, and the Courts from the Reconstruction to the New Deal*. Durham, NC: Duke University Press.

Clemens, Michael. 2011. "Economics and Immigration: Trillion Dollar Bills on the Sidewalk?" *Journal of Economic Perspectives* 25: 83-106.

Cohen, Andrew Jason. 2007. "What the Liberal State Should Tolerate within Its Borders." *Canadian Journal of Philosophy* 37: 479-513.

Gray, James. 2001. *Why Our Drug Laws Have Failed: A Judicial Indictment*. Philadelphia: Temple University Press.

Huemer, Michael. 2010. "Is There a Right to Immigrate?" *Social Theory and Practice* 36: 429-461.

Levy, Jacob. 2000. *The Multiculturalism of Fear*. New York: Oxford University Press.

Mill, John Stuart. 1978. *On Liberty*. Indianapolis: Hackett Publishing.

Miron, Jeffrey. 2004. *Drug War Crimes: The Consequences of Prohibition*. Washington, DC: Independent Institute.

Roback, Jennifer. 1986. "The Political Economy of Segregation: The Case of Segregated Streetcars." *Journal of Economic History* 46: 893-917.

Taylor, James Stacey. 2005. *Stakes and Kidneys: Why Markets in Human Body Parts Are Morally Imperative*. Surrey: Ashgate.

Ekonomik Özgürlük

Bhagwati, Jagdish. 2007. *In Defense of Globalization*. New York: Oxford University Press.

De Soto, Hernando. 2000. *The Mystery of Capital: Why Capitalism Triumphs in the West and Fails Everywhere Else*. New York: Basic Books.

Mises, Ludwig von. 1981. *Socialism*. Indianapolis: Liberty Fund.

Meltzer, Allan H. 2012. *Why Capitalism?* New York: Oxford University Press.

Norberg, Johan. 1997. *In Defense of Global Capitalism*. Stockholm: Timbro.

Pennington, Mark. 2011. *Robust Political Economy*. Northampton, MA:

Edward Elgar Publishing.

Ridley, Matt. 2011. *The Rational Optimist: How Prosperity Evolves.* New York: Harper.

Rosenberg, Nathan, and L. E. Birdzell, Jr. 1987. *How the West Grew Rich.* New York: Basic Books.

Sandefur, Timothy. 2010. *The Right to Earn a Living.* Washington, DC: CATO Institute.

Schmidtz, David, and Jason Brennan. 2010. *A Brief History of Liberty.* Oxford: Wiley-Blackwell.

Tesón, Fernando. 2012. "Why Free Trade Is Required by Justice." *Social Philosophy and Policy* 29: 126-153.

Tomasi, John. 2012. *Free Market Fairness.* Princeton, NJ: Princeton University Press.

Zwolinski, Matthew. 2007. "Sweatshops, Choice, and Exploitation." *Business Ethics Quarterly* 17: 689-727.

Bloglar

Asymmetrical Information: www.theatlantic.com/megan-mcardle

Becker-Posner Blog: www.becker-posner-blog.com

Bleeding Heart Libertarians: www.bleedingheartlibertarians.com

Café Hayek: cafehayek.com

EconLog: econlog.econlib.org

The Grumpy Economist: johncochrane.blogspot.com

Hit and Run: reason.com/blog

Ideas: davidfriedman.blogspot.com

Marginal Revolution: www.marginalrevolution.com

The Money Illusion: www.themoneyillusion.com

Overcoming Bias: overcomingbias.org

A

ABD Anayasa Mahkemesi 49, 120, 121, 126, 184
ABD Anayasası 119, 120, 122, 136
ABD v. Stevens 136
Acton, Lord 97, 106
açık önyargı **147**
Adam Smith Institute 265
ADM. *Bkz* Archer Daniels Midland
AFT. *Bkz* Amerikan Öğretmenler Federasyonu
Alexander, Michelle 138
Allison, John 55
Almanya 51
altruizm 79
AMA. *Bkz* Amerikan Sağlık Birliği
Amerikan Anayasası. *Bkz* ABD Anayasası
Amerikan İç Savaşı 106, 120, 129
Amerikan Merkez Bankası (Fed) 110, 111, 246
Amerikan Öğretmenler Federasyonu (AFT) 239
Amerikan Sağlık Birliği (AMA) 234, 235
Amerikan Sivil Özgürlükler Birliği 42
Amerikan Ulusal Seçim Çalışmaları 252
Amerikan Ulusal Seçim Çalışmları 54
Arap Baharı 266
Archer Daniels Midland (ADM) 181, 202
Arrow, Kenneth 180
ateizm 90, 91
Atlas Silkindi (Rand) 49
Avenir Suisse 265
Avrupa Birliği 243

B

Baghwati, Jagdish 265
banka iflası 110, 111
Barnett, Randy 56
Barry, Brian 53
Barry, Dave 55

Basel Antlaşmaları 113, 114
BASIS charter okulları 238, 239
Bastiat, Frédéric 18, 19, 35, 242
başkaları üzerinde otorite 28
BEA. *Bkz* İktisadî Analiz Bürosu
Becker, Gary 20, 56, 107, 158, 280
Beito, David 93
Benson, Craig 55
bilişsel önyargılar 117
Brooks, Arthur 84
Brown Üniversitesi 23, 231, 247
Bruno Leoni Institute 265
Buchanan, James 35, 180, 274
Bulgaristan 243
Bush, Geoge W. 83, 107, 208, 229, 230, 254
Butcher, Kristin 228
Büyük Buhran 111

C

Caplan, Bryan 23, 48, 104, 118, 128, 206, 227, 276
Capone, Al 141
Carey, Drew 55
CATO Institute 54, 252, 255, 276
Center for Free Enterprise 265
charter okulları 238
Cholbi, Michael 137
Chong, Tommy 56
CIA (Merkezi İstihbarat Teşkilatı) 97, 229
Clemens, Michael 212, 279
Clinton yönetimi 246
CNN anketleri 31, 264
Coca-Cola 181
Cochrane, John 236
Cohen, G. A. 173, 275, 279
Community Reinvestment Act 68, 183, 246
Cone, Ben 113
Conover, Christopher 235
Copenhagen Institute 265
Courtois, Stephane 186
Cowen, Tyler 56, 227, 277
Cumhuriyetçi Parti 251, 253, 262, 264
Çevresel Koruma Örgütü (EPA) 110

D

Demokrat Parti 125, 239, 251, 253, 262
Discover (dergi) 254
Downs, Anthony 180
Duke Üniversitesi 235
Dunning, David 118

E

Eastwood, Clint 55
El-Kaide 67
EPA. *Bkz* Çevresel Koruma Örgütü
Epstein, Richard 56, 274
etnik adaletsizlik 138, 156
Eudoxa 265
European Independent Institute 265
Evan, William 218

F

FAA. *Bkz* Federal Havacılık İdaresi (FAA)
Fannie Mae 183, 246
Fed. *Bkz* Amerikan Merkez Bankası
Federal Havacılık İdaresi (FAA) 109
Federal Reserve. *Bkz* Amerikan Merkez Bankası (Fed)
Federal Reserve Sistemi 111
Ferguson, Adam 52
Fraser Institute 257, 265
Freddie Mac 68, 183, 246
Freedom House 257, 266
Friedman, Milton 35, 85, 86, 141, 151, 211, 273, 278

G

Gallup anketleri 31, 55, 91, 252, 264
Gallup World Poll 173
Gaus, Gerald 56, 275
General Motors 178, 248
George Mason Üniversitesi 259
Gersen, Michael 83
Gertz, Marc 154
Gıda ve İlaç İdaresi (FDA) 110, 125, 182, 234, 263
Gingrich, Newt 42
Goldman Sachs 181
Gorman, Linda 159
Greenwald, Glenn 97, 98, 142, 143
Guantanamo Körfezi 42, 262

H

Haklar Bildirgesi 120
Hardin, Garrett 169, 232
Hasnas, John 23, 56, 100
Hayatın Kaynağı **49**
Hayatın Kaynağı (Rand) 49
Hayek, F. A. von 35, 186, 187, 188, 211, 265, 274, 278, 280
Hazlitt, Henry 18, 19, 273
Heinlein, Robert 55
Higgs, Robert 128, 129, 278
Hobbes,Thomas 51
Honda 240
Horwitz, Steve 66
Huemer, Michael 56, 95, 154, 155, 224, 279
Hume, David 35, 52

I

Institut Constant de Rebecque 265
Institute of Economic Affairs (IEA) 265
Instituto Liberdade 265
İktisadî Analiz Bürosu 212, 213
İskoç Aydınlanması 52
İsrail 145, 263

J

Jamestown 169
Jim Crow Kanunları 70, 156, 159, 160, 260
Johnson, Gary 55

K

Kanada 16, 63, 101, 111, 185, 205, 256, 257, 258, 265
Kara Panterler 155
katı liberteryenler 34, 36, 37
Kelo v. City of New London 184
Kerry, John 58
Kleck, Gary 154
komuta ekonomisi 191
Komünizmin Kara Kitabı (Courtois) 186
Konfederasyon Anayasası 121
Koontz, Dean 55
Kruger, John 118
Krugman, Paul 240

L

Ladin, Usame bin 68, 135
Lal, Deepak 265
Landsburg, Steven 56
Lane, Rose Wilder 148
Liberal Düşünce Topluluğu 265
Liberales Institut 265
Libertad y Desarollo 265
liberteryen anarşistler **99, 100, 101, 102**
liberteryenlerin savunuları 27, 28, 29
Liberty (dergi) 90
Libya 98, 266
Limbaugh, Rush 21, **44**
Lincoln, Abraham 106, 120, 129, 260

Locke, John 51, 274
Lomasky, Loren 56, 274
Lott, John 155
Lucas, Robert 192

M

Mack, Eric 37
Mackey, John 55
MacPherson, David 218
Mao Zedong 240
McCloskey, Deirdre 167, 277
McCobin, Alexander 23
McTigue, Maurice 233
Mercatus Center 259
Mısır 170, 181, 266
Michigan Üniversitesi 54, 117, 252
Milgram, Stanley 33
Milletlerin Zenginliği **52, 127, 176**
Mill, Harriet Taylor 35
Mill, John Stuart 136
Mises, Ludwig von 265, 279
Mississippi Fairfax County 242
Mooney, Chris 254
Mueller, John 67, 231, 276
Munger, Michael 56
Murray, Charles 37, 56, 273, 277, 278

N

NATO güçleri 229
Nazi Almanyası **75, 102**
negatif özgürlük 57, 58, 59, 269, 270
Nixon, Richard 111, 143, 151
Nock, Albert Jay 116
Nozick, Robert 37, 53, 196, 197, 198, 200, 210, 275

O

Obama, Barack 97, 98, 107, 121, 181, 231, 254, 255, 258, 262
Obama yönetimi 181, 184
Olson, Mancur 180
O'Rourke, P. J. 55
Orta Doğu 16, 67, 229, 263, 266
OxFam 36, 37, 225
ölüm cezası **137**

P

Parker, Trey 56
Patterson, Isabel 148
Paul, Ron 22, 49, 55, 68, 229, 246
Peart, Neil 56
Pennington, Mark 56
Penn Jilette ve Teller 55
Piehl, Anne 228
Popper, John 56

R

Rand, Ayn 21, 37, 49, 50, 51, 55, 82, 83, 148, 265, 275
Rawls, John 45
Reason (dergi) 91, 253
Rhee, Michelle 239
Ricardo, David 35
Roback, Jennifer 159, 279
Robert Nozick 37, 53, 196, 210
Roberts (Başyargıç) 136
Roberts, Russ 244, 245
Rock, Chris 55
Rojas, Fabio 56
Rothbard, Murray 37, 278
Russell, Dan 67
Russell, Kurt 55
Ryan, Paul 49, 55

S

Sachs, Jeffrey 66, 67
Samson, Robert 227
Santorum, Rick 41
Schiff, Peter 68, 247
Schmidtz, David 23, 56, 60, 61, 153,

178, 220, 275, 277, 280
Selgin, George 111
Shay, Daniel 122
Shay İsyanı (1786) 121, 122
Sims, Christopher 192
Singer, Peter 81
Smith, Adam 16, 35, 39, 52, 127, 175, 176, 177, 178, 200, 274, 277
Solyndra 184
Somin, İlya 56, 104, 118, 265
Sorgent, Thomas 192
sosyal adaletsizlik ve fakirlik 216, 218, 261
sosyal demokrat 255
Soto, Hernando de 170, 171, 278, 279
South Park 56
Sprague, Irvine 245
Stalin, Josef 120, 186
Stanford Üniversitesi 54, 252
Stern, Howard 56
Stevenson, Betsy 173
Stewart, Jon 44
Stewart, Mark 231
Stone, Matt 56
Stossel, John 56
Stroup, Richard 113
Şiaoping, Deng 240

T

Tabarrok, Alex 249, 276
tarım işletmeleri 181, 214
Tea Parti 253
Tengs, Tammy 109
Thiele, Peter 55
Thomas, Clarence 49
Thrasher, John 23
Timbro 265, 279
Tomasi, John 23, 165, 166, 211, 275, 280
Toyota 240
Tullock, Gordon 35, 180, 276
Tunus 266
Turing, Alan 102
Türkiye 16, 265

U

uyuşturucuya karşı savaş 99

V

Vallier, Kevin 23
Volokh, Eugene 265

W

Wallstonecraft, Mary 35
Wall Street'i İşgal 254
Wall Street Journal (gazete) 16, 204, 211, 256, 257, 261
Wal-Mart 100, 218, 219
Washington Post - ABC News Anketi 252
Watson Institute 231, 247
Wells Fargo 183
Wolfers, Justin 173
Woodruff, Paul 115

Y

Yemen 266
Yeni Zelanda 205, 233, 256, 257, 258
Yookam, Dwight 56
Yurttaşlar Birliği v. Federal Seçim Komisyonu 126

Z

zımnî önyargı 148
Zogby International 252, 255
Zwolinski, Matt 86, 157, 280

LİBERTERYENİZM

JASON BRENNAN

Kötü şeyler olur. Kötü şeyler olduğunda bütün dünyada hemen herkes hükûmette doğru insanlar yer aldığı takdirde sorunu çözebileceklerini varsayar. Fakat böyle bir varsayımın hiçbir makul nedeni yok. Hükûmet en fazla bir araçtır. Bazı amaçlar için etkili bir araç olabilir fakat her amaç için iyi bir araç olduğunu düşünmenin hiçbir gerekçesi yok. Hükûmet bir çekiç ise her sosyal, ekonomik veya ahlâkî sorun bir çivi değildir. Ayrıca çocuklarımıza destek olması amacıyla verdiğimiz güç ve yetkilerin onların aleyhine kullanılma ihtimaline karşı temkinli olmamız gerekir.

Bazen en iyi çözüm özgürlüktür. İnsanlara seçme özgürlüğü tanımak, genellikle kaos için bir reçete olarak görülür. Zira çoğumuz, toplumu bilgisayarda bir işlemcinin her şeyi kontrol etmesi gerektiği yoksa her şeyin alt üst olacağı şeklinde görme yanılgısına kapılırız. Toplum böyle değildir; daha çok bir ekosistem gibidir. İyi, başarılı, mürefteh bir düzen her şeyden sorumlu tutulacak birine ihtiyaç duymadan ortaya çıkar. Aynı zamanda, İskoç iktisatçı Adam Smith'in bize öğrettiği gibi insanlar bizim memnuniyetimiz için satranç tahtası üzerinde dolaştırılan piyonlar değildir.

Liberteryenizm 105 soruda özgürlüğün neden sorunlarımızın çözümü için en iyi yol olduğunu özlü bir şekilde açıklamaktadır.

LİBERTERYENİZM

Jason Brennan

Kötü şeyler olur. Kötü şeyler olduğunda bütün dünyada hemen herkes hükûmette doğru insanlar yer aldığı takdirde sorunu çözebileceklerini varsayar. Fakat böyle bir varsayımın hiçbir makul nedeni yok. Hükûmet en fazla bir araçtır. Bazı amaçlar için etkili bir araç olabilir fakat her amaç için iyi bir araç olduğunu düşünmenin hiçbir gerekçesi yok. Hükûmet bir çekiç ise her sosyal, ekonomik veya ahlâkî sorun bir çivi değildir. Ayrıca çocuklarımıza destek olması amacıyla verdiğimiz güç ve yetkilerin onların aleyhine kullanılma ihtimaline karşı temkinli olmamız gerekir.

Bazen en iyi çözüm özgürlüktür. İnsanlara seçme özgürlüğü tanımak, genellikle kaos için bir reçete olarak görülür. Zira çoğumuz, toplumu bilgisayarda bir işlemcinin her şeyi kontrol etmesi gerektiği yoksa her şeyin alt üst olacağı şeklinde görme yanılgısına kapılırız. Toplum böyle değildir; daha çok bir ekosistem gibidir. İyi, başarılı, müreffeh bir düzen her şeyden sorumlu tutulacak birine ihtiyaç duymadan ortaya çıkar. Aynı zamanda, İskoç iktisatçı Adam Smith'in bize öğrettiği gibi insanlar bizim memnuniyetimiz için satranç tahtası üzerinde dolaştırılan piyonlar değildir.

Liberteryenizm 105 soruda özgürlüğün neden sorunlarımızın çözümü için en iyi yol olduğunu özlü bir şekilde açıklamaktadır.